ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԹԻՖԼԻԶԻ ԸՆԿ. ՀԱՅ. ԳՐՔ. ՀՐԱՏ.

№ 47

Յ. Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

ՀՈՍՀՈՍԻ ՁԵՌԱՏԵՏՐԸ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ԹԱՂԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԽԻԿԱՐԻ ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ԹԻՖԼԻՍ

Տպարան Մ. Շարաձէի. ‖ Тип. М. Шарадзе.

1892

Ընկերութեան հետեւեալ հրատարակութիւնները վաճառւում են ընկերութեան գրասենեակում եւ կենդրոնական գրավաճառանոցում:

		Ռ.	Կ.
1	Թաւամազ մեղու, թարգմ. օր. Ն. Տէր-Մարկոսեան	—	40
2	Կարմիր լապտեր, թարգմ. օր. Ն. Տէր-Մարկոսեան	—	50
	Նոյնը առանց կազմի . . .	—	30
3	Թովմաս եղբօր տնակը, թարգմ. օր. Ն. Տէր-Մարկոսեան	—	60
	Նոյնը առանց կազմի . . .	—	45
4	Մանկական երգեր, Գամառ-Քաթիպա.	—	25
	Նոյնը առանց կազմի . . .	—	15
5	Մորեխ և նրա ջնջելու հնարները, Հ. Տէր-Բարսեղեանի. . . .	—	10
6	Առողջապահական ընթերցանութիւն, նեղ և խոնաւ բնակարանների մասին. Հ. Առաքելեանի	—	10
7	Սրբոյ Հօրն մերոյ Մովսիսի Խորենացւոյ Պատմութիւն Հայոց . .	—	80
8	Փոքրիկ ձեռնարկ գործնական տնտեսութեան Մորիս Բլոքի, փոխադր. Ս. Պալասանեանցի	—	50
9	Ռօբինզօնի պատմ թարգ. Գիւտ քհն. Աղանեանցի	—	60
10	Գամառ-Քաթիպայի բանաստ. կազմած.	1	20
	Նոյնը առանց կազմի . . .	—	50
11	Ուխտաւորք, գործ Վիլհելմ Հաուֆի.	—	75
12	Գառնուկ և Լուսատտիկ, վէպեր Քրիստափոր Շմիդտի. Թարգմ. Նուարդ .	—	25
13	Սայեաթ-Նովա, ազգային երգիչ .	—	5

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԹԻՖԼԻԶԻ ԸՆԿ. ՀԱՅ. ԳՐՔ. ՀՐԱՏ.

№ 47

Յ. Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

ՀՈՍՀՈՍԻ ՁԵՌԱՏԵՏՐԸ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ԹԱՂԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԽԻԿԱՐԻ ԳՈՐԾԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ԹԻՖԼԻՍ
Տպարան Մ. Շարաձէի
1892

offsite
PK
8548
.P29
H67
1892

Дозволено ценз. 22-го Января, Тифлисъ 1892 г.

Типографія М. Шарадзе, Николаевская ул., 21.

ՀՈՍՀՈՍԻ ՁԵՌԱՏԵՏՐԸ

ԻՄ ՁԵՌԱՏԵՏՐՍ

Պարոննե՛ր, այս վերնագիրը կարդալով չը կարծէք թէ սնանկացած վաճառական մ՚եմ և կուգամ հաշիւներս հասարակութեան ներկայացնելու։ Պատիւ ունիմ յայտարարելու, որ կեանքիս մէջ վաճառական եղած չեմ երբէք և լինելու ալ տրամադրութիւն չունիմ, վասն զի խիղճս չներեր մէկ ու կէս ոսկւոյ ուրիշի վաճառել այն ապրանքը, զոր ես մէկ ոսկւոյ գնած եմ։

Առանց վաճառական լինելու որոշեցի սակայն ձեռատետր մ՚ունենալ, անոր մէջ նշանակել օրուան դէպքեր և, երբեմն այս դէպքերուն առթիւ, մահկանացուներու թերութիւններու վրայ ծիծաղիլ։ Թո՛ղ Հերակլէտի աչերէն հոսած արտասուքով գետեր ձևանան, թող ազգային բանաստեղծներ Եփրատն ու Տիգրիսն Հայաստանի երկու աչեր ներկայաց-

նէն և լան, թո՛ղ պ. Զուխաճեանին ալ եղանակներ յօրինել տան և եղանակով լան, ես, պարոններ, ես կը ծիծաղիմ և ծիծաղելու համար ո՛չ եղանակի կարօտութիւն ունիմ և ոչ դաշնակի։ Թերութիւններու վրայ լալն թերութիւններու մեծագոյնն է. խեղճութեան վրայ արտասուք թափելն ապացուցանել է թէ արիւն չունինք թափելու։ Արտասուքը մանուկներու և կիներու (մեծ մանուկներու) բաժին է. կաղաչեմ, մի՛ դպիք ադոնց բաժինին։

Եւ չէք կարող երևակայել թէ որչափ բերկրութիւն պիտի զգամ եթէ յաջողիմ ձեզմէ ծիծաղներ կթել այն դէպքերու, իրերու և անձերու վրայ, որոնց պիտի հանդիպիք ձեռատետրիս մէջ։ Մոլութիւններու վրայ ծիծաղիլն առաքինութեան ճանբուն մէջ գտնվիլ կընթադրէ և, այս հաշուով, որչափ շատ ծիծաղ քաղեմ, այնքան նուազ մոլութիւն պիտի գըտնեմ։ Պէտք չէ մոռանալ սակայն այն դաս մը մարդերն, որք ուխտ և երդում ըրած են բըննաւ չխնդալու։ Այդպիսիներու հետ գործ չունիմ, վասն զի ադոնց երեսէն ժպիտ քաղելն աւելի դժուար է, քան թուրք կառավարութենէ բարենորոգում յուսալն, մանաւանդ երբ նկատողութեան առնէք որ ճնշում բանեցնե-

լու համար չունիմ ես ո՛չ ծանուցագիր, ո՛չ դեսպանաժողով և ո՛չ նաւատորմիղ։

Անկողմնակալութեանս վրայ վստահացնելու համար կը յայտնեմ թէ այնպիսի կացութիւն մ՚ունիմ, որ չստիպեր զիս աչառութիւն ընելու։ Փառք Նախախնամութեան. բարեկամ չունիմ որ աչառութիւն ընեմ, բայց մի՛ կարծէք թէ կիրքով պիտի խօսիմ, քա՛ւ լիցի… Փառք սատանային, թշնամի ալ չունիմ։ Մի՛ զարմանաք, պարոններ, աշխարհիս երեսը այնպէս կապրիմ, ինչպէս դուք կապրիք երբեմն թատրոնի մէջ. միայն հանդիսատես կը լինիմ ներկայացման առանց դերասաններու գործոյն խառնուելու։ Ընկերութիւններէ ընդհանրապէս հեռի կապրիմ և այս է միակ պատճառ իմ երջանկութեանս։

Կ. Պօլիս, 1 Յունիս 1880

Ո՞վ կասէ թէ մեր ազգին մէջ միութիւն չկայ։

Այսօր միացան Արարատեան, Դպրոցասիրաց—Արևելեան և Կիլիկեան ընկերութիւնները։ Այս միութիւնը չորս ամիս առաջ պիտի կատարվէր, բայց յարմար անուն մը գտնելու դժուարութիւնը չորս ամիս ուշացուց

գայն։ Արդեօք յարմար դասատու մը գտնելու համար քանի՜ տարի պիտի աշխատի ընկերութիւնը... Միացեալ Ընկերութիւնք տիտղոսին տակ այդ ընկերութիւններն երեք անձինք և մի բնութիւն կը կազմեն այսօր, պարզապէս ընկերութեան երրորդութիւն մը, որու մէջ Հայր է Արարատեանը, Որդի է Դպրոցասիրացն և Հոգի է Կիլիկեանը։ Այսուհետև որ և է նուէր պիտի հաւաքվի ոչ թէ յանուն Արարատեանի, այլ յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ. ամէն։ Անհաւատները չեն հաւատար այս երրորդութեան և միութիւնն, որ այսօր կատարված է... անուամբ, անկարելի կը կարծեն։ Ես տակաւին չեմ կարող վճիռ արձակել և կը փափագիմ կարծել, որ ամէն հաւախօսին մէյմէկ դպրոց բանալու փառասիրութիւնը պիտի չունենայ Միացեալ Ընկերութեանց Գործադիր ժողովն։

Գործադիր ժողովոյ ատենապետ ընտրված է պ. Գէորգ Ապտուլլահ, չափազանց հայրենասէր, չափազանց աշխոյժ և չափազանց եռանդոտ երիտասարդը։ Այս անձն մեծ փառք և պատիւ կստանար եթէ ատենապետ ընտրվէր այնպիսի գործադիր ժողովոյ մը, որուն պաշտօնն լինէր շէնքեր կառուցանել... օդի մէջ։

(Վարժարանի մը մէջ)

—Վարժապետ, Աստուած դրախտը Հայաստանի մէջ չդրա՞ւ։

—Այո՛, Հայաստանի մէջ դրաւ։

—Բայց հիմա Հայաստանի մէջ ադանկ բան չկայ... ինչ է եղեր...

—Շատ հաւանական է որ... որ...

Վարժապետը աշակերտին հարցման գոհացուցիչ պատասխան մը չկարենալով գտնել, մազ մնաց որ նրա առջև պիտի խայտառակվէր, եթէ նոյն պահուն դիպուածով այդ վարժարանը չերթայի և աշակերտին չըսէի.

—Շատ հաւանական է որ քիւրտերը աւրըշտկած լինին, տղաս։

Մայրաքաղաքիս մէջ գիշեր ատեն քիթով պտըտիլը վտանգաւոր է։ Այս գիշեր թուրք մը Հրեայի մը վրայ յարձակելով կողոպտել ուզեց զայն, բայց խեղճին վրայ փող չը գտնելուն վրայ թուրքը բարկացաւ և աղէկ մը ծեծելէն ետքը խեղճ Հրեային քիթը կտրեց ու փախաւ։

Եղելութիւնն ոստիկանութեան իմաց տըրվելուն պէս մի ոստիկան չարագործը ձերբակալեց։

Քիթն իւր տիրոջն տրվեցաւ։

Այս արդար դատաստանին ըսելիք ունիմ. եթէ գողցվածն դրամ ըլլար՝ Հրեայն չէր կըրնար դրամն վերստին ձեռք բերել, թող ապօթք ընէ, որ քիթը էր գողցվածը։

— 2 Յունիս —

Ես ալ այսօր համոզվեցայ, որ թատրոնը մեծ մարդերու դպրոց մ'է։

Բայց մեծ մարդիկ ինչ կուսանին այդ դպրոցի մէջ։ Խնդիրը հոս է։

Թող ուրիշները պնդեն թէ բարոյականութիւն կուսանին հոն. ես կը պնդեմ և եթէ հարկ լինի՝ երկու տաճիկ վկայ ալ կը բերեմ—որովհետև քրիստոնէի վկայութիւնը ընդունելի չէ—որ թէպէտ և բարոյականութիւն դաս կը տրվի հոն, բայց աշակերտները մարմնակազմութեան դաս կառնեն, վասնզի հանդիսատեսները դերասանուհւոյ մը աւելի թեւերուն, պարանոցին, սրունքներուն կը դարձունեն իրենց ուշն քան թէ անոր արտասանած խօսքերուն. և եթէ դերասանուհւոյ թեւերն գեղեցիկ գտնեն՝ կասեն.

—Շատ սքանչելի ներկայացում մ'էր։

Խեղճ հեղինակներ... կը կարծեն թէ ի-

րենց գործը կը ծախահարվի... մինչդեռ շատ անգամ դերասանուհուոյ հեղինակն է, որ կը ծախահարվի...

Խափանված լրագիր օրագրոյ խմբագիրն այսօր Տպագրական Տեսչութեան ներկայացաւ և հրաման խնդրեց, որ թերթը վերստին հրատարակէ։ Տեսուչն աղօթք ընելու գնացած էր։

Յունաստանի, Քարատաղի և Հայաստանի նկատմամբ վեց տէրութիւններն տուին իրենց համիմաստ ծանուցագիրն Բ. Դրան։

Մեր ազգայիններն իրենց խանութներն գոցած՝ տրվելիք պատասխանին կսպասեն։

Ընդհանուր կարծիքն այն է, որ տէրութիւնները կարելի եղածին չափ պիտի աշխատեն Հայաստանը քիւրտերու ձեռքէն ազատելու։

Թուրքիոյ մէջ բան մը ընել անկարելի է... Թիւրքիոյ մէջ ամեն բան կարելի է։

Վերահրատարակման հրաման տրվեցաւ այսօր «Թէրճէմանը Էֆքեար» օրագրին, որ բոլորովին խափանված էր անգղիական լրագրէ

մը Հայոց Նպաստաւոր յօդուած մը քաղելով հրատարակած լինելուն համար։

—Հայրիկ, առաջի օրը կըսէիր, թէ կարմըրնալն ամօթխածութեան նշան է։

—Այո՛, երբ որ մէկն իւր ըրածին վրայ կըխպնի և երեսը կը կարմրի, ըսել է թէ պարկեշտ է։

—Ըսել է թէ մայրիկս շատ պարկեշտ է։

—Ինչո՞ւ։

—Վասնզի ամեն առտու իւր երեսը կը կարմրցունէ։

Ո՞վ գոյներ, մի՞թէ դուք ալ այսչափ կը փոխէք եղեր ձեր նշանակութիւնը։

— 3 Յունիս —

Բ. Դուռն բողոքել որոշեց Պերլինի դեսպանախորհրդոյ դէմ։

Քանի մը տարիներէ հետէ Բ. Դուռն այնչափ կը բողոքէ, որ դիւանագիտութեան մէջ կատարեալ բողոքական մը եղաւ։

Պ. Մեղաւորեան մանկավարժական սրահ մը հաստատեց, ուր պիտի երթան մանկա-

վարժներն և ուսուցման եղանակներուն վրայ պիտի խօսին։

Լաւ կը լինէր եթէ պ. Սպանդարեան խօսէր ուսուցման այն եղանակի վրայ, որով աշակերտ մը չկարողանար ոչինչ ուսանիլ։

Այս եղանակը գտնուելուն պէս միւս եղանակները փնտռելու հարկ չմնար։

Լէվանթ Հէրալտ-ի Տնօրէն՝ Տպագրական Տեսչութեան ներկայացաւ իւր խափանեալ թերթին նորէն հրատարակման հրամանն ուզելու։

Տեսուչը քնանալու գնացած էր։

— 4 Յունիս —

Լրագիրները մեծ գովեստով խօսած էին Ս. Պատրիարքին երկու արձաններուն վրայ զորս երկու ազգային գեղարուեստագէտ երիտասարդներ շինելով ի տես հասարակութեան դրած են Ապտուլլահ եղբայրներու գործարանը։

Հետաքրքրութեան համար այսօր գնացի այդ արձանները տեսայ և բարկացայ, վասնզի լրագիրներէ խաբուած ըլլալս անմիջապէս զգացի։

Այս արձաններէն մին, որ Իտալիա ու-

սում առած երիտասարդի մը գործն է, բնաւ չնմանիր Պատրիարքին. Նորին Սրբազնութեան եղբայրներուն ալ չնմանիր։

Չկրցի համբերել, մօտեցայ արձանին և անոր ականջն ի վար փսփսացի.

Պարոն արձան, զուարթ երես
Համակրական և աղուոր ես,
Այլ ինչ օգուտ չունիս լեզու
Որ ըսէիր ինձ ո՛վ ես դու։

Միւսն, որ հոս ինքնիրմէ ուսած երիտասարդի մը գլուխ գործոցն է, քիչ մը արձանի իսկականին նմանութիւնը կը բերէ թէպէտև, բայց այնչափ տձև կերպով շինուած է որ,

Թէ լրագիր մ'այսպէս գծէր
Պատրիարքին ներքին պատկեր՝
Անմիջապէս իւր խափանման
Կընդունէր նա Դունէն հրաման։

Այսպէս են մեր Թատրոնի հեղինակներէն շատերն ալ. իրենց ուզածին պէս կը ներկայացունեն անձերը և կը կարծես թէ մեծ գործ տեսած են։ Արշակ մը, Հայկ մը, Սանդուխտ մը պէտք է այնպէս ներկայացվի ինչպէս որ է և ոչ թէ ինչպէս որ կը փափագին արգոյ հեղինակները։

Դեսպանախորհուրդն այսօր բացվեցաւ Պէրլին։ Այս գիշեր Պիսմարք իշխանին տունը գինի պիտի խմվի։

Թուրք կառավարութիւնն ալ անշուշտ այս երեկոյ հեռագրով *անուշ հրամեցիք* պիտի ըսէ գինի խմողներուն, որք գինիին վրայ պիտի կլլեն անշուշտ... Եանիան։

— 5 Յունիս —

Ինչպէս *Մեղու-ի*, *Մշակ-ի*, *Փորձ-ի* արգելված է Պոլիս մտնելն, նոյնպէս նաև արգելված է Խտիվի *հարէմ-ին*։

Միթէ այս *հարէմ* ալ Թուրք քաղաքականութեան վնասակար յօդուածներ 'ի լոյս ընծայած է որ Պոլսոյ մուտքն արգելված է իրեն։ Յայտնի չէ։ Խտիվին որդին կը մերժէ իր մայրերը, Բ. Դուռն չուզեր ընդունել զանոնք և կիներով բեռնաւորված նաւը քաղաք մը կը փնտռէ ապրանքը դուրս հանելու համար։

Նկատողութեան արժանի է որ այս *հարէմ-ին* Պէշիքթայի առջև սպասելը Հնդկաստանի ճանբուն դպած չէ. եթէ դպած լինէր՝ Անգղիոյ խորհրդարանի մէջ հարցումները իրարու կը յաջորդէին.

—Խտիվի *Հարէմն* Նաբօլիէն ինչո՞ւ մեկնեցաւ։

—Ինչո՞ւ համար Պէշիքթա գնաց։

—Իտալիոյ կառավարութիւնն ինչո՞ւ թող չտուաւ որ այդ կիներն իր երկրին մէջ բնակին։ Իտալիոյ կառավարութեան այս ընթացքն Անգղիոյ թագուհւոյն աշխարհավարութեան վնաս մը չէ՞ բերեր։

Եւ կառավարութիւնն այս հարցումներուն պատասխանելով խնդրոյն վրայ լոյս կը սփռէր և ամենուն հետաքրքրութիւնը կը փարատէր։

Իսկ մենք որ ասանկ հարցումներ ընելու համարձակութիւն չունինք, կը շատանանք ըսելով, որ Խտիվի *Հարէմն* Անգղիոյ նաւատորմիղէն աւելի իրարանցում պատճառեց հոս։

Այսօր մայրաքաղաքս հասաւ պ. Աբգար Յովհաննիսեան, Խմբագիր-Տնօրէն *Փորձ* լրագրոյ, և Լիւքսանպուրկի օթևանն իջաւ։

— 6 Յունիս —

Մայրաքաղաքիս մէջ այսօր սպանութիւն տեղի չունեցաւ. կը կարծվի թէ ոստիկանու-

թեան Նախարարին պատուանշան մը տրվի վաղը։

Անունով Միացեալ Ընկերութիւնք դեռ զատ զատ կը գործեն իւրաքանչիւրն իւր սենեակին մէջ։

Մարդուն մէկը լրագրի մը հրաման առնելու համար Տպագրական Տեսչութեան գրասենեակը գնաց։

Տեսուչը կերակուր ուտելու գնացած էր։

Մայրաքա՛ղաքիս մէջ բժիշկներուն թիւն օր ըստ օրէ աւելնալու վրայ է. նոյն իսկ այսօր մէկ մարդու երկու բժիշկ կիյնայ։

Իրաւ է որ շատ աղքատներ առանց բըժշկի կը մեռնին. բայց ո՜րչափ բժիշկներ ալ կան որ առանց հիւանդի կըմեռնին։

— 7 Յունիս —

Անատոլուի սովելոց համար մեծ վիճակահանութիւն մը պիտի լինի... գալ տարի։

Յիշեալ վիճակահանութեան գործադիր ժողովն շրջաբերական պիտի ղրկէ գաւառները յորդորելու համար սովեալները որ համբերեն և անօթութենէ չմեռնին մինչև որ իրենց հաց ղրկվի։

Կը յուսանք որ մեր ազգայիններն կը հա-մակերպին այս շրջաբերականին։ Քաջ գիտեն արդէն նոքա, որ այս սովն եթէ Եւրոպա լինէր, շատ աւելի զոհ կը տանէր իւր հետ. փառք տալու ենք որ Թուրք բարեխնամ կառավա-րութիւնը շատ տարիներէ հետէ նախատեսած լինելով այս սովն, ազգու միջոցներ ձեռք ա-ռած էր իւր հաւատարիմ հպատակներն անօ-թութեան վարժեցնելու։

Փունջ լրագիրն քանի մը ժամանակէ հետէ անասուններու հիւանդութիւններու վրայ յօ-դուածներ հրատարակելով՝ ընթերցողներուն ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ։

Արդեօք Փունջի խմբագիրը իւր ընթեր-ցողներն անասո՞ւն կը կարծէ...

— 8 Յունիս —

Զրոյց կըպտըտի թէ Տփղիսի ազգայիններն իրենց առաջնորդ պիտի ընտրեն Գեր. Խորէն Արշակունեան, Լուսինեան, Բագրատունեան, Քանթարեան, Հայկազանց, Գալֆայեան, Թու-բինեան, Նար-պէյ, Խորխոռունի արքեպիսկո-պոսը։

Սովեալներուն օգնելու Համար ճանբայ մ'ալ ես կառաջարկեմ, այն է սովեալ գաւառներէ Հեռացնել այն մարդերը, որ շատ կուտեն։

Հետեւապէս կառաջարկեմ, որ վանաՀայրները Պոլիս կանչուին, մանաւանդ Մամբրէ եպիսկոպոսը, որ Մշոյ վանքը ամբողջ կերաւ։

— 9 Յունիս —

Տպագրութեան Տեսուչը դեռ ճաշը չլմընցուց։

Այսօր կըտեսնեմ որ կերակուրները մեծ ազդեցութիւն ունին մարդուս կարծիքներուն վրայ։ Կը ճանաչեմ մէկն, որ տարի մը առաջ իր կեանքը պանիր Հացով կանցնէր և ամեն օր ազգային գործերուն վրայ կը խօսէր, իսկ Հիմա որ կովու միսով կապրի՝ ազգային խնդիրներու վրայ խօսողները կը ծաղրէ։

Վեց Տէրութիւնները կըսեն Բ. Դրան։

—Եանիան Յունաստանի տո՛ւր։

Բ. Դուռը կըպատասխանէ Յոյներուն այն լեզուաւ, որով ասոնք պատասխանեցին ժամանակաւ Քսէրքսէսին։

—Եկուր անձամբ ա՛ռ։

— 10 Յունիս —

Լրագրի մը մէջ հետեւեալը կարդացի.

«Նախընթաց օրն Իւսկիւտարի Պուրճուրլու գիւղը տան մը վրայ կայծակ իյնալով մէջը գտնուող երկու կանանց ականջները խուլցուց»։

Ինձ կըթուի թէ կայծակ մ'ալ ուսումնական խորհրդոյ սենեակին մէջ ինկած է, վասն զի աս ալ խուլցած է և չլսեր Թաղային վարժարաններուն վիճակին վրայ խօսված խօսքերը։

Այսօր ատաղձագործ մը կանչեցի և փայտէ գլուխ մը շինել տուի ինձի համար. եթէ *մուհաճիրին* մէկը յանկարծ գլուխս կտրէ, բնաւ հոգ չեմ ըներ, անմիջապէս փայտէ գլուխը կանցունեմ։

Առանց գլուխի պտըտելէն շատ աղէկ է փայտեայ գլուխ մ'ունենալ։

— 11 Յունիս —

Սէմաֆօր լրագիրն կըծանուցանէ թէ իւր ցրուիչն օսմ. պանքայէն գումար մը առնելու ղրկված լինելով՝ յիշեալ պանքային գնացեր՝ դրամն առեր և անյայտ եղեր է. ուստի ով որ այս ցրուիչին ուր ըլլալը գիտէ թող սէմաֆօ-

րին գրասենեակն իմացունէ և վարձատրութիւնն ընդունի։

Մենք խրատ կուտանք սէմաֆօրին որ գանձու պաշտօնէութեան մէջ անգամ մը փընտըրել տայ ցրուիչը…։

Քահանային մէկը… եկեղեցւոյն մէջ գանձանակէն մէճիտէ մը սխալմամբ գրպանը նետած պահուն ընկերը տեսաւ։ Կէս ժամ վիճաբանութենէ ետքը մէճիտիէն իրենց մէջը բաժնեցին։

Միացեալ ընկերութիւնք դեռ ոչ—միացեալի պէս կը գործեն Հայրը՝ Որդւոյն և Հոգւոյն հետ համաձայն չերևիր։

— 12 Յունիս —

Պ. Խոսրով Տէմիրճիպաշեան անուն մէկը Մասիսի մէջ Վօլնէյի աւերակքը թարգմանելով կըսէ.

«Նոյն միջոցաւ արդի անորոշ ու անկանոն աշխարհաբարի նկատմամբ՝ գրաբարին նման մի կանոնաւոր ու կրթեալ լեզուի տիպար ներկայելով՝ Հայ ժողովրդեան մի փոքր ծառայութիւն մատուցանել…»։

Օրհնեալ է Աստուած, աշխարհաբարի խըն-դիրն ալ լուծուեցաւ շնորհիւ պ. Խ. Տէմիր-ճիպաշեանի, որ բարեհաճեցաւ կրթեալ լեզուի տիպար ներկայել։

Եւ արդարեւ լեզուն բաւական կրթեալ տեսանք հեղինակին հետ բաղդատելով։

Օն անդր յառաջ, պ. Խոսրո՛վ, կրթեալ լեզուիդ քերականութիւնը հրատարակէ որ տես-նենք։

Կէս օր — Պատրիարքարանի պաշտօնեայ-ները հիմա պատրիարքարան եկան. խահվէ խմելուն պէս իրենց պաշտօնին գլուխը պիտի անցնին։

— 15 Յունիս —

Աշխարհիս վրայ ժամանակն է որ կընէ ամեն բան։ Քսան տարի առաջ ժամանակն ու-զեց որ Պ. Թէրզեան *Սանդուխտ կոյս* անու-ամբ ողբերգութիւն մը գրէ ժողովրդեան, որ շատ բաներու կարօտ էր բաց'ի Սանդուխտէ։ Քանի մը տարի ետքը այս ժամանակն ուզեց, որ Սանդուխտի հեղինակն ոտանաւորներ գրէ ժողովրդեան՝ որ արձակը դժուար կը հասկնար։ Այսօր ժամանակն կուզէ որ Ապողոնի աշա-

կերտն *արհեստից* և *գիտութեանց ծաղկաքաղ* մը հրատարակէ, բայց մեծ հոգ և խնամք տանի, որ լեզուն անհասկանալի լինի անոնց, որոնց համար կը հրատարակվին ընդհանրապէս նմանօրինակ հանդէսներ։ Շատ հաւանական է, որ ժամանակը տարի մը ետքը ուզէ որ պ. Թովմաս Թէրզեան գրէ միայն այն ճիւղին վրայ, որ իրեն յատուկ լինել կը կարծուի։

Խնդիրն այսօր *Ծաղկաքաղին* վրայ է։

Տեսայ այս հանդէսին առաջին թիւն, որու մէջ կարդացի, 'ի մէջ այլոց, մանիշակագոյն լուսոյ ազդեցութիւնն բոյսերու և կենդանիներու վրայ։—Մոռցայ ըսելու թէ ոտանաւոր խմբագրուած չէ թերթը։—Փորձուած է, կ'ըսէ *Ծաղկաքաղն*, որ փորձած չէ, որ մանիշակագոյն ապակիներով ծածկուած ջերմոցներու մէջ բոյսերը շուտ կաճին և արդիւնաւոր կը լինին, ինչպէս նաև կենդանիները շուտ կը մեծնան և կայտառ կը լինին։

Ծաղկաքաղին անկեղծութեանը վստահ լինելով կը հաւատամ իւր խօսքին, և մինչև իսկ կը պաշտպանեմ իւր կարծիքն, յայտնելով որ մարդն ալ, իբրև բոյս և կենդանի, եթէ մանիշակագոյն ապակիներով ծածկուած սենեակներու մէջ պահվի՝ աւելի շուտ կը ծլի և կաճի. մէկ տարուան մէջ... տասը տարեկան կը

լինի. Նոյնպէս ալ կին մը տարին չորս անգամ
զաւակ կը բերէ և իւր մազերն և ըղունգներն
մէկ ու կէս քիլօմէթրօ երկայնութիւն կունե-
նան։ Կարծեմ *ծաղկաքաղն* գոհ պիտի լինի
այս հետևութենէս։ Արդէն այլ և այլ գոյնե-
րուն մարդուս վրայ տարբեր ազդեցութիւն-
ներն ամենուս ծանօթ են. օրինակի համար.
ո՞վ կարող է ուրանալ կապոյտ գոյնին ազդե-
ցութիւնն երբ աղջկան մը աչերուն մէջ երևի
այդ գոյնը. ո՞վ չէ կրած այն ազդեցութիւնն,
զոր կը ներգործէ վարդն երբ կուսի մը շուր-
թերուն վրայ բացվի. ո՞վ չտեսներ երբեմն այն-
պիսի կիներ, որ երեք ամիսէն զաւակ բերած
են, անշուշտ մանիշակագոյն ապակիներու տակ
սնված լինելնուն պատճառաւ։ Այս ամէնը լա՛ւ,
բայց խնդիրը հոս չէ, տէ՛ր խմբագրապետ։

Ի՞նչ հասկանայ խեղճ գաւառացին քո մա-
նիշակագոյն ապակիներէդ՝ երբ նա ջերմոցի
վրայ դեռ գաղափար չունի. Ի՞նչ պտուղ քաղէ
քու *պտուղ չորցնելու* համար տուած քարո-
զէդ՝ երբ նա ծառերու մշակութեան վրայ չէ
կարդացած ոչինչ. Ի՞նչ պարտականութիւն ու-
նի չորս հինգ տարի աշխատելու քու *առող-*
ջապահական յօդուածդ հասկնալու համար։
Կը փափաքէի որ *Բոքովիչի Արհեստ երկայ-*
նակեցութեան անուն գիրքին լեզուն և ոճն

օրինակ ունենային իրենց այն անձերն, որ ժողովրդեան խօսելու կը պատրաստուին։ Բայց այս ո՛չ Թէրզեանի գործ է, ո՛չ Սաքզլեանի և ո՛չ Ապտուլլահեանի՝ այլ այն անձերու գործն է՝ որք հմտութիւն և փորձառութիւն ունին այն գիտութիւններու և արհեստներու մէջ, որոնց վրայ պիտի խօսին ժողովրդեան։ Այս գործը դժուար է, խիստ դժուար է և վերջապէս այնչափ դժուար է, որչափ դիւրին է Փրանսերէնէ արհեստական կամ գիտնական յօդուած մը թարգմանելով հրատարակելն, ինչպէս որ կընէ Ծաղկաքաղն։ Երկրագործը կարող է գիտնալ թէ ի՛նչ պէտք է մշակվիլ Վանայ մէջ և ի՛նչ պէտք չէ մշակվիլ Կարնոյ մէջ. այսպէս իմացի՛ր ամեն ճիւղերուն համար։

Եթէ ոչ ո՛ղբալի՝ գոնէ ծիծաղելի է տեսնել, որ ազգի մէջ գիտութիւն և արհեստ գիտցող քանի մարդ որ կայ՝ ամենն ալ դուրս ձըգված են այս Ծաղկաքաղէն, որու խմբագրապետն է մի բանաստեղծ։ Բայց յուսալի է, որ պ. Թէրզեան ուշադրութեան կառնէ մեր անկեղծ դիտողութիւններն և ամեն ջանք ի գործ կը դնէ իւր յաջորդ ծաղկաքաղները մանիշակագոյն ապակիներով ծածկուած սենեակի մը մէջ խմբագրել տալու, որպէս զի քիչ ժամա-

նակի մէջ աճին և պտղատու լինին Հայաստանի մէջ։

— 16 Յունիս —

Երէկ ըսած էի.

«Աշխարհիս վրայ ժամանակն է որ կընէ ամեն բան»։

Այսօր կըսեմ.

«Աշխարհիս վրայ մեր ազգ. Վարչութիւնն է որ բան մը չընէր»։

Դաստիարակութեան խնդիրն, սնդուկի խնդիրը, վանօրէից խնդիրը, ամենը հոն է ուր որ էր քսան տարի առաջ և ուր պիտի լինի քսան տարի ետքը։

Ժամանակաւ երբ իմաստասէր մը Դիոգինէսի հետ վիճաբանութիւն կընէր համոզելու համար շնականը թէ շարժում չկայ՝ կարասաբնակն քալել սկսաւ և իւր ընդդիմաբանին ըսաւ.

«Քու փաստերդ կը հերքեմ»։

Եթէ Անտիսթենէսի անառակագոյն աշակերտին պէս ընդդիմախօս մ'ունենայի՝ ազգային Վարչութիւնը կը նետէի նորա առջև և կըսէի.

«Քու փաստերդ ալ ես կը հերքեմ»։

Դեսպանախորհուրդն իր որոշումն տուաւ Յունաստանի խնդրոյն մասին։

Ոչ միայն որոշում տուաւ, այլ Եանեան ալ տուաւ Յունաստանի։

Հիմա Յունաստանի կը մնայ առնել Եանեան որ իրեն տրուած է։

Եթէ Թուրք կառավարութիւնն հակառակի այս որոշման՝ վեց տէրութիւնները պիտի օգնե՛ն Յունաստանի։ Այո՛... ուրիշ դեսպանախորհուրդով մը...։

Ես ալ այսօր իմ որոշումս տուի Հայաստանի նկատմամբ.

Ինքնօրէնութիւն տուի Հայաստանին։

Գնա՛ առ, եթէ կարող ես։

— 17 Յունիս —

Օտար լրագիրներէ յօդուածներ քաղած լինելուն պատճառաւ *Սթամպուլ* լրագիրն տասնևհինգ օր դադարման հրաման ստացաւ տպագրական տեսչութենէն։

Որչափ լաւ կը լինէր եթէ տպագրական տեսչութիւնն ալ գոնէ տասն օրուան համար դադարման հրաման առնէր...։

Այսօր տասը գողութիւն տեղի ունեցաւ և մէկ ձերբակալութիւն տեղի չունեցաւ, մինչ-

դեռ ուրիշ օրեր քառասուն ձերբակալութիւն կը լինի և մէկ գողութիւն չլինիր։

Ընդհանրապէս անոնք միայն կը պատժուին, որ գողութիւն չեն ըներ, վասն զի մայրաքաղաքիս մէջ մեծամասնութիւնը գողերուքովն է, և սահմանադրական կառավարութիւններն, ինչպէս յայտնի է, մեծամասնութեամբ կորոշեն ամեն բան։

Սպարտայի օրէնսդիրն այն գողերը միայն կը պատժէր, որոնք վարպետութեամբ չէին կատարեր իրենց արհեստը։ Այժմ նոյն օրէնքը մայրաքաղաքիս մէջ գործադրվելու վրայ է... Երանի անոնց որ բան չունին տալու գողերու...։

Հայաստանի խնդրոյն նկատմամբ դեռ պատասխան չտուաւ Բ. Դուռն վեց տէրութիւններու համիմաստ ծանուցագրին։

Կերևի թէ պատասխան չունի տալիք։

— 18 Յունիս —

Գաւառական թղթակիցներն գեր. Մաղաքիա վարդապետ Օրմանեանի մեծ հանդէսով Թրապզոն և անտի Կարին մտնելը կը նկարագրեն։ Այդ նկարագրութիւններուն մէջ ճարտասանական ամեն ձևեր գործածուած են, աւանակ մը միայն կը պակսի հոն Տեառն մե-

րոյ Յիսուսի Քրիստոսի Երուսաղէմ մտնելը մեզի յիշեցնելու համար։

Չափազանցութիւններէ սիրտս կը խառնուի. այս մասին շատ փափուկ ստամոքս մ'ունիմ։

Հայր Օրմանեանն ես ալ կը սիրեմ և կը յարգեմ, վասն զի նորին գերապատուութիւնն վեց ատենաբանութիւն ըրաւ ազգին հոգւոյն և մարմնոյն վրայ. և այսուհետև ալ կարող է երկու հարիւր յիսուն ատենախօսութիւն ընել ազգին մարմնակազմութեան վրայ, ուստի միշտ քաջալերութեան արժանի է, մանաւանդ երբ առաջնորդութիւնն կը ստանձնէ այնպիսի քաղաքի մը, ուր ընդարձակ ասպարէզ մը կը բացուի իւր առջև գործելու համար։ Սակայն երբ կը տեսնեմ որ գաւառացին չափազանցութեան կը դիմէ, իմ նուիրական պարտքս է չափաւորութեան հրաւիրել զայն։

Նա, որ ինքզինքը մարդկութեան համար զոհեց, Օրմանեանէ շատ մեծ է անշուշտ. արդ երբ նա աւանակի վրայ նստած կը մտնէ Երուսաղէմ՝ իւր աշակերտը ինչպէս մտնելու էր Կարին։ Բայց որովհետև մեր եկեղեցականներն չունին իրենց վարդապետին խոնարհութիւնն՝ գոնէ պարզութեան մէջ մնալու ուխտ ընելու են։

Բայց Օրմանեան ի՞նչ յանցանք ունի երբ իւր ժողովուրդն չափէն աւելի կը յարգէ զայն։ Նորին գերապատուութիւնը գրուցելու է թէ ինք այնչափ յարգանաց արժանի չէ։

Նորին գերապատուութիւնը թող ներէ մեզ այս տողերը գրելնուս համար, որովհետև Կարնոյ թղթակիցին նամակը հոս հրատարակ-ված օրն՝ շատերն ըսին.

«Կերևի որ կարնեցիները մարդ տեսած չունին մինչև հիմայ»։

Ես չեմ ուզեր, որ կարնեցիները այսպէս գրպարտուին...։

— 19 Յունիս —

Միացեալ ընկերութիւնք անուն ընկերութիւնը 'ի զուր աշխատեցաւ չորս ամիս իրեն յարմար անուն մը գտնելու համար. վասն զի հիմակուան անունն ընաւ չհամապատասխաներ իւր բռնած ընթացքին։ Եթէ իմ կարծիքս հարցվէր՝ ես կառաջարկէի որ Ոչ—*Միանալիք ընկերութիւնք* անունով կնքուէր այդ ընկերութիւնը։

Մինչև այսօր պաշտօնական յայտարարութեամբ չճանուցվեցաւ հասարակութեան, որ Արարատեան, Դպրոցասիրաց — Արևելեան և Կիլիկեան ընկերութիւնները լուծված են։

Կը զրուցվի թէ Հայրը դժուարութիւններ կը յարուցանէ և Հաշիւները տալու կը դժկամակի՝ առարկելով թէ *անկաժման* ունի։ Եթէ Որդին և Հոգին ալ *անկաժման* ունին, ժողովուրդը իւր տուած ոսկիներուն Հաշիւն առնելիք չունի։

Դեռ ամիս մը առաջ Արարատեան ընկերութեան պատուականագոյն անդամներէն մին անդամակցութենէ կը Հրաժարէր Հետևեալ նամակը գրելով.

«.... Կաղաչեմ ջնջեցէք իմ անունս Արարատեան ընկերութեան ցանկէն, որով զիս երախտապարտ կացուցանէք և այլն...։»

Ի՞նչ պատիւ Արարատեան ընկերութեան... մարդս աւազակներու խումբէ մը փրկուած ժամանակ երախտագիտութիւն կը յայտնէ, բայց ընկերութենէ մը դուրս ելնելու Համար աղաչել, և երախտապարտ մնալ՝ կարծեմ քիչ մը զարմանալի է...։

Տասնևհինգ օրուան Համար դադարուած *Սթամբուլ* լրագիրն իւր պայմանաժամը լրացնելով երկու օրուան մէջ՝ այսօր վերստին Հրատարակվիլ սկսաւ։

Արեւելեան Ռումէլիի ընդհանուր կառավարիչ Ալէքօ բաշան իւր ամուսնոյն հետ մայրաքաղաքս եկաւ։ Կը զրուցվի թէ Արեւելեան Ռումէլի Պուլղարիոյ հետ պիտի միանայ և Պուլղարիոյ իշխանը Ֆիլիպէ պիտի փոխադրէ իւր աթոռը։

Աղօթենք որ այս միացումն մեր ընկերութիւններուն միացման պէս դժուարութիւններու չհանդիպի...։

— 20 Յունիս —

Լիքիտասիոն և Լիքիտասիոն։

Մայրաքաղաքիս մէջ չկայ մի փողոց, ուր խանութի մը ճակատը ճերմակ լաթ մը քաշված չլինի և վրան *Լիքիտասիոն* գրուած չըլինի...։

Ժամանակաւ ճերմակ լաթերու վրայ *ազատութիւն, հաւասարութիւն, եղբայրութիւն* կը տեսնէինք, իսկ հիմա Լիքիտասիոն... ամեն մարդ գործը մաքրելու կաշխատի 60% զեղչով ապրանքները ծախել խոստանալով. ոմանք 90% զեղչ կընեն, և եթէ թուաբանական ճշմարտութիւնը խաբէութեան չափ դրած չըլինէր՝ 110% զեղչ ալ պիտի ընէին մեզ մեր պատուաւոր վաճառականները։

Եւ գիտէք ինչ են այս Լիքիտասիոններու պատճառները:

Կը ճանաչեմ մին որ ճամբորդութեան պատճառաւ Լիքիտասիոն կանէ տասը տարիէ ի վեր:

Ուրիշ մը գործէն քաշուելու միտք ունենալուն համար իւր վաճառատան ճակատը լիքիտասիոն գրած է քսան տարիէ ի վեր:

Ուրիշներն ալ մէյմէկ պատճառ գտած են ժողովուրդ խաբելու:

Կարող եմ ասել թէ միայն Բ. Դրան վրայ լիքիտասիոն չէ գրուած: Լաւագո՞յն չէր լինէր եթէ քաղաքապետութիւնն այդ լաթերը ժողվել տար և մի մեծ լաթ կարել տալով՝ նորա վրայ ոսկեզօծ տառերով լիքիտասիոն դնէր և այդ լաթն իբրև դրօշակ մայրաքաղաքիս դրուներուն վրայ պարզէր:

Խտիվի խեղճ հարեմն արտօնութիւն ստացաւ թերթ մը հրատարակելու... արտօնութիւն բառը սխալեցուց զիս, ներեցէք... արտօնութիւն ստացաւ Զմիւռնիա բնակելու:

Փորձի խմբագիր պ. Աբգար Յովհաննի-

սեան այսօր մեկնեցաւ մայրաքաղաքէս Վար-նայի շոգենաւով։

— 21 Յունիս —

Վաքըլթ, կէս պաշտօնական Թուրք լրա-գիրն կամ, լաւ ևս, $^{1}/_{16}$ պաշտօնական լրա-գիրն մեծ ցաւ կը յայտնէ այսօր ծանուցանե-լով թէ պետութիւնները Հայաստանի համար յատուկ կանոնագրութիւն կը պահանջեն։

Թուրքերը մեծ ցաւ կզգան երբ Հայերը հարստահարութենէ փրկուին։

Խօսակցութիւն մը կիներու բաղնիքին մէջ։

—Սա օրիորդը ո՞վ է, տիկին։

—Չե՞ս ճանաչեր, մեր դրացին է, Լու-սիկն է։

—Լուսի՞կն է... սխալ է, տիկին, Լուսի-կը ճե՛րմակ է, այս սևի մօտ բան մ'է...

—Բաղնիքէն ելնելուն պէս դարձեալ կը ճերմկնայ։

Դիտողութիւն. — Ամուսնական շատ մը կռիւներ կը վերնային երբ խօս—կապը բա-ղնիքի մէջ տրվէր։

— 22 Յունիս —

Կիրակի.—Պ. Նորայր Բիւզանդացի միշտ կ'աշխատի իւր Գաղղիարէն—Հայերէն բառարանին որ մեծ առաւելութիւններ ունի իւր նախորդներու վրայ։

Ահա մարդ՝ որուն ամեն քաջալերութիւն արժանի է. ահա գործ՝ որուն ամեն բարի ընդունելութիւն կը վայլէ։

Տասը Հարուստ վաճառական այսօր միանալով ընկերութիւն մի կազմեցին Նորայրի Բառարանին մէկ բաժանորդ գրվելու Համար...։

— 23 Յունիս —

Հայաստանի խնդրոյն նկատմամբ Բ. Դուռն այսօր պատասխան տուաւ վեց տէրութիւններու ծանուցագրին։

Յիշեալ պատասխանին մէջ Բ. Դուռը կըսէ թէ՝ շատ բարենորոգումներ ըրած է Հայաստանի մէջ, թէ՝ իրաց վիճակը քննելու Համար քննիչներ ղրկած է—Քննիչ ղրկելը մեծ բարենորոգում մ'է մեզի Համար—թէ ժանտարմըրի կազմած է—և եթէ ժանտարմըրին չենք տեսներ այսօր՝ պատճառն այն է որ Բ. Դուռը փառասէր չլինելով միշտ գաղտնի բարիք կը գործէ ըստ Աւետարանին թէ աջ ձեռ-

քին տուածը ձախը տեսնելու չէ—թէ՝ միտք ունի Հայաբնակ գաւառները նահիէներու բաժանել և անոնց *քայմաքամ* ընտրել այն մասէն, որ մեծամասնութիւն կը կազմէ—թոյլ պիտի տա՞ն արդեօք, որ Հայերը մեծամասնութիւն կազմեն—թէ՝ տուրքերու տասներորդ մասը նահիէներուն բարոյական և նիւթական յառաջադիմութեանը պիտի յատկացուի—խոստովանիմ և հաւատամ—թէ շարժուն դատական խորհուրդներ պիտի կազմուին գլխաւոր քաղաքներ երթալով անիրաւ որոշումները վերաքննելու համար—անիրաւ խորհուրդներուն անիրաւութիւններն ո՞վ պիտի քննէ—։ Ասոնք ըսելէն յետոյ Բ. Դուռը հետևեալ վիճակագրութեամբ կը կնքէ իւր պատասխանը.

$79^{0}/_{0}$ Միւսիւլման
$17^{0}/_{0}$ Հայ
$4^{0}/_{0}$ այլևայլ հասարակութիւններ։

Եթէ Վանայ, Կարնոյ, Տիարպէքիրի և այլն կողմերի մէջ Հայերը $17^{0}/_{0}$ կը կազմեն՝ ասել է թէ $53^{0}/_{0}$ը վերջերս կամ քիւրտերէ սպաննված են և կամ այդ վիճակագրութիւնն ընող պաշտօնեաներէն։

— 24 Յունիս —

Մինչև որ Զմիւռնիոյ մէջ բնակարան մը

Հաստատուի՝ Խտիվի հարէմն Նաբօլի պիտի բընակի։

— 25 Յունիս —

Գարատաղի և Բ. Դրան միջև պաշտօնական յարաբերութիւնները խզվեցան։ Գարատաղի դեսպանը պիտի մեկնի։ Քօնսօլիտներն ինկան։ Եթէ Յունաստանի դեսպանն ալ մեկնի՝ քօնսօլիտներն ալ աւելի պիտի իյնան։ Իսկ եթէ քանի մը դեսպան մէկէն մեկնելու լինին՝ քօնսօլիտը բոլորովին կը վերնայ...։

Ապէտին բաշա առկախ մնացած խնդիրներու համար բանակցութեան մտաւ Գարատաղի դեսպանին հետ որ ետ ձգեց իւր մեկնիլը։

Սուրիոյ կուսակալ Միտհատ բաշա յիշեալ նահանգին համար բարենորոգմանց ծրագիր ղրկած է կայս. կառավարութեան։

Ամէն կողմէ ծրագիր... Ապէտին բաշան որ կողմ որ դառնայ իւր դէմը ծրագիր մը կելնէ. դիւանագիտութեան Բուրսօնեաք դարձաւ։

—Ա՛ռ սա ծրագիրն աղէկ է։

—Առ սա ծրագիրն շատ լաւ է։

—Տո՛ւր սա Եանեան որ քեզի շատ աղէկութիւններ պիտի բերէ։

—Տո՛ւր սա Տուլչինեօն որ խայըսխս։

Մեզի ամէն կողմէ խրատ, յորդոր և ծանուցագիր կը ղրկեն մինչդեռ մենք դրամի միայն պէտք ունինք։

— 26 Յունիս —

Պ. Կոշէն կայսեր հետ տեսակցութիւն մ՚ ունեցաւ։

Մեծ կարևորութիւն կը տրուի այս տեսակցութեան։ Պաշտօնէից փոփոխութեան խօսքեր կը լսվին ականջէ ականջ։

Երլտըզի պալատէն հարճ մը Անգղիոյ դեսպանատունը փախչելով՝ անոր պաշտպանութիւնը խնդրած է։ Ի՞նչ բանի. յայտնի չէ։

Արդեօք այս հարճն ալ ինքնօրինութիւն կը պահանջէ։

— 27 Յունիս —

Ամենակարևոր յայտարարութիւն մը...։

Կրօնական պատկառելի ժողովն պաշտօնական յայտարարութեամբ կը ծանուցանէ բարեպաշտ ժողովրդեան որ իւր և պատրիարքին միջև բնաւ անհամաձայնութիւն չկայ։

Մեր պաշտօնական շնորհակալութիւննե-

րը կը յայտնենք այս պաշտօնական յայտարարութեան։

— 28 Յունիս —

Պատերազմական գործոց նախարար Օսման բաշա, որ Պլեւնայի մէջ քաջասուն հազար զօրքով ռուսաց ձեռքը գերի իյնալուն ի վարձատրութիւն այս պաշտօնին բարձրացած էր, պաշտօնէ ինկաւ եւ նմա յաջորդեց Հիւսէյին Հիւսնի բաշան որ ժողովրդեան ծանօթ է իւր *անծանօթութեամբը*։

Կասեն թէ Օսման բաշան պատերազմ ուզելուն համար ինկաւ․ իւր յաջորդն ալ անշուշտ պատերազմ չուզելուն համար պիտի իյնայ։

Մենք ալ շուարեցանք մնացինք թէ ինչ ուզենք եւ ինչ չուզենք։

— 29 Յունիս —

Այսօր կիրակի է եւ պաշտօնական կիրակի—շաբթուան միւս օրերն ալ ժողովուրդը գործի չերթար, վասն զի Թուրքիոյ մէջ գործ չկայ—սարսափելի տաք կընէ, միայն Թուրք լրագիրներն իրենց պաղ յօդուածներովն օդը կը բարեխառնեն։

Թէրճէմանը հաքիքաթն ամենէն պաղն է.

Վիքթօր Հիւկօն, կըսէ, Քիւրդերէն դաս առնելու կարօտ է դեռ... Քիւրդերն աշխարհիս ամենէն աւելի լուսաւորեալ ազգերէն մին կը կազմեն եղեր. լաթակա՞զմ թէ թղթակազմ։

Ջղային հիւանդութեան ենթակայ մին՝ եթէ *տուշ* ընելու տեղ գլխէն վար քանի մը *Թէրճիման հաքիքաթի* թերթերէն թափէ՝ կարծենք մեծ օգուտ կը գտնէ։

— 30 Յունիս —

Քաղաքապետութիւնն թատերական ընկերութիւններէ ամիսը հինգ ոսկի տուրք պիտի առնէ։ Այդ ընկերութիւնները Թուրքիոյ մէջ ոչնչացնելու համար լաւագոյն ճանբայ մը չէր կարող գտնել քաղաքապետութիւնը։

Տուրք մ՚ալ թատրոն գնացողներէն առնելու է որ թատրոն չերթան։

Գերմանական դեսպան Հացֆէլտ կոմսն այսօր Բ. Դրան պիտի ներկայացնէ դեսպանախորհուրդին ծանուցագիրն։

Քաղաքապետութիւնն ծանուցագիրներուն վրայ տուրք մը դնելու է որ խալսինք անոնց ձեռքէն...։

— 1 Յուլիս —

Անաքսաքորաս կըսէ թէ բնութեան մէջ դատարկութիւն չկայ։

Ես կըսեմ թէ բնութեան մէջ դատարկութիւն կայ։

Մի՛ կարծէք թէ հակառակ խօսած ըլլալու համար Անաքսաքորասի կարծիքը չեմ ընդունիր, երեսփոխան չեմ, փառք Աստուծոյ։

Այո՛, պարոններ, Անաքսաքորասի կարծիքէն չեմ... և Անաքսաքորաս ալ վշտանալու չէ. վասն զի Անաքսաքորաս գիտնալու է թէ Անաքսաքորասի դարն անցած է, թէ Անաքսաքորասին մտիկ ընող չկայ և թէ ամեն մարդ Անաքսաքորասի պէս իրաւունք ունի իւր կարծիքը յայտնելու։ Կարծիքներն շատ ազատ են այժմ և իւրաքանչիւր ոք իրաւունք ունի այսօր առանց կարմրելու սևին ճերմակ և ճերմակին սև ըսելու։ Ես ալ կը վայելեմ այդ իրաւունքը, բայց խղճմտանքի տէր ըլլալով՝ կը կոչեմ անձերն և իրերն այնպէս, ինչպէս որ կերևին ինձ. և եթէ այս անձերն և իրերն չեն երևիր ինձ այնպէս ինչպէս որ են, յանցանքն իմս չէ։

Ի՞նչ փաստ ունի այս Անաքսաքորասը պընդելու համար թէ բնութեան մէջ դատարկութիւն չկայ, ինչո՞ւ անգամ մը աչքէ չէ ան-

ցուցած մեր երեսփոխանական ժողովոյ ատենագրութիւններն համոզվելու համար թէ բնութեան մէջ ո՛րչափ դատարկ խօսքեր կան։ Թողունք զայս։ Պ. Անաքսաքորաս կը հաճի՞ արդեօք քիչ մը գլուխն երկնցնել և մեր կառավարութեան գանձին մէջը նայել տեսնելու համար թէ բնութեան մէջ ո՛րչափ դատարկ սընդուկներ կան, սնդուկներ մանաւանդ, որ լեցուելու նպատակաւ միայն շինուած են։

Չեմ կարծեր թէ Անաքսաքորաս իւր կարծիքն փոխէ, բայց ես ալ կը հարցնեմ իրեն. «եթէ մեր կառավարութեան սնդուկը դատարկ չէր՝ ինչո՞ւ այսօր գերմանացի ելմտագէտ մը եկաւ Բէրլինէն մեր գանձին վիճակը կանոնաւորելու համար»։

Անուրանալի ճշմարտութիւն մ'է որ մեր գանձն այսօր շատ խեղճ վիճակի մէջ է. անօթի ժողովուրդն անոր բարեկարգուելուն կըսպասէ անհամբեր, որ շնորհակալութեան գիր մը գրելով յիշեալ ելմտագէտին դիմէ և ներկայացնէ անոր իւր... գրպանները։

Սակայն կէտ մը կայ որ իմ զարմանքս կը գրաւէ, և այն կէտն ալ սա է որ, եթէ այս գերմանացին դատարկ գանձերը լեցնելու մասին այնչափ վարպետ է՝ Գերմանիան ինչո՞ւ այդ գերմանացին իրեն գանձին համար չպահեր։

Բա՛յց պ. Անաքսաքորաս միշտ կը պնդէ կրկնելով.

«Բնութեան մէջ դատարկութիւն չկայ, ամեն բան լի է»։

Այո՛, լի է… բայց դատարկութեամբ…։

Պոլսոյ մէջ մարդս կամ քիչ մը հաւատք ունենալու է կամ քի՛չ մը դդում… Վա՜յ անոր որ ո՛չ հաւատք ունի և ո՛չ դդում, այնպիսին տգէտ է, անպիտան է, աշխարհիս ծաղրն իւր վրայ շարժելու համար ստեղծուած էակ մ'է։

Ընթերցողը գուշակեց անշուշտ որ ծովու լոգարաններու վրայ պիտի խօսիմ։

Հին յոյներու մէջ լողալն այնքան սովորական էր, որ մէկու մը տգէտ ըլլալն հասկցնելու համար կըսէին. Ահա մարդ մը, որ ոչ կարդալ գիտէ և ոչ լողալ, ինչպէս որ Թուրքերն ալ այդ իմաստով հետևեալ առածը կը գործածեն. ահա պաշտօնեայ մը, որ ո՛չ գրել գիտէ և ո՛չ կաշառք ուտել. սակայն մտքէս չէր անցներ բնաւ, որ լուսաւորեալ դարուս մէջ ալ լողալու արհեստը չգիտնալը մոլութիւն համարուէր և իբր այն՝ ժողովրդեան ծաղու նշաւակ ըլլար։

Դիպուածով գտնուեցայ այսօր լոգարան մը՝ ուր բազմաթիւ հանդիսականներ աւագա-

նին շուրջն աթոռակներու վրայ բազմած՝ աւազանի մէջ նետուողները կը դիտէին։ Մեծն Վարդան ողբերգութիւնն այսչափ հանդիսական տեսած չունէր։ Այս բազմութիւնը տեսնելով ինքնիրենս կըսէի. «մեր ազգայինները թատրոնի վարժեցնելու համար հարկ անհրաժեշտ է որ թատերաբեմներու վրայ լոգարաններ շինուին և դերասաններն ու դերասանուհիները լոգարաններու մէջ մտնեն և հոն կատարեն իրենց դերերը։

Անոնք որ Պետրոս Առաքեալի պէս հաւատք ունէին՝ մեծ յաջողութեամբ կը սողային ջուրին վրայ և բուռն ծափահարութիւններ կընդունէին, ինչպէս նաև անոնք, որ դրդում ունէին իրենց թևերուն վրայ՝ ջուրին երեսը կը մնային և հանդիսականներու կողմէ կը քաջալերուէին. իսկ անոնք, որ ո՛չ հաւատք ունէին և ո՛չ դդում՝ ջուրին տակը կ'երթային և մեծ դժուարութեամբ դուրս կը հանէին իրենց գլուխն… հանդիսականներու քահքահաձայն ծաղու ունկնդիր ըլլալու համար…։

Խղճիս դպաւ այս տեսարանն և դուրս ելայ. սակայն քանի քայլ առնելէս ետքը համոզուեցայ թէ միայն լոգարաններու մէջ տեղի չունենար այս ծաղրն և թէ լոգարանէն դուրս ալ ամեն անհատ, ամեն տնօրէնութիւն,

ամէն կառավարութիւն իրեն ապարէզ ընտրած ծովու մէջ՝ ջուրին երեսը մնալու համար՝ դդումի պէտք ունի։ Այս համոզումէ մղուած որոշեցի դդում կապել.

Ա. Ապէտին բաշալի Թևերուն,

Բ. Մեր Թաղային վարժարաններուն,

Գ. Միացեալ ընկերութեան գործադիր ժողովոյն,

Դ. Մասիսի մէջ Վօլնէյի *Աւերակքի* Թարգմանիչին,

Ե. Երևանու *Պաակին*,

Զ. Թուրքիոյ գրահաւոր նաւերուն,

Է. *Ծաղկաքաղ արհեստից և գիտութեանց* անուն հանդէսին։

Բայց ինչ կընեմ ես, այսպէս մի առ մի թուելով տասը հատոր *Փորձ* կըլեցունեմ, համառօտեմ խօսքս և ըսեմ.

Մեր երկրին չորս կողմը դդումներ կապելու է, որ կարողանայ ջուրին երեսը մնալ, օտարներու ծիծաղէն խալսի՜ և ապրիլ իւր պարունակած այլ և այլ ժողովուրդներովը…։

— 2 Յուլիս —

Մայրաքաղաքիս մէջ ամէն օր գողութեան դէպքեր կը պատահին։ Երէկ յոյն մը և ու-

տիկան մը աճապարանօք ոստիկանութեան դռնէն ներս կը մտնէին։

Խուռն բազմութիւն մը կեցած էր դրան առջև. ամեն մարդ գիտէր թէ գողութեան դէպք մը տեղի ունեցած էր, բայց ոչ ոք գիտէր թէ ոստիկա՞նն ձերբակալած էր յոյնն թէ յոյնը ձերբակալած էր ոստիկանը։

Այսօր ստուգվեցաւ որ գողութեան հեղինակն ոստիկանն է եղեր... ի՜նչ փոփոխութիւն... ատեն մը ոստիկանները կը ձերբակալէին գողերը, իսկ այժմ գողեր կը ձերբակալեն ոստիկանները։

— 3 Յուլիս —

Քիւրդերու պաշտօնական լրագիր Թէրճէմանը հաքիքաթ որ իւր քաղաքական տասնևվեց բունթօ յօդուածներով մեծ ծառայութիւն կը մատուցանէ քիւրդերու, կը յայտնէ թէ Հայաստանի մէջ ըլլալիք բարենորոգումներն մեծ յուզում պատճառած են քիւրդերու և թէ կառավարութիւնը հեռագրով անոնց սիրտը հանդարտեցուցած է։

Ապագայ բարենորոգումներու զրոյցն եթէ այսչափ յուզում պատճառէ՝ եթէ բարենորոգումները գործադրուիլ սկսին՝ ո՞րչափ յուզում պիտի պատճառեն արդեօք։

Թէրճէման քաշուած հեռագրին պատճէնը չհրատարակեր, որ մենք ալ կարդայինք, բայց հաւանականաբար հետեւեալն ըլլալու է.

«Քիւրդեր, հանգիստ եղէք, ազատ էք, ինչպէս և երբ որ ուզէք Հայերու ստացուածքն, կեանքն և պատիւը բռնաբարելու. բարենորոգում չպիտի ըլլայ հոս. եթէ երբեմն երբեմն մեր բերնէն *բարենորոգում* բառը լսէք՝ մի հաւատաք, Եւրոպան խաբելու համար կը գործածենք զայն։ Դուք ձեր գործին նայեցէք և բնաւ հոգ մի ընէք, օսմանեան բարեխնամ կառավարութիւնը զձեզ չզրկեր և ոչ մէկ բանէ մը։»

Այս իմաստով հեռագիր մը միայն կարող է քիւրդերը հանդարտեցնել։

Բայց իրօք քիւրդերը յուզուա՞ծ են և կառավարութիւնը հեռագիր ղրկա՞ծ է։

Մենք չենք հաւատար, *Թէրճէմանը* կը ստեղծէ այս լուրերը, առանց սակայն խորհելու թէ երբ օսմ. կառավարութիւնն Բերլինի 61-րդ յօդուածն ընդունեց՝ հարկ չտեսաւ յօդուած մ'ալ քիւրդերու յուզմունքին համար աւելցնել։

Զորս ամիսէ ի վեր յանձնաժողով մը կայ Պոլսոյ մէջ, որու պաշտօնն է Երուսաղէմի պարտքերը բառնալ։

Այս յանձնաժողովն չորս ամիսէ ի վեր չորս գրագիր փոխեց. ահա այն միակ գործն զոր տեսաւ չորս ամսու մէջ. եթէ ութ գրագիր փոխէր՝ աւելի մեծ գործ մը տեսած կըլլար։

Սոյն յանձնաժողովոյ ատենապետն է այնպիսի մարդ մը, որ ոչ ինքզինքը կը ճանաչէ և ո՛չ դիմացինը...։

Կը կարծուի թէ յանձնաժողով մ'ալ պիտի կազմուի այժմ յիշեալ յանձնաժողովը բառնալու համար։

Իսկ մենք կառաջարկենք որ յանձնաժողով մ'ալ կազմուի Երուսաղէմի վանքը բառնալու համար, վասն զի քանի որ վանքը մնայ՝ պարտքն ալ պիտի մնայ, և ազգն ա՛լ ժամանակ չունի վանքերու պարտուց համար ահագին գումարներ վճարելու. երեսուն հազար ոսկիով ազգը մեծ գործեր կարող է տեսնել։

Միացեալ Ընկերութեան գործադիր ժողովոյ անդամներու մէջ անհամաձայնութիւնն երթալով կաճի։

Ընկերութեան աղուոր անուն մը դնելու համար այսչափ վէճ ըլլալիքն եթէ առաջուց գիտնայինք, կառաջարկէինք որ Ընկերութեան անունն *Արայ գեղեցիկ* դրուէր...։

— 4 Յուլիս —

Երբեմն այնպիսի պարագայներ կըլլան, ուր մարդս երանի կը կարդայ անասուններուն։

Շատ մը խնդիրներ կան, որ անասուննե-րու մէջ լուծուած են և մարդերու մէջ դեռ վիճաբանութեան տակ են։

Լեզուի խնդիրը օրինակի համար։

Չպիտի քննեմ թէ ոչխարը գրաբա՛ր կը խօսի թէ աշխարհաբար, թէ գաւառաբարբառ-ներ ունի՛ թէ ոչ, թէ ոչխարի լեզուն Հնդիկ եւրոպակա՛ն է թէ ո՛չ. ասոնք քննելու բնաւ պէտք չունիմ. վասն զի Բաղէշի մէջ ծնած ոչխարին լեզուն շատ աղէկ կը հասկանայ այն ոչխար որու հայրենիքն է Սպանիան, մինչդեռ Մշեցիի մը հայերէնը չհասկնար Պօլսոյ հայն, որու լեզուն չհասկնար Վանեցի հայն, որու լեզուն չհասկնար և այլն և այլն և այլն։ Այս խառնաշփոթ լեզուներուն վրայ աւել-ցո՛ւր նաև այն հայերէն լեզուներն, որք ա-մեն օր կը շինուին և ամեն օր կը կործա-նուին՝ այն ատեն դու ալ ինձի պէս երջանիկ պիտի գտնես գրականութիւնն անասուններու, որոյ իւրաքանչիւր տեսակն իւր տեսակին լե-զուն կը հասկնայ։

Այս տողերուն պատճառ տուաւ այն ա-ռիթն, զոր այսօր ունեցայ Վանայ գիւղերէն

նոր եկած ճամբորդի մը հետ տեսնուելու։ Սոֆու վրայ տեղեկութիւն հարցուցի իրեն և ան ալ պատասխանեց ինծի շատ մը բառերով, որոնց և ոչ մին հասկցայ բացի *մաշլահ* բառէն...

— 5 Յուլիս —

Առատ առատ *նօթաներ* բայց *մուզիքային* ձայնը չլսուեցաւ դեռ...։ Դեսպաններն ամեն օր *նօթաներ* կը խմբագրեն և Բ. Դրան կը ղրկեն. Բ. պատուհանէն ալ այդ *նօթաներուն* *նօթաներով* կը պատասխանուի։

Բ. Դուռն այսօր դեսպաններուն *նօթա* մ'ալ ղրկեց, որով կը ծանուցանէ թէ անհնարին է իրեն Տուլչինիօն Քարատաղի յանձնել։

Վեց տէրութիւնները կը ստիպեն զմեզ որ բոլոր սահմանակից տէրութիւններուն կամ իշխանութիւններուն մէյմէկ կտոր երկիր տանք։ «Տուէք այդ երկիրներն որ, կըսեն, Թուրքիոյ ամբողջութիւնը պահպանենք... ձեզի համար մեծ բարիք է որ այդ երկիրները ձեռքէ հանէք... Բերլինի դաշնագրութեան առջև մոռ վառելու էք որ ձեր իրաւունքներն հզօրապէս պաշտպանեց»։

Կեցցեն պաշտպանք Թուրքիոյ...։

Դեսպաններն այսօր նոր ժողովք ըրին Հայկական խնդրոյն համար։

Անգղիոյ և Ֆրանսիայի դեսպանները մէյ-մէկ ծրագիր պիտի պատրաստեն։

Ժողովրդեան մէջ ոմանք կը պնդեն թէ Ֆրանսիայի դեսպանին ծրագիրն պիտի ընդունուի, ոմանք ալ կը պնդեն թէ Անգղիոյ դեսպանին ծրագիրը պիտի ընդունուի. ես կը պնդեմ թէ և ոչ մին պիտի ընդունուի։ Հայ կուսակալ մը դնելու գրոյցն երթալով հաստատութիւն կը գտնէ։

— 6 Յուլիս —

Ամենապատիւ սրբազան պատրիարքն այսօր պատարագ ըրաւ Ղալաթիա, ուր եկեղեցւոյն տօնախմբութեան օրն էր։

Շատ մը գողեր ուխտաւորներէն ստակ գողցան։

Գողերէն մին, որ Հայ էր, ձերբակալուեցաւ։ Քանի մը ազգայիններ հարց ու փորձ ըրին զինքն.

—Ուսկէ՞ց առիր աս երկու *մէճիտիէն*։

—Գանձանակէն առի։

—Ինչո՞ւ առիր։

—Ի՞նչ կրլլայ եղեր առնելով։

—Գողութիւն եղած կըլլայ։

—Ես գող չեմ։

—Ինչո՞ւ առիր և գրպանդ դրիր։

—Նախորդ Թաղական խորհրդոյ անդամներէն եմ ես։

—Սուտ կը խօսիս, դու բնաւ Թաղական խորհրդոյ անդամ եղած չես. բայց ենթադրելով թէ եղած ես, ի՞նչ ըսել կուզես։

—Սա ըսել կուզեմ որ Թաղական խորհրդոյ անդամ մը կարող է այդպիսի բան մը ընել առանց գող ըսուելու։

Պատասխանը գոհացուցիչ լինելով, մարդուն ճանփայ տրուեցաւ։

— 7 Յուլիս —

Ամեն մարդ հետաքրքիր է գիտնալ թէ տէրութիւններն ինչ ընթացք պիտի բռնեն եթէ Թուրք կառավարութիւնը դժկամակի Բերլինի դեսպանախորհրդոյ որոշումները գործադրելու։

Ժողովուրդն երբեմն խտապահանջ կըլլայ և գիտնալ կ՚ուզէ տէրութիւններու բռնելիք ընթացքն, զոր տէրութիւններն իսկ չեն գիտեր...։

— 8 Յուլիս —

Եթէ պատուանշանի վաճառականութիւն

ընել սովորութիւն եղած ըլլար՝ ամէն ամէն առեմ ձեզ՝ տարուան մը մէջ Ռօշիլտի չափ Հարուստ կը լինէի։

Ի՞նչպէս։

—Թուրքիայէն աժան գնով պատուանշան կ՚առնէի նաւերով Եւրոպա կը ղրկէի և միլիոնաւոր ոսկիներ կը քաշէի։

Վերջին օրերս շատերը Հոս պատուանշան առին և շատ աժան գիներով... կարծեմ շատ առնողին տէրութիւնը պատրաստ է Հաբիւրին զեղչ մը ընել... ափսոս որ մեր պատուանշաններն ալ մեր արժէթուղթերուն պէս յարգ չունին Եւրոպիոյ մէջ...։

Նաբթուս արտաքին բերքն ժէզվիթներն են... շոգենաւներն այս ապրանքէն կը բերեն մեզի առատութեամբ։

Եթէ մաքսատան տնօրէն ըլլայի, ծանր տուրք մը կ՚առաջարկէի ասոնց որ մեր երկիրը չմտնեն։

Բայց այս մարդերը դրամ կուտա՜ն... ապրանքին տեսակէն Հարիւրին տասը առնելու իրաւունք ունիս, կըսեն, և տաս տասնըհինգ ժէզվիթ կը թողուն մաքսատուն և կը հեռանան։

Մաքսատան տնօրէնութիւնն որո՞ւ ծախէ

տօնք, Թաշկինակ, գուլպայ կամ գաւաթ չեն որ վաճառականներու ծախէ։

Ահա այնպիսի ապրանք մը, որ ոչ կ'առնուի և ոչ կը ծախուի... գոնէ իրենց մականունը փոխէին Թշուառականները... Յիսուսեան... ինչ անպատուութիւն Յիսուսի...

— 9 Յուլիս —

Թնդանօթ նետեցէք...

Վերջապէս ազգային երեսփոխանական ժողովոյ բացումը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ ուրբաթ օրը, յուլիսի 11-ին։ Բոլոր երեսփոխաններն Հրաւիրուած են, ինչպէս որ սովորութիւն է, ներկայ գտնուիլ, ունայն խօսքեր ընել և իրենց ազգասիրական պարտքը կատարել։

Ս. Պատրիարքն պիտի բանայ ժողովն և բացման առթիւ պիտի խօսի Հայ քաղաքականութեան վրայ։

Ազգայիններն անՀամբեր յուլիս 11-ին կը սպասեն Պատրիարքին բերնէն աւետիս առնելու Համար։

Ես ալ սպասեմ ուրեմն։

— 10 Յուլիս —

Վերջին ռուս-Թուրքական պատերազմը

չհրատարակուած՝ Միդհատ փաշան ընդհ. ժողով գումարեց հոս և ամեն ազգի գլուխները հրաւիրելով իրենց հարցուց.

—Թող կուտա՞ք որ մեր կառավարութեան անկախութեանը վնասեն։

—Թող չենք տար, թող չենք տար, պատասխանեցին իրեն։

—Ռուսիոյ դէմ կուզէ՞ք պատերազմել։

—Այո, պատերազմիլ կուզենք, կուրծքէն զարնուելով մեռնել կուզենք, քան թէ մեր անկախութիւնը վնասուած տեսնել... Օհ, մեր անկախութեան մատ չենք դպցուներ, այդ չըլլար։

—Բայց մեծ զոհողութիւններ պէտք է, կարո՞ղ էք դիմանալ։

—Կարող ենք, անօթի կը մնանք և կը պատերազմենք առաջ Աստուած։

Այս պատասխանները տուին գրեթէ բոլոր ազգին գլուխներն, որք ուրիշ կերպով չէին կարող պատասխանել, կը քարկոծուէր եթէ յանդգնէր մէկն ըսել չպատերազմենք։

Այս օրերս գրոյց կը պտըտէ թէ Նմանօրինակ ընդհ. ժողով մը պիտի գումարուի և կարծիք պիտի հարցուի եղեր թէ Յունաստանի դէմ պատերազմելու է թէ չէ։

Եթէ յաղթող ելնենք, ի՞նչ պիտի շահինք. խնդիրը հոս է։

Եւրոպան մեզի պիտի ըսէ.

«Մեծ քաջութեամբ կռուեցաք և Յունաստանին յաղթեցիք, ապրիք. բայց որովհետև Յունաստանը մեծ վնաս ըրաւ՝ ուստի պէտք է որ դեսպանախորհրդոյ որոշած տեղերէն զատ ուրիշ քանի մը մեծ քաղաքներ ալ տանք խեղճին որ վնասը գոցուի»։

Որչափ շատ յաղթենք, այնչափ շատ տեղ կը կորսնցնենք և միշտ պատերազմել կուզենք...։

— 11 Յուլիս —

Ազգային երեսփոխանական ժողովը բացուեցաւ։

Ամեն ս. Պատրիարքը ներկայ չէր։

—Ո՞վ բացաւ ուրեմն ժողովը։

—Ոչ ոք... ինքնիրմէ բացուեցաւ։

Ս. Պատրիարքն նամակ մը գրելով Իզմիրլեանի յայտնած էր թէ տկարութեան պատճառաւ չէր կարողացած ժողովոյն ներկայ գտնուիլ, թէ Աստուծոյ ողորմութեամբը հայկական խնդիրէն յուսահատ չէր, թէ տըկարութեան պատճառաւ ամիսէ մը ի վեր պատրիարքարան գնացած չէր և ասկէ ետքն

ալ երթալու ժամանակ չունէր և վերջապէս Հրաժարական տալով կը կնքէր նամակն։

Իզմիրլեան այս նամակն կարդաց և ատեանը... գոցուեցաւ դիւանի ընտրութենէ ետքը։

Հայկական խնդրէն չյուսահատիլն ամենուն ուրախութիւն պատճառեց, բայց Աստուծոյ ողորմութիւնը քիչ մը տրտմեցուց ժողովուրդը։

— 12 Յուլիս —

Կարնոյ մէջ անհամաձայնութիւն երկու առաջնորդներու մէջ տեղ։

Հռովմէական ազգայիններու առաջնորդ Մելքիսեդեկ գերապայծառը կը պնդէ եղեր տեղւոյն կառավարութեան ժողովներու մէջ գեր. Օրմանեանէ վեր նստել և թուղթերն անկէ առաջ ստորագրել։

Գեր. Մաղաքիա վարդապետ Օրմանեան կը բողոքէ և ժողովէն դուրս կելնէ առանց ստորագրելու։

Եթէ ես Օրմանեանի տեղ ըլլայի, երբ կը տեսնէի որ Մելքիսեդեկ իմ տեղս նստած է, ես ալ կելնէի անոր կռնակը կը նստէի...։ Նըստելու վերաբերեալ խնդիրներն լուծելու կարճ ճանբան աս է։

Վանայ Պօղոս վարդապետը եպիսկոպոսութեան աստիճան բարձրանալ կը փափաքի եղեր, և պատրիարքարանը Խրիմեանի կը հարցունէ թէ այդ մարդն արժանի՞ է եպիսկոպոսութեան։

Յայտնի է որ այս վարդապետին ի՛նչ ըլլալը քսան տարիէ ի վեր ազգին հասկցուցած է Խրիմեան, և այս պատճառաւ հալածուած է յիշեալ վարդապետէն և անոր արբանեակներէն. ա՛րդ ի՞նչ կը նշանակէ Ս. Պատրիարքին այս մասին Խրիմեանէ տեղեկութիւն ուզելն։

Զարմանալի բան... որպէս թէ բոլոր եպիսկոպոս ձեռնադրուածներն արժանի լինէին եպիսկոպոսութեան...։

— 13 Յուլիս —

Ստոյգ վիճակագրութեան մը նայելով՝ Պոլսոյ Հայերն այսօր ունին երեք հազար չորս հարիւր գինետուն, երեք գրավաճառի խանութ, հազար երկու հարիւր պարի դասատու, հինգ հայկաբանութեան դասատու, երկու հազար զբօսարան, երեք թանգարան, չորս հազար ծրար խաղի թուղթ, հինգ լրագիր։

Եւ այս վիճակագրութիւնը հերիք է Պոլսոյ Հայերու բարոյական վիճակը ցոյց տալու։

Տրապզոնէն շարունակ զօրք կուգայ հոս...

շատ ապացոյցներ ունինք հաւատալու որ մեր կառավարութիւնն Յունաստանի դէմ պիտի պատերազմի։

Լրագիր մը կըծանուցէ որ Գարատաղի և Ալպանիացիներու մէջ տեղ պզտիկ կռիւներ տեղի ունեցած են։

Ուրիշ լրագիր մ'ալ կը ծանուցանէ թէ Գարատաղի և Ալպանիացիներու մէջ տեղ կռիւներ տեղի ունեցած չեն։

Պոլսոյ մէջ լրագիր մը պէտք է, որուն պաշտօնն ըլլայ միայն սուտ լուրերը հերքել։

— 14 Յուլիս —

Այսօր Պոլիս եկաւ Պ. Սըր Ռիվըրս Ուիլսըն, որ անկէ առաջ Եգիպտոսի ելմտական վիճակը բարւոքելու համար Անգղիայէն պատուիրակ գնացած էր Գահիրէ։

Այլ և այլ մեկնութիւններ կը տրուին այս անձին հոս գալուն վրայ։

Եթէ քանի մը օրէն մեկնի՝ նորէն մեկնութիւններ պիտի տրուին։

Խմբագիրներն իրենց լրագիրները քշելու համար այն տեսակ լուրեր միայն կուտան, զորս ժողովուրդը մեծ հաճութեամբ կը կարդայ։

Վեց տէրութիւններն նաւային ցոյց մը ընել որոշած են իրենց որոշումներն Բ. Դրան գործադրել տալու համար։

Բ. Դուռն այս նաւային ցոյցին առաջքն առնելու ճամբայ մը գտնելու նպատակաւ բոլոր նախարարներն ժողով հրաւիրելով որոշեց՝ Մէքքէյէն վեց կախարդներ բերել տալ, որպէս զի կարդան, դեւերը հրաւիրեն և վեց տէրութիւններու մէջ անհամաձայնութիւն գոյացունեն։

Առ այժմ դեւերու տեղ մարախներ թափուեցան մայրաքաղաքիս մէջ, որոնց մէկ մասը անօթութենէ մեռաւ և միւս մասն ալ սնունդ չգտնելուն պատճառաւ Ասիոյ կողմն անցաւ։

— 15 Յուլիս —

Լրագրի մը մէջ հետեւեալը կը կարդամ.

«Բ. Դուռն պատերազմական նախարարին խնդրանօք հրաման ղրկած է գաւառական իշխանութիւններուն, որ իւրաքանչիւր գաւառի մէջ գտնուած ձիերուն վիճակագրութիւնը շինելով Բ. Դրան ղրկեն։»

Հապա պայտերու վիճակագրութի՞ւնը։

Վերջին պատերազմէն դարձող ձիերուն մեծ մասը պայտ չունէին։

Ինչ որ գուշակած էի անցեալ ամսու առաջին օրը, այս ամսու տասնըհինգին կատարուեցաւ։

Ըսած էի պ. Գ. Ապտուլլահ վաւվուուն երիտասարդի համար կամ քառատասարդի համար թէ՝ չպիտի կարողանայ Միացեալ Ընկերութեան գործադիր ժողովոյ մէջ ատենապետութեան պաշտօն վարել, և թէ ինքն արժանաւորութիւն ունի ատենապետութիւն ընել այնպիսի ժողովոյ մը, որու պաշտօն լինի շէնքեր կառուցանել օդի մէջ։

Մարգարէութիւնս կատարուեցաւ. քառասունհինգ օր շարունակ վիճաբանելէն ետք գործադիր ժողովոյ անդամներն հրաժարական տուին։ Իրենց հրաժարականն ընդունուեցաւ և ուրիշ գործադիր ժողով մը ընտրուեցաւ։

Այժմեան գործադիր ժողովը պաշտօնէութեան ձևով կազմուեցաւ։ Պ. Յովհաննէս Թորոսեանի յանձնուեցաւ, որ իւր ուզած անձերէն գործադիր ժողով մը կազմէ և այս անձն ալ կազմեց զայն այն անձերէն, զորս ուզելու հարկադրուած էր...։ Արգոյ հասարակութիւնն համոզուեցաւ թէ շահախնդրութիւնն էր և է անմիաբանութեան պատճառն, և միաբանութիւնն այն ատեն իւր դրօշը պիտի պարզէ, երբ գործադիր ժողովոյ իւրաքանչիւր անդամն

ընկերութենէն շահ մը հանէ իւր անձին համար և աս ալ հաւանական չէ առ այժմ։

Արդ՝ ցաւելով կը ծանուցանենք թէ Միացեալ Ընկերութիւնն իւր համակրութիւնը կորուսած է, զայն գտնողին և տիրոջը դարձնողին մեծ վարձատրութիւն խոստացուած է հոս։

— 16 Յուլիս —

Թէրճէմանը Հաքիքաթ այս օրերս, ինչպէս կըսէ ռամիկն, ածուխ է կերած և հուր կը ժայթքէ բերնէն։

Ի՞նչ իրաւունքով, կըսէ այս լրագիրն, Աւստրիոյ կառավարութիւնն թերթիս Պօսնա և Հէրսէք մտնելը կարգելու… միթէ այս քաղաքները օսմանեան բարեխնամ կառավարութեան չե՞ն։

Չգիտենք թէ այս հարցումն որո՛ւ կուղղէ. եթէ ինձի ուղղած ըլլար, ես հետևեալ պատասխանը կուտայի.

«Բարեկամ, Աւստրիոյ կառավարութիւնն քանի որ առ ժամանակեայ կերպով տէր եղած է այդ քաղաքներուն՝ առ ժամանակեայ կերպով կարգելու քու թերթիդ հոն մտնելը։ Սա ալ մոռնալու չէ, որ քաղաքագիտութեան մէջ *առ ժամանակեայն մշտնջենաւոր* կը նշանակէ։»

Օրէնքը մեծ խստութեամբ կը գործադ-րուի Պարսկաստանի մէջ։

Յիշեալ կառավարութեան ներքին գործե-րու պաշտօնեայն՝ որոշուած գնէն բարձր գնով ուտելիք ծախողներուն ականջը կտրած է։ Ա-կանջը խօսի՜ ։

Այս պատիժն Հոս ալ կարելի էր գործադ-րել, եթէ ծախողները Հարիւրական ականջ ու-նենային։ Եթէ այսպէս լինէր, օրն անոնց իւ-րաքանչիւրէն տասնական ականջ կը կտրէինք, տասն օրուան մէջ կարող կը լինէինք թերեւս զանոնք ուղղութեան Հրաւիրել։ Մեր ծախող-ներն միշտ այնչափ բարձր գիներով կը ծա-խեն, որ այդ Հաշուով իրենց երկու ականջը կէս ժամուան մէջ կը կորսուին, վերջը ի՞նչ պատիժ տալու է։

Բայց նախ և առաջ քաղաքապետութեան ականջը կտրելու է, որ ժողովրդեան սովորա-կանէն վեր գնով Հաց գնել կուտայ։

Բարեկամներ, եթէ այդ պատիժը անա-չառաբար գործադրուի Թուրքիոյ մէջ՝ քիչերը արժանիք պիտի ունենան ականջ կրելու։

— 17 Յուլիս —

Հայկական խնդիրն Անգղիոյ խորՀրդարա-նին մէջ միշտ վիճաբանութեան նիւթ կըլլայ։

դեր ու դէմ խօսողները պակաս չեն։

Վերջին գումարման մը մէջ Սըր Վ. Լուսըն Հետեւեալ կերպով կը յանձնարարէ մեր ազգը։

«Քիչ բան գիտեմ, կըսէ, այս ազգին վըրայ, բայց մանկութենէս 'ի վեր լսած եմ թէ Հայերն ամենամեծ խաբեբաներ են Եւրոպիոյ մէջ»—չգիտցուիր թէ Հայե՞րը փոխադրած է Եւրոպա թէ Եւրոպան փոխադրած է Ասիոյ կողմը—։

Սըր Վ. Լոսընի *Եւրոպիոյ մէջը* խորհըրդարանին ծիծաղը կը շարժէ, և Սըր Վ. Լոսըն խօսքն ետ առնելով կըսէ.

«Եւրոպիոյ մէջ չէ, աշխարհի մէջ»։

Սըր Վ. Լոսըն մեր ազգին նկատմամբ քիչ բան գիտնալով ծաղրելի չէ այսպէս խօսելուն Համար, վասն զի ուրիշներն առանց բանի մը վրայ տեղեկութիւն ունենալու կարծիք կը յայտնեն. Օրինակի Համար Մոլիէրի *Ագահին* Հետեւեալ կտորին մէջ Վալերը.

«*Հարբակօն.* —Վալեր, զքեզ դատաւոր կարգեցինք մեր վրայ. ըսէ ուրեմն՝ ես իրաւունք ունիմ թէ աղջիկս։

Վալեր.—Յայտնի է որ դուք իրաւունք ունիք։

Հարբակօն.—Բայց գիտէ՞ք թէ ինչ է խընդիրը։

Վալեր.—Ո՛չ, բայց դուք չէք կրնար իրաւունք չունենալ, իրաւունքը ձեր քովն է․։

Այսպէս ալ Անգղիոյ խորհրդարանին Վալերը կըսէ հայ ազգին.—չես կրնար խաբեբայ ըլլալ, թէպէտ և զքեզ ճանաչելու պատիւը չունիմ։

Ես կը կարծեմ թէ այս մարդը կտաւի վաճառական մ'է և մեր ազգայիններէն մէկէն վնաս տեսած է առուտուրի մէջ. ուստի կտաւին վրէժը հայկական խնդիրէն կը լուծէ...

— 18 Յուլիս —

Այսօր նորէն գումարուեցաւ ազգային երեսփոխանական ժողովը։

Այսօր նորէն բացակայ գտնուեցաւ Ս. Պատրիարք Հայրը, տկարութեան պատճառաւ։ Երեսփոխաններէն շատերը ներկայ չէին իրենց... քաջառողջութեանը պատճառաւ։ Անոնք միայն ներկայ էին, որ թեթև հարբուխ ունէին։

Դիւանի նորընտիր անդամները միաբերան հրաժարական տուին. Ս. Պատրիարքին պիտի յանձնարարեն, որ դիւանին անդամներուն երթայ և աղաչէ, որ իրենց պաշտօնը ազգասիրաբար կատարեն։

Ազգային ժողովոյ մէջ պաշտօն յանձն առ-

նելն ալ ձեւեր ունի, ինչպէս տուներու մէջ խահ-վէ կամ թէյ խմելը.

—Հրամմեցէք, առէք ձեր թէյը։

—Շնորհակալ եմ, ես չեմ ուզեր։

—Կաղաչեմ, ընդունեցէք։

—Դուք հրամմեցէք։

—Ես ալ պիտի առնեմ։

—Եթէ դուք առնէք՝ ես ալ կընդունեմ։

Եւ թէյը վերջապէս կը խմուի...

Իմ կողմէս հարցապնդում մը երեսփոխա-նական ժողովոյն.

—Ծովուն տակը չերթալու համար շա-տերը դդում կը կապեն իրենց թեւերուն վը-րայ, երկինք չհամբառնալու համար թեթեւ-ներն ինչո՞ւ համար կապար չեն կապեր իրենց ոտներուն երբ ցամաքի վրայ գտնուեն։

— 19 Յուլիս —

Կարո՞ղ էք խորանէն Թատերաբեմ ցատկել։

Պատասխան տուէք, համարձակութիւն ունի՞ք 'ի մէջ տաճարիս և առաջի աստուած-ընկալ և այլն ըսելէն ետքը լա դօննա է մօ-պիլէ, քուալ բիում՚ ալ վէնթօ երգել։

Եթէ դուք կարող չէք՝ Թարգմանեան գերապատիւ Անտոն վարդապետն կարող է։

Այո՛, այս վարդապետն Փօքշանի մէջ եկեղեցականութիւնը թողլով Կալացի մէջ իտալական թատերաբեմին վրայ դերասանութիւն ընել սկսած է։

Իր տարիքին նայելով՝ պէտք է որ սիրահարի դերը կատարէ։

Անկեղծաբար խօսելով ուրախ ենք որ յիշեալ վարդապետն այս քաջութիւնն ունեցած է և ազգին մեծ ծառայութիւն մատուցած է, երանի թէ ուրիշ կղերներն ալ Թարգմանեանի օրինակին հետևէին և մտնէին այն ասպարէզին մէջ, որ իրենց սիրելի է։

Աւելի ուրախ պիտի ըլլայինք՝ եթէ Թարգմանեան Վարդովեանի խումբը մտնէր Հոս, կամ Տփխիս երթար և ազգային ներկայացումներ տար։

Իգական սեռին ծովու բաղանիքին մէջ.

—Տիկին, չնայես ո՞վ է սա կինն։

—Ի՞նչպէս ճանաչեմ, գլուխը ծովուն մէջն է և ոտները միայն կերևին ջուրին վրայ։

—Աղէկ ա՛, չվազե՞ս ազատելու... պիտի խղդուի...։

—Կէս ժամէն աւելի է որ այդպէս կեցած է. և ես ալ կըկարծէի որ իւր պզտիկ

ոտները ցցունելու համար այդ դիրքով կեցած էր...։

— 20 Յուլիս —

Սաստիկ տաք...։

Կնիկներն էրիկներէ բաժնելու չափ տաք...։

Այսօր քանի մը կնաթողութիւններ տեղի ունեցան։

— 21 Յուլիս —

Ջերմաչափն այսօր շուքի մէջ քառասունմէկերորդ աստիճան կը ցցունէ։

Այս տաքութիւնն կարծես հերիք չէր և ահա կառավարութիւնն Պայազեդի հրապարակին վրայ դարձեալ մեծ քանակութեամբ թղթադրամ այրեց։

Աւելի լաւ չէ՞ր լինիր որ կառավարութիւնն ձմեռուան պահէր այրուելիք թղթադրամները, որպէս զի ձմեռուան ցուրտ օրերուն մէջ խեղճ և աղքատ ժողովուրդը քիչ մը տաքնար։

Մէկ կողմէն ալ կը խորհինք, որ կառավարութիւնն մեծ շռայլութիւն մը կընէ այսպէս մոխիր դարձունելով իւր թղթադրամները, որոնք կրնան վառարաններու մէջ գործածուիլ։

Ես՝ որ տարին եօթը ոսկի կուտամ փայ-

տի և ածուխի համար, երկու միլիոն թղթադրամի համար սիրով կը վճարեմ չորս ոսկի և այդ քանակութեամբ թղթադրամով տարի մը թէ կը տաքնամ, թէ կերակուրներս կեփեմ և թէ լաթերս լուանալ կուտամ։ Ուրիշներն ալ ծախու կառնեն ինծի պէս և կառավարութիւնն ալ շահ մը կը գոյացնէ։

Փառք Նախախնամութեան, թղթադրամներն այնչափ առատ են, որ քսան տարի կրնան գոհ ընել Պօլսոյ ժողովուրդը...։

— 22 Յուլիս —

Մեծ անիրաւութիւն մը...

Սիկիլիոյ Քաթանա քաղաքին օսմանեան դեր—հիւպատոսն տեղւոյն դատական իշխանութեան կողմէ բանտարկուած է։

Ինչո՞ւ։

Վասն զի այս դեր—հիւպատոսն մասնակցած է գողութեան մը, որ անկից առաջ տեղի ունեցաւ Հռոմի ազգային բանքայի մէջ։

Մեր պաշտօնեայները շատ սրդողած են այս բանտարկութեան դէմ, և կը գրուցուի թէ այս օրերս բողոք մը պատրաստելու վրայ են հարցնելու համար թէ օտար կառավարութիւն մը ինչ իրաւունքով կը պատժէ օսմանեան

կառավարութեան պաշտօնեայներուն մէկ հնաւանդ սովորութիւնը։

Մենք ալ կը ձայնակցինք իրենց և կը պոռանք.

Կրօնքի և սովորութեան ազատութիւն...։

Քաղաքական պարտամուրհակ մը...

Օսմանեան բարեխնամ կառավարութիւնն հետևեալը ստորագրեց այսօր.

«Ստորագրեալս Թուականէս քսանը մէկ օր ետքը պարտաւոր եմ ներկայս բերողին վճարել Տուլչինեօն, որ Գարատաղի պիտի յանձնուի։»

—Եթէ չվճարէ։

—Վեց տէրութիւններն պիտի տան և մեր տէրութեան հաշւոյն պիտի անցունեն։

Արդ, Գարատաղի խնդիրն լուծուած է... թուղթի վրայ։

— 23 Յուլիս —

Յունաստանի խնդիրն ալ դիւրութեամբ կը վերջանար, եթէ անոր ալ ուզածը չափազանց չըլլար։

Սահման գծողներն որ քաղաքին մէջ որ յոյն տեսած են՝ Յունաստանի տուած են զայն... եթէ ասոնք Իզմիր երթալու պատիւն ունե-

նայլին, այդ քաղաքն ալ Յունաստանի պիտի տային։

Մեր կառավարութիւնն որոշած է մինչև վերջին շունչն ընդդիմանալ ուզուած տեղերը Յունաստանի չտալու համար։ Արիւնով առնուած են անոնք, կըսեն Թուրք լրագիրներն և արիւնով միայն կրնան տրուիլ. մինչդեռ յոյն լրագիրները կը պնդեն, որ կարմիր մելանով տրուին անոնք։

Կլատսթընի տկարութեանը վրայ կուրախանան տեղւոյս Թուրք լրագիրները. եթէ հեռագիրն վաղը լուր տայ թէ՝ Կլատսթընի հիւանդութիւնը ծանրացաւ, մայրաքաղաքիս տաճիկ լրագիրները խնճոյք մը ընելու միտք ունին։

Հայաստանի մէջ հարստահարութիւնները կը շարունակուին։ Մեր կառավարութիւնն երեսը հոն դարձունելու ոչ ժամանակ ունի և ոչ կամք։ Իրաւունք ալ ունի, այն մարդն՝ որուն փորը կը ճեղքեն բժիշկներն, սանտր չուզեր անշուշտ մորուքը սանտրելու համար... Բայց մօրուքը խառնաշփոթ վիճակի մէջ է եղեր, որո՞ւ հոգ. երբ բռնկէ՝ այն ատեն կարևորութիւն կը տրվի... մօրուքին։

— 24 Յուլիս —

Սըր Ռ. Լոսըն վեհանձնութեամբ յետս կը կոչէ այն խօսքն, որով թշնամանած էր մեր ազգը։

Մեծ ցաւ զգացած է եղեր բերնէն այդպիսի խօսք մը փախուցած ըլլալուն համար, մեր ազգը պատուաւոր ազգ մ՚է եղեր և իւր մէջ, ուրիշ ազգերու հետ բաղդատմամբ, գէշերը սակաւաթիւ են եղեր։

Երբ կը խոստովանի մէկն, թէ այս ինչ խօսքը բերնէս փախած է՝ պատասխանատուութենէ կազատի, մարդս իւր կամքովն իր բերնէն դուրս ելած խօսքերուն միայն պէտք է պատասխանատու նկատուիլ։

Բնութիւնն երբեմն այնպիսի խօսքեր կամ ձայներ հանել կուտայ մեզի, որոնք անշուշտ հաճութիւն չեն պատճառեր լսողներու, բայց որովհետև անոնք մեր կամքէն կախում չունին՝ մեր ալ պատասխանատուութիւնը հրաւիրելու իրաւունք չունին։

Սըր Ռ. Լոսըն դատը վաստկած է։

— 25 Յուլիս —

Ամերիկացի բժիշկ մը, դօքթեօր Թաննէր, բժշկական քննութիւն մը ընելու համար քառասուն օր անօթի մնալու որոշում տուած է։

Այս բժիշկն այժմ քսանեօթ օր է որ անօթի կը մնայ· Ամերիկայի ինչպէս նա և Եւրոպայի բոլոր լրագիրներն ահագին էջեր կը գոհեն այս մարդուն համար։

Զաթալճայի ամրութիւնները պահպանող օսմանեան զօրքերն անցեալները երեսունհինգ օր անօթի մնացած էին և տեղական լրագիրներէն ոչ մին յօժարեցաւ երկու տող գրել, իսկ հիմայ որ Ամերիկացի բժիշկ մը ասանկ փորձի մը ձեռք կը զարնէ, աշխարհիս բոլոր լրագիրները իրենց էջերը գովեստով կը լեցունեն, մինչդեռ այդ գիւտին փառքը Զաթալճային զօրքերուն կը վերաբերի, այն զօրքերուն, որ երեսունհինգ օրէն աւելի չկարենալով դիմանալ՝ զէնքերը կը թողուն, եղելութիւնը կիմացունեն և Օսման բաշայի անկումը կը պատճառեն։

Զօրքերն ալ մէկդի դնենք և դարձեալ պիտի տեսնենք, որ այս գիւտը նոր բան մը չէ· մեր գրագէտներուն ամենէն հարուստը վարժուած է տասն օր անօթի մնալու։

Մարդս կամչնայ ասանկ սովորական մէկ բառը իբրև գիւտ լրագիրներու մէջ անցունելու...

Այսօր նորէն գումարուեցաւ ազգային ե-

րեսփոխանական ժողովը։ Ս. Պատրիարքը բացակայ էր հիւանդութեանը պատճառաւ։

Վարչական կազմակերպութեան ծրագիրն նկատողութեան առնուելով քուէի դրուեցաւ հետևեալ իմաստով.

«Ով որ վարչութեան կազմակերպութեանը ստիպողականութիւնը կը ճանաչէ և յաջորդ նստին մէջ անոր վերջնական որոշումը կուզէ, թող ձեռքը վեր վերցունէ»։

Մէկ մասը վեր առաւ իր ձեռները։

Մէկ մասն ալ յայտնեց թէ՝ վարչական կազմակերպութեան ստիպողականութիւնը կը ճանաչէ, բայց յաջորդ նստին մէջ անոր յօդուած առ յօդուած քննուիլը կուզէ, ո՛չ թէ վերջնական որոշումը։

Վերջնական որոշումն ընդունուեցաւ և որոշուեցաւ որ ժողովն երկու շաբաթէն գումարուի։

Ահա խումբ մը բժիշկներ, որ հիւանդի մը քով կերթան և անոր հիւանդութեանը անմիջական դարմանի պէտք ըլլալն զգալէն ետքը որոշում կուտան, որ տասնհինգ օրէն ետքը միանան և հիւանդութեանը վրայ խորհրդակցին...։

— 26 Յուլիս —

Սերվիան ալ զինուորական պատրաստութիւններ կընէ. արդեօք սա ալ իւր սահմաններէն գոհ չէ։

Գիտէք որ սահմանէն գոհ չեղողը միշտ մեզի կը վազէ. քանի մը տարիէ ի վեր օտար կառավարութիւններուն սահմանները ուղղելէն ուրիշ գործ տեսած չունինք, և մինչև որ ամեն մարդ իւր սահմանէն գոհ չլինի՝ հանգիստ քնանալիք չունինք։

Բ. Դուռը հարցուց Սերվիային թէ ինչ կը նշանակեն այդ պատրաստութիւնները։ Սերվիան պատասխանեց թէ ոչինչ կը նշանակեն։

Անցեալ անգամ ալ այս պատասխանը տուած էր Սերվիան և մեր կառավարութիւնն ալ այդ պատասխանով գոհ եղած էր։

— 28 Յուլիս —

Պատերազմական նախարար Հիւսէյին Հիւսնի փաշան քանի մը օրէն Ալպանիա պիտի երթայ Տուլչինեօն Քարատաղի յանձնելու համար։

Արդեօք Եանեան ալ Յունաստանի յանձնելու համար առաջին նախարա՞րն պիտի երթայ, թէ ամենքս մէկանց պիտի երթանք։

— 29 Յուլիս —

Մարդասէր մէկը չկայ որ մեզի յիսուն հազար ոսկի փոխ տայ…

Ռամազանի առթիւ ամսական վճարելու համար ելմտական նախարարութիւնը քանի մ'օրէ 'ի վեր Ղալաթիոյ փողոցները պտրտեցաւ որ սեղանաւորներէն յիսուն հազար ոսկւոյ փոխառութիւն մը ընէ և չյաջողեցաւ։

Կերևի որ այս Ռամազանին ամսականը գալ Ռամազանին տրուիլ պիտի որոշուի։

— 30 Յուլիս —

Սէմաֆօր լրագիրն վեց տէրութիւններուն ընելիք նաւային ցոյցը կը ծաղրէ՝ հրատարակելով Սիմուր ծովապետին տրուած հրահանգներու պատճէնը, զոր որպէս թէ անգղիական լրագիրներէ քաղած է։

Յիշեալ հրահանգներու համեմատ՝ սոյն նաւային ցոյցը խաղաղական հանգամանք պիտի ունենայ. և եթէ պ. Սիմուր լոկ բարոյական ցոյցով չյաջողի Քարադաղի և Յունաստանի տրուելիք հողերը Ալպանացիներու և Թուրքերու ձեռքէն առնել՝ ծանր պատասխանատուութիւն մը պիտի հրաւիրէ իւր վրայ։ Եթէ լեռներու վրայ Ալպանիացիներ երևին՝ զրահաւորները Թշնամւոյն ետևը պիտի շա-

րուին. զրահաւորներու մէջ զօրքերը զինիի և սիրոյ երգեր պիտի երգեն, գերմանական և ֆրանսիական զրահաւորներն իրարմէ հեռու պիտի մնան, որ իրարու չզարնեն, նոյնպէս իտալականն և աւստրիականն ալ ամենէն հեռու. Քարադաղցիներուն կամքը կատարուելուն պէս զրահաւորները Յունաստանի ջուրերը պիտի երթան. պ. Սիմուր խնջոյքներ պիտի տայ միւս հրամանատարներուն, բայց ծախքն Անգղիոյ կառավարութեան վրայ չպիտի լինի։

— 31 Յուլիս —

Դեսպաններն հայկական խնդրոյն վրայ միշտ կը խորհրդակցին, բայց արդիւնքն դեռ յայտնի չէ։

Եւ որովհետև նաւային ցոյցին զօրութիւնն լոկ բարոյական է՝ կառաջարկեմ որ վեց տէրութիւններն պարապ տեղը մեծ ծախքերու չենթարկուին՝ իրենց զրահաւորները Թուրքիա ղրկելով, հերիք է որ այդ զրահաւորներուն պատկերները քաշել տան և շրջանակի մը մէջ անցունելով ղրկեն մեզի, որ Բ. Դրան մէջ պատէ մը կախենք։

— 1 Օգոստոսի —

Մարախներն որ անցեալ ամիս մայրաքաղաքիս մէջ թափուեցան և ուտելու բան չը գտնելով Ասիա անցան, Պիլէճիկի կողմերն գացած են և բոլոր հունձերն աւրշտկած են հոն։

Այդ տեղի բնակիչները յետին ծայր դըժբախտութեան մէջ ինկած՝ գաղթելու կը պատրաստուին։

Հրաշք չէ՞ք համարիր եթէ իմացունեմ ձեզ, թէ այդ կողմի հայերէն այս մասին հանրագրութիւն մը եկած չէ պատրիարքարան հետևեալ իմաստով.

«Մարախները մեր գիւղերուն վրայ յարձակեցան և մեծ վնաս տուին հունձերուն. ստացուածքի ապահովութիւն չկայ... հակառակ Բերլինի դաշնագրոյն 61-րդ յօդուածին։ Կաղաչենք, բարեխնամ կառավարութեան ուշադրութիւնն հրաւիրեցէք այս գազանաբարոյ և կրօնամոլ մարախներուն վրայ և անոնց պատժուիլը խնդրեցէք։ Զարմանալին այն է թէ՝ այս բարբարոս մարախներն կը համարձակին տեղւոյս վսեմ. կուսակալին առջև հասցունել մեզ այս չարիքներն. և վսեմ. կուսակալն բոլորովին անտարբեր՝ ոստիկան մ՚ անգամ չղրկեց զանոնք ձերբակալելու համար.

գրոյց կայ թէ կուսակալին թելադրութեամբն է որ մարախներն այսպէս կը հարստահարեն զմեզ։ Անյապաղ օգնութիւն ղրկեցէք մեզ, ապա թէ ոչ պիտի փոխենք մեր կրօնը»։

Անշուշտ իբրև հրաշք, այսինքն իբրև բնականէն դուրս իրողութիւն մը նկատելու է այս լուութիւնն, զոր կը պահեն Պիլէճիկի հայերը մարախներու նկատմամբ, երբ խորհինք մի անգամ, որ գաւառացի հայն ամէն օգնութիւն պատրիարքարանէն կսպասէ։ Եթէ քիւրդէ մը կամ չէրքէզէ մը յափըշտակուի անոր շորը, անմիջապէս կը հեռագրէ պատրիարքարան, որ շոր ղրկուի իրեն, սպառնալով միանգամայն որ կրօնքը պիտի փոխէ, եթէ իւր խնդիրը մերժուի պատրիարքարանէն։

Վա՜յ այն մարդուն կրօնքին, որ շորէն կախում ունի...

Մենք ալ կը հաւանինք ընդունելու թէ գաւառացի հայն ունի բազում պատճառներ, որովք անհնար կը լինի իրեն ինքզինքը պաշտպանել քիւրդի կամ չէրքէզի դէմ, և այս պատճառներն ալ այնքան ծանօթ են, որ զանոնք մի առ մի հոս նշանակելն անօգուտ աշխատութիւն մը յանձն առնել է. սակայն ժա՛մ է որ գաւառացի հայն այդ պատճառներուն

բարձմանը աշխատի որչափ որ կարող է ինքն, և այն ատեն միայն դիմէ պատրիարքարան՝ երբ իւր ոյժն անբաւական է դիմադրել վըտանգին։

Արդ, շնորհաւորելով Պիլէճիկի Հայերուն պահած լռութիւնն, կը խնդրեմ որ ընդունին խորին յարգանքներուս հաւաստիքն, որով մնամ և այլն։

— 2 Օգոստոս —

Հայկական խնդրոյն վրայօք առնուած յաջող լուրերուն վրայ մայրաքաղաքիս բոլոր ազգայինները կը պատրաստուին Հայաստանի կուսակալ ըլլալու։

Ամբակում աղան, որուն ճակատէն վաթսունչորս ձմեռներ անցած են, քանի մը օրէ ի վեր զինուորական վարժութիւններու կը պարապի այնպիսի փափագով և եռանդով, որ ո՛չ սենեակը մտնողները կը տեսնէ, ո՛չ ալ անոնց խօսքերուն կը պատասխանէ։

Կինը կարծելով թէ ամուսինն խելագարուած է՝ բժիշկը կանչել կուտայ։

Երկու ժամէն ետքը կուգայ բժիշկն, որ ըստ բժշկական սովորութեան կը հարցունէ. «ո՞վ է հիւանդը»։

Գիտէք արդէն որ Հիպոկրատի սաներն

այն ատեն կը ճանաչեն հիւանդներն, երբ ասոնք մատով ցուցուին իրենց։ Երկու քաջառողջ մարդերու քով հիւանդ մը դի՛ր և հարցուր բժշկին.

—Ո՞վ է հիւանդը, տէր բժիշկ։

Յայտնի է որ այս է, պիտի պատասխանէ քեզ՝ ցոյց տալով այն մարդն, որ երկաթի պէս քաջառողջ է։

Հիւանդութիւններն ալ այն ատեն կը ճանաչեն, երբ հիւանդը մեռնի։ Չկայ մեռեալ մը՝ որուն ի՛նչ հիւանդութենէ մեռած ըլլալն չհասկցուի, ինչպէս որ չկայ հիւանդ մը՝ որուն ի՛նչ հիւանդութենէ բռնուած ըլլալը հասկըցուի։ Տիշմանեան՝ խղճահար ըլլալուն պատճառաւ էր որ հրաժեշտ տուաւ բժշկական արհեստին և գրկեց գրականութիւնն, որ մարդ չմեռցունէր։

Մեր խնդիրէն քիչ մը հեռացանք. մօտենանք անոր։

Բժիշկը կառաջնորդուի Ամբակում աղային սենեակը։

—Բարև, Ամբակում աղա, կըսէ բժիշկը։

—Մէկ, երկու, երեք, կը պատասխանէ Ամբակում աղան, որ աւելի կոթ մը բռնած՝ վարժութիւն կընէ։

—Ի՞նչպէս էք, Ամբակում աղա։

—Մի ձախ, մի՛ յաջ…

—Ձեզի խօսք մը ունէի ըս…

—Հապ օն յառաջ, կը գոչէ Ամբակում աղան և այնպիսի արագութեամբ մը կանցնի բժշկին քովէն, որ Ասկղեպիոսին աշակերտը գետին կիյնայ։

Բժիշկը վար կերթայ և Ամբակում աղային տիկնոջը կըսէ.

—Ամուսնոյդ ուղեղը վնասուած է։

—Խելագարա՞ծ է։

—Գրեթէ։

—Ի՞նչ կըսէք. հիմա խելքս կը թռցունեմ… ասոր մէկ ճա՞րը։

—Ճա՞րը… կապելու և Փրկիչ տանելու է։

—Ըլլալու բան չէ… գոնէ ազգային երեսփոխանական ժողովը տանենք…։

—Երեսփոխանական ժողովը յիմարանո՞ց է։

—Ի՞նչ գիտնամ, երէկ քրոջս տղան կըսէր որ ազգային երեսփոխանական ժողովոյ մէջ խենդ ու խելառ խօսքեր կընեն։ Բայց, տէր բժիշկ, իմ ամուսինս խելագարելու պատճառ մը չունէր։

—Բանի մը վրայ շատ մտածե՞ց։

—Բնաւ երբեք։

—Մեծ վիշտ մը կրե՞ց։

—Ոչ։

—Խմբագրութիւն կընէ՞։

—Ամենևին։

—Ֆրանսերէնէ—հայերէն ընդարձակ բառարան մը կը հրատարակէ՞։

—Ոչ, ոչ, ադանկ բաներ չըներ։

—Չափազանց ուրախութիւն մը զգա՛ց մօտերս։

—Գրեթէ քանի մը ատենէ ի վեր միշտ ուրախ էր, ամեն օր կըսէր. «Հայաստանի կուսակալ պիտի ըլլամ»։

—Խե՜ղճ մարդ։

—Խղճալի՜ ամուսինս։

Բժիշկը դեղագիր մը կը գրէ, այցելութեան վարձը կընդունի և կը մեկնի։

Ամբակում աղան վար կուգայ և կը հրամայէ, որ սեղանը պատրաստուի։

Ամբակում աղային ուղեղը վնասուած չէ. անոր հիւանդութիւնն է կուսակալութեան համար չափազանց սէր։

Կարծեմ աւելորդ կը լինի ըսել թէ, եթէ Հայաստանի ինքնօրինութիւն տրուի՝ իւրաքանչիւր գիւղին ութը հարիւր կուսակալ պիտի ելնայ. ամենքս ալ կառավարող պիտի լինինք և կառավարուելու համար Եւրոպայէն ժողովուրդներ բերել պիտի ստիպուինք։

— 3 Օգոստոս —

Նաւային ցոյցի համար գրոյցներն երթալով կերթան և հաստատութիւն կը գտնեն։

Վեց տէրութիւնները հաստատապէս որոշած են գրահաւորներ ղրկել Գալատաղի և Յունաստանի խնդիրներու լուծումը դիւրացնելու համար։

Անտարակուսելի է այսօր, որ տէրութիւնները Հայաստանի խնդրոյն համար ալ իրենց ազդեցութիւնը պիտի գործադրեն. բայց չգիտեմ թէ Հայաստանի համար ի՛նչ ղրկել պիտի որոշեն։ Ես չեմ կարծեր, որ Հայաստանի համար ալ գրահաւոր ղրկեն, վասն զի մեծ դժուարութիւններ կան վեց տէրութիւններուն ղրկելիք քսան գրահաւորները...

Տէրութիւններն թո՛ղ իրենց ուզածին պէս վարուին. մենք միայն աղօթելու ենք որ համաձայնութիւնն կարճատև չլինի ասոնց մէջ։

Բնաւ չպիտի մոռնամ այն պատասխանն, զոր այսօր տուաւ գաւառացի հայ մը Պոլսեցի հայու մը, որու կնկան հաւատարմութիւնը կասկածելի է։

—Դուք գաւառացիներդ անզգայ էք, ըսաւ Պոլսեցին։

—Ինչո՞ւ։

—Սիրտ չունիք։

—Ո՞վ ըսաւ։

—Վատ էք։

—Ո՞ւր կարդացիք։

—Քիւրդերը ձեր վրայ կը յարձակին և դուք տղու պէս կուլաք։

—Պօլսեցին միշտ այսպէս կըսէ առանց պատճառները հարցնելու։

—Շատ լաւ։ Ուրիշ կէտ մը կայ, ադոր ի՞նչ պիտի ըսես։

—Ո՞ր կէտն է այն։

—Ձեր կիներն ուրիշները կը յափշտակեն և դուք ձայն չէք հաներ։

Այդ կէտը Պօլսոյ մէջ գաւառներէն աւելի կայ, բարեկամ. դուն այդ կէտին քով վերջակէտ մը դիր և փակագծի մէջ գոցէ։

Պօլսեցին պեխերը կրծել սկսաւ։

— 4 Օգոստոս —

Անգղիա վերջապէս կուզէ Հայաստանի ճիշդ վիճակագրութիւնն ունենալ ի ձեռին, որպէս զի ըստ այնմ գործէ։

Քիւրդերն իմացած ըլլալով Անգղիոյ կառավարութեան այս դիտաւորութիւնն՝ Միութիւն մը կազմելու վրայ են իւրեանց մէջ՝ Հայերը ջարդելու նպատակաւ։ Եթէ քրդական

Միութիւնն յաջողի գործադրել իւր նպատակն՝ մեծամասնութիւնն հարկաւ քիւրդերու քովը կը մնայ։

Ի՞նչ կտրուկ ճանբայ մեծամասնութիւն ունենալու համար...

Ոստիկանութեան նախարարը մեծ գործ տեսաւ այսօր, ձերբակալել տուաւ...

—Հիսարու ոճրագործն։

—Ո՛չ։

—Ամերիկացին սպաննողը։

—Չէ։

—Ձերբակալել տուաւ տասնեւչորս տարեկան Թրքուհի մը։

Այս մատղաշ օրիորդն ոճիր մը գործած է՝ թող տալով իւր մազերուն որ երևին։

Մուհամմէտի կրօնքը կ'արգելու կիներուն 'ի տես աշխարհի դնել իրենց մազերը։

Մուհամմէտ շատ խստութեամբ վարուած է մազերու հետ, մինչդեռ մարմնոյ մասին սահմանած օրէնքները շատ թոյլ են։

Օրիորդին հայրն, որ բարձրաստիճան զինուորական մ'է, պիտի բողոքէ եղեր ոստիկանութեան նախարարին դէմ, որ բոլոր Թրքուհիներուն մազերը ածելել կուտար եթէ իշխանութիւն ունենար, այնչափ ջերմեռանդ դար-

ձած է Ռամազանի օրերուն մէջ։

— 5 Օգոստոս —

Ազգային Հաստատութիւններուն մէկէն պաշտօնեայ մը կը ճանբուի։

—Ինչո՞ւ ճանբեցին զքեզ, բարեկա՛մ, կը հարցունէ ծանօթներէն մին։

—Ես ալ չգիտեմ։

—Իմացայ որ գողութիւն մը ըրած ես պաշտօնիդ մէջ։

—Զրպարտութիւն է։

—Կըսեն թէ ճշմարտութիւն է։

—Թո՛ղ ըսեն թէ ինչ գողցած եմ։ Եղբա՛յր, ամեն օր խղճիս սա հարցումը կընեմ. «բան մը գողցա՞յ», և խիղճս ալ սա պատասխանը կուտայ. «Տէր ողորմեա, դուն անանկ մա՞րդ ես, դուն գողութիւն ընելու համար ստեղծուած չես. դուն բան մ'ալ գողցած չես»։

—Թերևս խիղճդ կամչնայ և երեսը չբըռներ ճշմարիտն քեզ ըսելու։

—Չէ, իմ խիղճս ամչնալ չունի, ճշմարտութիւնն համարձակ կը խոստովանի։

—Ստոյգ է ըսածդ։

—Այո՛, որու որ կուզես հարցուր թէ այս ինչ մարդուն խիղճը ճշմարտախօս է. ամենքն

ալ պէտի պատասխանեն թէ՝ պատուաւոր և ճշմարտախօս խիղճ մ՚է։

—Եթէ այդպէս է՝ խղճէդ գաղտնի ըրած ես այդ գողութիւնը։

—Ժը մանժ, թիւ մանժ, իլ մանժ, նու մանժօն, վու մանժէ, իլ մանժ...

—Այդ ի՞նչ է, Կարապետ աղա, քառասունէն ետքը նոր բաներ կը հանես։

—Ի՞նչ ընեմ, Յակոբ աղա, Հայաստանի մէջ բարենորոգումներ պէտի ըլլան եղեր, թերևս մենք ալ պաշտօն մը ձեռք կանցունենք...

—Ի՞նչ կը սերտես։

—Ուտեմ բային Ֆրանսերէնը կը կարդամ...

—Ֆրանսերէնի ե՞րբ սկսար։

—Ժամ մը առաջ։

—Մէկէն 'ի մէկ այդ բային ի՞նչպէս եկար հասար։

—Առաջին դասս է այս, Յակոբ աղա, ի՞նչ ընեմ, Թուրքիոյ մէջ պաշտօն վարողներն ամենէն առաջ այս բայը կը սորուին։

—6 Օգոստոս—

Կարնոյ երիտասարդութիւնն գիտաւորու-

թիւն ունի Կարնոյ մէջ մամուլ մը հաստատել և լրագիր հրատարակել։

Կը գովենք Կարնոյ աշխոյժ և վառվռուն երիտասարդութեան դիտաւորութիւնն, որուն իրանալուն համար յաջողութիւն կը մաղթենք մեր բոլոր սրտէն, որ շատ լայն չէ դժբաղդաբար։ Կը փափագինք, որ այս երիտասարդութիւնն իրեն հետևողներ ունենայ, բայց չենք կարծեր որ իրեն ընթերցողներ գտնէ, վասն զի մեր մէջ լրագիր կարդալն դեռ իբրև ապաշխարանք կը նկատուի, իբրև մեծ պատիժ մը կը նկատուի, այնպէս որ եթէ մէկուն առաջարկես որ կամ շաբաթ մը բանտարկուի և կամ լրագրի մը տարեկան բաժանորդ գրուի՝ առաջինը կընդունի և երկրորդը կը մերժէ։ Ուստի երիտասարդութիւնն ընկերութիւններ կազմելով աշխատելու է, որ ընթերցասիրութիւնն հաճի մեր ազգին մէջ ալ մտնելու… և եթէ մտած է քիչ մը՝ դուրս չելնելու…։

—Տղա՛ս, դուն քննութիւն չտուի՞ր։

—Տուի, հայրիկ։

—Պարգևաբաշխութեան օրը դասատուդ գիրք մը նուէր չըրա՞ւ քեզի։

—Ո՛չ հայրիկ։

—Ինչո՞ւ։

—Վասն զի կազանդին օրը դասատուէս ես ալ բան մը չտուի, Հայրիկ։

— 7 Օգոստոս —

Ապէտին քաշան երբ Սելանիկ էր՝ առժամեայ ոստիկանութիւն մը կազմած էր։

Այժմ Սելանիկէն լուր կուտան, որ այդ առժամեայ ոստիկանութենէն քառասուն Հոգի իրենց պաշտօնը թողլով մշտնջենաւոր աւազակներու Հետ միացած են։

Իրաւունք չունինք Հաւատալու, որ մայրաքաղաքիս ոստիկաններէն շատերը գողերու Հետ կը գործեն։

Կեցցէ բարենորոգում…։

Մայրաքաղաքիս Թուրք մամուլն Ալպանիացիներն կը խրատէ, որ Գարատաղին ընդդիմութիւն չընեն և իրենց ոյժն Յունաստանի դէմ պաՀեն։

Որ պիտի գայ, ուր տաճիկ լրագիրներն պիտի յորդորեն Ալպանիացիներն, որ Յունաստանին ընդդիմութիւն չընեն և իրենց բազուկներու զօրութիւնն կառավարութեան խօսքը մտիկ ընելու Համար գործածեն։

Այս է Թուրք մամլոյն սովորական ըն-

թացքը․ նախ գրգռել և ապա հանդարտեցնել…։

— 8 Օգոստոս —

Հարստահարութիւններու վրայ խօսող հեռագիրներ ամեն օր կուգան պատրիարքարան կանոնաւոր կերպով — արդէն այդ հեռագիրներէն զատ ամեն օր կանոնաւոր կերպով պատրիարքարան եկող չկայ, պաշտօնեայներէն ոմանք կէսօրին կուգան և ոմանք բնաւ չեն գար։ Այդ հեռագիրներէն մին այնչափ երկար էր, որ անոր փոխադրութեանը համար տասն ոսկի օսմանեան վճարուած էր հեռագրատան։

Հեռագրական տեսչութիւնն շատ գոհ է այն հարստահարութիւններէն, որք տեղի կունենան Հայաստանի մէջ, վասն զի անոնց շնորհիւ հեռագրական սնտուկի մէջ բաւական ոսկի կը մտնէ։

Եւ կարճամիտ մարդերը կուզեն որ կառավարութիւնն իւր եկամուտները պակսեցունէ այն պահուն՝ ուր զանոնք աւելցնելու անհրաժեշտ պէտք կայ։

Թո՛ղ աւելցունէ, բայց ինչո՞ւ պիւտճէի մէջ չն անակեր հարստահարութիւններէ գոյացած հասոյթը։

— 9 Օգոստոս —

Մեր բարեխնամ կառավարութիւնն ամեն օր կաղաչէ վեց տէրութիւններն, որ Բերլինի դեսպանախորհրդոյ մէջ որոշուած հելլենական սահմանագիծը քիչ մը բարեփոխեն։

—Կաղաչեմ, պարոն Կոշէն, կըսէ վեհափառ սուլթանը, սա սահմանագիծը քիչ մը փոխեցէք։

—Անկարելի է, վեհափառ տէր։

—Սահմանագիծ մը փոխելը այսչափ դըժուա՞ր գործ է. ես օրը երկու նախարար կը փոխեմ։

—Դուք կարող էք, վեհափառ տէր։

—Փոխէ՛, փոխէ՛ սա սահմանագիծն, ես ալ կերակուրէն ետքը նախարարութիւնը կը փոխեմ։

—Չեմ կարող, վեհափառ տէր։

—Քանի մը պատուանշան կուտամ քեզի։

—Կարելի չէ։ Վեհափառ տէր, դուք գիտէք որ Թագուհւոյն կառավարութիւնն որքան կը սիրէ ձեր երկիրը, և որքան կաշխատի անոր բարւոյն համար, ուստի շնորհ ըրէք անոր խորհուրդները մտիկ ընելու։ Վեհափառ տէր, Եանիան տուէք Յունաստանի, Տուլչինիօն Գարատաղի Թողէք. Թո՛ղ տուէք Նովի Պազարն Աւստրիան գրաւէ։ Այն ատեն գանձը

մեր տեսչութեան տակը կառնենք, բայց ձայն
հանելու չէ երբ Արեւելեան Րումէլին Պուլղա-
րիոյ հետ միանայ։ Երբոր գործերն այսպէս
կարգադրուին՝ Ներքին Գործոց Նախարարու-
թիւնը մենք կը վարենք. Արտաքին Գործոց
նախարարութիւնն ալ Ռուսիոյ կը յանձնենք և
կը տեսնէք թէ երկիրն որչափ կը բարենորո-
գուի։ Ձեր վեհափառութեան սիրտն ալ հան-
գիստ կը լինի և փորձանքներէ խալսելու հա-
մար Դարդանելը մեզի կուտաք, Սև ծովու նե-
ղուցն ալ վարպետութեամբ մը Ռուսիոյ գլու-
խը կը փաթտէք և հանդարտ սրտով, մաքուր
խղճով ձեր վեհափառութիւնը ժամանակ կան-
ցունէ իւր կախարդներովը։ Այդ երկու նե-
ղուցներն ձեր գլխուն փորձանք են, ջանացէք
ուրեմն այդ փորձանքները հեռացնելու։ Միւս
տէրութիւններն, որք իրենց բաժինը պիտի
ունենան այս փորձանքներուն մէջ, բնաւ դի-
տողութիւն չեն ըներ, և դուք ալ մտատան-
ջութենէ կազատիք։ Ինչու՞ կը վախնաք, վե-
հափառ տէր, տէրութիւններն ո՞չ ապաքէն ձեր
ամբողջութիւնն ապահոված են Բէրլինի դաշ-
նագրով։

Ասոնք են գրեթէ տէրութիւններուն ա-
ռաջարկութիւններն, զորս եթէ չընդունենք,
կըսեն, մեր վրայ մեծ պատասխանատուու-

թիւն պիտի հրաւիրենք եղեր. իսկ եթէ ընդունենք՝ օսմանեան կառավարութեան համար նոր դարագլուխ մը պիտի բացուի եղեր։

Գեղեցիկ առաջարկութիւններ, գեղեցկագոյն խրատներ, մարմինը քառասուն կտորի բաժնել և անոր երեսունևութը կտորն առնելով օսմանեան կառավարութիւնն $^{2}/_{40}$ի վերածել և անոր ըսել.

—Ա՛լ անհո՛գ եղիր, քու ամբողջութիւնդ երաշխաւորուած է. Եւրոպայէն մի՛ զատուիր, որ փրկութիւն գտնես։

Ո՜վ ամբողջութիւն...

Ո՜վ փրկութիւն...

— 10 Օգոստոս —

Աւստրիական դեսպանն այսօր Ս. Պատրիարք հօր այցելութիւն ընելով երկարօրէն տեսակցեցաւ Նորին Սրբազնութեան հետ հայկական խնդրոյն վրայ։ Խօսքերն արդեօք երբ գործի պիտի փոխուին, Աստուած իմ։

Ալպանիացիները կը պատրաստուին դէմ դնելու նաւային ցոյցին, որ տեղի պիտի չունենայ, երէկուան հասած հեռագրի մը նայելով։

— 11 Օգոստոս —

—Կնի՛կ, սա օղերդ տո՛ւր։

—Ի՞նչ պիտի ընես։

—Ինչո՞ւ կը հարցնես։

—Ինչո՞ւ չհարցնեմ։

—Պիտի ծախեմ և զքեզ հետս առնելով Հայաստան պիտի երթամ։

—Ես սրկէ հունա չեմ երթար։

—Հապա ամեն օր գլխուս միսը կուտէիր որ Հայաստան երթանք։

—Բայց չէի ըսեր որ օղերս ծախենք ու այնպէս երթանք։

—Ըսել է թէ օղերդ Հայաստանէն աւելի կը սիրես։

—Աղ ի՛նչ խօսք է, Հայաստանը կրնամ ականջներէս կախել...։

Ըստ իս՝ ասանկ կիներու ականջները կըտրելու է...։

Վաքըլթ կը ծանուցանէ այսօր որ օսմանեան կառավարութիւնն չպիտի մասնակցի Նաւային ցոյցին։

Վաքըլթ չհաճիր յայտնելու թէ որո՛ւ դէմ պիտի ըլլայ Նաւային ցոյցն, որուն մասնակցել չուզեր եղեր օսմանեան կառավարութիւնը։

— 12 Օգոստոս —

Օսմանեան կառավարութիւնն երկար տարիներէ 'ի վեր Հաց կը նուիրէր ազգային հիւանդանոցին. այժմ այդ նուէրը դադրած ըլլալով՝ Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւնը, կըսեն ազգային լրագիրներն, մեծ նեղութիւն կը կրէ։

Ես կը կարծեմ թէ Հիւանդանոցին հիւանդներն Հոգաբարձութենէն աւելի նեղութիւն կրելու են այս պարագային մէջ։

Կառավարութիւնն իւր նուէրը կարող է դադրեցունել, ինչպէս որ կարող է լրագիր մը դադրեցունել, անոր ըսելիք չունինք. բայց կառավարութիւնն գոնէ շնորհք ընէր և Հայաստանի մէջ Քիւրդերէ յափշտակուած հացին փոխարէնը տար ազգային հիւանդանոցին։

Եթէ կառավարութիւնն այս շնորհքը գլանայ՝ Հոգաբարձութիւնը պէտի պարտաւորի Թանըրի նոր գտած եղանակաւ, այսինքն քառասուն օր ջուր տալով ապրեցունել կամ մեռցունել հիւանդանոցին հիւանդները։

— 13 Օգոստոս —

Ճաբօնի կառավարութիւնն արգելած է բազմակնութիւնը։

Կոստանդնուպօլսոյ մէջ ալ պէտի արգե-

լուի այդ աքաղաղային օրէնքը, եթէ առեւտուրներն այսպէս շարունակին։

Քրիստոնեայներու մէջ արդէն կին մ'ունենալն անգամ արգելուած է, և շատ երիտասարդներ տնտեսագիտական պատճառներու համար ամուրի կը մնան։

Անօթի զօրքեր և ռազմամթերք կը ղրկուին Յունաստանի սահմաններն ինչպէս նաև Կրէտէ։

Յունաստան ալ մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնէ, բայց իւր թագաւորը դեռ ետ չըդառնար ճանբորդութենէ։

— 14 Օգոստոս —

Պ. Նորայր հարուստ ազգայինի մը թերթ մը կը ղրկէ իւր Ֆրանսերէնէ—Հայերէն բառարանէն, զոր մաս առ մաս կը հրատարակէ։

—Սա ի՞նչ է, կը պոռայ հարուստ ազգայինը, այս բառարանն ի՞նչ ընեմ ես. ժամանա՞կ է հիմա ադանկ չնչին բաներու համար ստակ տալ. չեմ ուզեր, ետ դարձուցէք և ըսէք իրեն, որ մէյ մ'ալ ասանկ բաներ չղըրկէ ինծի։ Ահա, պարոն գրագիր, քեզի ալ յատկապէս կը պատուիրեմ, որ եթէ իմ բացակայութեանս ինծի համար գիրք կամ լրագիր բե-

րելու ըլլան՝ չընդունիք, ապա թէ ոչ կը վռընտեմ զքեզ։

Ժամ մը կանցնի, ուրիշ մը կը մտնէ՝ որսի շուն մը բերելով հետը։

—Ինծի համար բերիք այդ շունը։

—Այո՛, տէր։

—Ի՞նչպէս է այդ շունն, աղէ՞կ է։

—Շատ աղէկ ցեղէն է, ազնուական տոհմէն է։

—Ի՞նչ կուզէք ատոր համար։

—Չորս ոսկի։

—Երեք ոսկի տամ։ Պարոն գրագիր, սա շունն առ և տուն տար։

Եւ մեր գրագէտները դեռ չեն ուզեր համոզուիլ, որ մեր հարուստներն ամեն բանի ստակ կուտան բաց 'ի լրագիրներէ և գիրքերէ։ Բացառութիւններ կան, բայց այնչափ հազուագիւտ են, որ արուեստահանդէսի մը ղըրկելու համար պահած եմ զանոնք։

— 15 Օգոստոս —

Բ. Դուռն նոր պայմանաժամ կը մուրայ Տուլչինեօն Գարատաղի յանձնելու համար։

—Քանի մը օր պայմանաժամ։

—Աստուած ողորմի։

—Ստակ մը չունիմ, քիչ մը պայմանաժամ ողորմեցէք։

—Բարի եկար։

—Տէր Աստուած զձեզ փորձութիւններէ ազատ պահէ. անօթի եմ, կտոր մը պայմանաժամ։

—Մանրուկ չկայ։

Տէրութիւններն չեն տար Թուրքիոյ այդ պայմանաժամն. իրաւունք ունին, վասն զի Բ. Դուռն ալ չուզեր տալ Տուլչինեօն Գարադաղին։

Կայսերական պալատին մէջ ամեն օր ժողովներ կը գումարուին խորհելու համար այն հնարքներուն վրայ, որովք կարելի լինի ոչ Տուլչինեօն Գարադաղի տալ, ո՛չ Եանեան Յունաստանի, ոչ ալ բարենորոգում Հայաստանի։

Զարմանալու չէ, Թուրք կառավարութիւնն միշտ առնելու վարժուած ըլլալով՝ միշտ կը դժկամակի երբ իրմէ բան մը խնդրուի։

— 16 Օգոստոս —

Կառավարութիւնը հրամայեց, որ մայրաքաղաքիս արու բնակիչներուն մարդահամարը պատրաստուի։

Մեծ դժուարութի՜ւն... մարդեր կան որ վերարկուներով, այս ինչ... արու են թէպէտև՝ սակայն է-

գէն ընաւ տարբերութիւն չունին. ասոնք արուներո՛ւ հետ պիտի հաշուին։

Դարձեալ մարդեր կան, որ հազիւ 1/8 մարդ կարժեն. եթէ ասոնց իւրաքանչիւրն մէկ մարդ պիտի համրուի՝ սխալ վիճակագրութիւն մը կունենանք։ Ուղիղ վիճակագրութիւն մը շինելու համար կառաջարկեմ.

1/4 մարդ հաշուել բոլոր թուրք խմբագիրները.

1 մարդ հաշուել հարիւր թուրք պաշտօնեայն.

1 մարդ հաշուել հարիւրքսանհինգ թուրք սպայն.

1 մարդ հաշուել վաթսուն թուրք կուսակալ։

Այս հաշուով միայն կարելի է ուղիղ վիճակագրութիւն մը յերևան բերել։

— 17 Օգոստոս —

Պ. Թրօթըր, որ Հայաստանէն մայրաքաղաքս վերադարձած է, յայտնած է թէ Հայաստանի մէջ մարդահամար ընելն անկարելի ըլլալով՝ ինքը տուները համրելով գլուխ հանած է այդ դժուարին գործը։ Պ. Թրօթըր իւրաքանչիւր հայու տունին տասը հոգի և իւրաքանչիւր քիւրդի տունին հինգ հոգի հաշուե-

ջով ունեցած է այնպիսի թիւ մը՝ որով Հայերը մեծամասնութիւն կը կազմեն։ Այդ թիւն կը հաստատէ նաեւ այն վիճակագրական տեղեկութիւնները, որք անցեալները պատրիարքարանէն հաղորդուեցան տէրութիւններուն։

—Կնիկ, Պոլսոյ մարդահամարը պիտի պատրաստեն եղեր։

—Ի՞նչ ընեմ։

—Քեզի ալ պիտի գրեն հարկաւ։

—Ինչո՞ւ։

—Դուն ալ մարդ չե՞ս։

—Ի՞նչու ուրեմն կըսեն թէ՝ *և եղիցին երկոքեան ՚ի մարմին մի*։

—Վիճակագրութեան համար չէ ան, նոնօշիկս։

— 18 Օգոստոս —

Հրդեհներուն առաջքն առնելու պաշտօնով մասնաժողով մը պիտի կազմուի։

Յանձնաժողով մ՚ալ պիտի հաստատուի հրդեհները մարելու համար։

Մենք հիմա ուրիշ գործ չունինք. ամեն օր մասնաժողով, յանձնաժողով, մասնախումբ, յանձնախումբ կազմելէն զատ գործ տեսած չունինք։

Յունաստանի Թագաւորն չվերադարձաւ տակաւին իւր երկիրը։

Եւրոպական քանի մը լրագիրներ կը ծանուցանեն թէ՝ Պ. Կլատըսթօն խորհուրդ տուած է Գէորգ Թագաւորին, որ ժամ առաջ Աթէնք վերադառնայ։

Գէորգ Թագաւորը Ռուսիա ուղեւորեցաւ։

Եթէ Կլատսթօնի խորհուրդները միշտ այսպէս կը գործադրուին Յունաստանի կողմէ՝ շատ հաւանական է, որ քիչ ատենէն շփոթութիւն մը ծագի իրարու մէջ։

— 19 Օգոստոս —

Աւստրիական կառավարութիւնն յայտարարեց որ, եթէ օսմանեան կառավարութիւնն Յունաստանի հետ պատերազմել սկսի՝ ինքն ալ պիտի բարեհաճի Նօվի-Պազարը գրաւելու։

—Ինչո՞ւ։

—Իւր սահմանները պահպանելու համար։ Հարկաւ Անգղիան ալ պիտի ուզէ ուրիշ կղզի մը գրաւել Հնդկաստանի ճանբան պահպանելու համար։

— 20 Օգոստոս —

Գաղղիոյ դեսպանն այսօր Գանտիլլի գնաց

և Ս. Պատրիարք Հօր հետ բանակցեցաւ Հայկական խնդրոյ վրայ։

Ամենայն ինչ կատարեալ է...։

Նաւային ցոյցը տեղի պիտի ունենայ։

Անգղիական, գաղղիական և իտալական գրահաւորները Փալէրմոյ նաւահանգստին մէջ համախմբուած են. ռուսական գրահաւորները Ռակուզա են և գերմանական գրահաւոր մ՛ալ Մալթայէն ճանբայ ելած է։

Անգղիական, գաղղիական, իտալական, ռուսական և գերմանական գրահաւորնե՜ր...

Կեցցէ՜ Հինգլեզուեան նաւատորմիղը։

Աղօթենք որ այս նաւատորմիղին մէջ լեզուները չխառնուին, որպէս զի կարողանան աշտարակին կիսատ մնացած շինութիւնն աւարտել։

Ես ալ Թովմաս առաքեալի պէս Թէպէտև Անգղիոյ կառավարութեան կողը մատս չեմ խոթած, այսու ամենայնիւ հիմա կը հաւատամ որ տէրութիւններն Ալպանական Միութիւն կամ Եղբօրդութիւն մտիկ ընելու ժամանակ չունին և որոշած են անպատճառ կարգադրել Յունաստանի, Գարատաղի և Հայաստանի խընդիրները։

Տէր Աստուած անսասան պահէ տէրու-

թիւններուն համաձայնութիւնը, համաձայնութիւն՝ որուն նմանը քերականութիւններու մէջ իսկ խիստ քիչ կը գտնուի։

— 21 Օգոստոս —

Կայսերական զօրքերն այսօր մեծ ուրախութեան մէջ են։

Յունիսի ամսականն այսօր վճարուեցաւ իրենց։

Թուրք լրագիրներն գոհութեամբ կը հրատարակեն այս լուրն և չեն կարմրիր։

Թերևս ասոնք կը կարծեն թէ ուրիշ տէրութիւններն իրենց զօրքերուն ամսականներն չորս ամիս ետքը կը վճարեն։

Դեսպաններն նոր ծրագիր մը մատուցին Բ. Դրան Հայաստանի խնդրոյն նկատմամբ։

Լրագիր մը կը ծանուցանէ թէ Իրլանտիոյ մէկ քաղաքին մէջ Մայր Աստուածածին հրաշքով երևցած է երկու հարիւր տղաներու։

Անգեալները հոս ալ այնպիսի բան մը երևեցաւ ո՛չ տղաներու, այլ Մեծն Բրիտանիոյ դեսպան Պ. Կօշէնի. սակայն քանի մը չարամիտ անձեր ըսին թէ՝ պալատէն փախած կին

մ՚էր այն, որ թագուհւոյն կառավարութեան Պօլսոյ դեսպանին ծունկներուն փարելով ազատութիւն խնդրած է։

— 23 Օգոստոս —

Տպագրական տեսչութիւնը թող կուտայ թուրք լրագիրներուն, որ ամեն թշնամանք և գրպարտութիւն ընեն Հայ և յոյն պատրիարքներուն, իսկ բնաւ թոյլ չտար որ քրիստոնեայ մամուլն թուրք մամլոյն պատասխանէ քաղաքավար լեզուաւ։

Օսմանլը անուն լրագիրն Յիսուսի դէմ ալ յարձակուեցաւ, և տպագրական տեսչութիւնն լռութիւն պահեց։

Իսկ երբ *Նէօլօղոս* յոյն լրագիրն *Թէրճէմանը Հաքիքաթի* դէմ յոյն պատրիարքարանն պաշտպանել սկսաւ՝ երկու ամսուան համար դադարուեցաւ տպագրական տեսչութեան կողմէն։

Ահա մամլոյ վերաբերութեամբ հաւասարութիւնն, զոր կը վայելենք Թուրքիոյ մէջ։

— 23 Օգոստոս —

Սամսունէն կը գրեն թէ, կին մը ամսոյս տասնհինգին զաւակ մը բերած է, որուն կէսը մարդ և կէսը ձուկ է եղեր։

—Կէս կտրելով տապկելու և ուտելու էին։—

Այս Հրէշը ծնանելէն քանի մը ժամ ետքը մեռած է։

Այս Հրէշին ծնանելուն վրայ չեմ զարմանար, բայց այնչափ վաղ մեռնելուն վրայ կը խորհիմ։

—Ինչո՞ւ։

—Անոր համար թէ՝ ճնչպէս կապրի ուրեմն մեր ազգային երեսփոխանական ժողովն, որուն մէկ քառորդը մարդ և երեք քառորդը թութակ է։

Լոնտրայէն առնուած հեռագրի մը նայելով Սըր Ջարլզ Տիլք հարցման մը պատասխանելով ըսած է.

«Անգղիական կառավարութիւնն լուր առած է, որ Քրդական Միութիւն մը կազմելու գլոյց կայ. բայց ինքն անոր նպատակը չգիտեր, ոչ իսկ տեղեակ է թէ այդ գաղափարը Բ. Դռնէն կը քաջալերուի։ Իսկ եթէ Միութեան նպատակն քրիստոնեաներու դէմ թըշնամական լինի՝ պ. Կոշէն պէտք եղած դիտողութիւններն պիտի ընէ Բ. Դրան։»

Կը խնդրենք պ. Կոշէնէն, որ այդ Միութեան նպատակն քրիստոնեաներու դէմ թըշ-

նամական չեղած պէտք եղած դիտողութիւն-
ներն ընէ Բ. Դրան։

— 24 Օգոստոս —

Պայրամին առթիւ տրուելիք ամսական-
ները վճարելու համար կառավարութիւնն օս-
մանեան պանքայէն յիսունհինգ հազար ոսկ-
ւոյ փոխառութիւն մը ըրաւ, Կիպրոսի եկա-
մուտներն և քանի մը գաւառներուն տասա-
նորդներն երաշխաւորութիւն տալով։

Եթէ վաճառական մը իւր գրագիրներուն
և գործակատարներուն ամսականները վճարե-
լու համար իւր կալուածներն երաշխաւորու-
թիւն ցոյց տար՝ անմիջապէս իւր վարկը կը
կորուսնէր և սնանկացեալներու քով կերթար
կը նստէր։

— 25 Օգոստոս —

Երկու ամսուան համար դադարուած Նէօ-
լողոս լրագրոյն ի Նպաստ մայրաքաղաքիս յոյ-
ներն երկու աւուր մէջ հազար ոսկի հանգանա-
կեցին. այս հանգանակութիւնն աւելի պիտի
գիրնայ երբ ուրիշ քաղաքներու յոյներն ալ
ղրկեն իրենց նուէրները։

Եթէ մեր Թուրքիոյ խմբագիրները գիտ-

նան որ իրենց համար այսպիսի հանգանակութիւն մը պիտի ընեն՝ շաբաթը անգամ մը կը գոցուին, և կամ մէյ մ'ալ բնաւ չհրատարակուելու համար կը խափանուին։

Այս քաջալերութիւնը չկայ մեր ազգին մէջ, որ խմբագիրներն ալ քիչ մը տարբեր եղանակաւ խմբագրեն իրենց թերթերը։

— 26 Օգոստոս —

Դարձեալ նախարարական փոփոխութեան զրոյցներ կը գրուին լրագիրներու մէջ։

Մինչև որ մեր գլուխները չփոխուին՝ նախարարական փոփոխութիւնները չպիտի վերջանան։

Եւ որովհետև անկարելի է մեզ մեր գլուխները փոխել, պիտի ստիպուինք օր մը մեր գլխարկները փոխել։ Այս է հիմակուան ընթացքը. գլուխը չփոխողին գլխարկը կը փոխեն, եթէ չես հաւատար՝ Պուլղարիա գնա և տես։

— 27 Օգոստոս —

Մայրաքաղաքիս մէջ արծաթ *մէճիտիյէյին* կեղծը կը շինեն եղեր քանի մը ընկերներ։

Այս խեղճերը ձերբակալուեցան այս օրերս, մինչդեռ պատուանշան տրուելու էր իրենց,

վասն զի արծաթ մեծիտիէ չմնաց Հրապարակի վրայ, Հասարակութիւնը ի՛նչ դրամ գործածէ։

— 28 Օգոստոս —

Հեռագիրն այսօր բերաւ մեզ Համառօտութիւնն ճառին, զոր Անգղիոյ Թագուհին խօսած է խորհրդարանական նիստերուն շրջանին փակման առթիւ։

Այս ճառին մէջ Թագուհին յիշելով թէ՝ Հայաստանի յատուկ բարենորոգումներուն Համար տէրութիւններն իրենց դիտաւորութիւններն Հաղորդած են Բ. Դրան, կը յուսայ որ առաջադրուած նպատակին պիտի Հասնին։

Ամեն անգամ, որ մեր ազգային լրագիրներն այս իմաստով յօդուածներ կը Հրատարակեն՝ Մանզումէ լրագիրը կը պոռայ. «այդ լրագիրները ստախօս են, ժողովուրդը խաբելով ստակ շաՀելու Համար կը Հրատարակեն այդպիսի յօդուածներ»։

Ժամ է արդ Հարցունել Մանզումէի թէ՝ Անգղիոյ Թագուհին ալ Հայերը սին յոյսերով քնացնելու և անկէ ստակ քաշելո՞ւ Համար ըրած է այդ յայտարարութիւնն իւր ճառին մէջ։

Պէտք է խոստովանիլ թէ Հայկական խընդրոյն եւրոպական լրագիրներուն և մանաւանդ

Անգղիոյ խորհրդարանին մէջ մուտքն արդիւնք է այն անխոնջ ջանքերու, զորս 'ի գործ դըրած են Պատրիարքը, հայ գրագէտներն և Լօնդրայի ազգայինները։ Թող Մանզումէ այդպէս հաւատայ թէ, հայկական խնդիրն ինքնիրմէ ծագեցաւ, ինքնիրմէ մտաւ եւրոպական լըրագիրներու և Անգղիոյ խորհրդարանին մէջ։ Իսկ եթէ իրմէ զատ ուրիշ հաւատացող մը գըտնէ, թող բարեհաճի զայն ցոյց տալ մեզ։

— 29 Օգոստոս —

Զեմ յիշեր Հայաստանի ո՛ր կողմը քայմաքամ մը իւր պաշտօնատեղին գնացած ժամանակը աւազակներէ կողոպտուեր է։

Աւազակներն իրենց պաշտօնակիցը մերկացնելով ըսած են անոր.

Մեզի դէմ միշտ գանգատներ կը գրուին Կ. Պօլիս, իսկ քեզի համար շնորհակալութեան նամակներ, մինչդեռ դու և մենք միևնոյն արհեստը կը գործենք տարբեր եղանակներով։

Քայմաքամը խօսք տալով որ անոնց ալ *քայմաքամութիւն* մը տրուելուն համար պիտի աշխատի՝ օձիքը կազատէ։

— 30 Օգոստոս —

Ալպանիացիները որոշած են դիմադրու-

թիւն ընել նաւային ցոյցին, որ այսօր կամ վաղը տեղի պիտի ունենայ.

— 31 Օգոստոս —

Նաւային ցոյցը չգործադրուեցաւ այսօր։

Առաւօտ—առաջին նախարար անուանուեցաւ նախորդ առաջին նախարար Սայիտ փաշան, որ նշանաւոր է հակակրութեամբը, զոր ունի մեր ազգին դէմ։

Կէսօր—ժամէ ժամ նոր փոփոխութիւնները կսպասենք։ Սայիտ փաշան դեռ պաշտօնանկ չեղաւ։

Երեկոյ—Սայիտ փաշան դեռ կը վարէ իւր պաշտօնը։

Կը զրուցուի թէ անցեալ ամսու մէջ պ. Կօշէնի երեւցած Աստուածածինը *Ֆէրաճէ* հագած և երեսն ալ *եաշմախով* ծածկած է եղեր։

— 1 Սեպտեմբեր —

Մասիսի խմբագիրը քանի մը ժամանակէ 'ի վեր ինքզինքը բոլորովին քահանայութեան տուած է. ամեն անգամ, որ ձեռքս կ'առնեմ այս թերթը՝ մէջը ուրիշ բան չեմ գտներ բայց միայն նշանտուք կամ հարսանիք կամ ննջեցեալ, և շատ անգամ ալ երեքը մէկէն։

Հարուստ մը նշանուելուն պէս Մասիս իւր բերանը կը բանայ և կը սկսի այսպէս խօսել.

«Բերկրութեամբ սրտի իմացանք, որ վսեմափայլ այս ինչին ազգասէր, բարեսիրտ, գթասիրտ և ազնուական որդին—Մասիս գոյականներն իսկ կը շողոքորթէ անոնց իւրաքանչիւրին երբեմն չորս ածական տալով—Մեծապատիւ այս ինչին նազելաշուք աղջկանը նշանուած է և հարսանեաց հանդէսն ալ մօտերս պիտի կատարուի։ Աւելորդ է ըսել թէ այս միութիւնն որչափ բերկրութիւն պիտի պատճառէ ողջամիտ ազգայիններու. վասն զի այս միութենէն պիտի ծնանին այնպիսի զաւակներ, որ—Մասիսի բաժանորդ պիտի գրուին—մեծամեծ ծառայութիւններ պիտի մատուցանեն ազգին. այնպիսի զաւակներ՝ որոնց փայլուն ապագայն այսօր իսկ կարող ենք շնորհաւորել։»

Իսկ երբ հարուստ մը վախճանի՝ Մասիսի խմբագիր Տէր Իւթիւճեան քահանայն ներ-

ջեցեալին տղուն հարցնել կ'ուտայ ուրիշի մը բերնով թէ, պիտի շարունակէ Մասիսի բաժանորդագրութիւնն. եթէ բացասական պատասխան տրուի՝ Մասիս լուռ կը մնայ. իսկ եթէ հաստատական՝ շուրջառը կը հագնի և կը սկսի պօռալ.

«Ցաւօք սրտի կը ծանուցանենք, որ մեծապատիւ այս ինչը երէկ գիշեր իւր մահկանացուն կնքեց ծաղիկ հասակին մէջ—հարիւր քսան տարեկան—'ի խոր սուգ ընկղմելով իւր ազգականներն, դրացիները, բարեկամները—հապա իւր պարտատէրնէրը—եթէ մխիթարուելու բան մը ունինք՝ այն ալ սա է, որ հանգուցեալն կը թողու բարեկիրթ զաւակ մը, որ—խօսք տուած է Մասիսի բաժանորդագրութիւնը շարունակել—ամենուն համակրութիւնն առ ինքն գրաւած ունի և այլն։»

Երբ միշտ այսպիսի լուրերու կը հանդիպիմ Մասիսի մէջ՝ ինքն իրենս կ'ըսեմ.

«Եթէ հարուստ մը չամուսնանայ կամ չըվախճանի՝ Մասիսի ելմտացոյցը շատ խեղճութեան մէջ պիտի ըլլայ։

Սոյն դիտողութիւնն ընելէս ետքը կը հարցունեմ ես ինձի թէ Մասիսի խմբագիրն ինչու կնունքներն ալ չհրատարակեր և կամ

վերջապէս ինչո՞ւ քահանայ չձեռնադրուիր...։

— 2 Սեպտեմբեր —

Թրքական մամուլն կրակ ու բոց կը ժայթքէ մեր ազգին մօրուքին որ չբռնկիր։ *Թէրճէմանը հաքիքաթ* կեղծ նամակ մը կը հրատարակէ այսօր Դանիէլ Պաղդասարօֆ ստորագրութեամբ։ Այս Դանիէլն՝ որ նոյն իսկ *Թէրճէմանը հաքիքաթին* խմբագիր *Միտհադն* է, կըսէ թէ՝ եթէ Թուրք կառավարութիւնն Հայաստանի ինքնօրինութիւնն չտայ՝ Եւրոպա պիտի տայ զայն. և եթէ Եւրոպան ալ չտայ՝ քանի մը տարիէն Ռուսիոյ նաւեր պիտի երևան Սև ծովու մէջ։ Յայտնի է որ *Միտհադ* շինծու նամակներով քիւրդերը գրգռել կ'ուզէ Հայերու դէմ. սակայն քիւրդերը պիտի գրգըռուի՞ն... Արդեօք ասոնք գո՞հ են Թրքական կառավարութենէն՝ որուն պաշտօնեայներն մէյմէկ աւազակ լինելով՝ շատ անգամ կը յափըշտակեն ինչ որ քիւրդերը պիտի յափշտակէին...։

— 3 Սեպտեմբեր —

Փոքրիկ կատակերգութիւն մը.

Գիտէք արդէն որ Աղջիկ-տեսի սովորութիւնն բոլորովին վերցուած չէ մայրաքաղա-

քիս մէջ։ Երիտասարդներէն շատերն երբ կին մը առնել ուզեն՝ այնպէս կը վարուին, ինչպէս կը վարուիմ ես՝ երբ կով մը կամ ձի մը առնել ուզեմ. աղջիկն իրենց ազգականներուն աչերով կը տեսնեն և, եթէ հաւնին, սակարկութեան կը սկսին, իսկ եթէ չհաւնին՝ ուրիշ աղջիկ մը տեսնելու կ'երթան։ Ժամանակաւ սովորութիւն կայ եղեր աղջիկներն բաղանիքի մէջ ալ քննել տալ՝ համոզուելու համար թէ մարմինը թերութիւններ չունի։ Ա՛հ, որչափ մարմնապաշտ են մարդերն ամուսնութեան մէջ. ո՛վ մարդեր, դուք մարդ չպիտի ըլլաք։ Հոգւոյն բաղանիքն ալ քաւարանն է, բայց ոչ ոք քաւարան կ'երթայ իւր առնելիք աղջկան հոգւոյն թերութիւնները տեսնելու համար... միայն այն երիկներն, որ տգեղ կիներ ունին՝ քաւարան ղրկել կ'ուզեն իրենց կիները...։ Մարդերն աւելի նիւթապաշտ են քան հոգեպաշտ։ ’Ի զուր կը պոռան աստուածաբանները թէ հոգին մեծ է քան զմարմին. այո՛, կ'ըսեն, հոգի մեծ է քան զմարմին, բայց մարմին գեղեցիկ է քան զհոգի, և ամուսնութեան մէջ, կ'ըսեն, մեզի աւելի գեղեցկութիւն պէտք է քան թէ մեծութիւն։ Ո՜վ յիմարութիւն...։

Ներեցէ՛ք, նիւթէս քիչ մը շեղեցայ։

Տիկին Թ...ին լուր կը տրուի թէ սեպ-

տեմբեր երեքին իր աղջիկը տեսնելու համար քանի մը տիկիններ Աղջիկ-տեսի պիտի գան։

Տիկին Թ... իրար կ՚անցնի և անմիջապէս աղջիկը կը կանչէ։

Աղջիկը վազելով կուգայ։

—Քեզ տեսնեմ, աղջիկս, կ՚ըսէ տիկին Թ..., աղուորիկ մը հագուէ, սգուէ։

—Ի՞նչ կայ, մայրիկ։

—Քանի մը հիւրեր պիտի գան այսօր. անոնց առջևը շատ մի խնդար, որ քաշել տուած ակռաներուդ տեղերը չերևան։

—Մայրիկ, դուն ալ միշտ ակռաներս երեսս կը զարնես. չորս ակռայ քաշելով ի՞նչ կ՚ըլլայ եղեր։

—Չէ, որդի, քուկին բարւոյդ համար կը խօսիմ կոր. Թևերուդ մէջ մէյմէկ կտոր բամպակ թխմէ որ գէր երևաս։

—Իմին կազմս ի՞նչ ունի որ... տձև՞եմ...։

—Դուռը կը զարնեն։

—Եկան, եկան, կը պոռայ մայրն և դուռը բանալու կը վազէ, աղջիկն ալ հագուելու։

—Ա՞ս է տունը, կը հարցունեն հիւրերը դրան առջև։

—Աս է, աս, կը պատասխանէ տիկին Թ..., ներս հրամմեցէք։

—Սխալմամբ ուրիշ ուրիշ տուն մը չմըտնենք։

—Չէ, չէ, հոս պիտի գաք։

Հիւրերն, որք երեք տիկիններէ կը բաղկանային, ներս կը մտնեն։

Պէտք է գիտնալ որ այս հիւրերն Ընկերութեան մը անդամներն էին, որք տունէ տուն պտըտելով տիկիններէ դրամական նուէր կը հաւաքէին իգական սեռին դաստիարակութեան համար։

—Բարի եկաք, *մատամներ*, կ՚ըսէ տիկին Թ...։

—Բարի տեսանք, կը պատասխանեն երեք հիւրերն, որոնց մինն քիչ մը կըսրդողի *մատամ* բառին վրայ, կ՚երևի որ *տըմուազէլ* էր։

—Ի՞նչպէս էք, աղէկ էք։

—Փառք Աստուծոյ. ձեզի տեսանք աւելի աղէկ եղանք։

—Ողջ եղէք, ատիկայ ձեր ազնուութիւննէ։

—Ի՞նչպէս ժամանակ կ՚անցունէք գիշերները։

—Շիտակը կանուխ կը պառկինք. մեծաւորս պտըտել չսիրեր, հիմակուան զբօսանքներէն ալ շատ չախորժիր։

—Աղէկ կ՚ընէք։

Աղջիկն ու աճապարանօք հագուած էր՝

սենեակէն ներս կը մտնէ և Հիւրերու ձեռները կը թօթուէ։

—Աղջի՛կս, ձեռք չպագնես։

—Տէր ողորմեա, այդ սովորութիւնը չկայ հիմայ, կը պատասխանեն Հիւրերը։

—Ինչո՞ւ չկայ, թո՛ղ տուէք որ պագնէ, կ՚աղաչեմ։

—Թող չենք տար։

—Իրաւ որ կը սրդողիմ, Հայրն ալ իմանայ նէ՝ կը բարկանայ ինձի, կ՚աղաչեմ թող տուէք որ ամենուդ ալ ձեռները զատ զատ պագնէ, մեղա՛յ, բերանը չմաշի՛ր մ՛...։

—Շատ լաւ։

—Մենք մեր մեծերէն ինչ որ տեսեր ենք նէ՝ անանկ կ՚ընենք։ Ձեռքէս եկածին չափ աշխատեցայ որ աղջիկս կրթեմ, Ֆրանսերէն ալ սորվեցուցի. (*աղջկանը դառնալով*) աղջի՛կ, քիչ մը Ֆրանսերէն խօսքեր ըրնես *մաղամներուն* հետ։

Հիւրերէն մին *մաղամ* բառին վրայ կէս կանգուն վեր կը ցատկէ նստած տեղէն։

—Բաւական ձեռագործ ալ սորվեցուցի, կը շարունակէ տիկին Թ..., պարել ալ գիտէ, եթէ կ՚ուզէք պարեցէք հետը քիչ մը։

—Թող մնայ այսօր, կը պատասխանէ Հիւրերէն մին և գրպանէն անդորրագիր մը կը

քաշէ, մատիտ մ՚ալ հանելով ծոցէն։

—Եթէ ուզէք՝ քիչ մը Ֆրանսերէն խօսի…

—Շնորհակալ ենք, խերը տեսնենք, մենք ալ անոր ուսումնականութեանը վստահելով հոս եկանք, և շատ ուրախ ենք, որ մեր յուսացածէն աւելի կրթուած և պարկեշտ տեսանք զինքը։

Տիկին Թ… կ՚ուրախանայ այս յայտարարութեան վրայ, որ իրեն համար կը նշանակէր թէ խօս-կապը հետևեալ օրը պիտի ղըրկուի։

—Քանի՞ դահեկան գրենք, կը հարցնէ հիւրերէն մին, մատիտն և անդորրագիրն ձեռքին մէջ բռնելով։

—Քանի՞ դահեկան…։

—Այո՛, ձեր կարողութեանը համեմատ բան մը ըսէք։

—Ատոր խօսքը հօրը հետ պիտի ըլլուի։

—Հայրը ո՞ւր գտնենք. դուք գիտէք հարկաւ թէ ինչ կրնաք տալ. ասիկա անանկ բան մ՚է որ ամսէ ամիս պիտի առնուի։

—Ամսէ ամիս ինչո՞ւ առնուի. ասանկ գործի մը ելնողը հարկաւ առաջուց պատրաստած է իւր տալիք ստակը։ Բայց ես ալ ձեզի բան մը հարցունեմ։

—Հարցուցէք։

—Այս ստակն որու որ պիտի տանք նէ՝ ան ալ գոնէ դրամագլուխ մը ունի՞։

—Ի՞նչ կ'ըսէք, տիկին, Հազար ոսկիի մօտ դրամագլուխ ունի այսօր։

— Հազա՞ր ոսկի։

—Այո՛։

—Իմ լսածս Հազիւ Հարիւր ոսկի ունի եղեր։

—Սխալ է տիկին։

—Քանի՞ տարեկան բան է աս, որ Հազար ոսկի ունենայ։

—Հազիւ երկու տարուան կայ, տիկի՛ն։

—Զիս կը ծաղրէք կոր, *մադամներ*։

—Ծաղրելու ի՞նչ կայ, տիկի՛ն։

—Վնաս չունի. բայց ինծի ըսին թէ քառասունի մօտ է եղեր, և մօրուքին մէջ ճերմակ ալ ինկեր է։

—Ի՜նչ... մօրո՜ւք... մեր ընկերութիւնը մօրո՞ւք ալ ունի եղեր...

—Ձեր ընկերութի՞ւնը....

—Հապա դուք որո՞ւ Համար կը խօսէիք։

—Մեր փեսացուին Համար չէի՞ք խօսեր։

—Ներեցէք, տիկին. սխալմամբ Հոս եկած ենք... Պ. Ի...եանի տունն ո՞ւր է։

—Մեր քովի տունն է։

—Թողութիւն կ'ընէք, մենք ընկերու-

թեան մը համար դրամ հաւաքելու ելած ենք այսօր։

—Դուք ալ ներեցէք, ես ալ Աղջիկ—տեսի համար հիւրերու կը սպասէի այսօր։

Հիւրերը կը բաժնուին տիկին Թ...է, որ պատուհանին առջևը կ'անցնի կը նստի իր բուն հիւրերը սպասելու։

— 4 Սեպտեմբեր —

Եթէ Հայաստանի մէջ բարենորոգում լինի՝ նմանը չտեսնուած արիւնհեղութիւն մը տեղի պիտի ունենայ եղեր հոն։ Քիւրդերը վախ չունենալով ո՛չ Ռուսիայէն և ո՛չ Եւրոպայէն՝ հաւու պէս պիտի մորթեն և պիտի ուտեն եղեր հայերը։

Այսպէս կը խօսի տաճկական մամուլն, որպէս զի Եւրոպան փոխէ իր ընթացքը, զոր որոշած է բռնել արևելեան առկախ խնդիրներուն լուծմանը համար...

— 6 Սեպտեմբեր —

Նոր ղազարուհի մը։

Հայ կին մը, որ ժամանակէ մ'ի վեր հիւանդ էր՝ առջի օրը թաղուելու տարուած ժամանակ դագաղին մէջ կը նստի և խմելու ջուր կ'ուզէ։

Մասիս այս դէպքը յիշելով կ՚ըսէ.

«Տասնևիններորդ դարուս մէջ կը վայլէ որ կենդանի մը մեռեալ կարծուի։»

Ես ալ կըսեմ.

«Ինչո՞ւ ուրեմն տասնևիններորդ դարուս մէջ կենդանի կարծուի Մասիսն, որ մեռեալ է։»

— 7 Սեպտեմբեր —

Մաքսատան պաշտօնեայները մեծ խնամքով կը քննեն մայրաքաղաքս մտած գիրքերն, որպէս զի կառավարութեան քաղաքականութեան դպչող կէտեր չպարունակեն անոնք։

Այսպէս, Վիէննայէն կամ Վենետիկէն ղրկուած քերականներն ալ մէկ ծայրէն միւս ծայրը կը կարդացուին որ Տուլչինիօյի կամ Յունաստանի կամ Հայաստանի վրայ բան մը գրուած չըլլայ անոնց մէջ։

Այսուհետև բառարաններն ալ խիստ քննութեան պիտի ենթարկուին։

— 8 Սեպտեմբեր —

Հայկական խնդիրն իւր կարգին կըսպասէ որ լուծուի։ Նախ՝ Գարադաղի խնդիրն պիտի լուծուի, ետքը Յունաստանի խնդիրն և վերջը Հայաստանինը։

Պոլիկութեանս առակ մը կարդացած եմ չգիտեմ ուր։ Այս առակն կը պատմէ թէ՝ վարժապետին մէկը տղու մը ձեռքը քերական մը տալով՝ կը հրամայէ անոր որ այբ ըսէ։ Տղան այբ չըսեր։ Վարժապետը երկու շաբաթ շարունակ կ՚աշխատի աշակերտին այբ մը ըսել տալու և չյաջողիր։ Երբ պատճառը կը հարցունի տղուն՝ սա պատասխանը կը տրունի թէ՝ եթէ այբն ըսեմ, ետևէն բենն, գիմն, դան և մինչև եւ օ ֆ ըսել պիտի տաք ինձի, ուստի անոր համար այբը չեմ ըսեր, որ միւս գիրերն ալ ըսելու չստիպուիմ։

Մեր կառավարութիւնն ալ չուզեր Գարատաղի խնդիրը լուծել, որպէս զի միւսերն ալ լուծելու չստիպուի։

Թէպէտև վերոյիշեալ առակէն քաղուելիք խրատը չեմ յիշեր, բայց լաւ կը յիշեմ, որ վարժապետը հաստատամտութեամբ մինչև եւ օ ֆ ըսել տուած է տղուն։

Եւ Կլատստընը, որ այդ վարժապետէն աւելի հաստատամիտ է, ոչ թէ միայն մինչև եւ օ ֆ-ն, այլ ընթերցարան իսկ պիտի կարդացնէ Թուրք կառավարութեան, Թուրք կառավարութեան շահուն համար։

— 9 Սեպտեմբեր —

Վա՜յ անոնց, որ կը յանդգնին Հայաստան բառն արտասանել...։

Դատական Նախարարութեան կողմէն ծանուցագիր մը ղրկուեցաւ Պատրիարքարան խըստիւ պատուիրելով Ս. Պատրիարքին, որ այսուհետև չգործածէ Հայաստան բառը։

Բաց 'ի այս պատուէրէն ծանուցագիրն կարգելէ Ս. Պատրիարքին՝ Բ. Դրան *Թաքրիր* գրել այն խնդիրներու համար, որք կրօնական հետ բնաւ վերաբերութիւն չունին։ Կրօնական խնդիրներու համար Ս. Պատրիարքը պիտի վայելէ *Թաքրիր* գրելու շնորհը, իսկ երբ մեր ինչքն, կեանքն ու պատիւը բռնաբարուին՝ Ս. Պատրիարքը լռութիւն պահելու է եղեր։

Դատական Նախարարութիւնն ծանուցագիր մ'ալ քիւրդերուն ղրկելու է ծանուցանելով իրենց՝ որ այսուհետև մեր ընչից, կենաց և պատուոյն խնայեն և մեր կրօնքը միայն բռնաբարեն...։

— 10 Սեպտեմբեր —

Քարաքաշեանի Աշխարհագրութիւնը հրատարակուեցաւ այս օրերս։

Պ. Քարաքաշեան Մուշ և Վան քաղաքները Քիւրդստանի մէջ դնել բարեհաճած է այս անգամ, մինչդեռ 1866-ի Աշխարհագրութեանը մէջ Հայաստանի մէջ շինած էր այդ քաղաքները։

Ի՞նչ նպատակաւ արդեօք այդ քաղաքները Հայաստանէն Քիւրդիստան փոխադրուած են... ո՞ր աշխարհագրութենէ քաղած է իւր տեղեկութիւններն պ. Քարաքաշեան...—լօրդ Բիկօնսֆիլդի աշխարհագրութենէն անշուշտ...։

— 11 Սեպտեմբեր —

Վարչական կազմակերպութեան ծրագիրն քուէարկութեամբ ընդունուեցաւ երեսփոխանական ժողովէն և պատրիարքին յանձնուեցաւ ’ի գործադրութիւն։

Մինչև հիմայ վարչական դրութեան վրայ կը բեռցունէինք այն բոլոր սխալները, զորս կը գործէինք վարչութեան մէջ, տեսնենք այսուհետև ո՛վ պատասխանատու պիտի ըլլայ մեր սխալ քայլերուն... արդեօք մէկ երկու տարիէն ետքը այս նոր դրութիւնն ալ չպիտի՞ բամբասենք։

— 12 Սեպտեմբեր —

Ազգային նոր հանդէս մ’ալ աւելցաւ։

Պ. Գ. Մսերեանի աշխատասիրութեամբ Մէտէօրա անուամբ Իզմիրի մէջ 'ի լոյս ընծայուեցաւ այս Հանդէսն։

Նոյն բարեմաղթութիւնը կ'ընենք այս Հանդէսին, ինչ բարեմաղթութիւն որ կըլլան բարեկամներու նոր տարւոյ առթիւ։

Մէտէօրա՛, երջանիկ օրեր, յաջողութիւն, առատ բաժանորդներ և յարատեւութիւն կը մաղթեմ քեզի։

Պ. Մսերեան, քեզի ալ լայն սիրտ և ընդարձակ քսակ կը մաղթեմ, որ կարենաս վնասու կուրծք տալ և շարունակել ինչ որ սկսած ես։

— 13 Սեպտեմբեր —

Բ. Դուռն որոշած է Տուլչինիօն յանձնել, եթէ Յունաստանի և Հայաստանի խնդիրներուն համար նաւային ցոյց չլինի։

Ես կ'աղօթեմ, որ Տուլչինիօն չյանձնուի, որպէս զի Հայաստանի համար ալ նաւային ցոյց մը լինի։

— 14 Սեպտեմբեր —

Բարձր Հայոց անգղիական հիւպատոս պ. Թրօթըր խիստ բարի վկայութիւններ կուտայ Հայաստանի հայերուն համար։

Պ. Թրօթըրի վկայութեանը նայելով Հա-

յաստանի գրեթէ բոլոր քաղաքներուն մէջ Հայերը վարժարաններուն մեծ հոգ կը տանին, սակայն գիւղերու մէջ պէտք եղածին չափ վարժարաններ չկան դեռ։ Անգղիական հիւպատոսն համոզուած է, որ Հայաստանի մէջ ապագայն Հայերուն է, որք միշտ օգնութիւններ կ՚ընդունին կեդրոնէն—մայրաքաղաքէս—մինչդեռ քիւրդերն ոչինչ ունին գովեստից արժանի։ Ժամ է որ Միացեալ ընկերութիւններն և Արհեստասիրաց ընկերութիւնն բազմապատկեն իրենց ջանքերն Հայաստանի մէջ լոյս տարածելու։

— 15 Սեպտեմբեր —

Ս. Պատրիարքը պատասխանեց դատական նախարարութեան կողմէ առ ինքն ղրկուած ծանուցագրոյն։

Ներսէս Պատրիարքն կ՚ըսէ թէ ինքը չէ ստեղծած Հայաստան բառն, որ կը գտնուի նոյն իսկ Թուրք կառավարութեան շինել տուած աշխարհացոյցներուն մէջ։

Ամենապատիւ պատրիարքն կը յայտնէ յետոյ թէ՝ ինքը բնաւ հաճոյք չզգար հարստահարութիւններու համար *Թաքրիր* գրելով. թէ կառավարութիւնը պարտաւոր է բառնալ այդ հարստահարութիւններն որպէս զի հարկ չըմնար *Թաքրիր* գրելու։

Եթէ Թուրք կառավարութիւնն Հայաստանն և Թաքրիրը բառնալու տեղ Հարստահարութիւններն բառնալու ջանար՝ աւելի մեծ ծառայութիւններ մատուցած կը լինէր իւր երկրին։ Սակայն մեր Հաւատքն այն է, որ Հարստահարութիւնները չեն վերնար, մինչև որ չվերնան... քիւրդերը...։

— 16 Սեպտեմբեր —

Արհեստասիրաց Ընկերութիւնն Մշոյ ս. Առաքելոց վանուց մէջ երկրագործական վարժարան մը պիտի բանայ մօտերս։

Քիչ բացառութեամբ վանքերն մինչև այսօր մէյմէկ ծուլարաններ են, ուր արժանապատիւ միաբանները կ'ուտեն, կը խմեն և կը պառկին. որպէս թէ Աւետարան ըսած լինէր իրենց՝ գնացէք այսուհետև կերէք, խմեցէք և պառկեցէք։

Ուրախ ենք, որ Արհեստասիրաց Ընկերութիւնն այս վանքերէն մին առնելով բարենպատակ գործի մը պիտի յատկացնէ զայն։ Ուր էր թէ վանօրէից խորհուրդն միւս վանքերն ալ միաբաններուն ձեռքէն առնէր և աշխարհականներուն վարձու տար, որպէս զի այդ վանքերէն ալ քիչ մը օգուտ քաղէր ազգը։

Միաբաններուն գալով՝ անոնց Համար ան-

կելանոց մը շինելու է տեղ մը, որ երթան մէջը պառկին և բնաւ չելնեն։ Հերիք այսչափ տարիներէ ի վեր ազգին ծառայեցին, քիչ մ'ալ հանգիստ ընեն...։

— 17 Սեպտեմբեր —

Հեղինակին միւս գործերը։

Գիտէ՞ք որոնք են հեղինակին միւս գործերը։

Համբերեցէ՛ք որ ըսեմ։

Քանի մը ատենէ ի վեր սովորութիւն դարձած է մայրաքաղաքիս մէջ, որ տասնեւվեց երեսներէ բաղկացեալ տետրակ մը հրատարակողն՝ տետրակին անունը՝ տետրակին թէ ճակատին վրայ կը գրէ և թէ ետեւի կողմը. որով մէկ աշխատասիրութիւն մը երկու աշխատասիրութիւն եղած կ'ըլլայ։ Կարդացողը կ'ուզէ գիտնալ թէ հեղինակին միւս գործերն որոնք են, և շուտ մը կը համոզուի թէ հեղինակին միւս գործն այն հրատարակութիւնն է զոր կը կարդայ։

Ոմանք ալ *Հեղինակին միւս գործերն* ըսելով հրատարակուելիք գիրքերու անուններ կը շարեն։ Ասիկայ պարզապէս ինքզինքը հայր անուանել է այն զաւակներուն, զորս ապա-

գային մէջ ունենալ կը կարծէ կամ կը փափաքի ոք։

Այլ ասկից կարող էք գուշակել թէ որչափ փառամոլ գրիչներ ունինք։

Գիրք Հրատարակելն տեսակ մը մոլութիւն դարձած է Կ. Պոլսոյ մէջ։ Մին իւր բարեկամին նամակ մը կը գրէ և հետևեալ օրը զայն առանձին տետրակով մը կը հրատարակէ։ Ուրիշ մը տան մը մէջ նիւթի մը վրայ քիչ մը շատախօսութիւն ըրած է, հետևեալ օրը մասնաւոր տետրակով մը ի լոյս կ՚ընծայէ իւր խօսքերը, ծանուցանելով միանգամայն թէ բարեկամներն աղաչած են զինքն որ տպէ ու հրատարակէ իւր շատախօսութիւնը։ Եթէ այս մոլութիւնն այսպէս շարունակուի՝ քիչ ատենէն Պոլսոյ հայ երիտասարդներն տետրակներով պիտի խօսին իրարու հետ. որով թէ առատ հեղինակներ ունեցած պիտի ըլլանք և թէ տպարանի պետերը սատակ պիտի վաստկին։

— 19 Սեպտեմբեր —

Անգղիոյ ազգ. երեսփոխանական ժողովոյն անդամ պ. Ճէյմս Պրայս այսօր մեր ազգային ժողովոյն ներկայ գտնուեցաւ։ Ատեանն վերնալէն ետքը երեսփոխաններն Ղալաթիոյ

Եկեղեցւոյն Թանգարանին մէջ ընդունելութիւն ըրին յիշեալ ազատական երեսփոխանին, որ յայտնեց թէ ազատականներն ամէն ճիգ պիտի թափեն Հայաստանի խնդրոյն լուծմանը համար. թէ Հայերը մեծ բաներ պահանջելու չեն և շատանալու են Լիբանանու կամ Արեւելեան Ռումէլիի վարչութեան նման վարչութեամբ մը, որ իրենց պիտի տրուի։

Ազատական երեսփոխանի մը այսպիսի յուսադրիչ խօսքերէն երեսփոխանները ուրախութեամբ լցուելով մեկնեցան։

Եւ սակայն Բ. Դուռն մինչև այսօր *այլ* չըսաւ...։

— 20 Սեպտեմբեր —

Տէրութեան շահերուն վնասակար լուրեր տուող լրագիրներն պիտի խափանուին։

Այս է տպագրական տեսչութեան նոր պատուէրը։

Տպագրական տեսչութեան այս պատուէրը տէրութեան շահերուն վնասակար չէ...։

— 21 Սեպտեմբեր —

Ամէն օր նոր ծանուցագիրներ կը փոխանակուին Բ. Դրան և դեսպաններու միջև։

Բ. Դրան գրածները դեսպաններէն չեն

ընդունուիր, ոչ ալ դեսպաններուն գրածները Բ. Դռնէն։

Դեսպանները գործերն աւելի փութով յառաջ տանելու համար լաւ կ՚ընեն եթէ Բ. Դրան մէջ հաստատեն իրենց բնակութիւններն և արտաքին գործոց պաշտօնէին հետ առատօրէն ծանուցագիրներ փոխանակեն։

Կարծենք մինչև այսօր Գարատաղի խնդրոյն համար հազար ծրագիր առաջարկուեցաւ և մերժուեցաւ. արդեօք Հայաստանի խնդրոյն համար քանի հազար ծրագիր պիտի խմբագրուի։

— 22 Սեպտեմբեր —

Դուռը կը խոստանայ Հայաստանի մէջ բարենորոգումները գործադրել, միայն թէ երեք ամիս պայմանաժամ կը խնդրէ։ Եթէ երեք ամսուան մէջ այդ բարենորոգումները չը գործադրուին՝ Բ. Դուռն իրաւունք կուտայ տէրութիւններուն, որ դարձեալ... ազդարարութիւններ ընեն իրեն։

Ի՜նչ գեղեցիկ առաջարկութիւն։

Եթէ ազդարարութիւններն դարձեալ օգուտ չընեն՝ տէրութիւնները դարձեալ իրաւունք կ՚ունենան ազդարարութիւն ընելու։

Ազդարարութիւն ընեն որչափ որ ուզեն.

իսկ ճնշում չենք ընդունիր։

— 23 Սեպտեմբեր —

Բ. Դուռը ծրագիր մ’ալ առաջարկած է Հայաստանի բարենորոգումներէ նկատմամբ։

Սոյն ծրագրոյն համեմատ հասոյթին հարիւրին տասը տեղական պիտոյքներու համար պիտի գործածուի և հարիւրին իննսունը Պոլիս պիտի ղրկուի։

Ա՞յս էր ապակեդրոնացման վրայ հիմնուած բարեկարգութիւնը...։ Դեսպաններն մերժած են Բ. Դրան այս ծրագիրն ալ, և Բ. Դուռն երկրորդ մը խմբագրելու վրայ է։ Ընդհանրապէս կը կարծուի թէ մինչև 1881 ծրագիրներով պիտի գըաղի Բ. Դուռը։

— 24 Սեպտեմբեր —

Գերմանիայէն պաշտօնեայ մ’ալ պիտի գայ արտաքին գործոց Նախարարութեան խորհրդականի պաշտօն վարելու համար։

Ելմտականի համար Գերմանիայէն եկած միւս պաշտօնեայն առաւօտէ մինչև երեկոյ Պանք Օթօմանի մէջ քօնսօլիտէներու կտրօնները կը համրէ, և կ’ըսուի թէ հազիւ երկու տարուան մէջ կարող է աւարտել այս պաշտօնը...։ Անշուշտ միւս գալիք պաշտօ-

նեայի՛ն ալ ծրագիրներ համրել պիտի տայ Բ. Դուռը…

Փոխանակ այսպէս պաշտօնեայներ բերելու Գերմանիայէն աւելի չաւ չլինի՞ր որ մեր բոլոր գործերը Բիսմարք իշխանին յանձնենք…։

— 28 Սեպտեմբեր —

Սովելոց Մասնաժողովոյ անդամներն մեծ անձնանուիրութեամբ և զոհողութեամբ կ՚աշխատին Հայաստանի սովեալներուն վիճակն ձմեռուան եղանակին մէջ ալ ապահովելու համար։

Մեծ շնորհակալութեան և գովեստից արժանի են յիշեալ Մասնաժողովոյ բոլոր անդամներն, որոնց մին Թէպէտև միշտ գրաբար կը գրէ Մասնաժողովոյ յայտարարութիւնները։

Այս սովէն գրաբար լեզուն բաւական օգուտ քաղեց. եթէ շատ մը մարդեր սովէն մեռան, մեռեալ մ՚ալ սովէն յարութիւն առաւ գոնէ լրագիրներու մէջ քանի մը օրուան համար։

— 29 Սեպտեմբեր —

Բ. Դուռն վերջապէս որոշեց Տուլչինիոն

Գարատաղի յանձնել և այս խնդիրն լմնցնել։

Բայց տեսնենք, որոշումը պիտի գործադրէ․ խնդրոյն ամենէն կարևոր կէտն աս է։

— 30 Սեպտեմբեր —

—Հայրիկ, քերականութիւնն ուղիղ խօսիլ չսորվեցնէ՞ր։

—Այո՛, տղաս։

—Ինչո՞ւ ուրեմն լրագիրներէն ոմանք ուղիղ չեն խօսիր…

—Հայրիկ, ի՞նչ է ամուսնութիւնը։

—Տղա՛ս, սիրոյ մէջ բարդ բառ մ'է, որ երկու բառէ կը բարդուի։

—Հապա սիրական ի՞նչ ըսել է…։

—Դերանուն մ'է, տղաս, որ ամուսնոյն տեղ կը դրուի անհաւատարիմ ամուսնութեան մէջ։

— 1 Հոկտեմբեր —

Թո՛ղ տուէք ինձ, պարոններ, որ այս ամսու յիշատակարանիս առաջին օրը կիներու ջիղերուն նուիրեմ։

Ամեն օր կը կարդաք լրագիրներու մէջ արիւնային յօդուածներ, մաղձային գրութիւն-

ներ. այսօր ալ իմ ջղային քանի մը տողերս կարդալ հաճեցէք:

Քանի մը ժամանակէ ՚ի վեր մայրաքաղաքիս մէջ ջղային հիւանդութիւն մը երեւան եկած է՝ եւ քիչ կնիկ կայ, որ այդ ախտին ենթակայ չլինի:

Դեռ անցեալ շաբաթ էր, որ փողոցէ մը անցած ատենս ստիպուեցայ մէկէն ՚ի մէկ կանգ առնել՝ տունէ մը հետեւեալ խօսքերը լսելով.

—Շուտ ըրէք, ջուր բերէք:

—Կարապետ, դուն բժշկին վազէ:

—Քացախը բերէք:

—Լիմոնը բերնին մէջը սխմեցէք:

—Թորոս, դեղագործին վազէ:

—Մարկոս, ինչո՞ւ կայներ ես, քահանային գնա:

Վախնալով որ գիս հոն տեսնելով ժամկոչին վազցնել կուտան՝ քիչ մը հեռացայ եւ փողոցին ծայրը սպասեցի սա գործին վախճանը տեսնելու համար:

Քանի մը վայրկենէն երկար գլխարկով բժիշկ մը յիշեալ տունը մտաւ: Ձայները դադրեցան: Երեք վայրկեան եւս անցաւ եւ ահա տան սպասաւորն տունէն ելաւ ձեռքն ունելով թուղթ մը՝ որ հաւանականաբար բժշկին

տուած դեղագիրն էր։ Դեղագործութեան քիչ մը ծանօթութիւն ունենալով՝ սպասաւորին մօտեցայ և աղաչեցի որ դեղագիրն տեսնեմ։ Այս ճանբով, ըսի ինքնիրենս, հիւանդին ախտը կը հասկնամ և հետաքրքրութիւնս կը փարատեմ։ Սպասաւորն հաճեցաւ և թող տուաւ որ կարդամ դեղագրին մէջ... ահա կարդացածս.

«Ճերմակ գլխարկ մը,
Աջ կողմը սև փետուրներով զարդարուած,
Ձախ կողմը պզտիկ թռչուն մը,
Առջևի կողմը ծաղիկ մը,
Ետևի կողմը խնձոր մը»։

(Ստորագրութիւն) բժ. Գ. Ք.

Կեանքիս մէջ բնաւ այսպիսի դեղագիր մը կարդացած չըլլալով հետաքրքրութիւնս փարատուելու տեղ աւելցաւ։ Հետա, րքքրութիւնս իրաւունք ունէր աւելնալու՝ վասն զի գլխարկ մը՝ մանաւանդ այդ տեսակ գլխարկ մը, որ պարտէզէ մը բնաւ տարբերութիւն չունի, ո՛չ դեղահատի պէս կը կլլուէր, ոչ վերէն կը խմուէր և ոչ վարէն. ուստի սպասեցի բժշկին՝ որ դուրս ելնելուն պէս մօտեցայ իրեն և ներումն խնդրելով քաղաքավարութեամբ հարցուցի.

—Արդեօք կրնա՞մ հարցունել թէ ո՞վ էր հիւանդը։

—Քսանամեայ տիկին մը։

—Վտանգաւո՞ր է հիւանդութիւնը։

—Ոչ... չնչին բան մը... ջղային տկարութիւն մը... արիւնային գօրութիւն մը... սանկ...։

—Դեղ մը տուի՞ք։

—Այո՛... Բայց ներեցէք, աւելի երկար չեմ կարող խօսիլ, վասն զի հիւանդներ ունիմ նայելու, ըսաւ և մեկնեցաւ բժիշկը։

Նոյն իրիկունը գործը կը ստուգեմ և կ'իմանամ, որ այդ հիւանդ կինն օր մը առաջ իր ամուսինէն գլխարկ կուզէ՝ և երբ կը տեսնէ որ ուզածը չէ առնուած՝ կ'որոշէ որ ջղային հիւանդութիւն ունենայ։

Քանի մը օր առաջ ուրիշ կին մ'ալ մազ մնաց որ պիտի մեռնէր, եթէ բժիշկը ժամանակին չգար։ Այս հիւանդուհին ալ պարահանդէս մը հրաւիրուած էր, բայց պարահանդէսի շրջազգեստ չունենալով՝ իր էրիկէն ուզած էր զայն։ Էրիկը ժամանակ չունէր, այսինքն դրամ չունէր, վասն զի անգործ ըլլալով շատ ժամանակ ունէր—իր կնկան խնդիրքը կատարելու։ Կինն ամօթ կը համարէր սովորական շրջազգեստով պարահանդէս երթալն և իրաւունք ալ ունէր, վասնզի շատ անքաղաքավար է, խաւարեալ է այն կինն, որ պարահան-

դէս կ'երթայ և իւր թևերն ու կուրծքը ցոյց չտար արգոյ հասարակութեան։ Եթէ կիներն երեսփոխանական ժողով մ'ունենային, սովորական հագուստով պարահանդէս գացող կիներուն պարսաւանաց քուէ կուտային․ եթէ նախարարութիւն մ'ունենային՝ նախարարութենէ վար կ'առնէին այդ կուրծքը և թևերը ծածկուած կիներն՝ անվստահութեան քուէ տալով անոնց և իբրև վնասակար քաղաքականութեան հետևող ամբաստանելով զանոնք։ —Արդ, այս կինն կ'որոշէ, որ ջղային հիւանդութիւն ունենայ․ իւր որոշումը կը գործադրէ, բժիշկը կուգայ և դեղագրին մէջ պարահանդէսի շրջազգեստ մը գրելով կը մեկնի։

Ահա, բարեկամներ, կիներու ջղային հիւանդութիւնը՝ զոր բուժելու համար կամ կօշիկ կամ գլխարկ կամ շրջազգեստ և կամ վերջապէս հագուստ մը պէտք է։ Կրնայի բիւրաւոր դէպքեր պատմել այս հիւանդութեան վերաբերեալ, բայց գլխու ցաւ չպատճառելու համար այսչափով կը շատանամ։

Ե՞րբ պիտի հրաժարիք այս պճնասիրութենէ, ով կիներ։ Աստուած, կ'ըսէ Ս. Գիրքը, կինը մարդուն կողէն հանեց․ այո՛, բայց նորաձևութիւնն ալ զայն մարդուն գլուխը դրաւ։

— 2 Հոկտեմբեր —

Միայն կիները չեն, որ միշտ նոր ձեւով հագուիլ կ'ուզեն, հրապարակի վրայ ալ կը գտնուին քննադատներ, որ նոր ձեւով խօսիլ կ'ուզեն։

Կը ներկայացնեմ ձեզ պ. Գրասէր Ատոմն, որ Մասիսի մէջ նոր կամ հին հրատարակութիւններ քննադատելու պաշտօն կը վարէ։ Ճաշակը կիրթ է, և քննադատի մը հարկ եղած դրամագլուխն ունի. բայց շատ անգամ գիրք մը քննադատած միջոցին կը սկսի իւր ցաւերը մեզի պատմել։ Երբեմն ալ ինքը խօսած ատեն Լիթրէն ալ խօսքի մէջ կը նետուի։ Սա խօսքը չլմնցուցած Վիքթոր Հիւկօ, Վօլթէռ, Լամարթին, և ուրիշ հարիւրաւոր հեղինակներ, կուգան խօսքին մէջ կը խառնուին, այնպէս որ ընթերցողն կը ստիպուի ըսել.

—Կամ ամենքդ ալ լռեցէ՛ք, կամ մէկիկ մէկիկ խօսեցէ՛ք որ հասկնանք։

Քանի քանի անգամներ ըսած եմ պ. Գրասէր Ատոմին. «Պ. Ատոմ, թող տուր սա մարդերուն օձիքն և դու խօսելիքդ ըսէ»։

Օրինակի համար ես կ'ըսեմ.

«Արշալոյսին արթնցայ, հագուստներս հագայ և քիչ մը հաց կերայ։

Տուր այս տողը պ. Ատոմին և հետևեալ օրը քեզի պիտի ըսէ.

«Արթնցայ Արշալոյսին, զոր Վարդամատն կ'անուանեն դասականք և հագայ հագուստներս՝ որք տձևութիւն ծածկելու միայն ծառայելու են, կ'ըսէ ժան ժաք Ռուսօ, և կերայ քիչ մը հաց՝ թէպէտև Աւետարանը կ'ըսէ թէ՝ ոչ միայն հացիւ կեցցէ մարդ, այլ բանիւ Տեառն»:

Ի՞նչու համար մտքին ուղղութեանը դէմ ապստամբիլ և ընթերցողներդ չարչարել, ո՛ Ատոմս. շիտակ ճանբադ գնա՛, ինչ հարկ կայ ամեն քայլափոխիդ մէյմէկ հեղինակի դուռն ափ առնելու:

— 3 Հոկտեմբեր —

Լրագրի մը մէջ կարդացի հետևեալ տողերը:

«Եթէ կղերին թերութիւնները գրել հարկ ըլլայ՝ հատորներ կը լինին»:

Իրաւունք տուի այս մարդուն. ես ալ փորձած եմ, որ եթէ կղերին առաւելութիւնները գրել հարկ ըլլայ՝ երկու տող չեմ կրնար լեցունել:

Մայրաքաղաքիս մէջ գտնուող վարդապետները՝ որք միշտ Հայրենիք, Հայրենիք կը պօ-

ռան՝ հիւանդութիւն կ'ունենան երբ Հայաստանի մէկ գաւառէն առաջնորդ ընտրուին։

Կը հրաժարիմ յականէ յանուանէ զանոնք հոս յիշելէ։

Ասոնք միշտ հոս մնալ կուզեն. Վոսփորին երկու եզրերուն վրայ կը փափաքին ծառայել Հայաստանին։

Ափսոս, քիչ հայ կղեր ունինք, որ *նօսթալժի* ունենայ...։

— 4 Հոկտեմբեր —

Վաճառականի մը պարկերուն մէջէն հակ մը *Մշակ* լրագիր գտնուած և մաքսատունէն արգելուած է, որովհետև օսմ. կառավարութեան բարենորոգումներուն վրայ կծու յօդուածներ կը պարունակէ եղեր։

Հոս մտնել ուզող լրագիրները բարենորոգման վրայ խօսելու չեն, վասն զի շատ դժուար է Թուրքիայի մէջ բարենորոգում մուծանելը· մաքսատունէն անմիջապէս կ'արգիլուի իբրև վնասակար ապրանք։

— 5 Հոկտեմբեր —

Ազգային ընկերութիւններն, առանց բացառութեան, աշխուժիւ և եռանդեամբ կը գործեն։

Միացեալ Ընկերութիւնն, Արհեստասիրաց Ընկերութիւնը, Ազգանուէր Հայուհեաց և Դպրոցասէր Հայուհեաց և վերջապէս՝ բոլոր ընկերութիւններն իրարու հետ կը մրցին։

Այս ընկերութիւններէն մէկ քանին նուիրատուներ ևս հանած ըլլալով, բաժանորդագնէ զատ նուէր ալ կը հաւաքէ ժողովրդէն որ իւր լումայն չզլանար ազգօգուտ ձեռնարկութիւններու։

Ցաւալի է սակայն, որ ժողովուրդն ընթերցասիրութեան մասին այնչափ եռանդ ցոյց չտար… պ. Նորայր, որ անյողդողդ համառատամութեամբ կը շարունակէ իւր բառարանին հրատարակութիւնը, այսչափ նեղութիւն չէր քաշեր, եթէ նուիրատուներ հանէր կամ եկեղեցւոյ մէջ գանձանակ պտըտցունէր ՚ի նըպաստ իւր բառարանին։

Կ՚ամչնանք խոստովանելու՝ բայց պէտք է ըսել թէ՝ որ եթէ Վենետիկի կամ Վիէննայի միաբանութիւնները չլինէին՝ ազգն այսօր ոչ թէ գաղղիերէն—հայերէն, այլ միայն հայերէն մ՚իսկ պիտի չունենար…։

Կեցցէ սահմանադրութիւն…

— 6 Հոկտեմբեր —

Հայկական խնդիրն դեռ կը սպասէ, որ Գարատաղի և Յունաստանի խնդիրները լուծուին որպէս զի կարգն իրեն գայ։

Սոյն խնդիրները գորդեան Հանգոյց դարձած ըլլալով՝ կը կարծուի թէ դանակը միայն պիտի կրնայ զանոնք լուծել։

Վեց տէրութիւններուն ղրկած Նաւատորմիղն մինչև այսօր օգուտ մը չունեցաւ... Տուլչինիօն դեռ Գարատաղի չյանձնուեցաւ, թէպէտ և Թուրք լրագիրներն ամեն օր կը պոռան թէ քանի մ'օրէն Տուլչինիօն կը յանձնուի։

Ո՞վ չգիտեր թէ Թուրքերուն մէկ օրը ամիս մ'է, ամիսը տարի և տարին՝ դար։ Երբ Թուրքիան երեք տարի պայմանաժամ խնդրէ բարենորոգման Համար՝ երեք դարու մէջ Հազիւ կրնայ բարենորոգման օգտակար ըլլալուն Համոզուիլ...։

— 7 Հոկտեմբեր —

Քուրդերուն՝ պարսից Հողը մտնելը մտատանջութիւն կը պատճառէ մեր ազգայիններուն, որք կը վախնան թէ քիւրդերն երբ պարսից սահմաններէն Հալածուին՝ չարիք չը գործեն դարձեալ Հայաստանի ժողովրդեան վրայ։

Արդէն լուր կուտան թէ պարսից հողին վրայ բաւական Հայեր ջարդուած են քիւրդերէ։

— 8 Հոկտեմբեր —

Թուրք կառավարութիւնն Լուսինեան վեցերորդ Լեւոն թագաւորին լուսանկար պատկերներն ժողովել տուաւ Հայ գրավաճառներու խանութներէն։

Կ'ըսուի թէ զանոնք Հրացանի պիտի բռնել տայ...։

Բ. Դուռն իւր խորին քաղաքագիտութեամբը համոզուած է թէ այդ պատկերներն են Հայկական խնդիրն յուզողները։

— 9 Հոկտեմբեր —

Թուրք լրագիրներն պարծանօք կը Հրատարակեն թէ *Պայրամի* առթիւ պաշտօնեայներուն ամսական պիտի տրուի։

Մարդս ինքնիրեն Հարցունելու կը ստիպուի թէ՝ եթէ ասոնք Պայրամ չունենային՝ պաշտօնեայները բնաւ ամսական չպիտի՞ առնէին...։

Ցաւալին այն է, որ տարին մէկ երկու Պայրամ ունին. միւս ամիսներն ի՞նչ կ'ուտեն պաշտօնեաները։

—Կաշառք... մանաւանդ Հայաստանի մէջ...։

— 10 Հոկտեմբեր —

Սովը նորէն սկսաւ Հայաստանի մէջ երևիլ։

Սովելոց մասնաժողովն այս մասին տխուր լուրեր հրատարակելով ազգային օգնութիւնը կը խնդրէ։

Դժբախտաբար մեր շատ մը հարուստ ազգայիններուն սրտին մէջ ալ գթութեան սով կայ. և երբ այս երկու սովերը իրարու հանդիպին՝ հետևանքը գուշակելը շատ դիւրին է։

Այն հարուստներն, որք կարող են սովեալներուն յօգուտ երկու հազար ոսկի տալ՝ հազիւ տասը կամ քսան ոսկի կուտան։ Կ'երևի թէ ասոնք միջին աստիճանի մարդերէն շատ չեն ախորժիր և անոնց վերնալը կը փափաքին աշխարհիս վրայէն, որպէս զի իրենք միայն մնան և հանդիստ պտըտին։ Ուրիշ ինչ կերպով մեկնելու է այս տեսակ հարուստներուն անհոգութիւնը...։

Յանկարծահաս դժբախտութիւններն անմիջական օգնութիւններու կը կարօտին, և աս ալ հարուստներու գործն և պարտքն է.

ժողովուրդը չկրնար ըսել սովեալներուն. սպասեցէք, մի՛ մեռնիք, մինչև որ մենք մեր մէջ դրամ հաւաքենք և ձեզի ղրկենք։

Այս ճշմարտութեան չեն ուզեր համոզուիլ մեր հարուստներէն ոմանք։

— 11 Հոկտեմբեր —

Այսօր սրբազան պատրիարքին անուան տօնախմբութիւնն ըլլալով՝ Նորին Սրբազնութիւնը բազմաթիւ այցելութիւններ ընդունեց պատրիարքարան։ Վարչութեան անդամները, երեսփոխանները, շատ մը քահանայներ, վարդապետներ, եպիսկոպոսներ փութացին այցելութիւն տալ Նորին Սրբազնութեան՝ որ թէպէտև տկար, ամենքն ընդունեց և երեկոյին ուշ ատեն հազիւ կրցաւ Պատրիարքարանէն ելնել։

— 12 Հոկտեմբեր —

Լրագրի մը մէջ կը կարդամ.

«Խորէն եպիսկոպոսը հանքային ջուրերը գնացեր է իւր առողջութիւնը դարմանելու համար»։

Առողջութիւնէն վնաս տեսած է արդեօք որ զայն դարմանելու համար հանքային ջուրերը գնացած է։

Գիտէինք որ առողջութիւն ձեռք բերելու համար հանքային ջուրեր կ՚երթան, բայց զայն դարմանելու համար ջուրեր երթալն առաջին անգամն է որ կը լսեմ։

— 13 Հոկտեմբեր —

Արմաշու վանքին վանահայրը յիշեալ վանքին մէջ երկրագործական վարժարան մը հիմնել կը փափաքի։

Կը շնորհաւորենք գերապատիւ վանահօր այս փափաքն և անոր իրացման համար արդէն երկու մոմ վառեցինք այսօր։

Նորին գերապատուութիւնը շատ փափաքներ ունէր ժամանակաւ յիշեալ վանքին վրայ, որ վերջապէս կործանման վիճակին հասաւ։ Կը փափաքինք, որ այս անգամ ալ երկրագործական վարժարան բանալու փափաքով ախոռի չվերածէ զայն։

— 14 Հոկտեմբեր —

Անտոն վարդապետ Թարգմանեան՝ որ հռովմէական եկեղեցիէն լուսաւորչական եկեղեցին ցատկած էր մեծ. Տօքթէօր Ճիշմանեանի յորդորանօքն, և որ վերջերս նորէն լուսաւորչի եկեղեցիէն հռովմէական եկեղեցին անցած էր, և որ յայտնի չէ թէ քանի մը

օրէն որ կրօնքը պիտի ընդունի, նամակ մը հրատարակելով կը հերքէ այն լուրը թէ՝ դերասանութիւն ընել սկսած է։ Միայն թէ Թրանսիլվանիոյ մէջ գտնուելով՝ այն տեղի սովորութեան համեմատ մօրուքն ածիլած է եղեր և մօրուքը պատճառ տուած է եղեր իւր վրայ հրատարակուած անտեղի զրոյցներուն։

Ուրախ ենք, որ Անտոն վարդապետ իւր մօրուքն ածիլած է. եթէ հոս գտնուէր՝ պատրիարքարանն պիտի կատարէր այդ մօրուքին արարողութիւնը։

— 15 Հոկտեմբեր —

Դեսպանի մը հօրաքոյրը մեր եկեղեցւոյ արարողութեան շատ հաւնած լինելով՝ խնդրած է, որ օր մը ներկայ գտնուի։ Լրագիրներէր ոմանք այս լուրը հրատարակելով կը ծանուցանեն թէ, Ս. Պատրիարքն օր մը Բերայի եկեղեցւոյն մէջ յատկապէս պատարագ պիտի մատուցանէ։

Մենք հաւատք չենք ընծայեր այս լուրին։ Թատերական ներկայացման համար մէկը կարող է ըսել. «այս ինչ խաղը շատ սիրեցի, անգամ մ'ալ ներկայացուցէք որ տեսնեմ». բայց եկեղեցական արարողութեան համար չենք կար-

ծեր որ ասանկ առաջարկութիւն մը եղած լինի։

— 16 Հոկտեմբեր —

Ամսեայ նոր հանդէս մ'ալ հրատարակուիլ սկսաւ Վայելք անունով և պ. Մ. Գալէնտե-րեանի տնօրինութեամբ։

Այս հանդէսը յատկապէս գեղեցիկ սեռին համար կը հրատարակուի և այդ սեռին վե-րաբերեալ հագուստներն ձևելու արհեստը կը սորվեցունէ։

Առաջին թիւը տեսնելու և աչքէ անց-նելու պատիւն ունեցանք, բայց մենք բան մը չկրցինք հասկնալ. եթէ մինչև ամսու գը-լուխ բան մը հասկնամք կ'իմացունեմք։

— 17 Հոկտեմբեր —

Երեսփոխանական ժողովը Սրբազան Պատ-րիարքին ուղերձ մը ուղղեց 'ի պատասխանի այն ճառին՝ զոր Նորին Սրբազնութիւնն երես-փոխանական ժողովի բացման առթիւ ղրկած էր յիշեալ ժողովին։

Երեսփ. ժողովն կը յայտնէ թէ՝ Հայկա-կան խնդրոյն համար վստահ է թէ Աստուծոյ ողորմութեանը, թէ կառավարութեան արդա-րասիրութեանը և թէ Ս. Պատրիարքին հայ-

րենասիրութեանը։ Ուղերձը կը վերջանայ դարձեալ Ս. Պատրիարքին յանձնելով Հայկական խնդրոյն շարունակութիւնը։

Ուղերձին լեզուէն ես այնպէս Հասկցայ, որ երեսփ. ժողովն աւելի Ս. Պատրիարքին Հայրենասիրութեանը վստահ է քան թէ... քան թէ... կառավարութեան արդարասիրութեանը... ըսենք լմննայ։

— 18 Հոկտեմբեր —

Բնաւ դասագիրք մ'այնչափ քննադատութեան նիւթ եղած չէր, որչափ որ կ'ըլլայ Եղիշէ վարդապետ Դուրեանի Հրատարակած «Ընթացք 'ի գրոց բարբառը»։

Երկու ամիս է, որ մէկ կողմէն ամեն օր սխալներ կը գտնեն այդ դասագրքին մէջ, և միւս կողմէն արժ. վարդապետը իւր գրքէն սխալ քաղողներուն սխալները կը գտնէ։ Որչափ ալ Հայր Եղիշէ Համոզուիլ չուզէ և ուզած կերպով մեկնէ քերականական կանոնները՝ յայտնի է թէ իւր դասագիրքը ունի սխալներ և թերութիւններ։ Սակայն մենք իւր ընդդիմախօսներուն պէս չենք ուզեր իւր դասագրքին պատիւը կոտրել և զայն բոլորովին անօգուտ Համարել. իւր դասագիրքն ամեն դպրոցներու մէջ կրնայ աշակերտներուն որ-

րուիլ իբրև վարժութեան գիրք. և ուսանողները քերականութեան կանոններուն համեմատ անոր մէջ գտնուած սխալները կ'ուղղեն։ Արդէն քերականութեան շատ հեղինակներ այս դրութեան կը հետևին, դիտմամբ սխալ կը գրեն, որպէս զի աշակերտներն կանոններուն համաձայն զանոնք ուղղեն։ Հայր Եղիշէի դասագիրքը մեծ յարմարութիւն ունի այս մասին… իրար անցնելու ի՞նչ կայ։

Աշխատելու եմ Վայելքէն բան մը հասկնալ, բայց կարելի չէ. եթէ իւր հանդէսին բառարանն ալ մէկտեղ հրատարակած ըլլար՝ այսչափ դժուարութիւն չէի քաշեր։

— 19 Հոկտեմբեր —

Ս. Երուսաղէմի վանուց մէկ նոր կանոնագիրը կը հրատարակեն ազգային լրագիրները։

Այս կանոնը Վսեմ. Ստեփան բաշա Ասլանեան խմբագրած էր երբ յիշեալ վանքին հաշիւները քննելու համար քննիչ ղրկուած էր Երուսաղէմ։

Նորին վսեմութիւնը երկու հարիւր ոսկի առաւ 'ի վարձատրութիւն իւր ըրած քննութեան, որուն արդիւնքը դեռ ոչ ոք գիտէ։

Ահա վանք մը, որ երեսուն հազար ոսկւոյ պարտք կը դիզէ և մենք իրեն կանոն կը շինենք առանց հարցնելու թէ՝ ինչպէս գոյացաւ այդ պարտքը, Երուսաղէմի պատրիա՛րքն է պատասխանատուն թէ միաբանութիւնը, ի՞նչ երաշխաւորութիւն կայ, որ ուրիշ անգամ վերստին պարտական չպիտի մնայ այդ վանքը. կանոնի չգոյութեա՞ն պատճառաւ գոյացաւ այդ *հարստահարիչ* պարտքը. ո՞վ էր պատճառ միաբանական ուխտին կանոն չունենալուն։ Առանց այս հարցումներուն գոհացուցիչ պատասխաններն առնելու՝ խեղճ ժողովրդեան դիմել և ստակ ուզելն ուրիշ բան չնշանակեր, եթէ ոչ հաստատել սա ճշմարտութիւնը թէ՝ կրօնաւորները վանքերու մէջ պիտի նստին, պիտի ուտեն, պիտի խմեն, պիտի պառկին, և ժողովուրդն ալ անոնց ծախքը պիտի հոգայ վասն երկնային փառաց։

— 20 Հոկտեմբեր —

Անգղիական լրագիրները կը ծանուցանեն որ Տուլչինիոյի յանձնումէն ետքը եթէ Անգղիա առանձին մնայ՝ աւելի առաջ չպիտի երթայ։

—Ե՞տ պիտի երթայ։

—Աս ալ չենք յուսար։

Անգղիական լրագիրներուն այս գուշակութիւններն տխուր ազդեցութիւն մը ունեցան անոնց վրայ, որք իրենց յոյսը միայն Անգղիոյ վրայ դրած էին։ Եւ արդարեւ Անգղիոյ ազատական կուսակցութիւնը շատ նպաստաւոր կերպով խօսեցաւ Հայկական խնդրոյն համար, նոյն իսկ Թագուհին իւր խօսած ճառին մէջ Հայոց խնդիրն ալ յիշած էր։ Սակայն մոռնալու չէ որ երբ շահը խօսի՝ յիշողութիւնը կը տկարանայ և մարդս չկրնար իւր ըրած խոստումը յիշելու։

— 21 Հոկտեմբեր —

Միացեալ Ընկերութիւնը Վանայ վարժապետանոցին մէջ բնական գիտութիւններու դասախօսութիւնն ալ աւելցուց։ Յիշեալ ընկերութիւնն Կիլիկիոյ մէջ ալ գործել սկսաւ՝ Ատանայի և Հալէպի դպրոցներն իւր տեսչութեան ներքեւ առնելով։

Քաղցր է մեզ հաւատալ, որ սոյն ընկերութեան Գործադիր Ժողովոյ անդամներն յաջողած են բառնալ այն անհամաձայնութիւնն, որ ի սկզբան կը տիրէր իրենց մէջ։

— 22 Հոկտեմբեր —

Զրոյց կը պտըտի թէ Սսոյ Կաթողիկոսն

Բ. Դրան հրամանաւ երեք վարդապետներու հետ Կ. Պոլիս կը բերուի հսկողութեան տակ։

Լրագիրներուն ամէն խօսքին հաւատալո՞ւ է...։

Այսօր ալ չկրցի բան մը հասկնալ Վայելքէն...

— 23 Հոկտեմբեր —

Լրագիրները կը ծանուցանեն թէ Կարնոյ և Վանայ գաւառներու մէջ ըլլալիք բարենորոգումներուն երկրորդ *կօմիսէր* Աղաբէկեան Սարգիս Էֆէնտին Պոլիս եկած է։

Աս ալ սուտ լուրերուն կարգն անցուներու է։

Եթէ եկած լինէր՝ եղած բարենորոգումներուն վրայ կրնայինք լուրեր առնել։

— 24 Հոկտեմբեր —

Այսօր երեսփոխանական ժողովն գումարուեցաւ Ղալաթիա։

Երեսփոխանները բաւական խօսեցան իրարու հետ, բայց մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով՝ որոշումները յաջորդ նստին թողուեցան։

—Ինչո՞ւ խօսեցան ուրեմն, քանի որ որո-

չելու համար մեծամասնութիւն չունէին։

—Ժամանակ անցունելու համար...

— 25 Հոկտեմբեր —

Կայսերական կառավարութիւնը Խուրպան պայրամին ծախքերուն համար չորս հինգ հազար ոսկւոյ փոխառութիւն մը ընել կը փափաքի Ղալաթիոյ սեղանաւորներէն։

Եթէ այս փոխառութիւնը չյաջողի՝ պայրամն քանի մը շաբաթ ետ պիտի ձգուի, կ՚ըսեն։

Այն կառավարութիւնն, որ պայրամի համար փոխառութիւն ընելու կը ստիպուի՝ ինչպէս կարող է բարենորոգում մտցունել Հայաստանի մէջ. բարենորոգումն պայրամներուն ամենէն մեծն է և, հետևապէս, մեծ ծախքերու կարօտ է, մինչդեռ մենք մեծ աղքատութենէ ուրիշ բան չունինք։

— 26 Հոկտեմբեր —

Կը ցաւիմ, որ Ղայեւլքին վրայօք տեղեկութիւն չպիտի կրնամ տալ. վասն զի մինչև այս ժամս պարապ տեղը կը հոգնիմ զայն հասկնալու համար։

Զգիտեմ թէ օրիորդները և տիկիններն

ինչպէս պիտի կարողանան զայն հասկնալ և հագուստ ձևել:

Աստուած կարողութիւն տայ իրենց:

— 27 Հոկտեմբեր —

Հայկական խնդիրը կը քնանայ և անկարելի է, որ Գարատաղի խնդրոյն լուծուելէն առաջ արթննայ:

Տեղւոյս ազգայիններն՝ Կլատսթնի բերանէն ելած խօսքերուն մէջ Հայկական խնդիր գտնելու համար ամեն օր Եւրոպայէն եկած հեռագիրները կը կարդան:

Հայ լրագիրներէն մին կ'ըսէ թէ, Եւրոպայէն բարիք յուսալը պարապ բան է, և թէ անցեալին մէջ ալ մեր ազգը անկէ բարիք տեսած չէ:

Շատ լաւ. բայց այդ լրագիրն իւր այդ կարծիքն երկու տարի առաջ յայտնելու էր, որ ազգն ալ ըստ այնմ վարուէր... այսինքն Եւրոպայէն օգնութիւն չխնդրէր բնաւ. որովհետև անցեալին մէջ անոր մէկ բարիքը վայելած չէ եղեր...

Արդեօք այդ թերթին խմբագիրն բաժանորդ չգրէ՞ր այն անձերն, որք անցելոյն մէջ իրեն բաժանորդ գրուած չեն:

— 28 Հոկտեմբեր —

Սովելոց Յանձնաժողովը հետևեալը կը հրատարակէ.

«’Ի պաշտօնէ վշտից գուժաբեր, ցաւ է մեզ զի այսօր գուժոց ամենաահաւորն կը պարտաւորիմք հաղորդել։

«Ըստ հեռագրոյ, սովամահ երևեցաւ,
Արմտեաց գինն գրեթէ կրկնապատկեցաւ,
Փոխառութեան չափն իսկ լրացաւ»։

— 29 Հոկտեմբեր —

Օսմանեան կառավարութիւնն ազգային հիւանդանոցին բազում տարիներէ հետէ յատկացուցած միսն ալ դադրեցուց այս օրերս։

Հիւանդանոցին պատուարժան հոգաբարձութիւնը ժողովրդեան դիմելով՝ հացին և միսին դադարումէն պատճառած կորուստը դարմանել կ’աշխատի։

— 30 Հոկտեմբեր —

Սովելոց Յանձնաժողովն այսօր ալ հետևեալը կը հրատարակէ.

«Ինչպէս կը նախագուշակէինք, ահա արմրտեաց գինն օր ըստ օրէ կը բարձրանայ, սովեալ գիւղօրէից բնակիչք ’ի քաղաք կը խռնին, նօթելոց տխուր թափօրք ընթանալ կը

սկսին, Հին Նօթութեան աղաղակն՝ զոր գարուն պահ մի դադարեցոյց, վերստին կը վերադառնայ։

Ցարդ աղերս, պաղատանք առաջի ողորմածաց արկինք։ Այսօր մեռելոց դիակներ սոցա գթութեանց կը ներկայացնեմք։»

Եւ գաւառներէն ընդունած տխուր լուրերը կը շարէ ժողովրդեան առջև։

Մայրաքաղաքիս ամեն թաղերու մէջ ՚ի նպաստ սովեալներու վերստին դրամ կը հաւաքուի…։

— 31 Հոկտեմբեր —

Անգղիա կը խրատէ Յունաստանն, որ համբերէ՝ ապագային մէջ օգնութիւն խոստանալով անոր։

Արդէն Յունաստանն համբերելու համար խրատի պէտք չունի, եթէ Եւրոպայէն օգնութիւն չլինի՝ համբերելու ստիպուած է։

Աղօթենք, որ Թագուհւոյն կառավարութիւնը մեր խնդրոյն համար ալ համբերելու քաղաքականութեան չհետևի, վասն զի հայերը չափէն աւելի համբերած են և ա՛լ համբերելու կարողութիւն չունին։

Թէպէտեւ աչերը տեսնելու համար տրուած են մարդուս, բայց շատ մը երիկներ զանոնք կը գործածեն չտեսնելու համար իրենց կիներուն յանցանքները։

Պարը սիրոյ տօնավաճառն է։ Սիրոյ դաշնադրութիւններն հոն կը կնքուին նախ։

Կինն շինականներուն մէջ միայն օգնական է իւր երիկին, միջակ մարդերու մէջ բեռ՝ և ազնուականներու մէջ պատիժ։

— 3 Նոյեմբեր —

Որչափ էլ պնդեն ջերմեռանդ թատրոնասէրներն թէ թատրոնը բարոյական դպրոց մ'է, չեն կարող խախտել իմ համոզումս, որ է՝ թէ թատրոնն այսօր անդամազննութեան դպրոց մ'է։

Կեանքիս մէջ չեմ հանդիպած հանդիսականի մը, որ թատերգութեան մը վերջին արարուածէն ետքը քովը նստողին ըսէ.

—Ի՜նչ գեղեցիկ խօսքեր... ի՜նչ գաղափարներ ու սիրուն կտորներ. ի՜նչ հետաքըրքրական տեսարաններ։

Բայց կեանքիս մէջ չեմ տեսած բարե-

պաշտ թատրոնասէր մը որ թատրոնէն ելած ժամանակ ընկերին չըսէ.

— Ի՜նչ գեղեցիկ դերասանուհի... ի՜նչ սիրուն աչեր... ի՜նչ հետաքրքրական ծունկեր։

Ա՛րդ, իրաւունք չունիմ պօռալու թէ գեղեցիկ դերասանուհի մը սքանչելի *պիէսս* մ՚է։

Իրաւունք ունիս, կ՚ըսէք, հաւատալու, բայց ոչ խոստովանելու։

Խոստովանիմ և հաւատամ։

Մայրաքաղաքիս մէջ տիկին Հրաչեայի աչերուն վրայ *Նէյլի աշտարակէն* աւելի կը խօսուի և Հրաչեայի հայրն, հեղինակ այդ *պիէսային*, *Նէյլի աշտարակին* հեղինակէն աւելի ծանօթ է թատրոնասէրներու։

Բաւական է, որ Քարաքաշեան երկու քոյրերն կամ տիկին Հրաչեայ կամ ուրիշ գեղեցիկ դերասանուհի մը կամ ասոնց ամենը մէկէն դեր ունենան ներկայացման մը մէջ, կատակերգութիւնն կամ ողբերգութիւնն որչափ ալ աղէկ չըլլայ՝ դարձեալ թատրոնը հանդիսականներով կը լեցուի։

Ինչպէս առանց գործքի հաւատքը մեռեալ է, այնպէս ալ առանց գեղեցիկ դերասանուհւոյ ամենէն ընտիր ողբերգութիւնն մեռեալ է։

Դուք ալ այսպէս պիտի մտածէիք եթէ ականատես ըլլայիք այն իրարանցումին, որով քանի մը տնօրէններ թաղէ թաղ կը պտըտին այս օրերս աղուոր դերասանուհիներ փնտռելու համար։

Եւ այս եղանակաւ կարելի է միթէ ծաղկեցնել Հայ Թատրոնն, ուր դերասանուհիներն ազգային են և ներկայացումներն օտար։

Միջագիւղի Բարեսիրաց Ընկերութիւնն կը պատրաստուի ներկայացումներ տալու քանի մը օրէն. առաջին ներկայացումն պիտի ըլլայ *Նէյլի* աշտարակն, գեղեցիկ *պիեսա* եօթը պատկերով, որուն մէջ դեր պիտի ունենայ տիկին Հրաչեայ, գեղեցկագոյն *պիեսա* մէկ պատկերով։ Հանդիսականներուն հարիւրին իննսունևինը մէկ պատկերը տեսնելու կ'երթան և հարիւրին մէկը՝ եօթը պատկերը տեսնելու։ Իննըսունևինը հոգի շատ չէ մէկ պատկերի համար. մէկ հոգի քիչ չէ եօթը պատկերի համար։

Ուրիշ կէտ մ'ալ կայ։

Այդ մէկ հոգին ինչ օգուտ պիտի քաղէ այդ ներկայացումէն, որ բնաւ ազգային կեանք չպարունակեր իւր մէջ։

Ո՞ւր էք, ինքզինքնիդ բանաստեղծ, փիլիսոփայ կարծող պարոններ, ինչո՞ւ ազգային

կեանքին վերաբերեալ թատերգութիւններ չէք գրեր ազգային թատրոնը ծաղկեցնելու համար, ժողովրդեան վարքն ու բարքն ուղղելու համար։ Եթէ կը վախնաք, որ ձեր հեղինակութիւններն յարգ և պատիւ չեն գտներ՝ կը սըխալիք. քաջալերուեցէք, ո՛վ վախկոտ հեղինակցուներ, գեղեցիկ դերասանուհի մը կը ծածկէ ձեր թատերգութիւններուն տգեղութիւնները, օն անդր սիրտ առէք և ջանացէք սիրուն դերասանուհիներով փայլեցնել ձեր հնացեալ հեղինակութիւնները...։

— 5 Նոյեմբեր —

Շնորհաւոր նոր վարչութիւն և բարի սահմանադրութիւն։ Նոր վարչութիւնն, որ չորս ամիսներէ ի վեր կազմուելու վրայ էր՝ վերջապէս կազմուեցաւ շնորհիւ Աստուծոյ։

Տար Աստուած, որ թղթակազմ չըլլար և քանի մ՚օրէն չպատռուէր։

Հայրենիք հետևեալ կերպով կը շարէ նոր վարչութեան անձերը.

Գերապատիւ Տ. Մաթէոս եպիսկոպոս կրօնական գործոց խորհրդական,

Մեծ. Միքայէլ էֆ. Մոմճեան՝ յարաբերական գործոց խորհրդական,

Մեծ. Տիգրան էֆ. Եուսուֆեան՝ ներքին գործոց խորհրդական.
» Միքայէլ » Մամիկոնեան՝ կրթական գործ. խորհր.
» Գարեգին » Մելիքեան՝ տնտեսական գործ. խորհր.
» Սէրոբէ » Ագնաւուրեան՝ դատական գործ. խորհր.

Ահա այս մեծապատիւ անձերուն ձեռներուն մէջն է այժմ ազգին սանձերը։

Մաղթենք, որ սոյն նոր վարչութիւնը հինը փնտռել չտայ մեզ։

— 7 Նոյեմբեր —

Պիլէճիկի առաջնորդ Տէր Ղևոնդ եպիսկոպոս նամակով մը կ՚իմացունէ ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր, որ պաշտօնէն պիտի հրաժարի, վասն զի Պիլէճիկի մէջ ոչ մարդ կայ եղեր, ո՛չ դրամ և ո՛չ զգացում։

Պիլէճիկի գեր. առաջնորդը հրաժարելու տեղ առաջարկելու էր Ս. Պատրիարքին, որ մայրաքաղաքէս քիչ մը մարդ, կտոր մը զգացում և բաւական քանակութեամբ դրամ ղըրկուէր իրեն, որպէս զի կարենար իւր պաշտօնը շարունակել։

Այս երեք հազուագիւտ բաներն անշուշտ

անհրաժեշտ պէտք են նորին գերապատուութեան որ, ինչպէս կ'երևի, ինքն ալ չունի իւր վրայ ո՛չ դրամ, ո՛չ զգացում և ո՛չ մարդ, եթէ ինքն ունեցած ըլլար, հարկաւ իւր ժողովրդեան ալ փոքրիկ մաս մը կը հանէր։

— 8 Նոյեմբեր —

Նոր վարչութիւնն նիստ ըրաւ պատրիարքարանի մէջ և դիւանատան պաշտօնեայներու փոփոխութեան վրայ խորհեցաւ, խօսեցաւ և մեկնեցաւ։

Վարչութիւնն ազգային ժողովոյ ասկից առաջ քուէարկած ելմտացոյցով չէ կարող իւր պաշտօնն անթերի կատարելու։

Ես կը կարծեմ որ ազգային ժողովն կամ ելմտացոյցը պիտի փոխէ կամ այն հրահանգներն, զորս տուած է վարչութեան։ Եթէ ոչ մին փոխէ և ոչ միւսն՝ վարչութիւնն պիտի անդամալուծուի և պիտի սպասէ, որ մէկը գայ և զինքը Պրոպատիկէ աւազանին մէջ նետէ։

— 9 Նոյեմբեր —

Նոր խնդիր մ'ալ պիտի ծագի մօտերս։

Սսոյ կաթողիկոսն Պօլիս գալու համար ճանբայ ելած է։

Ինչո՞ւ կուգայ Պօլիս։

Չհարցուցի, վասն զի քանի մը տարիներ առաջ հարցուցած էի թէ ինչո՞ւ Սիս կ'երթայ և պատասխան առած էի, թէ Սսոյ աթոռն ու թեմն բարեկարգելու կ'երթայ։ Քանի մը ամիս ետքն, երբ իմացայ որ գլխ խաբած են՝ ուխտ ըրի որ մէյ մ'ալ չհարցունեմ, թէ ինչու Պոլիս կուգայ և ինչու Պոլսէն կ'երթայ...։

— 10 Նոյեմբեր —

Ուրիշ հրաժարական մ'ալ։

Երզնկայի առաջնորդն ալ հրաժարելու միտք ունի եղեր։

Հոն ալ չկայ մարդ, զգացում և դրամ։

Երզնկայի կլիմայն անյարմար կուգայ եղեր Նորին սրբազնութեանն։

Այս առաջնորդին ալ կլիմայ մը փնտռելու, գտնելու և ղրկելու է։

Յուսանք սակայն, որ Երզնկայի առաջնորդը անիրաւ յարձակումներէ առանց վհատանալու յառաջ կը տանի այն գործերն, զորս այնքան սիրով և եռանդեամբ սկսաւ։ Եթէ կլիմայն իրեն չյարմարուի՝ Նորին գերապատուութիւնն աշխատելու է զինքն կլիմային յարմարցունել, զի մի լցցի բանն թէ վարդապետներն կը փոխեն իրենց կլիմայն, երբ եպիսկոպոս ձեռնադրուին...։

— 11 Նոյեմբեր —

Տեսարան է Բերայի Թատրոնի մը օթեակներէն մէկուն մէջ.

Պատուաւոր մարդու մը անպատիւ կինն յոյնի մը հետ սիրոյ բանակցութիւն կ'ընէր։

—Տե՛ս, ըսաւ քովի օթեակի մէջ նստող մէկն իւր ընկերին, կը վայլէ որ անանկ պատուաւոր մարդու մը կինն անհաւատարիմ գըտնուի իւր երկանը։

— Իրաւունք ունիս. օտարասիրութիւնը չէ՞ որ մեր ազգին տունը կը փլցնէ, պատասխանեց ընկերը։

— 12 Նոյեմբեր —

—Ամբակում ա՛ղա, վաղը չէ միւս օր Վան պիտի երթամ։

—Բարի ճանապարհ կը մաղթեմ։

—Նամակ գրելու չմոռնաս։

—Անհոգ եղիր. տասնհինգ օրն անգամ մը կը գրեմ և լուրեր կուտամ քեզի։

—Ուրեմն հասցէն տամ քեզի, որ նամակներս սխալմամբ ուրիշին ձեռքը չանցնին։

—Հարկ չկայ. *Մասիսի* կը յանձնեմ նամակները։

—Այդ ի՞նչ ըսել է, *Մասիսը* նամակներու տո՞ւփ է։

—Հիմա ամէն մարդ իւր մէկ բարեկամին գրած նամակն *Մասիսի* կուտայ և պատասխան ալ անոր մէջ կը կարդայ։ Անցեալները չգիտեմ ո՛ր ընկերութեան ատենադպիր տիկին *** Ս. Պատրիարքին նամակ մը գրած էր *Մասիսին* մէջ և պատասխանը քանի մը օր ետքը յիշեալ թերթին մէջ առած էր։ Դարձեալ ուրիշ մէկն իւր մէկ բարեկամին գրած մտերմական մէկ նամակն *Մասիսի* միջոցաւ հրատարակած ու պատասխանն նոյն լրագրին մէջ կարդացած էր։ Ո՞ր մէկը համրեմ...

—Շատ աղէկ. *Մասիսի* միջոցաւ գրէ՛ նամակներդ և պատասխանները հոս կարդա՛։

—Ասանկով թղթատարի ծախքէն ալ կը խալսինք։

—Մանաւանդ թէ մեր նամակները չեն կորսուիր։

Կեցցէ՛ թղթատար *Մասիսն*... և տակաւին ըսողներ ալ կան թէ *Մասիս* հասարակութեան օգտակար ծառայութիւններ չմատուցաներ...։

— 13 Նոյեմբեր —

Ուրախառիթ լուր մը...

Պէշիքթաշի՛ մէջ խումբ մը երիտասարդներ ընկերութիւն մը կազմած են իրենց մէջ՝

նպատակ ունենալով մէկ դահեկան տուգանք վճարել ամեն անգամ, որ իրենց խօսակցութեանը մէջ օտար բառ խառնեն։

Այս տուգանքէն գոյանալիք հասոյթն ազգօգուտ ընկերութիւններէն մէկուն պիտի նուիրեն։

Հապա ինչ տուգանք առնելու է այն հայերէն, որք իրենց խօսակցութեանը մէջ երբեմն հայերէն բառեր կը խառնեն և շատ անգամ հայերէն բառ բնաւ չեն խառներ։

Այս միջոցն շատ լաւ է ազգային լեզուն կոկելու համար, և եթէ այսպիսի ընկերութիւն մ'ալ ազգային խմբագիրները կազմեն, ընկերութիւններն բաւական օգուտ կը քաղեն ռուսահայոց լրագիրներէն, նամանաւանդ Մշակէն։

— 14 Նոյեմբեր —

Կրօնական գործոց խորհրդականն եկեղեցւոյ և եկեղեցականներուն բարեկարգութեանը վերաբերեալ կանոնագիր մը խմբագրելու վրայ է։

Կրթական գործոց խորհրդականն ալ վարժարաններու բարեկարգութեան վերաբերեալ ծրագիր մը պատրաստելու զբաղած է։

Տնտեսական գործոց խորհրդականն ալ ազ-

գալին սնտուկը բարեկարգելու համար ծրագիր մը փնտռելու ետեւէ է։

Ինչպէս յայտնի կը տեսնուի, յոտից ցըգլուխ բարեկարգութեան պէտք ունինք, սակայն անուրանալի ճշմարտութիւն մ'է, որ բարեկարգութենէն աւելի դրամի պէտք ունինք։

Խնդրեցէք զդրամն և ամենայն ինչ յաւելցի ձեզ...

Սեբաստիայէն հետեւեալ հեռագիրն եկաւ.

«Կուսակալն ազգ. գաւառական ընդհ. ժողովոյ անդամները բանտարկեց։»

— 15 Նոյեմբեր —

Աւերակք Հայաստանի կառավարութեան կողմէն ամեն օր կը փնտռուին, ինչպէս նաև այն ամեն գիրքերն, որոնց մէջ *Հայաստան* բառն կը գտնուի։

Ամեն օր կը ձերբակալուին և կը բանտարկուին Հայկայ և Վարդանայ պատկերներն։

Երէկ մաքսատունէն արգիլուեցաւ 1881-ի օրացոյցներէն յիսուն օրինակ, որ Տրապիզոնի շոգենաւը կը տարուէր...։

Սեբաստիայէն հետեւեալ հեռագիրն ընդունուեցաւ այսօր.

«Կուսակալն քաղաքական ժողովոյ անդամներն ալ բանտարկեց»։

— 16 Նոյեմբեր —

Սեբաստիայէն հետևեալ հեռագիրը ղըրկած են.

«Կուսակալն ազգ. վարժարանիս աշակերտներէն քսանևհինգ հոգի բանտարկեց։»

«Ինչո՞ւ համար այս բանտարկութիւնները։

Վասն զի քանի մ'օր առաջ կուսակալին քօնաքին [1]) առջևը հայու դիակ մը գտնուած է և երկրորդ գիշերն կուսակալին քօնաքը[2]) քարկոծուած է։

Ապա ուրեմն քարկոծողներն բանտարկեալներն են։

Քննութիւն եղած է։

Բնաւ երբէք. քանի որ կուսակալին քօնաքը[3]) քարկոծուած է՝ յայտնի է որ Հայերը յանցաւոր են։

Այս խնդիրն Բ. Դրան և պատրիարքա-

---

1) Պէշիքթաշի ընկերութեան մէկ դահեկան ալ ես պարտական եղայ։

2) Երկու դահեկան եղաւ։

3) Երեք եղաւ։

ըանի մէջտեղ բանակցութեան նիւթ եղած է, տեսնենք վերջը ո՞ւր պիտի երթայ...։

— 17 Նոյեմբեր —

Բարեբաղդաբար բանտարկութեան լուր չեկաւ այսօր Սեբաստիայէն։

Ես կը կարծեմ թէ կուսակալն Սեբաստիոյ բոլոր Հայերն բանտարկած է և, հետևապէս, դուրսը մարդ չէ մնացած, որ անոնց բանտարկուիլն հեռագրով իմացունեն մեզ։

Տաճկաստանի մէջ բա՜նտ... բանտի մէջ բանտ...

— 18 Նոյեմբեր —

Ի՞նչ եղաւ Հայկական խնդիրը։

Բան մ'ալ եղած չէ, նոյն վիճակին մէջ է, ուր որ էր երկու ամիս առաջ։

Տուլչինեօն Սև—լերան յանձնուեցաւ երկու օր առաջ։ Յունաստան ալ իւր գործը լըմընցնելու է, որ կարգը մեր խնդրոյն գայ։

Անգղիոյ կառավարութիւնն այժմ ուրիշ խնդիրներով զբաղած ըլլալով՝ Հայկական խնդիրը քիչ մը մոռցած ըլլալ կը թուի. սակայն անգղիասէր Հայերը կը յուսան թէ Անգղիոյ կառավարութիւնն վերստին ձեռք պիտի առնէ Հայաստանի բարեկարգութեան խնդիրն, զոր

այնչափ եռանդով պաշտպանեց։

Խնդիրներ կան, որ պտուղներու կը նմանին, պահուելով կը հասուննան, թէպէտև կան ալ, որ պահուելով կը փտին։

Աղօթենք, որ մեր խնդիրն վերջիններէն չըլլայ։

— 20 Նոյեմբեր —

Կրօնական գործոց խորհրդականն մայրաքաղաքիս թաղական խորհուրդներուն պիտի հարցունէ թէ կրօնագիտութիւնն ինչ վիճակի մէջ է դպրոցներու մէջ։

Զարմանալի չէ՞ գոյութիւն չունեցող բանի մը վիճակն հարցունելն։

Եւ թաղային վարժարաններու մէջ ի՞նչ ունինք որ կրօնագիտութիւն ունենանք։ Սակայն ես գիտնալ կը փափաքէի թէ կրօնագիտութիւնն ի՞նչ վիճակի մէջ է այն կրօնականներուն քով՝ որք գաւառներու մէջ առաջնորդութեան պաշտօն մերժելով մայրաքաղաքէս բաժնուիլ չեն ուզեր։

— 21 Նոյեմբեր —

Վանայ ընդհանուր դատախազն յիշեալ քաղաքին մէջ տեղի ունեցած հարստահարու-

թիւնները հերքող տեղեկագիր մը ղրկած էր Բ. Դրան։

Գերապատիւ Խրիմեան սրբազան ալ վերոյիշեալ տեղեկագիրը հերքող տեղեկագիր մը ղրկած է այսօրերս։

Արդէն ինչ որ հաստատէ Հայրիկն՝ կը ժխտուի Բ. Դռնէն. և ինչ որ հաստատել փորձէ Բ. Դուռն՝ կը հերքուի Հայրիկէն։ Երբ այս վերջինն դիակ մը ներկայացնէ կառավարութեան և անոր ժամ մը առաջ քիւրդէ մը սպանուիլն հաստատէ՝ կառավարութիւնն անմիջապէս կը հերքէ ըսելով. ատիկայ մեռած չէ այլ կը ննջէ, եթէ Հայրիկն քիչ մ'ալ պնդէ՝ ընդհանուր դատախազն կը պատասխանէ՝ մեռած չէ այլ ծնած է. և տեղեկագիր մ'ալ կը ղրկէ Բ. Դրան յայտնելով թէ՝ այսօրերս Վանայ մէջ երեսուն տարու տղայ մը ծնաւ... մեռած...։

— 22 Նոյեմբեր —

Պ. Տուպլիէ անուն երեւելի ըմբիշն՝ որ քանի մը շաբաթէ 'ի վեր Բերա Քօնքօրտիայի թատրոնին մէջ մայրաքաղաքիս ըմբիշներուն ասպարէզ կը կարդար և յաղթանակ կը տանէր, այսօրերս յաղթուեցաւ Սիմոն անուն բեռնակրէ մը։

Հայ ըմբիշն զայն ձեռներուն վրայ բըռնելով՝ Հանդիսականներուն կը Հարցունէ թէ՝ ո՛ւր նետէ այդ բեռն...։

Պ. Տուպլիէ, զոր տասնեւիններորդ դարու Աքիլլէս կը կոչեն, պարտութիւնն չընդունէր՝ առարկելով թէ ինք օտար է տաճկական ըմբշամարտութեան։ Հայ բեռնակիրն կը Հաւանի զաղղիական ըմբշամարտութեամբ անոր դէմն ելնելու և երկրորդ անգամ կը գետնէ զայն։

Պ. Տուպլիէն դրամ կը խոստանայ Պ. Սիմոնին, որ անգամ մ'ալ ան յաղթուի, որպէս զի իւր վաստկած Համբաւն չարատի։ Պ. Սիմոն կը մերժէ այս դրամական ըմբշամարտութիւնն։ Այժմ մեր ազգայիններէն ոմանք Հանգանակութիւն մը կընեն իրենց մէջ՝ Հայ ըմբիշին նուէր մը ընելու նպատակաւ։

— 23 Նոյեմբեր —

Կ'ըսեն թէ միութիւնն աղէկ բան է։

Իմ կարծիքովս միութիւնն մեր ազգին Համար աղէկ չէ։

Տարի մը առաջ Իւսկիւտարի երեք դըպրոցներն իրարու Հետ միացան և ետքը աւելի խեղճ ըլլալով իրարմէ բաժնուեցան։

Քանի մը ամիս կայ, որ Արարատեան, Կի-

լիկեան և Դպրոցասիրաց—Արևելեան ընկերութիւններն միանալով *Միացեալ Ընկերութիւնք* եղան և այսօր յիշեալ *Միացեալ Ընկերութիւնքը* չունին այն նախանձելի վիճակն, զոր ունէին ասկէ առաջ։

Կրնա՞ք ուրանալ թէ անմիաբանութիւնն ալ ունի իւր օգուտները։

— 25 Նոյեմբեր —

Թուրքիոյ կառավարութիւնն իւր պաշտօնեայներուն ամսականները ամեն ամսու գլխուն վճարելու համար նոր միջոց մը պիտի գտնէ եղեր։

Պիտի որոշէ եղեր, որ մէկ ամիսն հարիւր ութսուն օրերէ բաղկանայ։

— 26 Նոյեմբեր —

Իզմիրի փողոցներուն պատերու վրայ հետևեալ ազդարարութիւնը կախուած է տեղւոյն գողերուն կողմէն՝

«Գիշերները դուրս ելնողներն առ նուազն իրենց քսակին մէջ երեք մէճիտիէ ունենալու են. ապա թէ ոչ իրենց կեանքը վտանգի մէջ պիտի ըլլայ։»

Ահաւասիկ միջոց մը, որ կը հարկադրէ

Իզմիրի բնակիչներին միշտ երեք մէճիտիէ ունենալ իրենց վրայ։

Կեցցէ Իզմիրի ոստիկանութիւնը...։

Իսկ անոնք որ յիշեալ գումարը չունին՝ պիտի ստիպուին գիշերներն իրենց տուներէն դուրս չելնելու։

Աս քիչ մը առողջապահական է, վասն զի յիշեալ քաղաքին օդն խոնաւ ըլլալով՝ գիշերները դուրս ելնողներն հարբուխէ կը բռնուին։

Կեցցեն Իզմիրի գողերը...։

— 27 Նոյեմբեր —

Սսոյ Մկրտիչ կաթողիկոսն մայրաքաղաքս հասած է։ Հակաթոռութեան խնդիրն քիչ օրէն երևան կ'ելնէ։

Աղթամարայ կաթողիկոսն աթոռի խնդիր չյարուցաներ, վասն զի նստած չունի որ աթոռի վրայ խորհի. ամեն օր կ'ուտէ, կը պառկի և կը քնանայ։

— 30 Նոյեմբեր —

Երբ որ բան մը 'ի բնէ գեղեցիկ է՝ անոր որչափ ալ զարդ տրուի՝ կը վայլէ։

Օրինակի համար, *Արեւելեան Մամլոյ* Թըղ-

Թակցին Շահնուրի լեզուն, որ գեղեցիկ է և պճնասէր։

Ես ալ օր մը փորձեցի լեզուս պճնել, բայց վերջէն յուսահատեցայ տեսնելով տգեղ կին մը՝ զոր զարդերն աւելի տգեղացուցած էին։

Ինչո՞ւ համար խել մը տգեղ լեզուներ պարզութիւնը կը թողուն և պճնասիրութեան մէջ կ'երթան զիրենք զզուելի ընելու...

Ե՞րբ պիտի դադրինք լրագիրներու մէջ կարդալէ այնպիսի յօդուածներ, որոնց մէջ խօսք չկայ և միայն զարդ կայ։

Խմբագիրներուն ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ այս կէտին վրայ։

ՊՏՈՅՏ ՄԸ

ՊՈԼՍՈՅ ԹԱՂԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ

ՊՈԼՍՈՅ ԹԱՂԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՄԻՋԱԳԻՒՂ

Նախ և առաջ հարկ է գիտնալ, որ այս գիւղը մտնելու համար քանի մը դժուարութիւններ կան—խօսքս պատուաւոր մարդերու համար է և ո՛չ գողերու համար—իսկ անկէ ելնելու համար դժուարութիւններն աւելի մեծ են. արեւելեան խնդրոյն ձևով շինված գիւղ մ'է։ Եթէ Նաւամատոյցին ճանբայէն մտնել ուզես՝ վեց հոյակապ ճեմիշներու հոտը քթիդ ուշադրութիւնը կը գրաւեն, և անմիջապէս կը համոզվիս, որ Միջագիւղ բնակողի մը համար պզտիկ քիթ մը մեծ փորձանք է։ Եթէ լերան կողմէ իջնել փորձես՝ փրկանքդ հետդ տանելու ես, որ եթէ գողերէ բռնուիս՝ կարենաս օձիքդ ազատել։ Իսկ եթէ Պէշիկթաշի կողմէն գաս՝ աչերդ թաշկինակով մը կապելու ես, որ հովն անցեալ տարուան հրդեհէն մնացած մո-

խիրներն աչերուդ չփչէ։ Այս գիւղին մէջ մըտնելու ապահով ճանբան օդապարիկով հոն իջնելն է կըսեն, իսկ ինծի համար հոն մտնելու ամենէն ապահով ճանբան հոն բնաւ չմտնելն է։

Այս գիւղին մէջ հինգ հարիւր քսան տուն կայ Հայու. սակայն ասոնց մէջ կան տուներ, որք երկու և երեք ընտանիքներէ բնակված են։ Եթէ գործերն այսպէս շարունակվին՝ քսան ընտանիք մէկ տան մէջ պիտի բնակին և վիճակագիրները տուն համրելու տեղ սենեակ պիտի համրեն։

Երկու եկեղեցի կայ. միոյն անունը Աստուածածին է՝ իսկ միւսինը Լուսաւորիչ։ Գիւղիս Աստուածածինը սահմանադրական չէ, ամեն այցելուները միևնոյն եղանակով չընդունիր. հարուստ այցելու մը տաճարէն ներս մըտնելուն պէս՝ ժամկոչ եղբայրները իրար կանցնին աթոռ մը գտնելու և հիւրին քովը դնելու համար, իսկ երբ այցելուն աղքատ է՝ հրաման կընդունի գետնի վրայ աղօթելու։ Հարուստները Ս. Զատկին կամ Ծնունդին միայն կուգան եկեղեցին, և շատ անգամ ալ անձամբ չկրնալով ներկայ գտնուիլ իրենց այցետոմսը կը ղրկեն եկեղեցին։

Այս եկեղեցւոյն վերնատունէն ամեն տարի տեղ կը ծախվի կամ վարձու կը տրվի—

թէպէտև լրագիրներու մէջ ծանուցում չըլլար — արդէն հարուստ տիկիններըը ամբողջ վերնատունը ծախու առած են և տօնի օրերը մէյմէկ պահապան կնիկ կը ղրկեն հօն, որպէս զի իրենց տեղը պաշտպանեն օտար կիներու յարձակումներու դէմ։ Արդեօք ժամանակն է յիշել Աւետարանին այս խօսքը. *Տուն իմ տուն աղօթից կոչեսցի եւ դուք արարիք զսա այրս աւազակաց*։ Լուսաւորիչը ժողովրդական է, այր և կին խառն կը մտնեն տաճարէն, բայց Լուսաւորիչն, այրերուն վրայ վստահութիւն չունենալուն համար թերևս, եկեղեցւոյն աջ կողմն այրերուն տուած է և ձախն կիներուն... ո՞վ կարող է ըսել թէ մեր երեսփոխանական ժողովն ալ այնպէս վարված չէ. Թո՛ղ չարամիտներն պարզամիտ ժողովրդեան հաւատացնել ուզեն թէ երեսփոխանական ժողովն միայն կիները ներս առած է և այրերը դուրս ձգած է. ես չեմ հաւատար։

Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյն դէմն է Թարգմանչաց վարժարանն, որ շատ կանոնաւոր խեղճութեան մէջ կը գտնուի, և եթէ ոչ իւր խեղճութեամբը գոնէ իւր կանոնաւորութեամբը կարող է ազգային Վարչութեան նախանձը շարժել։ Տատերը կը զարմանան թէ ասանկ հարուստ թաղի մը վարժարանն ինչո՞ւ

աղքատ մնայ։ Ես չեմ զարմանար։ Վարժարանն անոր համար աղքատ է որովհետև թաղին մէջ հարուստներ կան։

Գիւղիս մէջ կայ Հռիփսիմեանց վարժարան մը, որ խնամակալուհի տիկիններու տնօրէնութեանը տակ կը կառավարուի և յոյս կուտայ որ օր մը ուսեալ և կրթեալ աղջիկներ դուրս պիտի տայ։ Սոյն վարժարանին սանուհիները բաւական յաջողութեամբ կը թարգմանեն գրաբառէ աշխարհաբառ, և եթէ Սովելոց Ցանձնաժողովոյ ատենադպիրին գրաբառ նամակները չեն կրնար լուծել՝ յանցանքն իրենց չէ, վասն զի իրենց դասատուն անգամ շատ անգամ ըղեղը կը պատառէ այդ նամակներէ իմաստ մը հանելու համար։

—Պ. Տաշեան, որ Հայաստանի մէջ սովուպատճառած աղէտքներուն վրայ ժողովրդեան գութը շարժելու և անկէ նուէր հաւաքելու նպատակաւ նամակներ կը հրատարակէ լրագիրներու մէջ, հասարակութեան անհասկնալի լեզուով կը խմբագրէ իւր սաւառնաթև նամակները, որպէս զի մեր ազգայիններն իրենց եղբայրներուն տառապանքներն իմանալով չըտըխրին և չըլան։ Այս տեսակով Պ. Ատենադըպիրն ազատ էր լատիներէն ալ խօսիլ ժողովրդեան . . . : —

Աղջիկներու վարժարան մ'ալ կայ, զոր Ազգանուէր Հայուհեաց ընկերութիւնը բացած է աղքատ աղջիկներու ձրի դաստիարակութիւն տալու համար։ Կարողութիւն և յաջողութիւն կը մաղթենք սոյն ընկերութեան ազնուասիրտ տիկիններուն, որ ամեն ջանք ի գործ կը դնեն իրենց նպատակին հասնելու համար... եթէ այս կիներն այր՝ և իրենց այրերը կին ըլլային անշուշտ Թարգմանչաց վարժարանն այսպէս դժբախտ տեսնելու դժբախտութիւն չէինք ունենար։

Լուսաւորչեան վարժարանն գոհացուցիչ է առ այժմ, սակայն միշտ հսկումի պէտք ունի, որ անընդհատ յարատևէ իւր կանոնաւորութեանը մէջ։

Հայկական կրթարան անուամբ գիշերօթիկ և ցերեկեայ վարժարան մը, որու տնօրէնն է Պ. Գուրգէն, ամեն արգելքներու և ձախորդութիւններու դէմ դնելով այսօր խիստ կանոնաւոր վիճակի մէջ մտած է։ Ահա գիւղիս ամենէն մեծ շէնքն և մարդը։

Հոս է Բարեսիրաց ընկերութեան թատրոնն՝ որու անունն անշուշտ հազար անգամ կարդացած ես փողոցի պատերուն վրայ։ Այս թատրոնի մէջ կը ներկայացվէին ժամանակաւ անմահ Պէշիքթաշլեանի և մահկանացու Հէ-

քիմեանի ողբերգութիւններն, որոնց նմանները այժմ պարգեւաբաշխութեան օրերը վարժարաններու մէջ կը ներկայացվին ի մեծ ձանձրութիւն հանդիսականներու։ Այս թատրոնին մէջ է որ այժմ շատերը ատենաբանութիւններ կընեն ժողովրդեան օգտակար նիւթերու վրայ։ Անուրանալի ճշմարտութիւն մ'է որ Միջագիւղ ամեն թաղէ առաջ սկսած է լուսաւորեալ ազգերու նմանիլ աշխատելու և... չըլաջողելու... քանի որ *նմանիլը ըլլալ չէ՝* միշտ պիտի յիշեմ կապիկին առակը։

Այս թաղը խաղաղասէր է. պատրիարքներու փոփոխութիւններու ժամանակ բնաւ կարծիք յայտնած չէ։ Օր մը եկեղեցւոյն մէջ լըսված չէ. *յիշվի, չյիշվի*։ Կերևի որ Միջագիւղցին եկող պատրիարքէն ալ գոհ է գացողէն ալ, կամ ոչ եկողէն գոհ է և ոչ ալ գացողէն։ Նոյն իսկ թաղային գործերուն մէջ ալ չէզոքութիւն կը պահէ. ուրիշ թաղերու մէջ շաբաթը մէկ անգամ թաղականի կռիւ կը ծագի, հոս մինչև հիմա ատանկ բան մը պատահած չէ։ Հոս ելնող թաղականներէն հաշիւ փնտռելու գէշ սովորութիւնն ալ չկայ, գեղացին իրարու վրայ մեծ վստահութիւն ունի։

Պզտիկ երիտասարդութիւն մը կայ, որ ընկերութիւններ կազմելով լուծելով ազգին իրա-

կան ծառայութիւններ կը փափաքի մատուցանել։ Մինչև հիմա հարիւր ընկերութիւն կազմուած և հարիւր յիսուն ընկերութիւն լուծուած է. իսկ հիմայ կայ արհեստական ընկերութիւն մը, որ հաստատ քայլելով ճանբայ կառնէ և որուն նպատակն է Հայաստանի մէջ արհեստ տարածել։

Գիւղիս ազգայինները քանի մը դասերու կը բաժնուին։

Դաս մը կայ, որ միայն դիւանագիտական խնդիրներով կզբաղի։ Այս դասն երբ գինետուն մտնէ և իւր առջև ունենայ օղիի շիշը՝ կը փափաքի գիտնալ թէ՝ Կլատըսթըն ինչ խօսած է Արևելեան խնդրոյն վրայ, թէ Պիսմարք ինչ ընթացք պիտի բռնէ, թէ Քումանտուրիոս ինչ գրած է Դէօրգիոսին և մինչև որ ասոնց գոհացուցիչ պատասխանները չառնէ՝ գինետունէն դուրս չելներ։

Միւս դասը դիւանագիտական խնդիրներէ ձանձրոյթ կզգայ. իրեն համար գիտնալու առաջին խնդիրն այն է թէ օղիի վրայ ածած ձուկ ուտելու է, միս թէ պտուղ. ահաւասիկ իրեն համար բարենորոգման խնդիր...։

Դաս մ՚ալ կայ, որ ամբողջ օրեր վարսավիրայի խանութներու առջև կը պտըտի որո-

շում տալու համար թէ ինչ ձև տալու է մա-
զերուն որ օրիորդ...ին հաճելի երևնայ և իր առջևէն չվռնտվի։

Թեթև դաս մ'ալ կայ, որու վրայ թեթեւութիւնը ծանրացած է—երբ ծանրացած է կլսեմ, թեթևութեան քանակութիւնը կերեւակայէք անշուշտ—այս դասը կիրակի օրերը նաւամատոյցին վրայ կսպասէ որ օրիորդ կամ տիկին...ին հետ բարձրաձայն երկու բառ Ֆըրանսերէն խօսի։

Դաս մ'ալ կայ, որ առևտուրի մէջ կորուսածն խաղի մէջ վաստկելու համար խորամանկութիւն կը խորհի. հարուստներն ալ ունին այս ախտը, բայց անոնք բամբասանքէ զերծ են. վասն զի ինչ որ ախտ է աղքատի համար, անմեղ զբօսանք կը համարվի հարուստի համար։

Պզտիկ բացառութեամբ թէ այրերն և թէ կիները պճնասէր են։ Զափէն աւելի կարևորութիւն կուտան հագուստներու, հետևապէս այն որ շքեղ հագված է՝ կատարեալ մարդ է. իսկ այն որ պարզ հագված է՝ մարդ կոչվելու արժանի չէ։ Ուր որ ալ ըլլայ՝ երբ կը տեսնես կին մը որ հովահարով մը դէմքը կը հովհարէ, նոյն իսկ ձմեռուան ամենասաստիկ ցուրտ օրերուն մէջ, որ երեսները մէյ մը աջ

մէյ մը ձախ կը դարձունէ կէս ծիծաղով, որ մէջքը միշտ կը կոտրտէ և երկու րոպէին անգամ մը գլուխը կը շտկէ, որ ձեռնոցները կը հանէ նորէն կը դնէ. շրջազգեստը կը շտկէ, չհաւնիր, կը կանգնի, նորէն շտկելու ջանք կընէ, երբեմն բերանը բանալով դիտմամբ կը խնդայ որ ակռայները ցոյց տայ—եթէ չըխընդար, գիտցիր որ բերանին մէջ ակռայ չըկայ—հասկցիր, որ այդ կինը միջագիւղցի է. իսկ երբ անոր քովը աղէկ հագուած երիտասարդ մը գտնուի ու հետը խօսակցի երբեմն ֆրանսերէն բառեր գործածելով, այդ կընկան *սիկարա* հրամցունէ և քթին մէջ մըտնելու չափ մօտենայ անոր, հազար ոսկիի գըրաւ դիր, որ ատոնց երկուքն ալ Միջագիւղցի են. եթէ կորսնցնես հազար ոսկին՝ եկուր ինձմէ առ։

Արևէն չայրելու համար իգական սեռն, քիչ բացառութեամբ, երեսը բրինձի փոշի կը քսէ, բայց Միջագիւղի լուսինն արևու չափ կիզիչ ըլլալուն պատճառաւ գիշերներն ալ կը գործածէ այն փոշին՝ որուն ոմանք սկսած են հիմա *թոմաթէս* խառնել։

Սիրասուն օրիորդները կամ տիկիններն երբ տուն մը այցելութեան երթան՝ սանդուղխին երկրորդ աստիճանէն կերկնցնեն իրենց ոտ-

ներն և սպասաւորներու քաշել կուտան իրենց կօշիկներն, որպէս զի պզտիկ ոտներն ամենուն ցոյց տան. իսկ երբ ոտները մեծ ըլլան՝ սպասաւորներուն քաշել կուտան իրենց ձեռնոցները. շատ մը կիներ ալ իրաւամբ քաշել տուած են իրենց ակռայները, որովհետև մեծ էին անոնք և մեծ ցաւ կը պատճառէին... գեղեցկութեան։

Տիկիններէն ոմանք կոմսուհիներու կամ մարքիզուհիներու նմանելու համար ամեն հընարք ի գործ կը դնեն։ Երբ զաւակ մը բերեն աշխարհ՝ իսկոյն ստնտու մը կը յանձնեն զայն, վասն զի ազնուականութեան դէմ է որ կին մը իւր զաւակին կաթ տայ։ Արդեօք պիտի գա՞յ այն օրն, ուր սպասուհիներն բերեն իրենց տիկիններուն բերելիք զաւակներն ալ, որպէս զի փափկասուն տիկիններն ծըննդաբերութեան ծանր գործէն ալ խալսին...։

Միջագիւղցին ուրիշ թաղեցիներու բաղդատմամբ աւելի քաղաքավար է։ Խնդում երես ունի, եթէ երբեմն տխուր տեսնես զինք՝ պատճառն թաղին ազգային վարժարանն է։

Գիւղիս կլիմայն չէզոք է, ո՛չ բարիք կը գործէ և ո՛չ չարիք, բնակիչներն ալ իրենց կլիմային պէս են։

Կան երիտասարդներ, որ ինքզինքնին միշտ բարձր դիրքի մէջ կը գտնեն. եթէ ասոր պատճառը փնտռուի՝ դիւրին է համոզուիլ, որ այդ երիտասարդներն այդչափ բարձր չպիտի կարծէին զիրենք՝ եթէ օդէն աւելի թեթև չըլլային։ Դժբախտաբար մեր ազգին մէջ շատերու բարձրանալուն գաղտնիքը բնական օրէնքով միայն կը լուծուի։ Ծանրերը միշտ գետնաքարշ կը մնան և թեթևները վեր կելնեն։ Այս գիւղիս մէջ կան երիտասարդներ՝ որոց գլուխն եթէ չուան մը անցունենք՝ կրնանք զանոնք թռուցիկի պէս բարձրացունել... օդին մէջ։

Աւելորդապաշտութիւն չկայ այս գիւղին մէջ—ոսկին այս հաշուէն դուրս է—մանաւանդ թէ պակասապաշտութիւնը կը տիրէ հոս։ Ամենէն աւելի պաշտուող կուռքը նորաձևութիւնն է։

Զբօսանքը շատ կը սիրեն հոս. եթէ տան մը մէջ պարն սկսի՝ առ նուազն վեց օրէն կը վերջանայ. իսկ երբ ազգային խնդրոյ մը վրայ խօսք բացուի՝ կէս ժամէն աւելի չտեւեր։

Ներքին բերքն է ելակ և բամբասանք։ Ելակն ամեն տարի առատ չըլլար. իսկ բամբասանքն, որ շատ անձրևէն կամ շատ երաշ-

տուլթենէն վախ չունի, ամեն տարի առատ հունձք կուտայ։ Շատ տեղերէն հոս կուգան այս ապրանքէն գնելու համար։

Արտաքին բերքն է գողեր և ծովեզերքին վրայ շուներու դիակներ։

ՔՈՒՄ ՔԱԲՈՒ

Կ. Պոլսոյ մէջ երկու Քում Քաբու կայ. Ներքին Քում Քաբու և արտաքին Քում Քաբու, ինչպէս Մասիսի մէջ երկու տեսակ լուր կայ. Ներքին լուր և արտաքին լուր։ Մասիսին լուրերուն արտաքինը ներքինէն որոշելու Համար երբեմն ուշադրութիւն պէտք է, վասն զի շատ անգամ Ամերիկայի մէջ կնկան մը երեք զաւակ մէկէն բերելուն լուրը Մասիսի մէջ ներքին լուրերուն տակը կը կարդացվի. ինչպէս որ ուրիշ լրագիրներու մէջ շատ անգամ պատահած եմ Հայագործի մը էշն որ երբ փողոցի մէջ զռայ՝ ներքին լուրերու մէջ կանցնի, իսկ երբ Պատրիարքարանի մէջ երգէ՝ ազգային լուր կըլլայ։ Իսկ Քում Քաբուներու մասին այս շփոթութիւնները չկան, ներքինն երբէք արտաքինին մէջ և արտաքինն ալ բնաւ ներքինին մէջ տեսնուած չէ։ Բայց որովհետև առաջին անգամն է որ ներքին Քում Քաբուն երթալ պտըտիլ կուզես՝ ես յանձն կառնեմ քեզի առաջնորդել։

Ժամը մէկու կէս է, Մահսուսիյէյի շոգենաւն ալ ճիշդ մէկ ու կէսին կամուրջէն կը մեկնի Քում Գաբու երթալու համար։ Վազէ, բայց կաղաչեմ ուշադրութիւն ըրէ որ ծովը չիյնաս երկաթեայ կամուրջէն փայտեայ կամուրջն անցած ատենդ. կը խնդրեմ, որ վերարկուդ ալ խնամքով կոճկես, վասն զի կամուրջին վրայ կան տեսակ մը մարդեր, որ գրպանդ կը խառնեն և ինչ որ գտնեն հոն՝ կառնեն... այս տեսակ մարդերու—գաւառներու մէջ—*քայմագամ* անունը կուտային անցեալները թուրք լրագիրները։ Ժամը երկու զարկաւ և շոգենաւը տակաւին տեղէն չշարժիր. Համբերէ, հիմա կը մեկնի. մեր երեսփոխանական ժողովն ալ *ատեանը ժամը ճիշդ վեցին պիտի բացվի* կը ծանուցանէ և ատեանը ութնին կը բանայ։ Ահա նաւապետը երևցաւ... վեր ելիր նստէ որ հով առնես... Նաւապետն ահա վարտիքը կապեց, ձեռներն ալ լուալուն պէս կը մեկնինք...։ Շուտ ըրէ, աճապարէ հովանոցդ բաց... շատ թրջեցա՞ր... վնաս չունի, ուրիշ անգամ երբ շոգենաւը սուլել պատրաստվի, հովանոցդ բաց որ շոգիէն չթրջվիս... աչքդ լոյս, ճանբայ ելաք... *Սարայ պուրնուն* դառնալնուդ պէս... բայց ինչո՞ւ կայնեցաք, կարծեմ ածուխը հատաւ... Նաւապետն ինչո՞ւ չեն ար-

թրնցներ որ պէտք եղածը նայի… նաւաստիներն ո՞ւր են… ահա հոս են սքանչիլ կը խաղան. անոնք իրենց տեղէն չեն երերար մինչև որ հրաման չառնեն իրենց նաւապետէն, որ չարթննար մինչև որ իրեն ձայն չտրվի նաւաստիներէն, որ իրենց տեղէն չեն երերար մինչև որ… (*կրկնէ տասն անգամ*)։ Ահա ճանբորդներն որ շարժելու միտում ունենալ կը թուին… եթէ ածուխ չկայ՝ փառք Աստուծոյ հողմ կայ. հողմը կարող է ածուխին պաշտօնը վարել բայց առագաստ չկայ…։ Ինչո՞ւ ապշած էք, պարոն ճանբորդներ, բացէք ձեր հովանոցները հողմին առջև որ շոգենաւը շարժի… ո՛չ, ո՛չ, համբերեցէք, ահա նաւակ մը որ Գում Գաբու կերթայ, չուան մը ձգեցէք որ շոգենաւն քաշէ. այդ թիավարները բարի անձեր են. ձեր խնդիրքը չեն մերժեր, մանաւանդ թէ ձեր ուզածն ալ ինքնօրինութիւն չէ։ Տեսէք ինչ եռանդով թի կը քաշեն… կէս ժամէն Գում Գաբուլի նաւամատոյցը կտ հասնիք. վերջապէս հասաք…։

Բարեկամ, ձախ կողմդ դարձիր, բայց երկաթուղւոյ գծին վրայէն մի՛ քալեր։ Հիմա աջ կողմ դարձիր և սա նեղ փողոցէն ներս մտի՛ր, քիչ մը քալելէդ ետքը ինքզինքդ կը գտնես բարձր շէնքի մը առջև, ու երկու մարդ սքու

թեւերէդ կը բռնեն և այդ շէնքէն բռնութեամբ ներս կը հրեն զքեզ։ Մի՛ վախնար, բան չկայ։ Ձախակողմեան սանդուղխէն վեր ելիր և բոլոր սենեակները պտըտէ, մէջը մարդ չես կրնար տեսնել։ Ինչո՞ւ, վասն զի բոլոր սենեակներուն դռներուն վրայ հետևեալը գրված է. *առանց գործոյ ներս մտնելն արգիլեալ է*։ Ժամը չորս է, բայց այս արգելքն խղճի մտօք կը յարգուի։ Քում Քաբուլի մէջն ես, բարեկամ, և այդ շէնքն ալ Պատրիարքարան է, Պատրիարքարան ըսվելուն բուն պատճառն ալ անկանոն ընթացք մը ունենալն է։ Պաշտօնեաները կսկսին գալ. զքեզ բռնող երկու մարդերն կառաջնորդեն քեզի սենեակ մը՝ ուր սև աչերով, սև ընքուիներով, կլոր և սիրուն դէմքով մարդ մը անուշութեամբ քու ոըպխութիւնդ, թաղդ, տարիքդ և արհեստդ հարցունելէն ետև կըսէ.

—Պարո՛ն, երեք տարուան ազգային տուրք պիտի վճարէք, եօթանասունըհինգէն՝ երկու հարիւր քսանևհինգ դահեկան։

Ներումն կը խնդրեմ, եթէ գիտնայի որ ազգային տուրքդ վճարած չէիր՝ կը յորդորէի զքեզ Պատրիարքարանի փողոցէն չանցնելու. բայց որովհետև անգամ մը մտած ես հոն, պարտքդ տալու ես առանց վշտանալու, վասն

գի իւր պարտքը վճարելու անհոգութիւն ընողներուն համար Պատրիարքարանն ասկէ աւելի դիւրին ճամբայ չէր կրնար գտնել։

Պատրիարքարանէն դուրս ելնելուդ պէս դիմացի դռնէն ներս մտիր։ *Մայր եկեղեցին* է այն։ Այս եկեղեցւոյն մէջ ժամանակաւ ամեն օր Ս. Պատարագ կը մատուցվէր, իսկ հիմա շաբաթը հազիւ մէկ անգամ պատարագ կըլլայ հոն։ Քսանը եօթը քահանայ ունի այս եկեղեցին, որոնք Եէնի Քաբուլի և Կէտիկ բաշայի եկեղեցիներու մէջ ալ պաշտօն կը վարեն, սակայն չկարենալով իրե՛նց օրական ապրուստը ճարել—որովհետև շատ կուտեն—շատ անգամ իրենց ծուխերուն տուները կը մնան, անոնց ննջեցելոց հոգւոյն համար կուտեն կը խմեն։ Ասոր համար է որ շատ անգամ եկեղեցւոյն մէջ քահանայ չգտնուիր։ Մայր Եկեղեցւոյ բակը երկու գերեզման կը տեսնես. ասոնց միոյն մէջ թաղուած է Տատեան Պօղոս ամիրայ և միւսին մէջ կը քնանայ Պէզճեան Յարութիւն, որ երկու հազար դահեկան ամսական կտակած է Մայր Վարժարանին, հազար դահեկան ամսական արտաքին Քում Քաբուլի վարժարանին և յիսուն դահեկան ամսական բանտի եկեղեցւոյն. ափսո՜ս որ ազգային լրագիրներուն համար և Պատրիարքարանի փոշիներուն մաքրուելուն

համար բան մը չէ կտակած։

Եկեղեցւոյն քովն է Թաղին վարժարանը, որ համբաւաւոր եղած է իւր յառուցած վէճերովը։ Դասատուները շաբաթը մէկ անգամ կը փոխվին հոս. ամեն օր նոր դասատու և նոր դրութիւն։ Չար լեզուները կըսեն, թէ այս վարժարանին մէջ ամենէն աւելի յարգ և պատիւ գտնող դասատուներն անոնք են, որ աշակերտներուն շատ թուղթ, գրիչ, մելան և մատիտ սպառել տալու դրութիւնն կը յարգեն, և այս դրութիւնը շատ հաճելի է եղեր Հոգաբարձութեան անդամներուն։

Մենք չենք ուզեր հաւատալ, բայց հաւատացողներուն ալ հաւատքը հերքելու չափ զօրաւոր փաստեր չունինք դժբախտաբար։ Աստուած չընէ, եթէ հոգաբարձուներէն մէկն դերձակ ըլլար՝ աշակերտները շաբաթը մէկ անգամ նոր հագուստ հագնելու պիտի ստիպվէին։ Իսկ եթէ մէկն ալ սափրիչ ըլլար՝ անպատճառ հետևեալ տողերը Ներքին Կանոնագրութեան մէջ պիտի անցնէին. «Աշակերտները պարտաւոր են օրը երեք անգամ կտրել տալ իրենց մազերը։»

Ո՜վ անձնանուիրութիւն, գոնէ անգամ մը քու երեսդ տեսնելու պատիւը պիտի չունենա՞նք։ Տրտմիլ պէտք չէ, կեդրոնական դըբո-

սարանը գնա քիչ մը որ բացվիս։ Այդ դարձիր և դէմդ կելնեն երեք զբօսարան. մէջ տեղի զբօսարանը մտիր, ուր սեղանի մը վրայ դրված պիտի տեսնես ազգային քանի մը լրագիրներ, որոնց վրայ դրված կան օղիի շիշեր և գաւաթներ։ Թաղին բոլոր ազգասէրները հոս կը յաճախեն և օղի խմելով ազգային կենսական խնդիրներու վրայ կը խօսին։ Ողջ ըլլան։ Անդին քանի մը երիտասարդներ նստած *պրինճ* և *բրէֆա* կը խաղան. ողջ ըլլան ու խաղան։ Աս դին քանի մը անձեր ջերմ վիճաբանութեան մը բռնուած են. ասոնք թաղական խորհրդոյ անդամներ են և անանկ բարկութեամբ իրարու երես կը պոռան, որ կարծես թէ ասոնցմէ մին եկեղեցիէն բան մը ծախած և ստակը ծոցը դրած է... առանց իւր ընկերներուն իմաց կամ բաժին տալու։ Ուրիշ մը բարձր ձայնով խաղ կը կանչէ. վերջապէս խառնակութիւնը կը թագաւորէ հոն, սակայն այս կեդրոնական զբօսարանը դարձեալ շատ կանոնաւոր է այն ամեն բաներէն, որ *կեդրոնական* անունը ունին, ինչպէս *կեդրոնական վարչութիւն*, *կեդրոնական սնտուկ*, *կեդրոնական վարժարան* որ տակաւին չբացուեցաւ։

Եթէ այս զբօսարանէն չախորժեցար՝ ծովու վրայ կառուցված և *Անեմ-տաղի* ըսված

զբօսավայրը գնա՛, հոն հանդարտ գլուխով կըրնաս նստիլ, վասն զի հոն Թաղական խորհուրդ չկայ, և հետևապէս, կռիւ ալ չկայ։ Գլուխդ վեր ա՛ռ և սա պատուհանէն ներս նայէ, տե՛ս սա կինը, որ աղքատ ըլլալուն պատճառաւ *բուտրա* չէ կրցած առնել և ալիւր կը քսէ երեսներուն. խեղճ կնիկ...։ Քալէ... նայէ սա գեղեցիկ աղջիկը *Տաքիքճիին* հետ կը խօսի դրան առջև. ի՞նչ կը խօսի արդեօք... անշուշտ հայկական խնդրոյն վրայ չխօսիր, կարմիր ներկ առած է առջի օրը և վճարելու դրամ չունի խեղճը... ի՜նչ խեղճութիւն։ Ահա քանի մը հայ երիտասարդ ձկնորսներ գինետունէն ելած երգելով կուգան, մի՛ վախնար, ասոնք մարդու չեն դպչիր, պատուաւոր կարծուած անձերէն շատ պատուաւոր են ասոնք, որ ստախօսութիւն, նենգութիւն և նախանձ բնաւ չունին։ Ճանբադ շարունակէ և ահա *Աճեմ-տաղի* կոչված զբօսավայրը հասար։ Նստէ քիչ մը և եկող պարոններն և օրիորդները դիտէ։ Ա՛ռ քեզի օրիորդ մը՝ որուն շրջազգեստը իյնալու վրայ է, կերևի որ աղէկ կապած չէ... ահա կին մը, որ կուրծքը բացած՝ տղուն կաթ տալով կամաց կամաց կուգայ խնդալով... աս դին նայէ, հարիւր տեսակ գոյն կայ սա կընկան հագուստներուն վրայ։ Երիտասարդները

կսկսին գալ։ Քում Քաբուցին մեծաւ մասամբ Հոս կը յաճախէ, ուր շատ մը նշանտուքներ և խօսկապներ տեղի կունենան ոչպաշտօնապէս։ Երկու սեռերն Հոս նշանացի կը խօսին իրարու հետ երբ իրարմէ հեռու մնան, իսկ ականջէ ականջ կը խօսին երբ իրարու մօտ լինին. բնութիւնը կարծես երբեմն ականջն աղջիկներու այտերուն վրայ դրած է, վասն զի երբեմն երիտասարդները այտերուն վրայէն կը խօսին իրենց խօսքն դիւրաւ լսելի ընելու համար։ Այս տեսակ խօսակցութիւնն շատերը քիչ մը տարօրինակ գտնելով՝ չեն ուզեր իրենց ընտանիքը Հոն տանիլ։

Եթէ նեղվեցար Հոս՝ *Պասմախանէ* կոչուած գբօսարանը գնա... տե՛ս այրերու և կիներու բազմութիւնը։ Աջ կողմդ նայէ, էրիկ կնիկ իրարու հետ կռուի բռնուած են... էրիկը փայտով կսպառնայ կնկանը որ ապտակ կը ցցունէ էրկանը. . . երկու տարու տղայ մ'ալ անոնց քովը նստած կուլայ... կինը թաշկինակով շրջազգեստը կը սրբէ, կարծեմ տղան մօրը գիրկը միզած է և պատճառ տուած է վիճաբանութեան։ Ընտանիքներու մէջ պզտիկ տղայներու մէզը մեր երեսփոխաններուն հարցապնդումին կը նմանի, միշտ

վէճ կը յարուցանէ։

Եկուր քիչ մ՚ալ աղջիկներու վարժարանն երթանք որ Լուսաւորչեան կը կոչվի և զոր Տէր Սուքիաս քահանայն կառուցած է 1868-ին ազգէն օգնութիւն մուրալով։ Սոյն վարժարանն ժամանակաւ երեք հարիւրի չափ աշակերտ ունէր, իսկ հիմա որ տէր Սուքիասէն առնուած և Թաղական խորհրդոյ յանձնուած է, հազիւ ութսուն աշակերտ ունի։ Կը կարծուի որ հայրերը չեն ուզեր աղջիկ զաւակ ունենալ աղջիկներու կանոնաւոր վարժարան մը չունենալնուն համար։

Այս Թաղին մէջը կան Մէզպուրեան, Սուրէնեան և Ազռանեան վարժարաններ, որոց առաջին երկուքը երկու սեռէ աշակերտներ կընդունին. իսկ վերջինը միայն իգական սեռէն կընդունի... Շիտակը խօսելով հայրերն և մայրերը անհոգութիւն չեն ըներ այս վարժարաններու տղայ հասցնելու համար։ Այս մասնաւոր վարժարաններուն ալ յաջողութիւն մաղթենք քանի որ Թաղային վարժարաններէ յուսահատած ենք։

Թաղիս այրերը մեծաւ մասամբ արհեստաւոր և պատուաւոր մարդեր են, որ ժամանակաւ ազգային խնդիրներու մէջ մեծ դեր կը խաղային, իսկ քանի մը տարիներէ ի վեր

իրենց Թաղային վարժարանին վէճերովը կը զբօսնուն։

Ասոնք գրեթէ ընդհանրապէս *սպիրիթիւալիսթ* են, ամենքն ալ օղի կը խմեն, միայն թէ օղիին *տիւզ* տեսակէն կը գործածեն։ Այս տեղի ժողովուրդն այնպէս համոզուած է, թէ օղին տեսակ մը ջուր է, որ տխրութեան վրայ թափուելուն պէս ուրախութեան կը փոխէ գոյն։ *Տիւզը* տարբեր եղանակներով կը գործածուի հոն. ոմանք առանց ջուրի կը խմեն. քիչ մը ջուր դնողներ ալ կան. են որ առաջ քիչ մը ջուրով կը լուան իրենց բերանը և վերջը կը խմեն օղին. ոմանք գաւաթով կը խմեն իսկ ոմանք շիշով և մէկ քանիներ ալ տակառով։ Գաւաթով խմողները կը ծաղրվին ինչպէս *օմէօքաթ* բժիշկներն *ալօբաթներէն*։

Թէ այրերը և թէ կիները շատ կը սիրեն բաղնիքը. Ձմեռը տաք բաղնիքներէն դուրս չեն ելներ, ամառն ալ ծովու բաղնիքներէն։ Ամենքն ալ սագէ մը աւելի յաջողակութեամբ կը լողան, բայց չափազանց տնտեսագէտ ըլլալնուն պատճառաւ՝ մինչև որ ութը ինը ժամ ծովու մէջ չմնան՝ բաղնեպանին վաթսուն բարա վճարելու համար դժուարութիւններ կը հանեն։ Խնայողութեան համար վեց

ամիս Մեծ Պահք կը բռնեն և լուբիայով ու ձէթով կանցունեն իրենց օրերը։

Առաջուան ջերմեռանդութիւնն անյայտ եղած է այս թաղէն և անոր յաջորդած է անտարբերութիւն աղօթքի մասին։ Կիրակի առաւօտ մը գնա Մայր Եկեղեցին, ժողովուրդէն մարդ չպիտի տեսնես հոն. եթէ քահանայ մը տեսնես՝ մոմ մը վառէ և դուրս ելիր։ Կիները միայն Ս. Զատկին կամ Ս. Ծնունդին օրերը կերթան եկեղեցին, և այն ալ ոչ թէ աղօթելու համար այլ իրարու հագուստներու վրայ դիտողութիւն ընելու, աղջիկներն մանչերու նշանելու և երբեմն ալ եկեղեցւոյն մէջ զաւակ բերելու համար։

Իգական սեռը թուղթ բացող կնիկներու ալ կը հաւատայ պակլա նետող խաթուններուն ալ. եթէ կին մը հորի դոյլը կորսնէ՝ թուղթ բացողներու կը դիմէ կորսուած դոյլը գտնելու համար—Թասօնիք դիմելու էր—եթէ աղջիկ մը իւր սիրականը կորսնէ՝ պակլա նետել կուտայ։ Այս նախապաշարումները շատ տուներու մէջ դեռ կը տեսնուին։

Իգական սեռը հոս պճնասէր չէ, հագուստի մասին շատ դրամ չմսխեր. տարին անգամ մը Բէրա կելնէ և Լուի Ֆիլիբի ժամանակէն մնացած գլխարկ մը կառնէ քառա-

պատիկ գնով և ետ կը դառնայ. ասոր կըսեն, Հնաձևութիւն նորաձևութեան...: Հագուստ վայլեցնելու համար ալ երկու երեք ժամ հայելիին առջևը մնալ չուզեր, հագուստն միմիայն իւր անձը պաշտպանելու համար կը հագնի և ասոր համար է որ երբեմն գուլպաները սխալմամբ ձեռներուն կանցունէ և ձեռնոցներն ոտներուն: Ո՜րչափ երրտասարդներ կան, որ ասանկ աղջիկներ կը փնտռեն: Աշխատասէր են, առաւօտէ մինչև երեկոյ կամ կար կը կարեն կամ լաթ կը լուան և կամ տախտակ կը սրբեն, տեսակ մը աղջիկներու կամ կիներու պէս ծունկ ծունկի վրայ դըրած պատուհանին առջև չեն նստիր շաբաթներով:

Այս թաղին մէջ կը բնակի Պ. Մինաս Քաբամաճեան, ազգային երեսփոխան և *Լոյս Հանդէսին* խմբագիր, որ խմբագրական տաժանելի ասպարէզին մէջ ազգին կը ծառայէ իւր լուրջ և գաւեշտական յօդուածներով և սակայն դարձեալ պէտք եղած քաջալերութիւնը չգտներ: Հոս կը բնակի նաև ազգային երեսփոխան և *Հայրենիքի* խմբագիր Պ. Մկրտիչ Մելիքեան, որ խմբագրական ծանր բեռան տակ կը ճնշուի: Չգիտեմ թէ այն ժողովուրդն, որ *Հայրենիք* մը չէ կարող ապրեցունել, իրա-

ւունք ունի Հայրենիք պոռալու...։ Հոս ծըռնած է Գերապատիւ Մատթէոս եպիսկոպոս Իզմիրլեան, որ Պատրիարք կուզէ ըլլալ և չի կրնար։

Այս Թաղին սահմանն է արևելքէն օղի, արևմուտքէն գինի, հիւսիսէն քօնեաք, հարաւէն րօմ. կը կարծուի թէ Նոյ նահապետ Քում Գաբուցի էր։

Կառավարութիւնն ոչ սահմանադրական է ոչ ալ միապետական. անհոգութիւնն է որ կը վարէ Թաղին գործերը։

Նշանաւոր է Մայր Եկեղեցւոյ ջրհանկիրներու խումբը, որ կտրիճ երիտասարդներէ կազմուած է և որ մեծ պատիւ վաստկած է իւր ճիւղին մէջ։ Եթէ հարուստ ըլլայի՝ ամբողջ Թաղ մը կրակի կուտայի՝ այս կտրիճներու վազելը տեսնելու համար։

Քում Գաբուն շատ խոնաւ է, բայց Քում Գաբուցին շատ առողջ է։ Խոնաւութիւնը միմիայն անոնց լաթերուն վնասած է և եթէ երբեմն Քում Գաբուցի մը տեսնես, որ բորբոսած հագուստով կը վազէ՝ հասկցիր, որ ատոր պատճառն խոնաւութիւնն է։

Մոռցանք յիշելու որ այս Թաղին մէջ հազար երկու հարիւր տուն հայ կայ և երկու հազար չորս հարիւր գինետուն, այսինքն

տան գլուխ երկու գինետուն· բայց թաղեցին այս թիւէն գոհ չըլլալով բողոքած է, և իւր բողոքն ալ նկատողութեան առնուելով որոշված է հազար գինետուն ևս աւելցունել։

ՔԱՍԸՄ ԲԱՇԱ

Երկաթեայ դիմակ մը պէտք է մարդուս այս թաղը պտըտելու համար։ Փողոց մը մտա՞ր, նոյն փողոցին մէջ բնակող կիներն ու աղջիկ-ներն պատուհաններու առջև կը վազեն և քու գալդ տեսնելով իրարու հետ խօսիլ կը սկսին.

—Տիկի՛ն, սա դիմացէն եկողը կը ճանչնա՞ս։

—Չեմ ճանչնար, բնաւ տեսած չունիմ։

—Այս փողոցին մէջ մէ՞կը կը փնտռէ արդեօք։

—Ո՞վ գիտէ։

—Վայելուչ երիտասարդ մ'է։

—Ի՞նչ աղուոր մազեր ունի։

—Անոր մազերուն աղուորութիւնն ալ ո՞ւր է, սատանայ կը նմանի։

—Ապուշ ապուշ նայուածք մ'ալ ունի...

—Անկից զատ օձիքին վրայ ալ երկու մատ եղ կայ, շոգենաւի մէջ մեքենագո՞րծ է ինչ է։

—Ոտքդ պագնեմ, ատ ի՞նչ մեծ ոտք ունի։

—Կամաց խօսէ՛ քա, կը մօտենայկոր։

—Թո՛ղ մօտենայ։

—Աչքերն ալ պատուհաններուն վրայ է։

—Աս ի՞նչ անշնորհք մարդ է։

Նոյն փողոցէն ելա՛ր, խնդիրը կը սաստկանայ. իգական սեռն անպատճառ և անպատճառ կուզէ գիտնալ թէ ո՛վ ես դուն, թէ մազերդ ինչո՛ւ աղուոր չեն և թէ՝ օձիքիդ վրայ ինչո՛ւ երկու մատ եղ ես դրած, և մինչև որ ասոնք չը հասկնայ՝ քունը չտանիր։

Բայց թողունք իգական սեռն պատուհաններու առջև և մենք մեր գործին նայինք։

Ինչպէս որ առանց փուշի վարդ չըլլար, այնպէս ալ առանց կոյանոցի Քասըմ բաշա չըլլար, և եթէ վարդը սիրողն անոր փուշն ալ սիրելու է, Քասըմ բաշա նստողն ինչո՞ւ անոր կոյանոցն չը յարգէ, մանաւանդ որ սոյն կոյանոցն եթէ Փարիզ փոխադրվէր՝ տարին մէկ միլիոն ֆրանգ հասոյթ կը բերէր...։ Շահու անսպառ աղբիւր մ'է այս կոյանոցն Եւրոպայի մէջ, բայց Թուրքիոյ մէջ ինչպէս տաղանդն ու հանճարն նոյնպէս այս կոյանոցն քաջալերութիւն չգտներ և շատ անգամ հալածման

ենթակայ է..... Թող գրուցեն թէ Թուրքիոյ մէջ շահու աղբիւրները ցամքած են....

Եկուր սա նեղ փողոցէն վեր ելնենք և Հայոց թաղը մտնենք որ *Շէնի չէշմէ* կը կոչուի ճիշդ այն գիրքերուն պէս, որոնք հարիւր յիսուն տարի առաջ տպված են և *Նոր տպագրութիւն* կը կրեն իրենց երեսը։

Սոյն թաղին մէջ ութսունըհինգ հայ ընտանիք կայ, որ չորս հարիւր յիսուն հոգի կը պարունակէ։ Ասոնց մէջ բնաւ. բարեպաշտ չը գտնուիր, վասն զի երբ եկեղեցի երթաս՝ ուրիշ մարդ չես գտներ հոն, բայց միայն Սուրբ Յակոբ Մծբնայ Հայրապետն։ Այս Հայրապետն երեսը միշտ ծամածռած է. կերևի որ շատ բարկացած է թաղեցւոյն, որ իւր քրիստոնէական պարտաւորութիւնները չճանաչեր։ Ոմանք կըսեն թէ թաղեցին տեղւոյն *Տէմիր պաշ քահանային* հետ աղէկ չըլլալով ուխտ ըրած է եկեղեցին ոտք չկոխել, *Տէմիր պաշ քահանայն* ալ ուխտ ըրած է եկեղեցիէն դուրս ոտք չկոխել, սակայն զարմանալի է որ մեր ազգայինները երբ գինեպանի մը բարկանան՝ բնաւ ուխտ չեն ըներ գինետունը ոտք չկոխելու....։

Եկեղեցւոյն դէմը դպրոց մը կայ *Ս. Մեսրոպեան վարժարան* անուամբ։ Սբ. Մեսրո-

պը հոն բաւական կը տանջվի, առաւօտէ մինչև երեկոյ աշակերտներու *արօրօղ* կը կերցունէ, անոնց քալել կը սորվեցունէ, անոնց վարտիքը կը քակէ և կը կապէ. խեղճ Ս. Մեսրոպ, եթէ տան մը մէջ սպասուհի երթար՝ չորս հարիւր դահեկան ամսական կառնէր... մայրերն զաւակ բերելնուն պէս Ս. Մեսրոպին կը յանձնեն զանոնք որ դաստիարակվին։ Թաղականները առաջին տարին ճիգ մը ըրին և դպրոցը քիչ շատ բարեկարգեցին, այս տարի հոգնութիւն կառնեն որպէս զի գալ տարի նորէն սկսին գործելու։

Հոս կը բնակի Պ. Խ. Սարաճ, որ իւր թաղակիցներուն ուսման փափագ ներշնչելու համար յօդուածներ կը հրատարակէ *Հայրենիքի* մէջ և որոնց վերնագիր ընտրած է *Դպրոց եւ ազատութիւնը*. կերևի որ թաղեցին նախապատիւ կը սեպէ այն գրութիւններն որոնք իրենց գլուխն ունին *Բազոսը*։ Այս երիտասարդն եկեղեցւոյ քով հիմնած է թանգարան մը՝ ուր երբեմն կը մտնէ և փոշիները թոթուելով դուրս կելնէ անկէ այն յուսով, որ թաղին տղաները կարդալ սորվին և օր մը գան կարդան հոն։ Թող Պ. Սարաճ այս յուսով ինքզինքը խաբէ։ .

Թաղիս փողոցները այնչափ նեղ են որ

մարդս անցած ժամանակը կը կարծէ թէ Քօրսէ հագած է, շունչ առնելու համար նեղութիւն կըզգայ։

Տուներն այնչափ սիրով գրկած են զիրար որ ո՛չ արեւն եւ ո՛չ անձրեւը կարող են իրենց ազդեցութիւնը ներգործել փողոցէն անցնողներուն վրայ։

Թաղային կուիւները պակաս չեն, եւ ամենամեծ քաջութիւն կը սեպուի հոս կուիւ հանելէն ետքը կանոնաւոր կերպով ետ քաշուիլը։

Երբ օտարէն յարձակում մը տեղի ունենայ՝ այրերը ետ կը քաշուին եւ ասպարէզը կը մնայ գեղեցիկ սեռին, որ գրեթէ ամեն կուիւներու մէջ յաղթանակը կը տանի։

Զբօսանքի տեղ չկայ, Թաղէն քիչ մը հեռու կայ Օզ Մէյտանիի դաշտը, ուր սէրը միշտ կը պտըտի հոն յաճախողներուն մէջ տեղը։

Փողոցներէն ճանճ մ'անգամ չանցնիր, վասն զի ան ալ գիտէ որ բամբասանքի պիտի ենթարկուի։

Գեղեցիկ սեռը աշխատասէր է, կար կը կարէ, գիշերներն անքուն մնալով կաշխատի եւ աղուոր հագուիլ կը սիրէ, բայց հագուստը վայելեցնելու մէջ միշտ երջանիկ չէ։

Հոս շատերը մարդուս մօրուքին կը խընդան, վասն զի այրերուն մեծ մասը սափրիչ են. մաս մ'ալ կայ որ միշտ տխրադէմ է, վասն զի դարբին է և երկաթի հետ կաշխատի մինչև երեկոյ և փափուկ խնդիրներու մէջ մըտնել չուզեր։ Երկու մասն ալ աշխատասէր և գործունեայ են երբ ածելիի և կռանի վրայ է խնդիրը, իսկ երբ իրենց զաւակներուն դաստիարակութեան վրայ խօսք բացվի՝ այն ատեն անդամալոյծ կը կտրին և պրոպատիկեայ աւազանին մէջ նետվելու փափաք ալ չեն զգար։

Քասըմ բաշայի օդը շատ աղէկ է բժիշկներու համար. քանի անգամ որ *քօլերա* եղած է մայրաքաղաքիս մէջ՝ Քասըմ բաշայի մէջ ծնունդ առած է և ուրիշ թաղի մէջ մեռած է։ Շատ աղքատ բժիշկներ այս թաղին օդին շնորհիւ մեծ հարստութիւններ դիզած են։

Այս թաղին օդը ամառուան եղանակին մէջ միշտ լուծում կը պատճառէ։ Թուրքոռուսական կռիւէն առաջ Արևելեան խնդրոյն լուծում տալու համար դեսպանախորհուրդն այս թաղին ստորոտն ըրաւ իր նիստերը։

Այս թաղին մէջ օրէնք մը կայ, որով աղքատներուն խստիւ արգիլուած է հիւանդ ըլլալը. հարուստները միայն իրաւունք ունին

հիւանդանալու։ Անցեալներն աղքատ մը դիպուածով հիւանդացաւ և Թաղականին դիմեց որ թուղթ մը առնէ ու Փրկիչի հիւանդանոցը երթայ։ Թաղական խորհուրդն նկատելով որ այս աղքատն օրինաց դէմ վարվելով յանդըգնած է հիւանդ ըլլալու՝ զայն պատժելու նպատակաւ ամբողջ վեց ամիս մերժեց անոր թուղթ տալ։ Աղքատին ճարը հատնելով՝ տեղէ մը տասը դահեկան ճարեց ու Թաղականին տալով յաջողեցաւ անկէ թուղթ մը առնելու և այդ թուղթով Փրկիչ մտնելու։ Այս օրէնքը շատ արդար է։ Թաղականը մօտերս ծանր տուրք մը պիտի սահմանէ եղեր բոլոր այն աղքատներուն համար, որ կը համարձակին օրէնքն ոտնակոխ ընելով հիւանդանալ։

Այս Թաղին գետն է այն նշանաւոր ականն, որ Բերայէն կը վազէ և այս Թաղէն անցնելով ծովը կը թափի։ Այս գետին վրայ զբօսարաններ շինված են, ուր կերթայ Թաղեցին քիչ մը օդ առնելու և ծխախոտ ու կ.կլակ քաշելով ժամանակ անցունելու։ Այս գետը կրնայ նաւարկելի ըլլալ միայն թէ ճամբորդներուն քիթը կտրելու է և կամ քիթը կտրած ճանբորդներ ճարելու է։

ՊԷՃԻՔԹԱՃ

Սըսսսթ... ձայն մը՛ հաներ, վերարկուդ կոճկէ՛, ձեռներդ ալ ննջեցեալի մը պէս կուրծքիդ վրայ դի՛ր և բարև բռնէ՛. աջ կողմդ մի՛ նայիր; ձախդ ալ մի՛ դառնար. գլուխդ վեր մի՛ բռներ, վար ալ մի՛ բռներ. ետևդ մի՛ նայիր, առջևդ ալ մի՛ նայիր. ահա ասոնք են իմ հրահանգներս Պէշիկթաշի մէջ քալելու համար. ասոնք են ահա այս թաղին փողոցի կանոնադրութեան յօդուածներն որ մինչև ի վերաքննութիւն, սահմանադրութեան յօդուածներու պէս գործադրվելու են գոնէ փողոցներու մէջ։ Իսկ եթէ այս շրջանակը նեղ գտնես —ինչպէս Պատրիարքները Սահմանադրութեան շրջանակն—և անկէ քիչ մը դուրս ելնել ուզես—ինչպէս Պատրիարքները Սահմանադրութեան շրջանակէն—խստապահանջ չեմ ըլլար և թոյլ կուտամ քեզի, որ գոնէ առջևդ նայիս որ չիյնաս, վասն զի եթէ իյնաս և երկու ոտներդ ալ կոտրես՝ ոչ ոք կուգայ ձեռներէդ բռնելու և քեզի օգնելու, դու քեզի օգնէ որ, կըսեն այս

թաղին պարոնները, Աստուած ալ քեզի օգնէ, և այն վիճակի մէջ թող կուտան զքեզ որ Աստուած քովդ գայ, ձեռներէդ բռնէ և Վէզիր Խանը տանի զքեզ ոտներդ կապել տալու համար։ Ժամանակաւ *Ինքնօգնութիւն* բառը չկար մեր ազգին մէջ. Նոյն իսկ *Ինքնօգնութեան* հեղինակն անպատճառ Պէշիքթաշ բնակած ըլլալու է և հոն զգացած ըլլալու է այսպիսի գիրք մը յօրինելու և հրատարակելու պէտքը։ Արդ առջևդ նայէ որ չիյնաս և ողջ առողջ ելնենք սա թաղէն։

Սա նեղ փողոցէն վեր ելնենք ու եկեղեցին մտնենք—վասն զի շատ թաղերու մէջ անպատճառ նեղ փողոցէն անցնելու է եկեղեցի երթալու համար—ո՞չ ապաքէն նեղ ճանբան միշտ արքայութիւն կը տանի։ Ժամանակաւ այս թաղին մէջ ժողովուրդը մեծ ջերմեռանդութիւն ունէր իւր *քալքաքին* մէջ. *քալքաքներուն* վերնալէն ի վեր ժողովրդեան մէջ բարեպաշտութիւնն ալ վերցաւ։ Կրօնական ժողովը տղայական խնդիրներով զբաղելով տղայական որոշումներ տալու տեղ պարտաւոր էր ժողովուրդը եկեղեցասիրութեան վարժեցնելու համար անոր գլուխը *քալքախ* անցունել։ Տե՛ս սա եկեղեցին, ի՞նչ ճաշակով շինված է. այլ ինչ օգուտ, մէջը հաւատացեալէն աւելի փո-

չի կայ և փոշիներէ մաքրըվելու համար դրան քով գոնէ մէկ վրձին ալ չկայ։ Թաղականներն ո՞ւր են... քահանաներն ի՞նչ կընեն, քարոզիչն ո՞ւր է...։ Մի՛ հարցուներ, քահանաները իրենց քարոզիչին հետ շաբաթը հինգ անգամ կռիւ կընեն և վեց անգամ կը հաշտվին։ Թաղեցւոյն ժողովրդական մասը քահանայներու կողմը կը բռնէ իսկ ազնուական մասն՝ քարոզիչինը։ Ի՞նչ է ասոնց կռուոյն պատճառը։ Ի՞նչ կրնայ ըլլալ կրօնականներու կռւոյն պատճառն, կամ իրենց յուսացածին չափ մարդ չը մեռնիր և կամ հարսանիք ու կնունք չըլլար, որով իրենց *պիւտճէին* հաւասարակշռութիւնը կը կորսվի։ Միթէ ասոնց *պիւտճէն* հաւասարակշռելու համար ամեն օր մեռնելո՞ւ է, ամեն օր կի՞ն մ'առնելու է, ամեն օր զաւա՞կ ունենալու է։ Այո, եթէ այս անկարելի է՝ Գերմանիայէն ելմտագէտ մը բերելու է որ կանոնաւորէ ասոնց *պիւտճէն*։

Այս թաղն ալ ունի երկու վարժարաններն որոնց մէջ օր մը մեր թոռներու թոռները պիտի կրթվին եթէ Պէշիկթաշցին յաջողի մինչև նոյն օրը բարեկարգել իւր դաստիարակութեան շէնքերը։ Պէշիկթաշցին, իւր վարժարանները կանոնաւորելու համար, քսան տարիէ ի վեր դասատու կը փոխէ, հոգաբար-

ձու կը փոխէ, գրասեղան կը փոխէ, տնտես կը փոխէ, գրիչ կը փոխէ, թաղական կը փոխէ, գիրք կը փոխէ և դարձեալ չյաջողիր, թող անգամ մ'ալ դպրոցին աշակերտները փոխէ, տեսնենք ի՞նչպէս կըլլայ. եթէ դարձեալ յուսացուած արդիւնքը չտեսնուի՝ այն ատեն հարկ կըլլայ թաղեցուոյն փոխել իւր… իւր… լաթե՞րը… ոչ, իւր… գլուխը։ Այս թաղին մէջ կը բնակի Իւթիւճեան, Մասիսի խմբագրապետը, որ կարող է այդ վարժարաններու տնօրէնութիւնն իւր վրայ առնել և թաղին զաւակներուն դաստիարակութեանը աշխատիլ, սակայն կը վախնայ խեղճն որ ասանկ պաշտօնի մը գլուխ անցնելուն պէս քանի մը ամիսէն իւր տունը պիտի քարկոծեն—Պէշիկթաշցին ասոր փորձը տուած է դժբախտաբար—։ Իւթիւճեան այս քարկոծումէն չէր վախնար՝ եթէ Մասիսի եկամուտը ներէր շաբաթը մէկ անգամ նոր ապակիներ անցունել իւր տանը պատուհաններուն։

Մասնաւոր վարժարան մը կայ հոս, որ աշակերտներու Հայոց Պատմութիւն միայն կը կարդացունէ։ Մէկ դասագիրքը երկու անգամ կը կարդացունէ, աշակերտն զայն լմնցնելուն պէս Փափազեանի *Հայոց Պատմութիւն* մը կը տրուի իրեն. աս ալ երեք անգամ կարդալէն

ետքը *Սուրէնեանինը* կը կարդայ, ասոնց կը
յաջորդեն միւս *Հայոց Պատմութիւնները* զորս
երեքական անգամ կը կարդայ իրարու ետեւէ։
Աստուած քառասուն տեսակ *Հայոց Պատմու-*
թիւն տուած ըլլալով մեզի՝ խեղճ աշակերտ-
ները դեռ չկրցին անոնց ամենը կարդալ ըլ-
մընցնել, որ մենք ալ տեսնէինք թէ այս դա-
սատուն *Հայոց Պատմութիւնէն* վերջը ինչ
դասագիրք պիտի տայ աշակերտներուն։ Այս
դասատուն, կըսեն, միայն քանի մը հարուստ
ծնողներ կը հրաւիրէ քննութեան։

Պէշիկթաշի մէջ մաս մը կայ որ վաճա-
ռականութեամբ կամ արհեստով կապրի, մաս
մ'ալ կայ որ չգիտցվիր ինչպէս կապրի, մաս
մ'ալ կայ որ պարտք դիզելով կապրի, մաս
մ'ալ կայ որ շաբաթականով կամ ամսականով
կապրի։ Այս վերջինն ամենէն մեծ մասն է որ
մեծ վարժութիւն ըրած է գետինը ծռելով
գետնէն... բան մը առնելու... ո՛չ, գետնէն
բարև առնելու և տալու։ Այս մասին բերա-
նէն բնաւ չպակսիր *սիկառան և ծառայ եմը*։
Եթէ օր մը հարիւր անգամ *ծառայ եմ*
չըսէ հետևեալ օրը պաշտօնէն կը հանվի։
Այս խեղճերը պաշտօնէ չզրկվելու համար վար-
ժապետի մը երգ մը շինել տուած են *ծառայ*
եմ Նաքարաթով և ամեն իրիկուն սեղանը

չնստած այդ երգը կերգեն։ Միջագիւղ ալ կերգեն նոյն երգը *Շիրքէթի Խայրիյէյի* մէջ պաշտօն վարող երիտասարդներն որոնք Միջագիւղի ազգայիններուն կէսը կը կազմեն։

Ով որ այս թաղը կերթայ պարտաւոր է արատ հանող փոշիէն քիչ մը հետը տանելու, վասն զի քիչ մարդ կայ որ այս թաղը մտած ըլլայ և վրան արատ քսված չըլլայ. հոս արատն առատ է։

Անցեալ դարէ մնացած փաստաբաններ կը գտնուին հոս և որոնք Աստուծոյ վերաբերեալ դատերը կը փաստաբանեն։ Ասոնք ժողովրդեան կողմէ վաւերացուած փաստաբաններ ըլլալով՝ Պէշիկթաշի ճարտասանները կը համարուին։

Աղաչելու և պաղատելու այնքան վարժված են, որ երբ այդ խեղճուկ բարևներով դէմդ ելնեն՝ կստիպվիս կամ պաշտօն մը և քսակդ անոնց տալ. ասոնք երբ ուզեն՝ իրենց աչերէն արտասուք ալ կը հանեն։

Երիտասարդութիւն չկայ հոս. երբ ազգային խնդրոյ մը համար խորհրդակցիլ հարկ ըլլայ՝ Սամաթիայէն կամ ուրիշ թաղէն մարդ կը կանչեն. իսկ եթէ թաղն տեղէն առնես տանիս՝ ժողովուրդը ձայն չհաներ. այնքան խաղաղասէր է։

Ինքզինքն ազնուական կարծող մասն առանց գինետուն կամ նպարավաճառի մը խանութը հանդիպելու շիտակ տուն կերթայ· իսկ մնացած մասերը գինետուն ալ կերթան զբօսարան ալ և նարտ կամ թուղթ կը խաղան կիրակի օրերը մինչև երեկոյ։ Ոմանք ալ գիշերները մէյմէկ տուն հաւաքվելով *բրէֆա* կը խաղան։

Ասոնք, երբ փողոցի մէջ գտնուին, իրենց բարեկամը չտեսնելու կը զարնեն և բարև տալու կը վախնան որ չըլլայ թէ իրեն բարեկամին խահուէ մը հրամցնելով քսան բարա վատնեն։

Ընկերականութիւնն հոս այնչափ յառաջ գացած է որ երկու դրացի զիրար չեն ճանչնար և Միջագիւղցիին կը հարցնեն թէ ո՛վ է իրենց քովի տունը նստող ընտանիքն։

Պէշիկթաշցին այն աստիճան քաջասիրտ է, որ չորս պէշիկթաշցի կարող է մէկ մուկի դէմ կռուելու։ Ամեն անգամ որ *Լա պէլ էլէնի* ներկայացում տրված է՝ *Աժաքսներու* դերերը կատարելու համար պէշիկթաշցի դերասաններ փնտռված են։

Այրերը հոս շաբաթն երկու անգամ շապիկ կը փոխեն։ Երբ ազգասիրութեան վրայ խօսք բացուի՝ կըսեն· նախ բաղնիք և ապա

ազգ։ Ասոնք, քիչ բացառութեամբ, ժամերով սափրիչներու առջև կը նստին, և ածիլուելէն առաջ երեք ժամի չափ մազխիլով կը փեթտեն իրենց բեխերուն ծայրերն և կլոր ձև մը կուտան անոնց։

Դառնանք իգական սեռին։

Գեղեցիկ սեռն փողոցը քալած ժամանակը գետինը չնայիր այլ երկինք, և աս ալ թերևս իւր պարանոցն ցոյց տալու համար։ Կիները հոս մեծ ազդեցութիւն ունին իրենց էրիկներուն վրայ, որոնք միշտ կիներնուն ետևէն կը քալեն ըստ աւետարանին թէ՝ *Թողցէ այր զհայր եւ զմայր իւր եւ երթիցէ զհետ կնոջ իւրոյ*։ Կիներն այրերու հնազանդելու տեղ՝ այրերը կիներու կը հնազանդին։ Պէշիկթաշի կիները գեղեցիկ են, տան տիկին և տնաշէն, հոս բրնձի փոշին շատ յարգ չունի։ Պարզասիրութիւնն ալ քիչ յարգ ունի. վասն զի Պէշիքթաշի թաղն Բէրայի շատ մօտ ըլլալով՝ թաղիս իգական սեռը շաբաթը գոնէ մէկ անգամ Բէրա կերթայ և նոր ձևը կառնէ տունը կը բերէ։

Այս թաղին կիներն այրերէն աւելի ազգասէր են, բայց օրուան մեծ մասն իրենց հագուստ ձևելու և կարելու յատկացուցած ըլլալով ժամանակ չեն գտներ աղջիկներու

վարժարանն անգամ մը աչքէ անցունելու։

Պզտիկ աղջիկներուն գալով՝ ասոնք փողոցէն անցնողներէ չտեսնելու եղանակով մը պատուհաններուն առջևը կը նստին, և քովի տունը զարնուելուն պէս՝ իրենց գլուխը պատուհանէն դուրս կը հանեն և դուռը զարնողը գլխէն մինչև ոտները քննելէն ետև վազելով վար կերթան և իւրաքանչիւրն իրեն մօրը կիմացունէ թէ այս կազմով, այս հասակով այս գոյնով մէկը եկաւ դրացւոյն տունը։ Մայրերն շնորհակալութիւն յայտնելով այս փոքր դեսպաններուն՝ նորէն վեր կը ղրկեն զանոնք որ աղէկ մը մտիկ ընեն թէ ինչ կը խօսուի դրացւոյն տունը և իրենց իմացունեն։

Պէշիկթաշցին զարնան *Փուլեալըք* կերթայ և ամառն *Օխլամուր* ըսված զբօսավայրն ուր կիրակի օրերը *օզզապազ* կը խաղան և անբարոյական խօսքեր ընելով բարոյականութիւն կը քարոզեն հանդիսականներուն, որոնց մէջ պատուաւոր այրեր և կիներ գտնվելէն զատ վեց եօթը տարու տղայներ ալ պակաս չեն. իսկ ձմեռը տան մէջ կը փակվի կը նստի մինչև որ անուանի տօնախմբութիւններն սկըսին։ Այս տօնախմբութիւններն սկսելուն պէս ալ տուն նստիլն արգիլված է, ամեն գիշեր

անունի երթալու է մինչև առաւօտ գոնէ օ-խա մը օղի և հինգ օխա գինի խմելու է որ սիրտը հանգիստ ըլլայ։

Թաղիս օդն ոչ ծանր է և ոչ թեթև, ոչ ուրախութիւն կը պատճառէ և ոչ տրտմու-թիւն, անտարբերութիւն կը պատճառէ։

Այս թաղին մէջ երեք հարիւր յիսունի մօտ հայ տուն կայ, բայց այս տուներուն մէջ քանի՞ մարդ կայ. աս ալ տեղւոյն Թաղական խորհուրդէն հասկնալու է։

Թաղիս ներքին բերքն է խել մը գլուխ-ներ. *տօղրամաճի պաշի*, *քէրէսթէճի պաշի*, *չամաշըրճի պաշի*, *համամճի պաշի*. այս գլուխ-ները արքունական շինութիւններու մէջ կը գործածվին։ Նշանաւոր է նաև այս թաղին *քօյուն պաշին*։

ՔԱՐԱԿԷՕՄՐԻՒՔ
ԵՒ
ՍԱԼՄԱԹՕՄՐՈՒՔ
(Միացեալ Թաղ)

Շուտ ըրէ, բարեկա՛մ, բարեկամներուդ *եւ* *քեզ մնայ* ըսէ, գնա՛ խոստովանանք եղի՛ր, հաղորդուէ՛ ու ծնողներուդ վերջին ողջոյնդ տուր, եթէ ողջ առողջ դառնանք՝ բան մը կորսնցուցած չենք ըլլար, իսկ եթէ մեռնինք՝ չենք տանջուիր թէ ինչո՛ւ չկատարեցինք մեր քրիստոնէական, ընտանեկան և բարեկամական պարտաւորութիւնները... բարեկամներու *մնաք բարով* չըսած մեռնիլը մեծ անքաղաքավարութիւն է։ Թերևս հարցունես ինձ թէ ի՞նչ հարկ կայ այս պատրաստութիւններն ընելու, պատերա՞զմ պիտի երթանք. ոչ, բարեկա՛մ, պատերազմ չը պիտի երթանք, այլ Խաս-գիւղ բանող շոգենաւներէն մէկուն մէջ պիտի մտնենք։

—Ո՛չ, ո՛չ, ես այդ շոգենաւները չեմ մտներ։

—Տղայութիւն պէտք չէ, մի՛ վախնար։

—Ուխտ ըրած եմ չմտնելու։

—Կնիկ մի՛ ըլլար, աշխարհիս վրայ ամեն բան մեզի համար է. քաջալերվէ, նետվէ նայիմ սա շոգենաւուն մէջ, մահէն վախցողը մարդ ըսվելու չէ արժանի։ Օ՛ն անդր, քաջալերութիւն, հապ օ՛ն յառաջ։

Ահա շոգենաւուն մէջն ենք... հոս նստէ. քաջութեամբ նստէ, ծունկերդ շատ մի բանար, որ սա խեղճ մարդն ալ նստի... ծունկերո՞ւդ վրայ եկան նստեցան, վնաս չունի համբերէ...—Բայց տե՛ս կռնակս ալ կելնեն կը նստին.—Հոգ չէ, խեղճ բեռնակիրները հոգի չունի՞ն.—Շունչս կտրիլ սկսաւ.—Բան մ'ալ չես ըլլար, կը վարժվիս.—Շոգենաւն ո՞րչափ ծռեցաւ, մէջը ջուր առնել սկսաւ, պիտի խղդվինք.—Բան չկայ, ամեն բան տեսնելու չէ. ահա եկանք Գալատ, պատրաստվէ որ ելնենք, սակայն կամաց կոխէ նաւամատոյցին որ չփլի...։ Եփրայեցիներու շուկայէ՛ն պիտի անցնինք հիմա, ժամացոյցդ և քսակդ պահպանէ։ Ահա *քեամէ քաեա* կոչված զառ ի վերը, ուսկից վեր ելնելու համար գոնէ չորս կանգուն երկայնութեամբ շնչառութիւն ունենալու է։ Զառ ի վերին գլուխը հասանք. Սալմաթօմրուքն է հոս։ Մեծ փողոցին վրա-

յի գրօսարանը Թաղին ազգային գրօսարանն է, տես քարերուն վրայ հինգ տեսակ Ազգ. լրագիրներ դրված են, որոնց երեսը նայող չկայ. Թանգարան մ՚ալ կայ, որուն տէրն է նոյն Թաղին Գրասիրական ընկերութիւնն որ վեց տարեկան ըլլալով՝ ակռայի վախն անցուցած է և որ ըստ օրէ աճելու վրայ է։ Աս ընկերութեան նպատակն է լրագրով, գիրքերով և կիրակնօրեայ դասախօսութիւններով Թաղին մէջ ընթերցասիրութիւն տարածել։ Այս գրօսարանին մէջ կը գտնվին դիւանագէտներ, որոնք ամեն օր կը քննադատեն կամ Պիսմարքի ընթացքը կամ Կլատսթնի աշխարհավարութիւնը։ Յառաջանանք դէպ ի Քարակէօմրիւկ։ Այս գինետուները քանի մը ամիս առաջ գոցված էին իսկ հիմա նորէն բացվեցան դեսպաններու շնորհիւ։ Թաղեցիները շընորհակալութեան ուղերձ մը կստորագրեն դեսպաններու տալու համար, վասն զի խեղճերը իրիկունները Պալատու գինետուները կերթային խմելու և գիշերուան ժամը չորսին հազիւ կընային իրենց տուները մտնելու, որով իրենց ընտանիքներէն յանդիմանութիւններ կը լսէին։ Զրոյց կը պտըտի թէ Թաղեցին պէտի պնդէ եղեր, իրիկունները կանուխ տուն երթալը դիւրացնելու համար, որ իւ-

րաքանչիւր տան քովը պզտիկ գինետուն մը բացվի։

Այս Թաղին փողոցներուն Թիւը երեսունը մէկի կը հասնի. բայց ասոնց մէջ կան անանկ փողոցներ, որոնցմէ անցնելու համար կատարեալ մարմնամարզութիւն գիտնալու է. առանց ասոր կամ գլուխդ կը կոտրես կամ Թեւդ և կամ ուրիշ մէկ կողմդ։ Փողոցներ կան որ Կ. Պոլսոյ առումէն ի վեր նորոգուած չեն և նորոգուելիք ալ չունին։

Ահա Քարակէօմրիւկի եկեղեցին որուն անունն է Ոսկեբերան և ուր կայ հրաշագործ Աստուածածին։ Ուխտատեղի է, ջերմեռանդ և բարեպաշտ ուխտաւորները պզտիկ չարխափան կանուանեն այս աղօԹից տունը։ Զաւակ չունեցող այրերն ու կիները հոս ուխտի կուգան, շատ զաւակ ունեցողներն ալ հոս ուխտ կընեն։ Պարապ պտըտողները, հիւանդութենէ ելնողները, իրենց սպասաւորներուն իրաւունքը ուտողները, իբրև աւանդ առնուած ազամանդներն ուրիշի ծախողներն, որբեւայրիներուն ստակը կլլողներն ընդհանրապէս հոս ուխտի կուգան։

Այս տեղի քահանաներն ալ քիչ շատ ուսած են հրաշագործուԹիւն և երբեմն երբեմն պզտիկ հրաշքներ ալ կը գործեն։ Ջերմեռան-

դի մը կողմէ Աստուածածնայ պատկերին նուէր տրված զուտ ոսկիէ գօտի մը երկու օրուան մէջ ոսկեզօծ պղնձի փոխվեցաւ. ուրիշի մը նուիրած *խաս Թէլփէչէն* ալ *սիմի* այլափոխուեցաւ։

Երբեմն ինքնիրմէ ասանկ այլակերպութիւններ տեղի կունենան այս եկեղեցւոյն մէջ, այլակերպութիւններ, որ ուրիշ եկեղեցիներու մէջ ալ պակաս չեն։

Թաղիս քարոզիչն ալ կտրուկ մարդ մ՚է, շատախօսութիւն չսիրեր. շատ անգամ պաշտօնական գրութիւններն և երբեմն ալ աւետարանը կը համառօտէ և այնպէս կը կարդայ ունկնդիրներուն ձանձրոյթ չտալու համար։

Թաղական խորհուրդը մօտերս պիտի որոշէ որ օրինաւոր տետրակ ունենայ եկեղեցական անօթներու, որպէս զի անոնք ալ հրաշքով չըփոխվին կամ երկինք չհամբառնան։ Մեծ զգուշութիւն և խնամք պէտք է այն թաղերը, ուր հրաշքներ կը գործուին։

Սոյն միացեալ թաղն, որ կը բաղկանայ Քարակէօմրիւկ, Սալմաթօմրուք, Սուլթան Համամ, Պզտիկ և Մեծ *Մալթա* թաղերէ, ունի հինգ հարիւր յիսունըչորս տուն հայ։ Ամենէն բազմամարդն է Սալմաթօմրուք որ ունի չորս

հարիւր քսան և ութը տուն, մէկ եկեղեցի, մէկ նախակրթարան, մէկ ուսումնարան և աղջիկներու վարժարան մը։ Յիշեալ դպրոցներուն մէջ կան հարիւր երեսուն և ութ աշակերտ և ութսունը չորս աշակերտուհի կամ աշակերտանոյշ կամ աշակերտաղուխտ։ Վեց տարեկանէն վեր աշակերտ կամ աշակերտուհի չընդունվիր, վասն զի այս տարիքին մէջ հոն կը սորվին հայերէն, տաճկերէն, ֆրանսերէն, անգղիերէն, գերմաներէն, սլավերէն, եբրայերէն, թուաբանութիւն, տրամաբանութիւն, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, կրօնագիտութիւն, գծագրութիւն, երաժշտութիւն, բնագիտութիւն, քիմիաբանութիւն, փիլիսոփայութիւն, մարմնամարզութիւն, հոգեմարզութիւն. հոս ընթերցանութիւնը իրենց մօրն արգանդին մէջ կուսանին։ Թաղեցին իւր վարժարաններուն այս հրաշալի յառաջադիմութիւնն պարտաւոր է Ուսումնական Խորհրդոյն որ բնաւ հոգ չըներ նոյն իսկ եթէ աչերովն ալ տեսնէ որ մսավաճառ մը վարժարանի տնօրէնութիւն կամ հոգաբարձութիւն կընէ։

Ժողովուրդը մեծ մասամբ տգէտ է և տըգիտութիւնն, պաշտպանութիւն գտնելով, օր ըստ օրէ յառաջ կերթայ։ Եթէ այս վարժարանին մէջ գիտութեան տեղ տգիտութեան

դասեր աւանդվէին՝ առաջին կարգի վարժապետանոց մը կըլլար տգիտութեան։

Իրենց վիճաբանութեան եղանակին վրայ թեթև գաղափար մը տալու համար կը հրատարակենք հոս վիճաբանութիւն մը, որ երկու հոգւոյ մէջ տեղի ունեցած է.

—Բարեկա՛մ, այս տեսուչն մեր զաւակներուն ապագայն կսպաննէ։

—Ո՛չ, այս տեսուչն մեր զաւակներուն ապագայն կը շինէ, երէկ *լալընճի* Ահմէտ աղան վարժարաններու այցելութիւն մը ընելով՝ շատ գոհացուցիչ գտեր է զանոնք։

—Բայց երէ՛կ *պօզաճի* Տիմիթրօն կը պընդէր թէ այդ մարդն այդ պաշտօնին մարդը չէ։

—Սխալ է, *պօզաճին* կ՚ոք ունի մեր Տեսուչին դէմ, որ իրիկունները *պօզա* չխմեր։

—Խորհուրդ մը ընենք և սա Տեսուչը փոխենք, մեղք է մեր զաւակներուն։

—Ատանկ բան չըլլար, դուն քու նստած խանութիդ վարձքը չես կրնար վճարել և կելնես ազգային գործերուն մէջ կը մտնես։

—Ես քեզի պէս ուրիշին իրաւունքը չեմ ուտեր, դուն ինձի աղէկ նայէ։

—Բերանդ ժողվէ, հիմա աթոռը գլխուդ կիջեցունեմ հա՛ անպիտա՛ն։

—Դուն ալ ասկէ վերջը եկո՛ւր տէ, մեր

տունէն կնկանդ համար *շալխա* առ։

—Անցեալ շաբթու չէ՞ր որ եկար *բանթա-լօնս* առիր և Քարակէօմրիւք ուխտի գացիր։

—Քուկին ինչ վատ ըլլալդ ամէն մարդ գիտէ։

—Վատը դու ես...։

Ծեծկըռուքը կսկսի, ապտակ և կից փոխանակուիլ կսկսին։

Երրորդ մը կուգայ և կը միջամտէ...։

—*Բանթալօնի* մը համար կը վայլէ՞ որ...։

—Վա՛տ ըսաւ ինծի։

—*(Ականջն ի վար)* Դու ալ այդ աւանակին խօսքին կարևորութիւն մի՛ տար։

—Ան ալ ինծի անպիտան ըսաւ։

—*(Ականջն ի վար)* Ամօթ է, այդ իշուն խօսքերուն կարևորութի՞ւն կուտաս։ *(Բարձր)* Հաշտուեցէ՛ք, եղբայր էք դուք... բայց այս *բանթալօնի* խնդիրը ի՞նչպէս ծագեցաւ։

—Վարժարանի վրայ խօսք բացուեցաւ...։

—Վարժարանին *բանթալօ՞ն* պիտի հագցունէիք ինչ պիտի ընէիք որ...։

—Չէ, Տեսուչը...։

—Առնենք, եղբայր, առնենք, Տեսուչին *բանթալօն* մը առնենք, ինչ կըլլայ եղեր։

—Չես հասկնար, եղբա՛յր, խնդիրը վարժարաններու վրայ էր։

—Վարժարաններո՞ւ համար կը վիճաբանէիք։

—Այո՛։

—Դուք երկուքնիդ ալ աւանակ էք եղեր. վարժարանի մը համար իրարու սիրտ կոտրել ինչ պիտի ըլլայ, ես ալ կարծեցի որ օգտակար բանի մը համար կը վիճէիք... ա՜յ աւանակներ։

Վիճաբանողներն այս դիտողութիւնն իրաւացի կը գտնեն, կը զղջան, որ չնչին խնդրոյ մը համար գիրար վիրաւորած են, կը պագտուին կը հաշտուին և ուխտ կ՚ընեն որ մէյ մ՚ալ վարժարանն իրենց բերանը չառնեն։

Թաղականի կռիւները հոս պակաս չեն։ Երբ Թաղական խորհրդոյ ընտրութեան ձեռնարկուի՝ մարդուն մէկը Դիոգինէսի լապտեր մը կառնէ երեք հազար հոգիէն ինը հոգի գտնելու համար և դարձեալ չյաջողիր։ Թաղական ըլլողն կամ վեց ամիսէն հրաժարական կուտայ և կամ իւր անկողինը Թաղական խորհրդարանը կը փոխադրէ։

Սալմաթօմրուքի մէջ կան քանի մը մարդեր որոնք մեծ գործ մը տեսնելով անմահանալու համար իրենց շանը պոչը կը կտրեն։

Քսանի չափ հարուստներ կան որոնք ազգային բարենպատակ գործերուն համար ի-

րենց քսակը չեն խնայեր։ Ասոնցմէ տասն և ութ հատը անցեալ տարի իմանալով որ Դըպրոցասիրաց Արևելեան ընկերութիւնն իրենց պարահանդէսի տոմսակ պիտի ղրկէ՝ անմիջապէս տեղ մը հաւաքվեցան և որոշեցին թաղը ոտք չկոխել մինչև որ պարահանդէսը տըվի։

Հոս ալ ուրիշ թաղերու պէս շատ մը ընկերութիւններ կազմուած են և կործանուած են։ *ա բ գ ի* ընկերութիւնը հաստատուած օրն՝ թաղեցին կը յուսար որ հիմնական կերպով շակրտուած սոյն ընկերութիւնն *աա բբ գգ* պիտի գար, *աևխչ*, *բծպ*, *գկջ*, *դհոն* և *բա*, *բե*, *բի*, կարդալով որ ըստ օրէ յառաջ պիտի երթար... Ընկերութիւնն այսօր իւր անունն իսկ մոռցած է։ Ուրիշ քանի մը ընկերութիւններ ալ կազմուեցան, բայց անոնք *եւ* *օ* *ֆ* էն սկսած ըլլալով՝ խիստ կարճատև կեանք ունեցան։ Հիմա *ճ մ յ* էն ընկերութիւն մը հաստատելու միտք ունին։ Այդ ընկերութիւններն որքան որ անուն չունին այսօր՝ դրամագլուխ մը ունին որ կազմուած է քսանը մէկ հատ երկաթուղւոյ բաժնետոմսէ, վաթսունը վեց և երեք քառորդ արծաթ մէճիտէ, քսան բարայէ, տասն ոսկիէ, երկուքուկէս ոտք ունեցող թիկնաթոռէ ու մէջը պարապ մէկ մելանի շիշէ։ Այս դրամագլուխը կը պահպանեն քանի մը ան-

ձեր ազատ և անկախ ո՛ և է պաշտօնական և ոչ-պաշտօնական երաշխաւորութենէ և պատասխանատուութենէ և Թաղեցին կը խըպնի երթալ այդ անձերէ ստորագրութիւն առնել։

Պզտիկ մաս մը կայ այս գիւղին մէջ, որ երբեմն կը շարժի, երբ... երկրաշարժ ըլլայ։ Բայց մեծ մասն անշարժ ըլլալով լուսաւորութիւնը կը կաղայ հոն։

Իգական սեռը արականէն աւելի պարկեշտ է։ Աղէկ հագվելու բնաւ հոգ չտանիր, ամեն օր ալ չհագվիր, տարին անգամ մը կը հագվի, մնացած օրերը գիշերազգեստով պատուհանին առջև կը նստի և ֆէս կը հիւսէ։ Ասոնց համար տօնի օր չկայ, չորս տարին անգամ մը կերթան եկեղեցին, որ իրենց քթին քովն է, և իրենց քիթն ալ մեծ չէ որ եկեղեցւոյն հեռաւորութիւնն պատճառ բռնեն։ Ասոնք *լալըն* կը հագնին եթէ չորս տարին անգամ մը եկեղեցի երթան։ Այս Թաղի կիներուն Հայերէն խօսակցութիւնն ուրիշ Թաղի կիներուն խօսակցութենէն կը զանազանի սա կէտին մէջ որ ուրիշ Թաղի կիներն Հայերէնի մէջ տաճկերէն բառեր կը խառնեն մինչդեռ ասոնք տաճկերէնի մէջ Հայերէն բառեր խառնելով յառաջ կը տանին մայրենի լե-

գուն։ Ասոնք կարող են Մշակի մէջ հայերէն յօդուածներ գրել։

Այս թաղն առողջ օդ մ՚ունի. և եթէ թաղեցին գէշ օդի մը մէջ աշխարհ գալու ստիպվէր՝ մեռած պիտի ծնէր։

ԷՅՈՒԿ

Էյուպի մէջ երկու Սուրբ կայ, որ իրարմէ կէս ժամու չափ հեռաւորութիւն ունին։ Այս Սուրբերէն միոյն անունն է Աստուածածին և միւսինը Եղիա։ Այսօր Ս. Եղիայի Էյուպի վրայ պիտի խօսինք։

Այս Թաղին մէջ բնաւ սատանայ չկայ, գրեթէ մեծ մասամբ աղաւնիի պէս միամիտ են։ Ժողովուրդը պահպանողական ըլլալով քայլ մը յառաջ գնացած չէ այն վիճակէն, որուն մէջ ստեղծած է զինքն Աստուած։ Այս Թաղին մէջ պտըտողը ինքզինքն Ադամայ ժամանակակից կը կարծէ։

Հարիւր տասը հայ տուն կայ հոս։ Ժամանակաւ երկու վարժարան ունէին, մին աղջիկներու և միւսը մանչերու. իսկ հիմա այդ շէնքերն այրած ըլլալով աշակերտներու մէկ մասը տան մը մէջ կը խաղան և մէկ մասն ալ փողոցներու մէջ։ Աշխատող պզտիկ մաս մը կայ որ հանգանակութեամբ վերաշինել կաշխատի Թաղին վարժարանները։

Ժողովուրդն իւր զաւակներուն դաստիարակութեանը համար սիրտ չհատցուներ. եթէ Աստուած կամենայ, կըսէ, մեր զաւակներն առանց վարժարան երթալու ալ կրնան ուսումնական ըլլալ։

Հոս ո՛չ ընկերականութիւն կայ և ո՛չ երիտասարդութիւն, այլ առանձնասիրութիւն և տըղայութիւն կայ. ամեն մարդ պարտաւոր է իւր տունը քաշվիլ ու նստիլ. մեծ անիրաւութիւն է դրացւոյն տունն երթալ և մէկ երկու ժամ նստելով ժամանակ անցունելը։

Այս թաղին մէջ արհեստն ալ իւր օրօրոցին մէջ է դեռ։ Եյուպի ազգայիններուն մէկ մասը բրուտ ըլլալով՝ հողէ տեսակ տեսակ ամաններ և անօթներ կը շինեն։ Հողէ տեսակ մ'ալ անօթ կը շինեն, որուն հայերէնը չենք յիշեր, բայց մեր ընթերցողներուն կատարեալ գաղափար մը տալու համար յիշեալ անօթին վրայ՝ կը պարտաւորինք ըսել թէ շատ մը կիներ հիմա ճիշդ այդ հողէ անօթը յարդէ շինելով՝ վրան լաթ մը կանցունեն և քիչ մը ծաղիկով և քօրտէլայով զարդարելէն ետքը իրենց գլուխը կանցունեն։

Այս թաղին մէջ գինետուն չկայ և օղի ծախվիլը արգիլված է... ի՞նչ դժբախտութիւն։ Թաղեցին երեկոյները ընդհանրապէս Իլիմօն Իս-

կելեսի կը Հանդիպի և Հոն քանի մը գաւաթ օղի խմելէն ետքը կերթայ իւր թաղը՝ ուր տան մը մէջ ալ գաղտնի օղի կը ծախուի։ Շատ մը ընտանիքներ իրենց զաւակներն օղիէ կըտրելու Համար այս թաղը կուգան, ինչպէս որ տենդ ունեցողներն ալ Հիմա Միջագիւղ կերթան ջուր խմելէ կտրվելու Համար։

Ծողովուրդն եկեղեցասէր է, սակայն քարոզիչ չուզեր. եթէ տարին մէկ երկու անգամ Պատրիարքարանէ քարոզիչ մը ղրկուի Հոն՝ թաղեցին սիրով կընդունի զայն այն պայմանաւ, որ քարոզը տալուն պէս թաղէն դուրս ելնէ։

Կիները մեղուի պէս ժրաջան են, վայրկեան մը պարապ չեն նստիր, էնթարի շալվար Հագած ֆէսնանէի Համար ֆէս կը Հիւսեն նըստած իրենց տանը դրան սեմին վրայ, որու առջեւէն կանցնի թաղին կոյանոցը—Թաղին աշխատաւորները գոնէ Հանգանակութիւն մ'ալ բանային և անոր արդիւնքովն մաքրէին սոյն կոյանոցն, որուն մէջ երբեմն կիյնան լամալիքան շատկէկ խմողները. իսկ եթէ թաղեցւոյն քիթը շաՀ մ'ունի այդ կոյանոցին Հոտէն՝ ատոր ըսելիք չունինք։

Կիները լայնածաւալ սիրտ մ'ունին, և այս պատճառաւ երկարակեաց են. ամենէն կարճ կեանք ունեցող կինն իննսունըինը տարեկան

է, և երբ հարիւր տարեկան կին մը մեռնի՝ ծաղիկ հասակին մէջ առ Աստուած փոխված կը համարվի, իսկ երբ մէկ տարեկան աղջիկ մը մեռնի՝ վիժած կը սեպվի։

Իգական սեռին մէջ փոքրիկ մաս մը կայ, որուն հետ խօսելու համար զրահ հագնելու է, վասն զի աստնք փայտով կը խօսին, և եթէ կանխաւ զգուշութիւն չընես՝ գլուխդ կը պատառեն։

Բամբասանքն հոս յուսացվածէն աւելի է, միայն թէ սահմանափակ ըլլալով էնթարի շալվարին վրայ կը դառնայ միշտ։

Թաղին բերքն է փայտէ շինված տղու խաղալիկներ, որոնցմէ երբեմն մեծ մարդեր ալ ծախու կառնեն իրենց համար։

Օդը թէպէտև աղէկ է, բայց բնակիչներուն թմրութեանը նայելով՝ կերևի որ քիչ մը թմրեցուցիչ է։ Նյուպցիներէն ոմանք փողոցը քալած ժամանակնին կը քնանան և աղուոր երազներ կը տեսնեն։

ԳԱՏԸ ԳԻՒՂ

Աշխարհագրական հնաւանդ սովորութեան դէմ խօսած չըլլալու համար պարտաւոր ենք ըսել թէ այս գիւղն ալ ունի իր արևելքն, արևմուտքն, հիւսիսն և հարաւն. բայց մեր խիղճն ալ յարգելու համար կըստիպվինք խոստովանելու որ արևելքին, արևմուտքին և հիւսիսին գոյութիւնն անուանական է, հարաւն է միայն որ կը տիրէ այս գեղին վրայ։ Հիւսիսն իսկ եթէ երբեմն քանի մը խօսք ընել ուզէ՝ հարաւին բերնով կը խօսի։ Արևն հոս հարաւային կողմէն կելնէ և հարաւային կողմէն կը մտնէ, վերջապէս ամեն բան հարաւ է հոս։

Այս տողերը գրելով մեր նպատակն է իմացունել արգոյ հասարակութեան, որ ձմեռուան եղանակին մէջ այս գիւղն երթալ փափաքողներն ամառուան հագուստ հագնելու են. իսկ ամառուան տաք օրերուն մէջ երթալ ուզողները մերկ երթալու են հոն, այսինքն տէքօլթէ հագնելու են։

Մահուսիյէյի ընկերութիւնն իւր ճանբորդները զովացնելու համար է որ այնպիսի ձևով շոգենաւներ կը բանեցունէ, որոնք միշտ ծովու ալիքներ կընդունին իրենց մէջ, որով ճանբորդները ծովու ջրով կը լուացվին և կը զովանան։ Եթէ այս չըլլար՝ ճանբորդները տաքէն կը մարէին։

Այս գիւղն այնչափ օրհնեալ գիւղ մ'է, որ քանի մը տարիներ առաջ երբ Հրէային մէկը գուշակութիւն ընելով ըսաւ թէ՝ գետնին տակն պիտի անցնի այն գիւղն, որու անուան սկզբնատառը գ է՝ ամէն մարդ միաբերան պոռաց թէ՝ Գատը գիւղն ըլլալու է այդ գիւղը։ Հրէային գուշակութիւնը չելաւ, բայց, ինչ օգուտ, գեղին պատիւը հրապարակի վրայ կոտրեցաւ։ Այն թուականին ըսողներ ալ գտնուեցան, որ այս լուրը տարածողները մեր կեսարացի ազգայիններն էին, որոնք աժան գնով տուն վարձելու համար հնարած էին այդ լուրը։ Եւ արդարև տուներուն գինները հարիւրին վաթսուն իջան. շատ մը վաճառականներ իրենց առնելիքն ուզեցին գեղիս մէջ նստող վաճառականներէն. շատերը հեռացան գեղէն. իսկ մեր կեսարացի ազգայիններն իրենց նստած տեղէն չշարժեցան *Թող աժան նստինք ու գետնին տակն անցնինք* ըսելով։

Այս գեղին մէջ Թէպէտ և երեք հարիւր յիսուն տուն հայ կայ, բայց բնիկ ազգային հագիւ քսան երեք ու երեք քառորդ մարդ կայ. մնացածն այլ և այլ Թաղերէ գաղթած է։

Ժամանակաւ ամայի դաշտ մ՚էր այս գեղը. իսկ երբ քանի մը եւրոպացիներ, որոնք որսորդութիւն ընելու մոլութիւնն ունէին, այս գեղն եկան զայն որսորդութեան յարմար գտնելնուն համար, մեր ազգայիններէն ալ շատերը անոնց հետևելով եկան բնակութիւն հաստատեցին հոն։ Այսօր եթէ եւրոպացիներն հեռանան այդ գեղէն՝ մեր ազգայիններն ալ կը թողուն զայն։ Ո՞վ կրնայ ընդել թէ մեր ազգայիններն եւրոպացիներու նմանիլ չեն ուզեր...։

Այս գեղին մէջ բաց ի հարաւէն կը տիրէ նաև ազնուապետութիւնն որ հարաւին չափ տենդ կը պատճառէ գեղին ազգային գործերուն և թերևս անկէ աւելի վնասակար է։

Ամէն անգամ որ Թաղական խորհուրդ ընտրված է՝ անդամներու մէջ անհամաձայնութիւն գոյացած է։ Թաղական խորհուրդն այնքան կարծիքներէ բաղկացած է, որքան անդամներէ որ կազմուած է, և այս շատ վնաս տուած է ազգային վարժարանին յառաջադի-

մութեան։ Թաղական խորհրդոյ իւրաքանչիւր անդամն իրեն հաճելի եղած դրութեամբ կուզէ առաջ տանիլ վարժարանը. մին Փրանսական դրութիւնը կը պաշտպանէ, ուրիշ մը գերմանական դրութեան վրայ կը յարձակի, երրորդ մը անգղիական դրութիւնը իբրև փրկարար միջոց կը նկատէ, չորրորդ մը Թրքական դրութենէն մազիւ չափ չշեղիր, հինգերորդ մը աւստրիական դրութիւնը կը փաստաբանէ և կարծիքներուն այս անհամաձայնութեան մէջ վարժարանը կը գոցվի, և բացվելու համար կսպասէ որ Թաղական խորհուրդն հաճի դրութիւն մը ընդունիլ։ Թաղական խորհուրդն չըկըրնար համաձայնութիւն գոյացնել. բայց վարժարանը կը բացվի և կսկսի կառավարվիլ, օր մը գերմանական դրութեամբ, օր մը Փրանսական դրութեամբ, առաւօտ մը Թրքական դրութեամբ և երեկոյ մը անգղիական դրութեամբ. այսպէս Թաղականի մէջ համաձայնութիւն կը գոյանայ և Թաղեցին ուրախ սրտով գիրար կը շնորհաւորէ ըսելով. «Այրին Թաղական խորհրդոյ մեծապատիւ անդամներն որ իրարու հետ համաձայնած են»։ Սակայն այս վարժարանին անկանոն ընթացքը մեծ օգուտ բերաւ ազգին, ծնունդ տուաւ Պէրպէրեան վարժարանին, այժմ Իճատիէ, որ պատիւ կը բերէ ազգին։

Գիւղիս բնակիչները շատ քաղաքավար են, իրարու սիրտ չկոտրելու համար ամենամեծ զոհողութիւններու յանձնառու կըլլան։

Անցեալները ազնուապետական դասէն մէկը կացինով մը վարժարանին հիմը տեղէն կը հանէր. ուրիշ մ'ալ քանի մը քայլ հեռուէն կը դիտէր։ Երբ այս վերջնոյն հարցվեցաւ թէ ինչու անտարբեր կեցած էր՝ հետեւեալ պատասխանը տուաւ.

—Մտերիմ բարեկամս է, եղբա՛յր, միտքս դրի որ երթամ երկու խօսք ընեմ, բայց վերջէն մտածեցի որ մեր բարեկամութիւնը պիտի վիրաւորվի, անոր համար թող տուի որ ուզածն ընէ։

Մաս մը կայ հոս, որ ազնուապետներու գործիք ըլլալով՝ այն ատեն միայն ազնուապետներու առջեւ ձայն կրնայ հանել երբ *շարքի* մը երգել հարկ ըլլայ։

Մէկ մասն բոլորովին անտարբեր ազգային գործերու կամ ծովեզրեայ սրճարաններու մէջ նարտ կը խաղայ և կամ *նարկիլէ* կը քաշէ։

Ուրիշ ազնուապետական մաս մ'ալ կայ որ միայն *Ուխթով* կամ *Պէզիքով* կը ծառայէ ազգին։

Այս գեղին եկեղեցին, որու անունն է

Ս. Թագաւոր և ուր Ս. Աստուածածնայ օրը մեծ տօնախմբութիւն կըլլայ, ուխտատեղի մ'է և ուխտաւորներէն շատ դրամ կընդունի։ Այս Թագաւորն ալ ուրիշ Թագաւորներու պէս բաւական հասոյթ ունի, բայց զայն գործածելու կերպը չգիտեր ելմտագէտ Թաղականներ չունենալուն համար։ Եթէ ուխտաւորներէն առնուած դրամներն լաւ մատակարարվէին՝ երջանիկ Ս. Թագաւոր մը կունենայինք՝ և իւր վարժարանն ալ միշտ բարեկարգ վիճակի մէջ կը յարատևէր։

Այս գեղին մէջ ընդհանրապէս կամչնան ազգային զգացում կրելու, ինչպէս դու կամչնաս տունդ ջուր կրելու։ Եթէ երբէք ստիպվին ասոնք օր մը ազգային զգացման պէտքը ճանաչելու՝ դարձեալ իրենք անձամբ չպիտի կրեն զայն, այլ իրենց սպասաւորներուն պիտի տան զայն որ իրենց ետևէն բերեն։

Բայց այս գեղին մէջ կը գտնուին նաև այնպիսի անձեր, որոնք ազգային զգացում կը կրեն։

Ասոնցմէ է Մուրատեան բարեհամբաւ գերդաստանն, որ ծանօթ է իւր ազգասիրական գործերովն։

Մեծ. Մկրտիչ էֆէնտի Մուրատեան՝ աղջիկներու վարժարան մը բացած է հոս 1868 էն

ի վեր և ամիսը 6—700 դահեկան ծախք ընելով աղքատ աղջիկներ դաստիարակել կու-տայ հոն։ Ձմեռուան եղանակին մէջ աղքատ-ներու ձրի ածուխ կը բաշխէ, ինչպէս նաև աղքատներու ձրի բժիշկ կը ղրկէ և ձրի դեղ կու-տայ։ Մուրատեան եղբայրներն իրենց մօրը թաղ-ման համար եկեղեցւոյն եօթանասուն ոսկի և կտակի պաշտօնի համար ութսուն ոսկի, վարժարանի շինութեան համար հարիւր ոսկի նուէր ընելէն զատ երկու հարիւր յիսուն ոս-կի դարձեալ նուիրած են վարժարանի շինու-թեան համար։

Նմանապէս հոս կը բնակին Մեծ. Սէ-րովբէ Կիւլպէնկեան, Աբիկ Ունճեան և Տա-շեան Պօղոս էֆէնտիներն, *Սովելոց Մատնա-ժողովոյ* անդամներէն երեքն՝ որոնք իրենց միւս ընկերներուն հետ մինչև այսօր գիշեր ցերեկ աշխատելով՝ ամեն ազգասէր սիրտերու մէջ անմոռաց յիշատակ մը թողած են, թէպէտ և մեր *Ազգային Ջոջերէն* հնգական օրինակ ա-ռած չեն։ Ասանկ աշխատող ազգասէրներ ու-նենալնէս ետքը՝ սովն դեռ քառասուն տարի ալ տևէ՝ բնաւ փոյթ չենք ըներ։

Թաղիս բնակիչներն ընդհանրապէս հա-րուստ են և ընդհանրապէս մէկ ձիթապտու-ղը, կըսեն, չորս պատառ կընեն. տնտեսա-

գիտութիւնն մինչև այս աստիճան յառաջ գնացած է, բայց շատ հարուստներ այս ալ շռայլութիւն համարելով որոշած են սեղանին վրայ մէկ ձիթապտուղ միայն դնել։

Քանի մը հարուստներուն համար ալ արևը սովորականէն երեք ժամ վերջը կը ծագի. երբեմն ալ բնաւ չծագիր և այդ հարուստներն մինչև երեկոյ քնանալով՝ գիշերը կարթըննան և կսկսին իրենց բրէֆային։

Ուրիշ Թաղերու հետ բաղդատմամբ օղիի և գինիի գործածութիւնը քիչ է հոս. ընդհանրապէս *գօնեաք* կը գործածվի։

Իգական սեռն *գօնեաքի* տեղ բամբասանք կը գործածէ և առանց ջուրի։ Իրարու եանէ գիրար գետինը կանցունեն, իսկ երբ դէմ առ դէմ գան՝ գիրար երկինք կը բարձրացունեն։

Եթէ գործ չունիս՝ եկո՛ւր սա պատուհանին առջև քիչ մը կայնինք ու մտիկ ընենք։

—Տիկին Քաթի՛կ, օրիորդ Աղաւնին տեսա՞ր երէկ։

—Բարով խերով չտեսնէի, ատ ո՛րչափ ճերմակ քսված էր... գլուխն ալիւրի պարկին մէջ է խօթեր ի՛նչ է ըրեր։

—Անանկ ալ շրջազգեստ մը հագած էր որ չորս կողմը բաց էր։

—Թերևս *քումաշը* պակսած է։

—Գոնէ ոտները պզտիկ ըլլային։

—Այսու ամենայնիւ սատանան շատ գեղեցիկ է։

—Գեղեցկութիւնն ալ ո՞ւր է ատոր... երեսը բնաւ տեսնել չեմ ուզեր, կռողը տեսնէ։

Ահա օրիորդ Աղաւնին դուռը կը զարնէ այն տան, ուր այս խօսակցութիւնը կըլլայ։

—Բարի եկաք, օրիորդ Աղաւնի, ասս ո՞ւր էք, հիմա տիկին Քաթիկին քեզի համար կը խօսէր և կըսէր թէ օրիորդ Աղաւնին մեզի բոլորովին մոռցաւ։

—Ես ձեզի կը մոռնա՞մ, ամեն օր գալ կուզեմ բայց տան գործերը թող չեն տար։ (*մէկուսի*) Կռողը տանի երկուքնիդ ալ։

—Օրիորդ Աղաւնի, իրաւ որ ձեզի տեսնամ նէ՝ քոյրս տեսածի պէս կըլլամ (*մէկուսի*) Սատանան տեսնէ երեսդ (*բարձր*) Օրիորդ Աղաւնի, ամեն օր տեսնամ նէ քեզի չեմ վըշտանար։

—Շնորհակալ եմ. (*մէկուսի*) խենդ ըլլալու էի որ խօսքերուն հաւատայի։

—Այդ շրջազգեստիդ ձեւն ո՞ւսկից առիր Աղաւնի։

—Հաւնեցա՞ք։

—Շատ հաւնեցայ, օրիորդ Աղաւնի, հատ մ՚ալ ես պիտի շինեմ անանկ։

—Հաւնըվելու բան մը չէ կարծեմ։

—Ի՛նչ կըսես, օրիորդ Աղաւնի՛, շատ ձեւաւոր էր։ Օրիորդ Աղաւնի, խահվէ՞ կուզէք, անո՞ւշ կուզէք, պտո՞ւղ կուզէք, կերակո՞ւր կուզէք, գինի՞ կուզէք, սիկարա՞ կուզէք, կաղաչեմ, օրիորդ Աղաւնի, առանց քաշվելու զրուցեցէ՛ք։

—Բան մ՚ալ չեմ ուզեր, ձեր ողջութիւնը կուզեմ։

—Անուշ մը հրամմեցէ՛ք։

—Շատ լաւ կընդունիմ։

—Քեզի բան մը պիտի հարցնեմ, բայց շիտակ պիտի զրուցես, վասն զի շաբաթ մը կայ որ տուներնուս մէջ կուիւը պակաս չէ. տիկին Թէրեզային առջեւի ակռայները շինծու չեն մի՞։

—Ետեւիններն ալ շինծու են։

—Ողջ ըլլաս, ես կըսեմ նէ՝ ինծի չեն հաւատար... անուշ մ՞ալ կը հրամմէ՞ք օրիորդ Աղաւնի։

—Չէ, շնորհակալ եմ։

—Բան մ՚ալ պիտի հարցունեմ, բայց կը քաշվիմ կոր...։

—Մի քաշվի՛ք։

—Տիկին Մարթային գիրութիւնը բնական է թէ բամպակ թխմած է։

—Տիկին Անթառամին բսածին նայիս նէ բամպակ է, իսկ տիկին Շուշանին խօսքին հաւտանք նէ՝ բուրդ կը թխմէ եղեր։

—Շնորհակալ եմ, օրիորդ Ազաւնի, մեզի մեծ հոգէ մը ազատեցիր, չգիտես քանի մը օրէ ի վեր որչափ անհանգիստ էի… օրիորդ Ազաւնիին կերակուր բերէք։

Օրիորդ Ազաւնին *մնաք բարով* կըսէ և կմեկնի մրմռալով. «ասոնք ալ միշտ ուրիշները վար զարնելու խօսքեր կընեն»։

Իգական սեռին մէջ կայ ընտիր մաս մը որ երբեմն ազգային խնդիրներու վրայ կը խօսի. կայ մաս մ՚ալ որ Ազգանուէր—Հայուհեաց ընկերութեան մէկ ճիւղը կը կազմէ այս գեղին մէջ և որ մեծ գործեր տեսնելու պատրաստուած է։

Նորաձևութիւնը տեսակ մը ախտ եղած է հոս. գեղեցիկ սեռը շատ անգամ դիտակով Մարսիլիայի շոգենաւին կը նայի, որ վերջին ձևն ամենէն առաջ իւր վրայ երևի։

Գեղիս զբօսավայրն է *մօտա պուռնու* ըսված տեղն որ ծովու վրայ կը նայի, բայց հոն գացողները ծովին չեն նայիր այլ գեղե-

ցիկ սեւին, որ անշուշտ ծովէն աւելի զուարճութիւն կը պատճառէ։

Գեղիս բերքն է առաջին կարգի տենդ․ աղքատները տենդին երրորդ տեսակէն կրնան առնել, առաջին տեսակը հարուստներու համար պահուած է և շատ սուղ կը ծախուի։

Զարմանալի է սակայն որ բժիշկներն երբեմն հիւանդներ կը ղրկեն հոս օդափոխութեան համար։

Օդին վիճակը խեղճ է․ Իւսկիւտարը թող չտար որ հիւսիսը մտնէ հոն և բարեկարգութիւն մտցունէ օդին մէջ։

ՐՈՒՄԷԼԻ ՀԻՍԱՐ

Հրամմեցէ՛ք, աղա՛, պատուական սխարքօզ, աժան պիտի տամ։

—Մի՛ քաշեր, եղբայր, թո՛ղ տուր օձիքս։

—Պատուական սխարքօզ, աղա, օղիի հետ աղէկ կերթայ։

—Թո՛ղ տուր, պէտք չունիմ։

—Ինծի նայէ դուն աղա՛, եկուր քեզի ա-ղուոր քէֆալ տամ, անոնց մի՛ նայիր դուն…

Ձուկ առնելու համար չեկայ հոս, եղ-բայրներ։

—Աս դին եկուր, բարեկա՛մ, անոնք խար-դախ մարդեր են… օխա մը ձուկ ունիմ պա-հած, քեզի տամ, օղիին վրայ շատ աղէկ կուտվի, այս առտու բռնեցի, բարեկամի տըր-վելու բան է…

—Չեմ ուզեր։

—Եկուր քեզի օղի մը հրամցունեմ։

—Շնորհակալ եմ, ես թաղը պտըտելու համար եկայ և ոչ թէ օղի խմելու համար։

—Այս գեղին մէջ օղի կը խմուի բարե-

կամ, և առանց օդի խմելու պտըտիլն անկարելի է հոս։

—Սովորութիւն չունիմ։

—Գոնէ սա ձուկէն առ, աժան պիտի տամ։

—Չեմ ուզեր։

—Ի՞նչ կուզէք մարդէն, անպիտաններ, թող տուէք որ գործն երթայ, ինչո՞ւ օձիքին փակեր էք։

—Ձեր մարդասիրութենէն շնորհակալ եմ։

Ասոնք անանկ մարդիկ են, որ նաւամատոյցին վրայ մէկը տեսնելուն պէս չորս կողմէն կը պաշարեն։

—Այո՛։

—Եւ կուզեն որ բռնի ձուկ առնել տան քեզի։

—Ճիշտ է։

—Քանի անգամ ըսած եմ իրենց, որ այս բնաւորութիւնին փոխեն։

—Շատ բարի մարդ էք։

—Մնաք բարով, թաղը քէչ մը պիտի պտըտիմ։

—Հազար անգամ պատուիրեցի իրենց որ գեղը եկողներն մի ձանձրացունէք, բայց որո՞ւ կըսես։

—Շնորհակալ եմ, մնաք բարով։

—Ասոնք անանկ մարդիկ են որ գլուխնուն դրամը կընեն։

—Շնորհակալ եմ։

—Գեղին վարժարանին համար քանի մը ղուրուշ նուէր կուտա՞ք աղա, ծառադ իմ վրաս առած եմ դպրոցին տնօրէնութիւնն և կը կառավարեմ։

—Թաղեցին ի՞նչ կընէ։

—Թաղեցին ձուկ կը բռնէ։

—Դպրոցն եկամուտ ունի՞։

—Ոչ, դպրոցը եկամուտ չունի, և առանց եկամուտի ալ շատ աղէկ կառավարվելու վրայ է... փառք Աստուծոյ, մենք եկամուտի պէտք չունինք։

—Առանց դրամի ի՞նչպէս կը կառավարվի։

—Վարժապետներու ամսական չեմ տար։

—Լա՜ւ։

—Տնտեսի ալ ամսական չեմ տար։

—Շատ աղէկ։

—Թուղթի, գրիչի և մելանի ալ ստակ չեմ տար։

—Կեցցես։

—Փայտի ածուխի համար ալ բան մը չեմ վճարեր։

—Սքանչելի՜... գոնէ բոլոր վարժարաններու տնօրէնութիւնը դուն առնէիր վրադ։

—Հիմա, հարցուր ինձ թէ ի՞նչպէս կը կառավարես։

—Հարցուցի։

—Հարցուցի ըսելով չըլլար. հարցո՛ւր։

—Շատ աղէկ, ի՞նչպէս կը կառավարես։

—Ռոպէրթեան վարժարանի Հայ ուսանողներէն մէկ քանին կուգան ձրիաբար դաս կուտան. էյ ըսէ։

—Է՜յ։

—Տնտեսի համար պէտք չունիմ, աշակերտներն իրենց ուտելիքն ու խմելիքն իրենք կը բերեն. էյ ըսէ։

—Է՜յ։

—Թուղթը գրիչը և մելանը ասդիէն անդիէն կը մուրամ. էյ ըսէ։

—Է՜յ։

—Փայտի, ածուխի պէտք չունիմ, վասն զի մեր աշակերտները մսելու սովորութիւն չունին։ Ահա այսպէս կը կառավարեմ դպրոցը, բայց դարձեալ կը բամբասվիմ։

—Ի՞նչ ըսելով կը բամբասեն։

—Կըսեն թէ՝ երբեմն քանի մը ընկերներուս հետ վերը այգին կելնեմ օղի խմելու և դպրոցին աշակերտներուն խաղ կանչել կուտամ։ Կըսեն թէ՝ ձկնորսներու օղի խմցունելով զանոնք շահած եմ և գեղին մէջ հասարակաց

կարծիքը խղդած եմ։ Անցեալները վարժուհիի մը խնդիր ծագեցաւ. ես կուզէի որ վարժուհին ելնէ. գեղին բոլոր ձկնորսներն ժողովքի եկան և միաբերան պոռացին վարժուհին չենք ուզեր։ Քանի մը լուսաւորեալներ սկսան հարցնել թէ վարժուհին ինչու չէք ուզեր, եթէ յանցանք ունի՝ ըսէք յանցանքն և ան ատեն մենք ալ ձեզի հետ կըլլանք և չենք ուզեր։ Ձկնորսները որ բարի մարդիկ են՝ նորէն պոռացին.

—Չենք ուզեր։

—Ինչո՞ւ չէք ուզեր։

—Մենք ի՞նչ գիտնանք, Բառնիկ աղային հարցուցէք։

—Բայց վարժուհին յանցանք չունի։

—Յանցանք չունենալուն համար չենք ուզեր, ըսին և վէճը գոցվեցաւ. եթէ չգոցվէր՝ ձկնորսներն աղէկ մը պիտի ծեծէին այդ լուսաւորեալները։

—Վարժարանն հիմա ի՞նչ վիճակի մէջ է։

—Աղէկ է, ես ուրիշ գործ չունիմ, առաւօտէ մինչև երեկոյ դպրոցի համար կաշխատիմ. ուզած ժամանակս ալ ազգային հանդէս ընելով լրագիրներու մէջ ծանուցում կընեմ, հանդէս մը կուտամ, քանի մը հարիւր դահեկան ալ անկէ կը փրցունեմ։

—Ի՞նչ բանի հանդէս է այն։ Սահմանադրութեան տարեդարձի՞ հանդէս է, եկեղեցւոյն տօնախմբութեա՞ն հանդէս, թէ վարժարանին..։

—Իրաւ որ կարեւորութիւն տուած չեմ անուն մը դնելու համար, եկո՛ւ տես որ հարցնող փնտռո՛ղ ալ չկայ, բայց գալ տարի անուն մը պիտի դնեմ։

—Քանի՛ տուն հայ կայ։

—Ամառը ութսուն տուն է, աշունը եօթանասունը հինգ, ձմեռը վաթսուն և գարունը վաթսունը հինգ։

—Թաղեցիին արհեստն ի՞նչ է։

—Թաղեցիին մէկ մասը նաւավար է և մէկ մասը ձկնորս։ Ամենքն ալ մաքուր սիրտ կը կրեն և մաքուր օղի կը խմեն, բայց այնչափ առողջ են որ սովորական խօսակցութեան մը մէջ անգամ իրենց ձայնը Թարապեայէն կը լսվի։ Հաստանդամ մարդիկ են, շատ կապրին. անուշ անուշ հայհոյել մը ունին։

—Ողջ ըլլան։ Կիներն ի՞նչպէս կեանք կանցունեն։

—*Ճազմա* կը շինեն, կը ծախեն և երիկնին կը նային։ Ուրիշ թաղերու մէջ՝ գործը կարգին դնողն միայն կը կարգվի որ կարենայ իւր կինը ապրեցունել. հոս հակառակն է, ապրուստը

ճարել չկրցողը կը կարգվի որ կինը զինքը նայի։ Հոս պճնասիրութիւն, բամբասանք, շըռայլութիւն, թատրոններ, զբօսարաններ չկան. Հոս կեանքն անմեղ է։

—Մեծապէս շնորհակալ եմ տուած տեղեկութիւններէդ։

—Օդը շատ քաջառողջ է, եթէ առջի իրիկուընէ երկու օխա օղի խմես՝ առտուն անանկ թեթև կարթննաս որ կը կարծես թէ առջի գիշերը բան մը խմած չես. շատերը Հոս կուգան օղի խմելու։

—Շնորհակալ եմ։

—Եթէ վարժարանին համար նուէր մը ընես՝ ես ալ շնորհակալ կըլլամ։

—Եկո՛ւր սա ձուկը մի՛ փախցուներ, աղա։

—Սա *ստաքօզն* առ ու օղիի *մեզէ* ըրէ, աղա՛ս։

—Սա *քէֆալը* չառնե՞ս։

—Պէտք չունիմ, ըսի և ինքզինքս նաւակի մը մէջ նետեցի։

ՍԷԼԱՄՍԸԶ

Ահա վիճաբանելու, հայհոյելու և իրարու գլուխ պատառելու յարմարութիւն ունեցող թաղ մը, որու մէջ մարդս եթէ վայրկեան մը մնայ՝ ինքզինքն ազգային երեսփոխանական ժողովոյ մէջ կը կարծէ և դուրս ելնելու ճար մը կը մտածէ։ Հարցո՛ւր աս թաղեցւոյն թէ ինչ է այս անսպառ վիճաբանութիւններու պատճառն և վտանգ եղե՛ր, որ հետեւեալ պատասխանը պիտի առնես.

«Սահմանադրութեան գործադրութիւն։»

Այս թաղին մէջ մտնալուդ՝ պէս գինետունէ մը հետեւեալ խօսակցութիւնը պիտի լսես.

—Այս շաբաթ անպատճառ փոխվելու է։

—Այո՛, ես ալ ձեր կարծիքէն եմ, վար առնելու է և տեղը ուրիշ մը դնելու է։ Թաղական խորհուրդ ընտրվողը գործ տեսնելու է։

—Ասանկ թաղական խորհրդութիւն չըլլար։

—Ներեցէք, բարեկամ, թաղական խոր-

Հուրդը դեռ երկու օր է որ պաշտօնի անցաւ... սպասեցէք նայինք ինչ պիտի ընէ...։

—Քանի օր կուզէ թող ըլլայ՝ փոխանակագիր ընդունել տալու չենք որ օր համբենք։

—Եւ դեռ գործ մը չտեսաւ որ....

—Տեսա՞ր խելացի խօսքը... գործ մը տեսած չըլլալուն համար պէտք է որ իյնայ, մենք թաղական խորհուրդ ընտրեցինք, որ վարժարանները բարեկարգէ, թաղին գործերը կարգադրէ, մէկ երկու գանձապետներու քով մնացած դրամն ուզէ...։

—Երկու օրուան մէջ ի՞նչ կրնայ ըլլալ, եղբայր...։

—Երկու օրուան մէջ ի՞նչ կրնայ ըլլալ... երկու օրուան մէջ գանձապետին մէկը թաղականին ամբողջ ստակը պարպեց... շիշ մը օղի բեր ծօ, ինծի մի՛ բարկացներ, Աստուածդ սիրես, քիչ մ'ալ մեզէ բեր։

Ես ալ համակարծիք եմ բարեկամիս... շիշ մ'ալ ինծի ղրկէ, Յակոբիկ։

—Թաղին մէջ քանի խաղաղութիւն ըլլայ, վարժարանները շտկուին կըսենք նէ՝ միշտ բան մը կելլայ... ազգերնիս անոր համար ետ ետ կերթայկոր ա՛... օխա մը ճերմակ գինիէն ղրկէ ինձ վարպետ... սէր և միութիւն ըլլայ

նէ՝ գէշ կըլլայ… գինիի հետ քիչ մ'ալ ծուկ ղրկէ… որո՞ւ պիտի հասկցնես, ամեն մարդ մէկ կողմ կը քաշէ, կենդանութի՜ւն… ի՛նչ պատուական գինի… փոխենք, եղբա՛յր, փոխենք սա թաղական խորհուրդը և տեղը մեր ծանօթներէն քանի մը հոգի դնենք…

—Սա Տ… աղան դնենք, մօտերս շատ ինկած է խեղճը, տունը օխա մը ածուխ առնելու համար դրամ չունի. ան ալ մեր ազգն է, թո՛ղ քանի մը ղրուշ ալ ան վաստկի։

—Սա շիշը լեցո՛ւր ծօ… չեմ ըսեր որ Տ… աղան չվաստկի, բայց մեր ալ վիճակն աղէկ չէ եղբա՛յր… գործերը շատ դադրած են։

—Իմ կարծիքս ալ սա է, որ սահմանադրութենէն գոնէ մեր ածուխին ու փայտին ստակը հանենք… բայց սահմանադրութիւնն ալ գործադրուելու է… սահմանադրութեան դէմ եղողն իմ առաջին թշնամիս է… մեղք է սահմանադրութեան, թէպէտ և Տ… աղային ալ մեղք է։

—Ելէք, ազգային դեղարանը երթանք և հոն լուծենք խնդիրնիս։

—Շատ աղէկ։

Տեսարանն է ազգային դեղարանին մէջ.

—Բարև, էֆէնտի։

—Բարև։

—Բարի իրիկուն։

—Աստուծու բարին։

—Բարեկամներու հետ եկանք ձեզի ձանձրութիւն տալու։

—Ձեր տալիք ձանձրութենէն շնորհակալ եմ... ո՞վ է հիւանդ մէջերնիդ։

—Թաղական խորհուրդը հիւանդ է։

—Հասկցայ... բայց մարդիկը դեռ երկու օր է որ անցան պաշտօնի։

—Աղէկ ա՛, մինչեւ որ տապալենք նէ՝ երկու շաբթուան կըլլան։

—Ի՞նչ յանցանք պիտի գտնենք, զայն տապալելու համար։

—Եղբա՛յր, նախ եւ առաջ տապալելու վրայ խորհինք, վերջը յանցանք մը կը գըտնենք հարկաւ... յանցանքներու սով չկայ, փա՛ռք Աստուծոյ։

—Գիտէք որ ես զձեզ միշտ պաշտպանած եմ, բայց այս խնդրոյն մէջ կէտ մը կայ որուն հակառակ եմ ես։

—Ի՞նչ կէտ։

—Թաղականը յանցանք չունի դեռ, սպասեցէք քանի մը օր, որ սխալ քայլ մ'առնէ եւ ան ատեն իրաւունքով հրապարակ ելնենք։

—Պիտի համաձայնիս մեզի։

—Անկարելի է այս կէտին մէջ։

—Մեզմէ չպլիտի բաժնուիս։

—Խղճիս կը դպչի։

—*Ռօպ տը լաֆէքըթէօր* մը կուտամ ինծի դուն։

—Գլխուս վրայ։

—Ինծ ալ շիշ մը Պօրտօյի գինի տուէք։

—Շատ լաւ։ Չհասկընաք թէ ես Թաղականը չտապալելու կողմն եմ, ես ալ կուզեմ որ տապալվի, բայց…

—Երկար մի՛ ըներ, օխա մը ձկան իւղ տուր ինծի։

—Ձեր ալ սիրտը կոտրել չեմ ուզեր… կաշխատիմ այս գիշեր մէկ աղուոր պատուական և ընտիր յանցանք մը գտնել և անով տապալել Թաղականը, բայց պայմանաւ մը…

—Այսինքն մէկու բան չըսենք։

—Ո՛չ…։ Սա պայմանաւ որ եթէ ասկից վերջը հիւանդանալով դեղ գնելու ստիպվիք՝ իմ դեղարանս հրամմէք։

—Պարտքերնիս է եղբայր, այս գիշերուընէ բոլոր բարեկամներուս կըսեմ որ վաղուընէ անդին հիւընդնան և հօս գան դեղ առնեն. հիւանդ չեղած ատեննին ալ թող գան առնեն, էֆէնտիմ, ի՞նչ կըլլայ եղեր… պարապ տեղը հազարումէկ բանի ստակ կը տրվիկոր…։

—Շնորհակալ եմ։

—Մնաք բարով։

—Երթաք բարով։

Հետևեալ օրը կռիւը կը ծագի թաղին մէջ, թաղեցիներէն խումբ մը պատուաւոր ազգայիններ փայտերով զինված Թաղ. խորհրդարանի վրայ կը յարձակին և թաղականներուն մէկուն ոտներէն, միւսին մօրուքէն, մէկալին ականջէն քաշելով խորհրդարանէն դուրս կը հանեն։ Պատրիարքարանը եղելութիւնը կիմանայ և հրահանգ մը կը ղրկէ որ նկատելով որ ով կսկսի և խորհուրդը լուծեալ է ով կը վերջանայ։

Ինչ որ կը պատմենք հոս՝ տարին հինգ վեց անգամ կը պատահի այս թաղին մէջ։ Սահմանադրութեան հաստատութենէն ի վեր չէ եղած թաղական մը որ իր պաշտօնավարութեան ամբողջ շրջանն լրացուցած ըլլայ։ Աւժամանակեայ թաղական խորհուրդ մը մէկ քանի տարի պաշտօն կը վարէ երբեմն։ Եւ ոչ մի թաղական խորհուրդ կանոնաւոր հաշիւ կրցած է տալ այս թաղին մէջ, թաղեցին ալ թաղական խորհուրդ ընտրելէն գլուխը քերելու ժամանակ չունի որ հաշիւ պահանջէ և առնէ։

Հինգ հարիւր քսան և հինգ տուն կայ հայ հոս, վեց հարիւր երեսուն քուէարկու և երկու հազարի մօտ բնակիչ... բայց երբ թա-

ղականի համար քուէ տալ հարկ ըլլայ՝ քուէարկուներու թիւը վեց հազարը կանցնի. ա՛լ հասկցիր թէ մէկ հոգի քանի՛ քուէ կուտայ հոս. Սէլամսըզցին շատ շռայլ է... քուէի մասին։

Երեք կուսակցութիւն կայ հոս, կեդրոնական, աջակողմեան և ձախակողմեան։

Կեդրոնականն է՝ թաղական տապալող, աջակողմեան է՝ վայրահաջ մասն որ քահանայներու գործիք է, իսկ ձախակողմեանն է՝ անտարբեր մասը, որ միշտ խոհեմութիւն կը համարի լռելն։

Թաղեցւոյն բարեպաշտութեանը գալով կրնաք շուտով հասկնալ զայն երբ ըսեմ ձեզ թէ կիրակի օրերը եկեղեցւոյ մէջ երկու հարիւրէ աւելի մարդ չըլլար, և ժողովրդեան մէջ շրջաբերութեան հանված գանձանակին մէջ ալ հազիւ եօթանասունը հինգ փարա կը գոյանայ։ Այս եկեղեցին տասը քահանայ ունի. Աստուած ամենն ալ անփորձ պահեսցէ և Սէլամսըզցիին պարգևեսցէ։ Եկեղեցւոյ խաչահանգստին ջուրը երկու տեսակ է. մէկն անարատ է, իսկ միւսը նենգված։ Անարատին գինը քիչ մը սուղ է իսկ միւսը ձրի է, ուզածիդ չափ կրնաս խմել։ Առաջին տեսակէն ուզողն լուսարարին կը դիմէ որ անմիջապէս կերթայ

և պահած տեղէն կը բերէ. երկրորդ տեսակէն խմել ուզողը գլուխն եկեղեցւոյ ջրշեջչին վրայ դրված դոյլին կերկընցնէ և ուզածին չափ կը խմէ. այդ ջուրն ախորժակ կը բանայ եղեր։

Հոս ալ Թաղային վարժարանն ետ երթալու մասին կը մրցի միւս Թաղային վարժարաններուն հետ, և շատերը կը յուսան թէ առաջին մրցանակն աս պիտի վաստկի։

Քանի մը տարիներ առաջ սովորութիւն կար հոս օրը երեք ընկերութիւն կազմել... տարուան մը մէջ երեք հազարի չափ ընկերութիւններ կազմվեցան... դպրոցներ բարեկարգելու ընկերութիւն, ընթերցասիրութիւն տարածելու ընկերութիւն, ծխախոտը ձգելու և ափիոն կըլնելու ընկերութիւն, ընկերութիւններ կազմելու ընկերութիւն, գիրք հրատարակելու ընկերութիւն, գիրք չկարդալու ընկերութիւն, ո՛ր մէկը համրեմ, բայց ասոնց ամէնն ալ խոտի պէս անցան գնացին։ Հիմայ հատ մը միայն կայ որու անունն է Կրթասիրաց ընկերութիւն բայց գործը չը գիտենք տակաւին, և չգիտնալու իրաւունք ունինք, վասն զի դեռ նոր է, տղայ է և Աստուած գիտէ մեծնալիքը։ Մեր փափաքն է որ գոնէ այդ ընկերութիւնն իւր նախորդներուն չնմանի։

Իսկիւտարցին ուր որ ալ ըլլայ շուտ կը ճանչցուի։ Երբ կը տեսնես մարդ մը որ լեցուն ճերմակ տոպրակ մը ունի ձեռքը՝ գիտցիր որ այդ մարդը Իսկիւտարցի է, և եթէ չէ՝ մօտերըս անպատճառ Իսկիւտարցի պիտի ըլլայ։ Իսկիւտարցին իւր կեանքին մէջ ընաւ չըսեր իւր մէկ մտերիմ բարեկամին կամ ազգականին. «Այս գիշեր մեր տունը հրամմէ, կերակուրը մէկ տեղ ուտենք»։

Բայց իւր կեանքին ամեն օրերու մէջ ըսելէ չդադրեր այն մարդուն՝ որուն երեսը կեանքին մէջ անգամ մը տեսած է.

«Գիշեր մը խնճոյք մը ըրէ ու զիս ալ հրաւիրէ եղբայր, ինչ կըլլայ, մենք ալ օտարական չենք»։

Գինետունները հոս այնչափ համակրութիւն և քաջալերութիւն գտած են, որ յանդգնած են եկեղեցւոյն քիթը մտնել, այնքան մօտեցած են անոր։ Գինետուններուն յաճախորդները Արամեան զաւակներն են, որ գիշերուան երեքին տուն կը դառնան, վասն զի, ինչպէս ըսինք ազգային վիճաբանութիւնները գինետան մէջ տեղի կունենան և ան ալ ժամը երկուքէն վերջը։ Ժամը երկուքէն առաջ վիճաբանութիւնն արգիլված է, երկու ժամ շարունակ օղի կը խմվի և ետքը ատենապետն

— գի՛նեպանը — զանգակ հնչեցընելով դիւանին պատրաստուած և ատեանին բացուած ըլլալն կը յայտնէ։

Իւսկիւտարցիին նմանը չկայ առեւտուրի մէջ. Պոլսոյ կողմը տասը քարայի ծախուած *Թօմաթէսը* երկու դահեկանէն վար չեն տար Իւսկիւտար։

Սէլամսըզցին լաւ հմտութիւն և կատարեալ տեղեկութիւն ունի ածուխին վրայ. ուստի երբ ձմեռուան համար ածուխ առնելու երթաք՝ Սէլամսըզցի մը առէք ձեր հետը և թող տուէք որ ան ընէ ընտրութիւնը։ Ածուխդ առի՞ր, *մնաք բարովդ* ըսէ ու գործդ գնա՛։

Սէլամսըզցի ժողովուրդն ընդհանրապէս բարձր ձայնով կը խօսի կամ կը հայհոյէ, և աս ալ քաջութեան և անկեղծութեան նշան կը համարի։

Հնութիւններու մէջ նշանաւոր են *Թիւսիւզի* սրճարանն և անոր բազմոցները։ Այս սըրճարանի մէջ կը սորվի ամէն մարդ թէ ինչ է ածուխի, փայտի և միսի գիները, թէ որո՛ւ կնիկն էրիկն թողած ու փախած է, թէ էրիկն թողած ու ինչո՛ւ փախած է, թէ որո՛ւ աղջիկն ո՛ր երիտասարդի պիտի նշանուի և թէ ինչո՛ւ պիտի նըշանուի։ Հոս է նաև *չիֆթլիկ* ըսված զբօսավայրն որ ամէն տեսակ զբօ-

սանք ունի իւր մէջը. մուտքը ազատ է, ել-
նելու համար ալ դրամ վճարելու հարկ չկայ։
Հոս ալ երբեմն ազգային խնդիրներու վրայ
վիճաբանութիւններ տեղի կունենան։ Ազգային
վիճաբանութիւնները տեղի չեն ունենար միայն
այն տեղերն՝ ուր որ պէտք էին ըլլալ։

Իգական սեռն ալ արականին պէս վիճա-
բանութիւնը քիչ մը շատ կը սիրէ հոս։ Քա-
նի մը անգամներ խնամակալութիւններ կազ-
մվեցան և լուծվեցան աղջիկներու վարժարանն
բարեկարգելու համար, չյաջողեցան բարեկար-
գելու... ինքզինքնին նախ և առաջ։

Գեղեցիկ սեռն հոս գեղեցիկ է, աղքատա-
սէր է, գրօսասէր է։ Նորաձևութեան դասերը
Գատը գիւղէն կը սովրի։

Այս թաղին մէջ կան պակլայ նեառղ,
թուղթ բացող կիներ, որ ամեն բան կը բա-
ցատրեն քեզի, ամեն գաղտնիք կը գտնեն։ Ի-
գական սեռին մէջ շատ հաւատացողներ կան
այս կիներուն, սակայն չմոռնանք ըսելու որ
Սէլամսըզի այրերուն մէկ քառորդն իգական
սեռին մէջն կը հաշուըվի միշտ։

Հոս ամեն տուն Ղեպլեպիճի Հօռհօռէն
մէյմէկ կտոր կը կանչեն, և եթէ օր մը ամ-
բողջ Սէլամսըզը պտըտելու ըլլաս Լէպլէպիճի
Հօռհօռին ամբողջ օբերան մտիկ ըրած կըլլաս։

Ազգային երգերը մինչև այսօր չեն կարողացած այս տուներէն ներս մտնելու։

Սիրահարութեան համար հոս մինչև հիմա յատուկ տեղ մը պատրաստված չըլլալով՝ թաղեցին շատ անգամ Իճատիէ կերթայ Խալֆային լեռը և հոն խօս-կապ, նշան-տուք կընէ։ Կիները շատ անգամ հոն ձեռնոց կը նետեն իրենց անարգանք ընող կիներուն և մենամարտութեան կը հրաւիրեն զանոնք։ Դեռ անցեալ օր երկու կին՝ իրարու բաւական հայհոյութիւններ ուղղեցին և իրարու գլխարկ պատռտեցին, և եթէ ոստիկանութիւնը չմիջամտէր՝ իրարու գլուխ ալ պատռտելու հաւանականութիւն կար։

Դպրոցականներուն մեծագոյն մասը փողոցներու մէջ հայերէն չեն խօսիր, սակայն երբ հայհոյել հարկ ըլլայ՝ մայրենի լեզուն կը գործածեն և Սամաթիացիներու երկրորդը կրնան համարվիլ։

Սելամսըզցին այնքան սիրով է իրեն դրացի Եէնիմահալլէցիի հետ որ անցեալներն երբ դպրոցները միացնելու փորձ եղաւ՝ մազ մնաց որ երկու թաղն ալ զիրար կործանելու չափ յառաջ պիտի երթային։ Սելամսըզցին իւր դրացույն հետ դժոխք անգամ երթալ չուզեր։ Եէնիմահալլէցին ալ անոր հետ արքայութիւն ալ

չերթար։ Սէլամսըզցին հիմա այնչափ բաժնըված է Եինիմահալլէցիէն որ ներքին համոզմամբ զայն ուրիշ ազգ մը կընդունի։ Իրարու քահանայէ հաղորդութիւն չեն առներ, և ոչ ալ իրարու եկեղեցի կերթան. արդէն երկու թաղի քահանայներն ալ իրենց ծուխերուն հետ համընթաց կը քալեն։

Եթէ Եէնիմահալլէի վարժարանի մէջ աշակերտ մը կռիւ ընէ՝ իսկոյն զինքը կը յանդիմանեն ըսելով. «Կերևի որ Սէլամսըզի քահանայները կնքած են զքեզ»։

Ուսկիւտարի օդը խիստ է. տկարները անմիջապէս կառնէ կը տանի անդիի աշխարհ։

Ներքին բերքն է հրաժարեալ պատրիարքներ որ կուգան այս թաղին մէջ կը նստին տան մը մէջ որ ձրի կը տրվի. թէպէտ և շատ մը պատրիարքներ առանց վարձքի նստելու տուն մ՚ունենալով հանդերձ չեն ուզեր իրենց հրաժարականը տալ։

ԹՕՐ ԳԱՐՈԻ

—Կաղաչեմ, այս Թաղին անունը մի տար, եղբայր։

—Ինչո՞ւ։

—Վասն զի այս Թաղին անունը տխուր յիշատակներ կարթնցնէ մտքիս մէջ։

—Ի՞նչ պատահեցաւ։

—Երկու տարուան տղաս զոհ տուի այդ Թաղին։

—Օդը այնչափ գէշ է։

—Ո՛չ։

—Շիտակ գրուցէ, եթէ գէշ է՝ մենք ալ չերթանք։

—Ո՛չ, բարեկամ, օդը պատուական է։

—Ի՞նչպէս եղաւ որ տղադ մեռաւ հոն։

—Կիրակի առաւօտ մը տղաս հետս առի ու եկեղեցին գնացի. ես ալ ուրիշներու պէս աղօթքիս զբաղած էի... մէյ մ'ալ ժամերգութեան միջոցին անանկ ձայն մ'ելաւ որ... ա՛հ, մինչև այսօր ականջէս չելնէր այդ ձայնը... ա՛հ, եղբա՛յր, անանկ ձայն մ'ելաւ որ տղաս վախցաւ, մարեցաւ, ինկաւ։

—Տէ՜ր ողորմեա... որոտո՞ւմ էր։

—Ո՛ւր էր թէ որոտում ըլլար... անբացատրելի ձայն մ'էր։

—Թնդանօ՞թ էր։

—Երանի թէ թնդանօթ ըլլար... անմեկնելի բան մ'էր։

—Ի՞նչ էր ուրեմն։

—Տիրացուին ձայնն է եղեր... Անմիջապէս տղաս գիրկս առի ու բժիշկներու դիմեցի. յոյս չկայ, լեզւին բրդած է, ըսին, և զաւակս մեռաւ։

—Այո՛, պարոնին խօսածը սուտ չէ, իմ կինս ալ օր մը վախցաւ այդ ձայնաւորին ձայնէն և երեք ամսու զաւակ մ'անցուց։

—Օր մ'ալ ես լեղապատառ դուրս փախայ այդ եկեղեցիէն։

Այս տեղեկութիւնները կարդալէն ետքը բնական է որ մեր ընթերցողներն դժկամակին մտնել Թօք գաբուի եկեղեցին, ուր Թաղեցին ալ մտնել շատ չսիրեր։ Թաղեցիին եկեղեցի չերթալուն պատճառն՝ եկեղեցւոյն զանգակ չունենալն է կըսվէր. իսկ երբ երկու տարի առաջ Խրիմեան Հօն քարոզ խօսելու գնաց և եկեղեցւոյն մէջ մարդ չտեսաւ՝ Թաղականներուն դառնալով ըսաւ.

—Պարապ բան է որ ծախքեր կընէք ա-

սանկ ժողովուրդին զանգակ շինել տալու համար. իմ տեսածիս ու հասկցածիս նայելով՝ սա պարխսպէն թնդանօթ ալ նետելու ըլլաք՝ աս տեղ մարդ եկեղեցի չպիտի գայ։

Ջերմեռանդներուն գալով՝ ասոնք կը պատասխանեն թէ՝ իրենք կուզեն ամեն օր եկեղեցի երթալ, բայց կը վախնան որ ձայնաւորին ձայնէն կը վախնան և կը հիւանդանան։

Մենք ալ ուրեմն եկեղեցւոյն դռնէն նայելով շատանանք, վասն զի բժիշկի սպտակ տալու ժամանակ չէ։

Այս եկեղեցւոյն մէկ կողմն է թաղային վարժարանն ուր, եթէ Աստուած կամենայ, մանչեր պիտի դաստիարակվին օր մը։ Այս վարժարանին դրան վրան տախտակ մը կար ժամանակաւ, որու վրայ գրված էր Լեւոնեան վարժարան։ Հիմայ այդ տախտակը վերցված է և տեղն ուրիշ բան մը դրված չէ։ Երկու հարիւր մօտ աշակերտներ կան սոյն վարժարանին մէջ, որու ուսման ընթացքը վեց տարուան բաժնված է հետևեալ եղանակաւ.

Ա.	տարի	Ուղղական	Ֆան
Բ.	»	Սեռական	Ֆանի
Գ.	»	Տրական	Ֆանի 'ի Ֆան
Դ.	»	Հայցական	զՖան

Ե. » Բացառական 'ի Բանէ

Զ. » Գործիական Բանիւ

Աշակերտ մը վեցերորդ տարին լրացունելուն պէս վարժարանէն կելնէ և Հայրը վաճառական մը կը փնտռէ որ տղան անոր քով գրագրութեան տայ։ Իսկ երբ Հայրն չյաջողի զաւակը վաճառականի մը քով գրագրութեան դնել՝ կը սրդողի և կը զղջայ իւր տղուն այնչափ ուսմունք սորվեցուցած ըլլալուն համար։

—Կարապետ աղա, զաւկիդ տեղ մը գըտա՞ր։

—Չէ, ուսմունքն ալ պարապ բան է եղեր, եղբա՛յր, տղաս տասնևվեց տարի կարդալ տուի որ ուսումնական ըլլայ և վարժարանէն ելնելուն պէս վաճառականի մը քով դնեմ որ մարդ ըլլայ՝ ամեն բան գիտէ, կրակի պէս է, գրիչէն արիւն կը կաթէ, բայց ինչ օգուտ։

—Վաճառական մը չգտա՞ր։

—Քանի մը վաճառականներու ներկայացուցի զինքը, բայց այդ վաճառականներն ալ տգէտ ըլլալով տղուս յարգը չեն ճանչնար. միւս տղաս պիտի Հանեմ վարժարանէն և արհեստի պիտի տամ։

—Շատ լաւ կընէք։

Եկեղեցւոյն միւս կողմն է աղջիկներու վարժարանն, որու վրայ ալ ժամանակաւ Գոհարիկեան վարժարան գրված էր և վարժարանին մէջ քիչ շատ ուսում կար. իսկ հիմա Գոհարիկեան վարժարան անունն և ուսմունքն վերցված են իբրև աւելորդ բաներ և միայն վաթսունի չափ աղջիկներ կերթան կուգան իրենց կերածը մարսելու և քալել սորվելու համար. վերջինը կրնայ օգտակար ուսում մը համարվիլ, վասն զի շատ աղջիկներ քալելու կերպն ալ չեն գիտեր։

Թաղիս թաղականները գրեթէ բնաւ չեն փոխվիր. մէկ կողմէ հրաժարական կուտան, միւս կողմէ հրահանգ կը ղրկվի Պատրիարքարանէն, հին թաղականները նորէն կընտրվին և առօք փառօք պաշտօնի գլուխ կանցնին և կսկսին գործել։

Վիճաբանութեան մէջ թաղականներու գործածած պաշտօնական լեզուն հետևեալն է.

—Տունշանորդի՛, ես քեզի չըսի՞ որ այդ գումարը հաշուոյն չանցունես։

—Փատի կտո՛ր, ինո՞ւ պիտի չանցունեմ եղեր։

—Իրարու ինչո՞ւ անվայել խօսքեր կընէք իշու կտորներ, չէ՞ք ամչնար, մենք թաղական պիտի ըլլանք, ամեն մարդ մեզմէ բարի օրի-

նակ պիտի առնէ... աւանակի պէս կը վարվիք իրարու հետ... արջու պէս կը խօսիք...։

—Հիմա հօրդ պառկած տեղէն կսկսիմ հա՛... քեզի ի՞նչ կըլլայ կոր... մենք իրարու հետ հաշիւի մը վրայօք մարդու պէս կը խօսինք կոր...։

—Սա աթոռն բռնելուս պէս գլուխդ կիջեցունեմ հա՛, իշու թոռ, իրարու հետ քաղաքավարութեամբ խօսեցէք ըսի, աւանա՛կ, գոմէշ... գէ՜շ ըսի։

Թաղականի մէջ մէկ հոգի կայ միայն որ Ս. Զատկի կամ Ծնունդի օրերը առատ առատ *ժամուց* կուտայ իւր քսակէն, մնացածներն ալ առատօրէն *ժամուց* կուտային բայց թաղականի սնտուկէն կուտային ժամանակաւ. իսկ հիմայ, որ թաղին մէջ իմացված է սնտուկէն *ժամուց* տրվիլը, Ս. Զատկի և Ծնունդի օրերը յիշեալ թաղականներն եկեղեցիէն կանուխ կելնեն կերթան որ չստիպվին *ժամուց* տալ իրենց քսակէն...

Եթէ հարցվի թէ ի՞նչ է թաղական խորհըրդոյ տեսած գործը, կը պատասխանենք որ անոր գլխաւոր գործն է չորս կալուածներէ գոյացած եկամուտը հաւաքել և մէկ լուսարարին ու երկու ժամակոչին ամսական վճարել։ Եթէ լուսարարին ու ժամակոչին հրա-

Հանգ տրվի որ իրենց ամսականներն երթան այդ կալուածները վարձողներէն առնեն ամսէ ամիս՝ Թաղականներուն գործ չմնար։ Զմոռնանք ըսել սակայն, որ Թաղականն երկու ամիսէ ի վեր Թաղին վարժարանին Հոգաբարձութիւնն իւր վրայ առած է... Տէր Աստուած ընդունելի արասցէ...։ Ելնող Հոգաբարձութիւնը, կըսեն, ողջ ըլլայ, վարժարանները բաւական կործանեց և Հեռացաւ։ Յիշեալ Հոգաբարձութեան անդամները երկու տարի առաջ Ս. Ստեփաննոսի տօնախմբութեան օրը չորս տակառ օղի և ութը տակառ գինի բերել տալով վարժարանը, Հոն սեղան շտկեցին և մինչև երեկոյ այնքան օղի և գինի խմեցին որ չկրցան քալել և տակառի պէս գլտորվելով կրցան իրենց տուները մտնել։ Վարժարանին աշակերտներն տեսան իրենց Հոգաբարձուներն նոյն վիճակին մէջ և իրենք ալ գինետուն մը մտնելով մէյմէկ Հատ տնկեցին ի փառս սըրբոյն Ստեփաննոսի Նախավկային։

Եկեղեցին երեք քաՀանայ ունի, որք խօսք կառնեն այն խնդիրներու մէջ, որք Հարսանիքի, կնունքի կամ ննջեցեալի Հետ վերաբերութիւն ունին. ուրիշ խնդրոյ մը վրայ խօսք բացված ժամանակ կը քնանան։

Թաղեցին ալ շատ Հոգ չտանիր իւր վար-

ժարանին ու եկեղեցւոյն, միայն *տիւզ* օղին վրայ է իւր խելքը։ Թող գաբուցին միշտ մինչև առաւօտ կը նստի գինետունը՝ իւր առջևն ունենալով *տիւզի* հետ քիչ մը եփած լուբիա կամ քիչ մը պտուղ՝ եթէ ոստիկաններ չգան ժամը երեքին և գինետան դուռը զարնելով դուրս չհանեն զայն գինետունէն։ Իւր խօսակցութիւնը եղանակով է, կամ *շարգը* պիտի կանչէ կամ *մանի*։ Ազգային գործերուն վրայ բան մի հարցուներ իրեն, վասն զի սովորութիւն չունի ատանկ բաներու վրայ խօսելու։ Իսկ եթէ Կլատսթըն, Պիքօնսֆիլտ, Կրանվիլ անուններէն մին փախցունես՝ անմիջապէս ապտակ մը կուտայ երեսիդ ըսելով թէ Ֆրանսերէն լեզուով հայհոյած ես իրեն։ Զայնաւոր վարժապետն այս գինետունը բերելու է, որ ձայնը հանէ և հոն եղողները փախցունէ, որ մէյ մ'ալ չերթան հոն։

Ուրիշ գինետան մը մէջ խումբ մը կայ որ թաղին ազնուական մասն է։ Ասոնք իրարմէ մէյմէկ կանգուն հեռաւորութեամբ աթոռակներու վրայ նստած են. իրենց առջևն ունին երեսուն փարանոց մէյմէկ շիշ *տիւզ*։ Բընաւ իրարու հետ չեն խօսիր, կարծես սրդողած են իրարու, իրենց երեսը կախած լուիկ մնջիկ իրենց շիշը պարպելու և նորէն լեցնել

տալու կը նային։ Այնպիսի ձևով մը և պարկեշտութեամբ մը խմեն, որ կարծես թէ օղի խմելն պարտաւորիչ է և մեծ պատիժի պիտի ենթարկվին եթէ կաթիլ մը օղի մնայ շիշերուն մէջ։ Լռութիւնը կանոնաւոր կերպով կը տիրէ հոն… մէկը աչերը վեր առնելով իւր քովինին օղիի շիշին չընայիր, հոն արտասանված խօսքերն են *բարի իրիկուն*. *սա լեցուր*. *գիշեր բարի*։ Խօսելու վարժված երեսփոխան մը կը ճաթի եթէ վայրկեան մը նստի անոնց մէջ։

Կիները բնական է որ բամբասանքը սիրեն բայց իրենց աշխատասիրութիւնն վարքն ու բարքը մեծ գովեստի արժանի են։ Անոնք շատախօսութիւն ընելու համար տունէ տուն պտըտող ու փողոցները չափող կիներէն չեն, կաշխատին և իրենց ձեռագործները ծախելով ստակ կը վաստկին։ Պճնասիրութիւն բընաւ չունին. պարկեշտութեամբ կը հագվին՝ և մեծ հնազանդութիւն ու հաւատարմութիւն կը ցցունեն իրենց ամուսիններուն։ Շատ մը այրեր իրենց կիներուն, հայրեր իրենց աղջիկներուն, մանչեր իրենց մայրերուն բեռ եղած են և անոնց վաստկած դրամով կապրին… կեցցէ արական սեռին պատիւը…։

Թաղիս մէջ 400 տուն կայ Հայու, որուն

իւրաքանչիւրին մէջ գրեթէ երկու ընտանիք կայ։

Թօփ գաբուլի օդը շատ առողջ է, և եթէ այսպէս շարունակէ՝ քահանայները այդ թաղէն հրաժարիլ պիտի ստիպվին, վասն զի բնաւ ննջեցեալ չըլլար եղեր։

ԿԷՏԻՔ ՓԱՇԱ

Այս թաղին ազգայիններն իրարու խօսք չեն հասկնար, լեզուները խառնուած են հոն. վասն զի վերջին հրդեհէն ի վեր Պոլսոյ բոլոր թաղերէն ինչպէս նաև գաւառացի ազգայիններէն գաղթականութիւն հաստատուած է հոս։

Ինչպէս որ աշտարակը շինողներն իրարու լեզուն չհասկնալնուն համար չկրցին աշտարակին շինութիւնն աւարտել, այնպէս ալ ասոնք դեռ չյաջողեցան իրենց վարժարանին շինութիւնն աւարտել։

Եօթը կամ ութը ամիս է որ ձեռնարկած են վարժարանի շինութեան առանց անոր ծախքը նախապէս հոգալու, ի սկզբան այնպէս կարծած են ասոնք, որ վարժարանի հիմը դրվելուն պէս ուրիշ բան չմնար ընելու եթէ ոչ առաւօտ երեկոյ քիչ մը ջուր տալ շէնքին արմատին որ բոյսի պէս աճի ու բարձրանայ։ Ուստի հիմը դրվելուն պէս թաղեցին ուրախացաւ, որ վարժարանի խնդիրն ա՛լ լուծվեցաւ և

սպասեց որ ինքնիրմէ բարձրանայ։ Իսկ երբ տեսաւ որ սխալած է իւր կարծիքին մէջ՝ սկսաւ ասդին անդին վազել դրամ ճարելու համար։ Շատ ծանր կերպով բարձրացաւ. այս շէնքը, կէս կանգուն բարձրանալուն պէս՝ երկու ամիս դադար կառնէր և կսպասէր որ թաղեցին դրամ ճարէ և նորէն սկսի բարձրանալ. եթէ մէկ կանգուն բարձրանար՝ չորս ամիս կսպասէր։ Հիմայ որ բաւական բարձրացած է՝ դարձեալ կսպասէ որ պատուհաններու համար ապակի ճարեն ու բերեն։ Այս ընթացքով յուսալի է որ մէկ երկու տարիէն յիշեալ վարժարանն աշակերտ պիտի կրնայ ընդունիլ։

Եկեղեցիէն քիչ մը վեր թաղային սրճարանին դէմ խրճիթ մը կայ ուր կը դաստիարակվին թաղին աշակերտները, որոնց թիւը քսանը հինգ կամ երեսուն է։ Դպրոցին մէջ հետևեալ դասերը կաւանդվին։

Առաւօտէն մինչև կէս օր եկեղեցական երգերու վարժութիւն։

Կէս օրէն վերջը Քերական, Սաղմոս, Նարեկ և քիչ մ՚ալ պնակի վրայ գրավարժութիւն։

Այսու ամենայնիւ այս վարժապետը նընջեցեալի մը լուր առնելուն պէս դասերը կը թողու, ննջեցեալին կը դիմէ և ննջեցեալէն վերադառնալուն՝ աշակերտները ծեծելու կը

ձեռնարկէ։ Ծեծի դասը շաբաթը երեք անգամ է և ան ալ երեկոյեան դէմ։

Ս. Յովհաննէս Աւետարանիչ անուամբ եկեղեցի մը կայ հոս, որուն քարոզիչն ուրիշ մտմտուք չունի եթէ ոչ սա թէ ինչպէս կարելի է քանի մը ամիսէն եպիսկոպոսութեան բարձրանալ։ Ամէն կիրակի քարոզ կը խօսի. ամէն քարոզին բնաբան կը դնէ Աւետարանէն մէկ պարբերութիւն մը և քարոզը կը վերջացունէ արևելեան խնդիրով։

Հոս ալ Թաղական խորհուրդն ուրիշ Թաղական խորհուրդներու պէս կարևորութիւն չտար վարժարանին, այլ կը նայի որ հարուստ ազգայիններէն մէկը մեռնի և անկէ երեք չորս հարիւր ոսկի փրցունելով անոր մարմինն եկեղեցւոյ մէջ թաղէ։

Անհաւատալի չէ որ երբեմն Թաղականի անդամներէն մէկը իւր հարուստ բարեկամներէն մէկուն հետ խօսակցի այսպէս.

—Բարեկամ քեզի համար գեղեցիկ տեղ մը կայ։

—Ո՞ւր, Կոսփո՞ր։

—Չէ։ Կէտիկ փաշայի կողմը... Ծովահայեաց գետին մը։

—Չեմ ուզեր։

—Աքանչելի տեղ... երէկ քանի մը բա-

րեկամներ կը խօսէինք՝ ամէնքս ալ քեզի ար-
ժանի տեսանք այդ տեղը: Եթէ ես ստակ ու-
նենայի՝ ես կառնէի:

—Առնեմ ի՞նչ ընեմ, եղբայր:

—Եթէ մեռնելու ըլլաս՝ իմաց տուր ին-
ծի որ այս տեղը քեզի տանք...:

—Մեռնելէս ետքը գետինն ի՞նչ ընեմ:

—Թաղվելու համար, եղբայր:

—Հիմայ հասկցայ միտքդ, բայց ես դեռ
մեռնելու միտք չունիմ:

—Ես ալ չեմ՝ ուզեր որ հիմա մեռնիս,
Աստուած չընէ, սակարկութիւնը լմնցունենք
հիմայ, դուն երբ որ ուզես՝ այն ատեն մեռիր,
միայն թէ ստակը կանխիկ տուր որ վարժա-
րաննիս շինենք լմնցունենք:

Բարձր ձայն ունեցող ժամակոչները մեծ
յարգ և պատիւ կը վայելեն Թաղիս մէջ:

Հոս 300 տուն կայ հայու: Մեծ մասը
կեսարացի է. ժողովրդեան մէկ մասին գործը
սեղանաւորութիւն է, աննշան մաս մ'ալ ար-
հեստաւոր կը գտնուի:

Եթէ այս Թաղին մէջ ժիր և գործու-
նեայ մէկը տեսնես՝ ան ալ գաւառացի հայն
է, ընիկ Թաղեցին գործունէութենէ զուրկ է:

Թաղեցին նշանաւոր է իր անտարբերու-
թեամբն զոր ցոյց կուտայ ամէն խնդիրներու

մէջ։ Հոս եթէ մէկու մը հագուստը կռնակէն քաշես առնես՝ *ինչուս պէտք կըսէ* և թող կու-տայ որ հագուստը առնեն տանին։

Հոս հարուստ և փոքր կուշտ մարդ չկայ շատ, աղքատն ու արբեցողն չափէն աւելի է։

Եթէ հոս վարպետորդի մէկը գտնըվի՝ ամբողջ թաղն մատի վրայ կառնէ և ամիսներով ու տարիներով կը խաղցունէ։

Թաղեցիներն այն աստիճան վախկոտ են որ եթէ քիչ մը բարձր ձայն հանես՝ ամենքն ալ կը զարհուրին և կը փախչին։

Այս տեղ ընկերական կեանք չկայ. իրենց ամենէն գլխաւոր զբօսանքն է զբօսարանի մը մէջ մտնել և *իքի եիւզ* խաղալ։

Իգական սեռն ոչ գործ ունի և ոչ արհեստ, իր կեանքը քնանալով կամ պատուհաններու առջև նստելով կանցունէ։ Պարոններէն և օրիորդներէն ոմանք գիշերները փողոցները կը շրջին և անմեղ սիրահարութիւններով ժամանակ կանցունեն։

Այս թաղին մէջ կը բնակի Փանոսեան, խմբագիր *Մանզումէի*, բայց չգիտցուիր թէ թաղին վարժարանին վրայ ինչու հոգ չտանիր։ Հոս կը բնակին նաև քանի մը բժիշկներ, որոնցմէ մին անցեալները մինչև որ ստակը չառաւ՝ տունէն դուրս չելաւ աղքատ հիւան-

դի մը երթալու համար։ Հարուստներն ալ պարտաւոր են հոս նախ բժիշկին այցելութեան գինը ղրկել և ապա աղաչել բժիշկն որ բարեհաճի գալ և իրենց հիւանդն... մեռցունել։ Այն ատեն բժիշկը վազելով կերթայ։

Հոս է Վարդովեանի թատրոնը որ ձմեռուան եղանակին մէջ ներկայացումներ տալով ժողովուրդը կը կրթէ։ Քանի մը ատենէ ի վեր հայերէն ներկայացումներն արգիլուած ըլլալով Բ. Դրան կողմէ՝ միայն տաճկերէն լեզուով ներկայացումներ կը տրվին։ Թաղեցին ալ վախէն հայերէն չխօսիր որ Բ. Դռնէն դիտողութիւն մը չըլլըվի իրեն։

Այս թատրոնէն օգուտ քաղելով քանի մը խաբեբաներ չորս կանգուն երկայնութեամբ և մէկ ու կէս կանգուն լայնութեամբ յայտարարութիւններ կը հրատարակեն՝ *փառաւոր ներկայացում, սքանչելի ներկայացում, խիստ շքեղ ներկայացում, արտաքոյ կարգի ներկայացում, ներքոյ կարգի ներկայացում* ևն. ըսելով խեղճ ժողովրդեան քթէն կը բռնեն և անճոռնի ներկայացումներ տալով ժողովրդեան քսակը կը պարպեն։ Հոս թատրոնի դռնապանն հեղինակ կըլլայ և ողբերգութիւն մը կը գրէ եթէ առաւօտ մը քսակին մէջ ստակ չգտնէ։ Թատրոնի տեսարանին վրայ փառաւոր ներկա-

յացումներ տրված են շնորհիւ Վարդովեանի անդուլ աշխատութեանը, բայց տեսարանէն դուրս օթեակներու մէջ ալ ներկայացումները պակաս չեն եղած։ Քիչեր են որ թատրոն կերթան ներկայացված խաղը տեսնելու համար, շատերը օթեակներու մէջ կը նային իրենց փնտռած անձերը գտնելու համար։

Երբ վարագոյրը բացվի՝ հանդիսականները ուժգին ծափահարութեամբ կողջունեն դերասաններն և իրենց երեսը կը դարձունեն դէպ ի օթեակները. շատ անգամ ծափահարութիւն մը կը լսվի այնպիսի վայրկենի մը մէջ ուր բնաւ հարկ չկայ ծափ զարնելու։ Հանդիսականներէն ոմանք կըսեն.

—Ի՞նչ անպիտան մարդեր կան, հիմա ծափահարութիւն ընելու ի՞նչ կայ։

Եւ չեն գիտեր խեղճերն որ ծափահարութիւն ընողն խաղին համար չըրաւ այլ իւր սիրուհիէն ժպիտ մը կամ նշան մը առած ըլլալուն համար ծափ զարկաւ։

Ընդհանրապէս ուրիշ թաղերէն ազգայիններ կուգան թատրոն։ Կէտիկ բաշացին շռայլութիւն կը համարի տարին անգամ մը թատրոն երթալը։ Եւ արդէն հոս բնակողներուն մեծ մասը ոսկւոյ միայն երկրպագութիւն կընեն և ոչ ուրիշ բանի։ Կան քանի մը հոգի-

ներ որ տարին անգամ մը կրնան թատրոնէն ներս մտնել՝ ան ալ եթէ յաջողին չքշված պակաս ոսկիները թատրոնի տոմսավաճառին կլլեցունել։ Եթէ տոմսակավաճառն դիտողութիւն ընելով յայտնէ ոսկւոյ պակաս ըլլալն՝ սա պատասխանը կառնէ.

—Եթէ մեր ոսկին պակաս է՝ ձեր տալիք խաղն ալ լման չէ ա՛։

Ուրիշներն ալ տնտեսագիտութեան համար իրենց ընտանիքները կառնեն և փողոցի մէջ թատերաբեմին ետևի կողմը կը կայնին, որ անկից լսեն ներկայացումն. մէկ մասն ալ տոմսակավաճառի և կամ ուրիշ պաշտօնեայի մը հետ խօսքը մէկ ընելով՝ ձրի կը մտնէ թատրոնէն, և Վարդովեան կը կարծէ թէ այս անկարգութիւններուն առաջքն առնելով դրամ պիտի վաստկի։

Կէտիկ բաշայի դիրքը բարձր է և օդն ալ գէշ չէ. միայն թէ մարդս իւր տունէն մինչև որ շուկայ երթայ՝ հազար ու մէկ գոյն փոշիներու մէջ լողայ, եթէ լողալ չգիտնայ՝ խղդվի։

ԻՒՍԿԻՒՏԱՐ ԵԷՆԻ ՄԱՀԱԼԷ

Լսած էք անշուշտ որ ախտ մը կայ որու անունն է ինձի մի՛ դպչիր, բայց չէիք իմացած հարկաւ որ այդ ախտն այս Թաղին մէջ ծնունդ առած է։

Հիմայ հասկցաք ա՛լ որ այս Թաղին մատ դպցունելու չէ, եթէ չէք ուզեր աւելի եւս վատթարացունել զայն։

Մեր ուշադրութենէ վրիպելու չէ որ եթէ այս Թաղին աղաներուն դպչելու չըլլաք՝ Թաղին բոլոր իրաւունքներն օտարի կը ծախեն, իսկ եթէ դպչելու ըլլաք՝ ազգին իրաւունքներն օտարի կուտան. ահա դպչելու և չդպչելու տարբերութիւնն։

Փոքրիկ պատմութիւն մը ընենք հոս.

Բաւական տարիներ առաջ տեղւոյն յոյները՝ գերեզմանատուն չունենալով հոն, կը փափաքին աժան գնով ծախու առնել գետին մը ուր Թաղել կուզէին իրենց ննջեցեալները։

Թաղին քանի մը հայ աղաները յոյներու այս դիտաւորութիւնը լսելով անոնց հետ բա-

նակցութեան կը մտնեն․

—Իմացանք որ Թաղիս մէջ տեղ մը կը փնտռէք եղեր ձեր ննջեցեալները թաղելու համար։

—Այո՛, անանկ միտք մը ունինք։

—Այս մասին մեր ձեռքէն եկած ծառայութիւնը չենք գլանար ձեզի, երկու եկեղեցիներն արդէն քոյր եղբայր են, իրարու շատ կը նմանին, երկուորեակ են կարծես...

—Շնորհակալ ենք։

—Քոյրն եղբօրը վրայ կը խենդենայ։

—Ողջ ըլլայ։

—Ըսէք մեզի հիմայ․ դուք ո՞ր կողմ կուզէք գետին ունենալ։

—Մենք կուզենք որ ձեր գերեզմանատանը կէսը մերն ըլլայ։

—Ադ ըլլալու բան չէ, ատոր խօսքը մի՛ ընէք...

—Ինչո՞ւ, քոյրն իւր եղբօրն այս ծառայութիւնը չկրնա՞ր ընել։

—Անկա՛րելի է։

—Ինչո՞ւ անկարելի ըլլայ, ատկէ դիւրին ի՞նչ կրնայ ըլլալ...

—Մեր գերեզմանատունն ի՞նչպէս ձերինը կրնա՞յ ըլլալ...

—Գիշերուան մը մէջ մեր Պալըգլըյի գե-

րեզմանատունէն գերեզմանաքարեր բերել կուտանք, կը դնենք և հետևեալ օրը կըսէք թէ յոյները մաս ունին եղեր մեր գերեզմանատան մէջ։

—Ատանկ բան մը կարո՞ղ ենք ընել։

—Կարող էք հապա, դուք թաղին երևելիներն էք, մեծերն էք, դուք ամբողջ թաղն ալ կրնաք ծախել։

—Հապա մեր խի՞ղճը...

—Խիղճն ասանկ գործերու մէջ մտնելու իրաւունք չունի, խղճին ապտակ մը կը զարնէք դուրս կը վռնտէք... կամ թէ ձեր խղճին քանի մը ոսկի կուտաք...

—Իրաւունք ունիք, խղճի դպչելու բան մը չկայ հոս, մեր ըրածը գողութիւն չէ, սպանութիւն չէ, եղբայրն իւր քոյրէն գետին կուզէ և քոյրն ալ կուտայ, ասոր ո՞վ կրնայ բան մը ըսել...։

—Խղճի վերաբերեալ խնդիր չէ աս... փառք Աստուծոյ, ձեր ըրածը գողութիւն չէ, ազգին մէկ կալուածէն մեզի ալ բաժին պիտի հանէք։ Աւետարանը կըսէ. երկու շապիկ ունեցողն մէկն ընկերին տալու է, և որովհետև դուք հոս մէկ գերեզմանատուն ունիք, պէտք է որ կէսը մեզի տաք... Աստուածահաճոյ գործ մ'է աս։

—Մեզի ալ այնպէս կը թուի…

—Ձեր այս աստուածահաճոյ գործին համար վարձատրութիւն ալ պիտի ընդունիք…

—Չէ, չէ, մենք կաշառքով գործ չենք տեսներ։

—Կաշառք… Աստուած չընէ։

—Չենք ուզեր որ ըսեն թէ աղաները ստակ կերած են ու ազգին տեղն ուրիշի ծախած են։

—Մենք ալ չենք ուզեր։

—Ինչո՞ւ բամբասվինք։

—Ինչո՞ւ բամբասվիք… ես վարձատրութիւն բառը գործածելով հասկցնել ուզեցի թէ Աստուծոյ կողմէ պիտի վարձատրվիք…

—Ասոր ըսելիք չունինք, բայց կաշառք չենք ընդունիր, ուրիշ բան է եթէ դուք մեր տեսած գործէն գոհ ըլլաք և ձեր շնորհակալութիւնն յայտնելու համար մեզի դրամական նուէր մը ընէք… Նայէ, ատոր ըսելիք չունինք, իբրև նուէր կընդունինք, բայց իբրև կաշառք, բնաւ երբէք, ատ մեր պատուոյն կը դպչի։

—Շատ լաւ․ մնաք բարով։

—Երթաք բարով։

—Քանի մ’օրէն կը տեսնվինք։

Քանի մ’օրէն ետքը յունական տապանաքարեր կը տեսնվին մեր գերեզմանատան մէջ.

ժողովուրդն իրար կանցնի։

—Իմացա՞ր, Պ. Կարապետ։

—Չիմացայ, ի՞նչ կայ։

—Մեր գերեզմանատան մէջ յունաց քարեր կան։

—Անկարելի է։

—Ես տեսայ։

—Թերեւս մեր քարերը յունարէնի թարգմանած են։

Ժողովուրդն աղաներու կը դիմէ։

—Աղաներ, ինչո՞ւ նստած էք։

—Ի՞նչ ընենք հապա։

—Գերեզմանատունը երթալու վրայ է։

—Ո՞ւր։

—Չգիտենք ուր... յունաց քարեր կան։

—Օրհնեալ ժողովուրդ, առաջուց չկայի՞ն այդ քարերը։

—Չկային։

—Մեր գիտցածին նայելով՝ այդ քարերը շատոնց ի վեր կային հոն, և յոյներն իրաւունք ունին այդ գետնի վրայ։

Ժողովուրդը կը յուզուի. գերեզմանատան մէջ կռիւը կսկսի, յիսունէն աւելի հայ երիտասարդներ կը բանտարկվին և ազգը մեծ դըժուարութեամբ կարող կըլլայ առնելու գերեզմանատան կէսը յոյներէն, որք ամբողջ գե-

րեզմանատունը կլնել կուզէին։ Հոս կը վերջանայ այն փոքրիկ պատմութիւնն, որ այն ատեն մեծ յուզում պատճառած է ժողովրդեան մէջ։

Թաղականութիւնը հոս մենաշնորհ մ'է քանի մը անձերու, որք քսան տարիէ ի վեր իրենք զիրենք կընտրեն, ամեն տարի հրաժարական կուտան, նորէն կընտրվին, դարձեալ կը հրաժարին, վերստին կընտրվին։ Ասոնց քաղաքականութիւնը միապետական է. խեղճ Սահմանադրութիւնը ինքզինք կը պատռտէ և դարձեալ չէ կարող իւր ձայնը լսելի ընել։ Թաղական խորհուրդն ուզածին պէս կը կառավարէ վարժարանն որ այժմ անդրջրհեղեղեան կարգի դպրոց մը կրնայ համարվիլ։ Ճեմարանն այն աստիճան հինցած է, որ ամենաթեթև հով մը փչած ժամանակ երկրպագութիւն կընէ։ Եկեղեցին բաւական հարուստ ըլլալով՝ կարող էր իւր թաղին վարժարանին ծախքերը հոգալ՝ եթէ Աստուած կամենար...։ Թաղեցին այս մասին բոլորովին անհոգ է. իմին ինչուս պէտք, թաղական խորհուրդն հարկաւ իրաւունք ունի որ, կըսէ, այսպէս կը վարուի։ Ազնուապետական մասը թաղական խորհրդոյ համամիտ է ամեն խնդիրներու մէջ, և այս մասն պատարագի ժամանակ երկու անգամ, *առաքելոցին* և

օրՀնեալ եղերուքին, Թաղական խորՀրդարանը կերթայ, սիկար քաշելու և խաՀվէ խմելու, եթէ երբեմն այս մասէն մին մոռնայ Թաղական խորՀրդարանն երթալու և խաՀուէ խմելու՝ Թաղականէն ժամակոչ մը կը ղրկվի եկեղեցին և իմաց կը տրվի այդ աղային որ խաՀվէն պաղած է, Հրամմէ Թո՛ղ խմէ։

Եկեղեցւոյն մէջ առաջին փնտռվելիք բանն է իրենց Համար փառաւոր ձայնաւորներ ունենալ. ասոնք կուզեն որ իրենց ձայնաւորին ձայնը Գատը գեղէն ալ լսվի, որ այդ գեղէն ալ ժողովուրդ գայ իրենց եկեղեցւոյն։

Եէնի մաՀալէն երկուքի բաժնված է. վերին Եէնի մաՀալէ և ստորին Եէնի մաՀալէ և Եէնի մաՀալէ — Նոր Թաղ — կոչվելուն բուն պատճառն ալ Թաղին Հին ըլլալն է։

Վերին Եէնի մաՀալէն բոլորովին ազնուապետական է, ամեն մարդու Հետ տեսնվելու չգիջանիր, Ողիմպոսի աստուածներուն Հետ միայն տեսնվելու արժանի կը Համարին զիրենք։ Այս մասն, ինչպէս ըսինք, իւր կարծիքը Թաղական աղաներուն տուած է և բնաւ բանի մը չխառնվիր. միայն կը խառնվի այն խնդիրներուն որոնք աղէկ միսի, կարագի, բանջարեղէնի, գինիի, օղիի և վերջապէս մարմինը ուռեցնելու արՀեստին Հետ կապակցութիւն ունին։

Ահաւասիկ վերի թաղին բնակիչներէն մէկուն խօսակցութիւնն Սէլամսըզցիի մը հետ.

—Էֆէնտի, այսօր ազգային ժողով գացի՞ր։

—Երթալու միտք չունէի, բայց այդ կողմէն միս առնելու ստիպուած ըլլալով քիչ մը ներս նայեցայ։

—Ի՞նչ կար։

—Ծունշանորդիները պատուական միս կը կտրեն կոր...

—Ազգային ժողովին համար ըսի...

—Վեց ու կէս օխա առի, բայց ասանկ ընտիր միս...

—Երեսփոխանները ամբողջ եկա՞ծ էին։

—Բաշա լիմանի գինիով ինչ աղուոր կերթայ, գիտե՞ս։

—Եղբայր, ազգային ժողովոյ մէջ ինչ խօսեցան այսօր։

—Ինչ գիտնամ, եղբայր... փորձա՞ծ էք, ոչխարի միսէն պիֆթէք կը շինվի՞ մի։

—Իմ խօսքիս պատասխանէ։

—Ի՞նչ պատասխանեմ, ես գիտե՞մ ինչ խօսեցան, երեսփոխանին մէկը դուրս ելած մէկուն կը պօռար ըսելով թէ՝ ես քեզի պէս ազգին ստակները կերած չեմ և քեզմէ աղէկ օրէնք գիտեմ... աղէկ օրէնք գիտնալն ստակ

չըներ, մարեան անանկ մէջ կը կլլեցունեն որ... այսօր ինչո՞ւ համար քէֆալ չկար։

—Մնաք բարով։

—Երթաք բարով, գիշերը եկուր նարտ խաղանք։

—Տեղս հեռու է, մնաք բարով։

Վերի թաղին իգական սեռը գեղեցիկ է, բայց արական սեռն այդ գեղեցկութենէ զրկված է։ Իգական սեռին մէջ բամբասանքն այն աստիճան յառաջ գնացած է, որ եթէ ուրիշ մը բամբասելու համար նստին՝ շաբաթէ մը հազիւ կրնան լմնցունել։ Հոս կիներն պատուհաններու առջև կը նստին և փողոցէն անցնողին հասակին, քթին, մօրուքին, հագուստին վրայ դիտողութիւններ կընեն։ Կիները հոս երկու գլխարկով եկեղեցի կերթան թէպէտև մէկ գըլուխ ունին։ Գլխարկին մէկն իրենց գլուխը կը դնեն և միւսն սպասաւորն կը տանի իրենց ետևէն։ Եկեղեցւոյ մէջ գլխարկը կը փոխվի։ Կիներուն գլուխներն այնքան փոքր են որ հիմակուան գլխարկներէն հատ մը բաւական էր չորս կնկան գլուխ գոցել եթէ սովորութիւն ըլլար չորս հինգ հոգիի մէկ գլխարկ դնելը։ Նորաձևութիւնն հոս կը պաշտվի. Եէնի մահալէցուհին Սէլամսըզ կերթայ և անկէ հագուստի նոր ձևեր կը գողնայ։

Վարի Թաղն Հաստրակապետական է։ Երիտասարդութեան մէջ երբեմն շարժում կը տեսնըվի բայց այդ շարժումն միշտ ապարդիւն կը մնայ, վասն զի միապետութիւնն Թող չտար որ երիտասարդութիւնը գործէ։

Այս Թաղին մէջ ալ ընկերութիւններ Հաստատուած և կործանված են. Թէպէտև այժմ չգիտենք Թէ ընկերութեան մասին ինչ վիճակի մէջ է, սակայն դիւրին է գուշակել որ կամ ընկերութիւն մը կազմվելու վրայ է կամ ընկերութիւն մը կործանվելու վրայ։

Երիտասարդութեան մէջ մաս մ'ալ կայ, որ ինքզինք ձայնաւորութեան տուած է և աղուոր խաղեր երգելով պօռալ կը փափաքի. այս մասին կարծիքն այն է Թէ՝ գեղեցիկ ձայնով խաղ կանչելն մեծապէս կը նպաստէ ազգային յառաջադիմութեան և Թէ՝ եԹէ քիչ մ'ալ օղի կամ գինի խմելով խաղեր կանչվին՝ ազգին վերականգման գործը դիւրացած կը Համարվի։

Թաղեցւոյն ընդՀանուր լեզուն տաճկերէն է, իսկ աղքատներունը Հայերէնով խառն տաճկերէն։

Գինետուն յաճախողները մեծ մասամբ աղքատ են և մոլի, իրենց սովորութիւնն է ժամը չորսին տուն դառնալ։ Հարուստները չեն

երթար գինետուն և չերթալու ալ պատճառունին, վասն զի գինետուններն իրենց տուներուն մէջ փոխադրած են։ Այս թաղին թէ հարուստն և թէ աղքատն ընդհանրապէս ուտելու, խմելու, պառկելու և քնանալու համար միայն աշխարհ եկած կը կարծէ զինքը։

Հոս կը բնակի Պ. Խաչատուր Միսաքեան որուն գործերուն հրատարակութեանը կսպասէ դեռ ազգն։

Հոս կը բնակէր Փունջ լրագրի խմբագիր Պ. Համբարձում Ալաճաճեան, որ իւր թերթը շաբաթն երկու անգամ հրատարակել բաւ կը համարի ազգին ծառայելու համար։

Այս թաղն նոյնն է այսօր ինչ որ էր հարիւր տարի առաջ. և եթէ երիտասարդութիւնն թաղին գործերուն ձեռք չերկնցնէ՝ երկու դար ալ այսպէս կերթայ։ Ուստի Սէլամսըզցիին կիյնայ որ շաբաթը մէկ անգամ հսկում ընէ իւր դրացւոյն համար։

Շատերը կը պնդեն թէ եթէ Եէնի մահալլէցիք քանի մը շաբաթ ուրիշ գեղ մը փոխադրվին օդափոխութեան համար՝ թաղին օդը կը փոխվի և թաղեցին ալ իւր կարծիքներուն մէջ փոփոխութիւն զգալով քիչ մը կարթննայ քունէն։

Տեղւոյս քարոզիչն է Մատթէոս եպիսկո-

պոս Իզմիրլեան որ եպիսկոպոսանալու համար Ղալաթիոյ օճախը գործիք եղած է ժամանակաւ, և իւր ձեռներէն բռնելով քալեցնող Հայրիկն տապալելու աշխատած է գիշեր ցերեկ... Թերևս օր մը արդարանար այս մարդն եթէ աշխատակից չլինէր այնպիսի խմբակի մը որ իրեն անձնական շահուն համար կը գործէ միայն։ Արդեօք Պատրիարք ըլլալու համար զո՞վ պիտի մատնէ այս կրօնաւորը...։

ԲԵՐԱ

Բերայի սահմանն է արևելքէն խաղամոլութիւն, արևմուտքէն պճնասիրութիւն, հարաւէն շռայլութիւն և հիւսիսէն խարդախութիւն։

Ա՛լ ասանկ սահմանակիցներ ունենալէդ ետքը հանդարտ սրտով կեանք անցո՛ւր։

Այս թաղը Պոլսոյ Բարիզն է եթէ Բարիզն իրեն նուաստութիւն չհամարիր իւր անունն Բերայի վրայ տեսնելը։

Անուանի են հասարակաց պարտէզներն որք դրախտ ալ կը կոչվին և ուր կը գտնվի ծառ գիտութեան բարւոյ եւ չարի. բարւոյ ծառը դեռ պտուղներով բեռնաւորված է իսկ չարի ծառին վրայ ոչ թէ պտուղ, այլ տերև անգամ չես կարող գտնել։

Փողոցները բաւական լայն են, միայն թէ առաւօտներն այդ փողոցներէ անցնելու չգար, վասն զի ամեն առաւօտ կաւլըվին և փոշեղէն մառախուղ մը չորս կողմը կը պատէ։

Ունի գեղեցիկ խօսարաններ որոնց մէջ եր-

գեցիկ աղջիկներ մինչև առաւօտ եղանակով կը խօսին այլ և այլ նիւթերու վրայ։ Ունի նաև համալսարաններ, որոնց մէջ աղէկ թուղթ խաղալու, վարպետութեամբ դիմացինդ կողոպտելու գիտութիւնը կաւանդվի դիւրուսոյց եղանակով։

Տուներուն գրեթէ երեք մասը քարուկիր է։ Այս տուները շատ քաջ են, կրակէ բնաւ չեն վախնար բայց կայրին։

Ձեռագործներն մեծ կատարելութեան հասած են, գեղեցիկ սեռէն անոնք որ գող կըլլային եթէ արական սեռին վերաբերէին, հոս խանութներ բացած մեր ազգին աղջիկներուն և տիկիններուն գրպաններէն ամեն օր, ամեն ժամ, ամեն վայրկեան, ամեն բոպէ բազում դրամ կը քաշեն։

Փոքրիկ գլխարկի մը համար երկու ոսկի կուզեն, իսկ գայն շտկելու համար, այսինքն վրան ծաղիկ մը կապելու համար մէկ ոսկի կը պահանջեն. Բարիզէն եկած գաղափարին համեմատ շապիկներ կը կարեն, զոր առաջին անգամ կոճկելուդ կոճակները կը բրդին, եթէ քիչ մը երկար շունչ առնես՝ կարերը կը քակվին. այսպէս հասկցիր բոլոր հագուստներուն համար։ Այս տեղէն շապիկ կամ զգեստ ծախու առնողն ուշադրութեամբ և որոշեալ չափով շունչ առնելու է։

Նշանաւոր է խուր լիճն որ ձմեռ ատեն կը գոյանայ Թագսիմէն մինչև Դալաթիոյ Սէրայը։ Ընկերութիւն մը այդ լճին վրայ նաւակներ բանեցնելու արտօնութիւն խնդրեց, բայց չը կրցաւ ստանալ։

Եթէ արտօնութիւն տրված ըլլար՝ այդ մարդը մեծ գումարներ կը շահէր․ սակայն այս արտօնութեան հակառակեցան կիներէն ոմանք, որք բարեպատեհ առիթ կը համարէին սոյն լիճն իրենց խոշոր սրունգներն արգոյ հասարակութեան ցոյց տալու համար․ վասն զի երբ այդ լճակէն անցնէին՝ մինչև ծունկերը վեր կառնէին իրենց շրջազգեստն։ Գալով այն կիներուն, որք նիհար սրունգներ ունէին, ասոնք բաւական աշխատեցան որ շնորհվի այդ արտօնութիւնն, որպէս զի իրենք ալ ձմեռուան եղանակին մէջ կարողանային դուրս ելնելու ազատութիւնը վայելել, վասն զի ասոնք կը զգուշանային իրենց տկար սրունգներն ուրիշներու ցուցնելէ, միանգամ ընդ միշտ հաստատելու համար այն ճշմարտութիւնն թէ՝ կիներն իրանց տգեղ կողմերն ծածկելու համար միշտ մեծ զոհողութիւններ կընեն։

Այս թաղին ազգայիններուն վրայ կատարեալ տեղեկութիւն տալու համար պարտաւոր ենք շատ մասերու բաժնել զանոնք։

Մաս մը կայ, որ բնիկ Բերացի չէ, այլ
կամ Հասգիւղցի կամ Եէնի Գաբուցի է, որ ժա-
մանակաւ շատ հարուստ ըլլալուն պատճառաւ
այս թաղն եկած է և սնանկացած է, որպէս
թէ Հասգիւղի կամ Եէնի Գաբուի մէջ սնան-
կանալն մեծ դժուարութիւններ ունենար։ Արդ
սնանկացած բոլոր ամիրաներն գրեթէ այս
թաղին մէջ կը բնակին։ Եւ արդարև այս
թաղն շատ դիւրութիւններ կընծայէ այն ան-
ձերուն, որք հաստատապէս որոշած են դադ-
րեցնել իրենց վճարումներն, և ասոր համար
է որ շատ վաճառականներ հոն կերթան երբ
սնանկանալ փափաքին։ Շատերն ալ սնանկա-
նալէ վերջը հոն կերթան իրենց ծանօթներէ
հեռու մնալու համար, վասն զի սնանկու-
թիւնն ժամանակաւ այնքան անպատիւ բան
մը նկատուած էր, որ սնանկացող մը նորընծայ
քահանայի մը պէս քառասուն օր ապաշխա-
րանք կը քաշէր և տունէն դուրս չէր ելներ.
հիմա, փառք լուսաւորութեան, սնանկու-
թիւնն թէպէտև սովորական բան մը դարձած
է, բայց դարձեալ կը գտնուին խաւարեալ
մարդեր, որոնք իրենց փոքրկութիւն և ամօթ
կը համարին ուրիշին իրաւունքն կլնելը։ Ահա
այս խաւարեալներն են որ Բէրա կը գաղթեն.
լոյս մաղթենք իրենց համար որպէս զի նա-

խապաշարումը մէկդի թողլով հանդարտ խըղճով սնանկանան և իրենց մեծ պատիւ համարին ուրիշներու ստակներն ուտելը։ Արդէն հարստանալու համար ամենէն կարճ ճանբան է աս. և այն բոլոր հարուստներն զորս այսօր կը տեսնենք, բայց տեսնել չենք ուզեր, այդ ճանբով հասած են իրենց նաւահանգիստը։ Ահա մարդ մը՝ որ իւր կեանքին մէջ բնաւ վաճառականութեամբ չէ զբաղած և այսօր Վոսփորի երկու ափերուն վրայ բարձրացած հոյակապ շէնքերու տէր է։ Ի՞նչպէս կառուցած է զանոնք. մի՛ հարցուներ, յափշտակութեամբ կառուցած է։ Ասդին դարձիր և կը տեսնես այնպիսի անձեր, որք իրենց կեանքին մէջ հազիւ ապրելու համար դրամ վաստկած են, բայց այդ անձերն այսօր չգիտեմ ո՛ր կղզւոյն մէջ տէր են այնչափ գետիններու՝ որոնցմէ Նոյ նահապետին օրէն ի վեր մաս մաս կը ծախեն և այդ գետինները չեն սպառիր. ոչ թէ միայն չեն սպառիր, այլ որքան ծախվին այնքան կընդարձակվին։ Ի՛նչպէս. մի հարցուներ, վասն զի պատասխանը գողութիւն է, և այս գողերն մեծ յարգ ու պատիւ կը վայելեն հասարակութեան մէջ, որ կըսէ անոնց համար.

—Շատ խելացի, շատ ճարպիկ մարդեր են, կանխաւ պատրաստած են իրենց ապագայն։

Եթէ ասոնք ուրիշ հողի մը վրայ գտընվէին՝ ցմահ բանտարկութեան կը դատապարտվէին։

Դաս մ՚ալ կայ, որ ո՛չ գործ ունի և ո՛չ եկամուտ և ո՛չ ալ հոգ ապրելու համար։ Այս մասին վրայ եթէ ակնարկ մը ընես՝ կը զարմանաս թէ ինչպէս կապրի և ինչո՛ւ անօթութենէ չմեռնիր, բայց երբ իր ընթացքը քիչ մը քննես՝ կը զարմանաս թէ ինչու միլիոնի տէր չըլլար։ Այս մասին բոլոր դրամագլուխն է իւր կրած հագուստն զոր կը շինէ բարեկամներէ նախ փոխ առնելով և յետոյ չվճարելով։ Բոլոր հարստութիւնն իւր վրայ կը կրէ, Պիասի աշակերտներէն է։ Այդ հագուստին տէր ըլլալուն պէս բարեկամէ մը քանի մը դահեկան կը գտնէ և կերթայ Թաղին ամենէն նշանաւոր սրճարանին մէջ կը նստի։ Աչերը կը յառէ սրճարանին դրանը՝ ուսկից անծանօթի մը մտնելուն կսպասէ ճիշդ այն ձկնորսին պէս, որ կարթը կը ձգէ ջուրին մէջ և ձուկի մը գալուն կսպասէ։ Օտարական մը մտա՛ւ, անոր հետ իսկոյն բարեկամ կըլլայ, քովը կերթայ և կսկսի խօսակցութեան.

—Ե՞րբ եկաք, կը հարցնէ անոր։

—Երեկ գիշեր եկայ։

—Ես զձեզ տեղ մը տեսած եմ, զձեզ

պիտի ճանաչեմ... բայց յիշողութիւնս քիչ մը տկար է ու...

—Կարելի է։

—Մարտիրոս աղային քեռորդի՞ն էք դուք։

—Ո՞ր Մարտիրոս աղային։

—Մարտիրոս աղա մը կար... սա իքը... սա Մարտիրոս աղան որ վերջը... վերջը բան մը եղաւ։

—Վերջաբա՞ն մի եղաւ...

—Վերջը բան մը եղաւ ըսին այն ատեն-ները։

—Մարտիրոս անունով մօրեղբայր չու-նիմ ես։

—Զունի՞ք մի։

—Զունիմ։

—Ո՞վ է ան ուրեմն որ Մարտիրոս ա-նունով մօրեղբայր մը ունի, որ վերջը բան մը եղաւ... Ներեցէ՛ք, Ներեցէ՛ք, Հիմա յիշե-ցի... դուք չէք, ես ձեզի ուրիշի մը նման-ցուցի... Կարապետն էր այն, որ ձեզմէ աղէկ չըլլայ, բարեկամս էր, և որ Մարտիրոս աղա-յին քեռորդին էր, պատուական երիտասարդ մ'էր, բայց վեց տարի կայ որ զինքը տեսած չունիմ։ Մարտիրոս աղան ալ բարի մարդ մ'էր որ վերջը... վերջը... տէր ողորմեա, ինչ եղաւ այս մարդը վերջը... Հա՛, վերջը շատ

աղքատ եղաւ, վասն զի իր բոլոր հարստութիւնը քոնսօլիտի մէջ թաղեց... խեղճ Մարտիրոս աղան։ Բայց ես զձեզ ալ անպատճառ տեղ մը տեսած եմ, և ձեր դէմքն ինձի ծանօթ է։

—Հաւանական է որ Եէնի Գաբու տեսած ըլլաք։

—Ճիշդ Եէնի Գաբու, ճիշտ, ահ, եղբայր, կաղաչեմ որ քոնսօլիտ չխաղաք, քոնսօլիտը կը սնանկացնէ մարդս, ինչպէս նաև երբեմն մարդս կը սնանկացնէ քոնսօլիտը։

—Ես չեմ խաղար։

—Կեցցե՛ս, հիմա սիրեցի զքեզ... Ներեցէ՛ք, խօսքի բռնվեցանք և մոռցայ հարցնելու թէ ինչ պիտի հրամէք... խահուէ՞ թէ օղի։

—Բերանս չեմ դներ օղի։

—Դարձեալ կեցցե՛ս, դարձեալ սիրեցի զքեզ, քանիներու՛ խրատ տուած եմ որ սա անիծեալ ըմպելիքէն ետ կենան և խրատս լսելի չէ եղած։ Խահվէ մը բեր։ Տունը ի՞նչպէս են, աղէ՞կ են. մայրդ ինչպէս է։

—Մայր չունիմ։

—Դուք ողջ եղէք։ Ներելի՞ է հարցունել թէ ինչով կզբաղիք։

—Պզտիկ վաճառականութեամբ մը… կտաւի գործ։

—Շատ լաւ, կտաւի գործը ամենէն աղէկն է, հօրեղբօրորդի մը ունիմ, զոր միշտ յորդորած եմ կտաւի գործ ընել, բայց մտիկ չէ ըրած իմ խօսքերս։

—Հրամանքնիդ ինչո՞վ կզբաղիք։

—Տիտակը խօսելով ես հիմակուհիմա գործ մը չունիմ, մեր հօրէն մնացած քանի մը տուներ կան, անոնց եկամուտովը կապրինք. կուզեմ գործի մը ձեռն զարնել, բայց չգիտեմ թէ ի՛նչ գործ բռնեմ…

Այս պահուն տան սպասաւորի կերպարանքով մէկը կը մտնէ և տանտիրոջ բանին խօսքը կընդմիջէ անոր ականջն բան մը փսփսալով.

—Առաջ ինչո՞ւ իմաց չտուիք։

—Ինքն քսան ոսկի ուզած էր մենք ալ ձեր մեծապատուութենէն այնքան ուզեցինք։

—Տէր ողորմեա… հիմա ի՛նչ ընելու է… Ղալաթիա գնա՛ սենեակը բաց…

—Մարդը հիմա կուզէ, վասն զի վար չըպիտի իջնայ և հօս մէկու մը պիտի տայ եղեր։

—Ծաղրելու բան…

—Ի՞նչ կայ, կը հարցունէ օտարականը։

—Ոչինչ, քսան ոսկինոց հայելի մը ապըսպրած էի, մարդն երեսուն ոսկինոցէն բերած է և հիմա տասն ոսկի ալ կուզէ. չըսպասեր ալ որ սպասաւորը Ղալաթիայէն երթայ բերէ... աս եւրոպացիները զարմանալի մարդեր են...

—Եթէ կընդունիք՝ ես տամ և ժամէ մը ինձի կուտաք։

—Չէ, չէ, ի՞նչ ըսել է, ամօթ բան է, մանաւանդ թէ ես չեմ սիրեր փոխառութիւն ընել։

—Ի՞նչ վնաս ունի, ժամուան մը փոխառութեան խօսքը կըլլայ... եկուր պարոն ա՛ռ...

—Աս մեծ ամօթ եղաւ շիտակը։

—Վնաս չունի։

—Մինաս շուտ ըրէ, Ղալաթիայէն տասն ոսկին բեր։

—Շատ աղէկ։

Սպասաւորը կը թռի։

—Ներումն կը խնդրեմ, բարեկամ։

—Չարժեր։

—Ի՞նչ բանի վրայ կը խօսէինք։

—Գործ մը բռնելու վրայ։

—Այո՛, կուզեմ գործի մը սկսիլ, բայց կը վախնամ որ դրամագլուխս կը կորսնցնեմ, վա-

ըն զի հիմակուան գործերն շատ աղէկ չեն. իմ բռնած ընթացքս աւելի շահաւոր է։

—Իրաւունք ունիք... գործ բռնելու ժամանակը չէ։

Ժամ մը կը խօսակցին գործի վրայ. սպասաւորն որ տասը ոսկին բերելու գնացած էր, վազելով գրասենեակին առջևէն անցած ատենը ներս կը կանչուի իւր տէրէն.

—Ուր է, կը հարցնէ իրեն, ստակը։

—Բանալին սխալ առած եմ, փոխելու կերթամ։

—Ա՜յ ապուշ, շուտ ըրէ... ապուշ սպասաւորներն ալ քաշուելու բաներ չեն շիտակը, քառասուն սպասաւոր փոխեցի, աս քառասունըմէկերորդը պիտի ըլլայ։ Խելքը գլուխն սպասաւոր մը կը ճանաչէ՞ք։

—Ձեմ գիտեր անանկ մէկը։

Այս խօսակցութեան միջոցին մեր բարեկամը մէկէն ի մէկ գրասենեակէն դուրս կը ցատկէ և երեսուն տարու մէկու մը վիզը կը փաթթուի և կսկսի անոր հետ պագուիլ։ Համբոյրի արարողութիւնն լմննալուն պէս իւր համբոյրակիցին հետ գրասենեակին դրան առջև կուգայ և իւր բարեկամին կըսէ.

—Եղբայրս է, որ Մարսիլիայէն եկած է... հետը տուն երթամ և քառորդէ մը դառ-

նամ, ներեցէք, Հազար ներումն, միլիոն ներողութիւն…

Մարդն մինչև այսօր կսպասէ այդ սրճարանին մէջ սպասաւորին, որ մինչև այսօր բանալին չէ կրցած գտնել, բարեկամին որ եղբօրը Հետ դեռ կը պագտվի և տասը ոսկին որ ետ դառնալու միտք չունի։ Ահա այս դասին մէկ գործն, որու ականատես ըլլալու պատիւն ունիմ։ Տարակոյս չկայ թէ այս տեսակ գործերն այսօր վաճառականութենէն աւելի շաՀ կը բերեն եթէ ամեն օր պատաՀին։

Ուրիշ մաս մը իւր բոլոր ժամերը խաղամոլութեամբ կանցունէ. Նարտ, թուղթ և կամ ուրիշ տեսակ խաղ մը իւր արՀեստն է. ատով իւր ընտանիքը կը կերակրէ կամ անօթութենէ կը մեռցունէ։ Այս խաղամոլներն ալ երկու կարգի կը բաժնըվին, Հարուստներն ոսկիով կը խաղան, աղքատներն արծաթով։

Մաս մ'ալ կայ Հոս, որ միջնորդ է կամ տան կամ սիրոյ և կամ երբեմն երկուքին մէկէն։

Զմոռնանք յիշել, որ ընդՀանուր կանոն մ'է Հոս շաբաթ մը անօթի մնալ և դարձեալ Հին Հագուստներով չպտըտիլ. քսան փարա չունեցողն Ռօչիլտի տղուն պէս կը Հագվի և ասկից է որ Բէրան ուրիշ թաղերէն աւելի Հարուստ կը կարծվի։

Այս թաղին մէջ կը բնակին ազգին ամենէն նշանաւոր Հարուստ ազգայիններն, որք վերջին տարիներս իրենց քսակը բացած են բարենպատակ գործերու Համար... միայն այդ տեսակ բարենպատակ գործերու Համար կուտան, որոնց շնորՀիւ իրենց անունները լրագիրներու մէջ կը Հրատարակվին և իրենք ալ կը փառաւորվին. իսկ լումա մը չեն տար այդ բարենպատակ գործերու Համար, որք ազգին պատիւը և փառքը կը կազմեն, վասն զի այդ լումային լրագիրներու մէջ պիտի չը Հրատարակվի և մեծ անխելքութիւն է որ մէկն ազգին երկու դաՀեկան տայ և անունը լրագիրներու մէջ չՀրատարակվի։ Բացառութիւնները մոռնալու չէ։

Կայ երիտասարդութիւն մը, որ Հինգ տարին անգամ մը կսթափի և մաքէն կանցունէ կազմել ընկերութիւն մը, եթէ չկայ, իսկ կործանել, եթէ կայ։ Ատենօք Համակամ ընկերութիւն մը կար, այժմ չիք։ Կազմուած էր նաև Օժանդակ ընկերութիւն մը որու նպատակն էր աղքատ Հիւանդներու ձրիաբար բըժիշկ ղրկել և դեղ տալ։ Այս ընկերութիւնն բաւական դրամ Հաւաքեց, բայց ետքը անոր քանի մը անդամներն որ աղքատ էին, Հիւանդացան, և իրենց Հիւանդութիւնն ալ

ծանր ըլլալով ընկերութեան դրամով ինք-զինքնին դարմանեցին, որով ընկերութիւնն ալ իւր նպատակին հասած համարվեցաւ։

Հոս կը բնակին ազգին ամենէն երեւելի բժիշկներն։ Հոս կը գտնվին ընդհանրապէս ազգին ամենէն նշանաւոր հիւանդութիւն-ներն, ինչպէս են կալուածոց հոգաբարձու-թեան խնդիրը, հասունեան խնդիրը եւն։

Քարակէօզեան եղբայրներուն շինելիք վարժարանը այս թաղին գերեզմանատան մէջ պիտի բարձրանայ եթէ... քօնսօլիտները բա-րեհաճին բարձրանալ։

Հոս ալ թաղեցին իւր թաղականէն գոհ չըլլար երբէք եւ այս պատճառաւ թաղականի կռիւները պակաս չեն։

Թաղային վարժարանը, Ներսէսեան ա-նուն, ուրիշ թաղային վարժարաններու հետ բաղդատելով շատ խեղճ չէ, հարբուխէ բռնված է աս մինչդեռ միւսերը տենդէ կը տանջվին։

Թաղիս մէջ չորս եկեղեցի կայ Ս. Եր-րորդութիւն, Խոր վիրապ, Ոսկեբերան եւ Ս. Յարութիւն. եւ այս չորս եկեղեցիներու մէջ չորս բարեպաշտ քրիստոնեայ չկայ։

Թաղեցին շատ զբօսասէր է. ամառուան եղանակին մէջ հասարակաց պարտէզը կամ մասնաւորաց պարտէզները կերթան, եւ ձմեռն

ալ թատրոններ, պարահանդէսներ և ուրիշ զբօսարաններ կը յաճախեն։

Իգական սեռն ինքզինքը բոլորովին հայելիներու տուած է. ժամերով, օրերով, շաբաթներով, ամիսներով, տարիներով և դարերով հայելիներու առջև կը կանգնի և ինքզինքը կը գեղեցկացունէ։ Բացառութիւնը խիստ քիչ է այս մասին։ Կիներէն շատերն այն ատեն միայն կը հագվին, երբ դուրս ելնել կամ հիւր ընդունիլ հարկ ըլլայ. իսկ եթէ այս հարկը չներկայանայ՝ տան մէջ գիշերազգեստով կը պտըտին. արդեօք ցերէկազգեստո՞վ կմտնեն անկողին։

Կիներուն բամբասանքը հոս քիչ է, եթէ երբեմն բամբասանք մը ընել պէտք ըլլայ՝ խիստ քաղաքավարութեամբ կը վարվին։

—Տիկին Ք... իմացայ որ Փ... ին կինը Զ... ին էրիկը կը սիրէ եղեր, բայց կը խընդրեմ որ այս խօսքս գաղտնի մնայ քովդ։

—Վստահ եղիր որ մէկու մը չեմ ըսեր։

Լուր տուող տիկինը կը մեկնի և Տիկին Ք... իւր դրացւոյն տունը կը զարնէ։ Սպասաւորը դուռը կը բանայ։

—Տիկինդ վար կանչէ, Մինա՛ս։

—Տիկինը չորս ժամ է որ հագվելու համար սենեակը մտաւ և տակաւին չելաւ։

—Նուտ գնա. ըսէ իրեն որ Տիկին Ք... եկած է և կարևոր խօսք մը ունի ըսելու։

Սպասաւորը վեր կը վազէ իմաց կուտայ Տիկնոջն որ հագված ըլլալով վար կիջնայ։

—Վեր հրամեցէք Տիկին Ք...

—Չեմ կրնար Տիկին Շ... խօսք մը ընեմ և երթամ պիտի, վասն զի գործ ունիմ տունը։

—Խէր է։

—Ի՞նչպէս խեր... Փ... ին կինը Զ... ին էրիկը կը սիրէ եղեր, բայց ոտքդ պագնեմ, ուրիշի մի ըսեր, գաղտնի պահէ, մնաք բարով։

—Ասանկ բան ուրիշէն կըսվի... անհոգ եղեր։

Տիկին Ք... կը մեկնի և Տիկին Շ... սպասաւորին կըսէ.

—Սա հովանոցս ինձի բեր։

Հովանոցը կը բերվի և Տիկին Շ... ձախ թևի փողոցը կը մտնէ և տան մը դուռը կը զարնէ։ Դուռը կը բացվի, վեր կելնէ և կը դիմաւորվի խոշոր կնիկէ մը։

—Հրամեցէք Տիկին Շ... կըսէ տան տիկինը, հրամանքնիդ ալ հոս կուգա՞ք եղեր, ո՞ր հովը փչեց ասանկ։

—Սանկ... ի՞նչպէս էք, աղէ՞կ էք, ի՞նչպէս է ձեր ամուսինը...Փ...ին կինը Զ...ին

էրիկը կը սիրէ եղեր, հիմա իմացայ և շատ ցաւեցայ, ոտքդ պագնեմ, չըլլայ որ ուրիշի գրուցես, վասն զի ինծի ըսողն պատուիրեց որ մէկու մը չըսեմ։

—Անհոգ եղիր, կըսէ, և Տիկին Շ... ին մեկնելէն անմիջապէս ետքը փողոց կը վազէ իւր ծանօթներուն աւետիս տալու։

Բայց իրա՞ւ է որ Փ... ին կինը Զ... ին էրիկը կը սիրէ. քաւ լիցի... մեծ սուտ մ՚է. ... արդէն Փ... ին կինն իւր էրիկն անգամ չսիրեր և ինչպէս կարելի է որ Զ... ին էրիկը սիրէ։ Փ... ին կինն օր մը այս լուրը ստեղծող տիկնոջն շրջազգեստին դիպուածով կոխած էր եկեղեցւոյն մէջ և զայն քիչ մը պատռած էր, այդ տիկինն ալ Փ... ին կինէն վրէժ լուծելու համար ասանկ արատ մը քսելու ելած էր անոր վրայ։

Բէրայի գեղեցիկ սեռին վրայ աւելի խօսիլն աւելորդ կը համարինք, քանի որ ըսինք թէ հայելիին առջև միայն կեանք կանցունէ. այսչափը բաւական է, այսչափը շատ իսկ է։

Ամառուան եղանակին մէջ այս թաղին մէջ ջուր չգտնվիր և թաղեցին կստիպվի առանց ջուրի անցունել... իւր օրն։

Օդն աղէկ է, բայց կերևի որ ամառն օդ

ալ չգտնվիր, վասն զի հարուստները գեղերը կերթան օդ առնելու։

Բէրայի մէջ հայու ո՞րչափ տուն կայ. այս հարցման այն ատեն կրնանք գոհացուցիչ պատասխան տալ երբ օրինաւոր վիճակագրութիւն մը ըլլայ։ Առանց այս վիճակագրութեան սպասելու ինչ որ ըսենք՝ վաւերական չպիտի համարվի, մանաւանդ թէ այս մասին կարծիքները համաձայն չեն։ Ոմանք կը կարծեն թէ Բէրայի մէջ երկու հազար տուն կայ հայու. ոմանք կպնդեն թէ երկու հազար հինգ հարիւր տուն կայ. ըսողներ ալ կան թէ հազար հինգ հարիւր է Բէրայի տուներուն թիւը... չափազանցութիւն, չափազանցութիւն... չափազանցութիւն... իմ կարծիքովս հազիւ երեք տուն հայ կայ Բէրայի մէջ...

ՊԱԼԱՏ

Մայրաքաղաքիս թաղերուն առաջինը կը համարվի երբ աժան գնով բանջարեղէն կամ պտուղ ծախու առնելու վրայ է խնդիրը· փա՛ռք Հրեայ ազգին, բուսային ուտելիքն շատ վար գնով կը վաճառվի հոս. բայց միայն Պալատցին օգուտ կը քաղէ այս աժանութենէ, որովհետեւ Բէրացին կամ Իւսկիւտարցին կաղամբ կամ խնձոր գնելու համար Պալատ չկրնար երթալ, ինչպէս որ ես ալ Ամերիկա չեմ երթար սնտուկ մը կազ գնելու համար։

Այս թաղին մէջ կայ քարուկիր մեծ եկեղեցի մը։ Այդ քարուկիր շէնքին անունն է Հրեշտակապետ որ, ինչպէս յայտնի է, մահկանացուներուս հոգիները կառնէ եւ որ, ինչպէս յայտնի չէ, բժիշկներու վերատեսուչը կը համարվի։ Այսուհետեւ ա՛լ մի զարմանար թէ ինչու ընդհանրապէս շատ համբաւ կստանան այն բժիշկներն, որք ընդհանրապէս շատ մարդ կը մեռցունեն. վասն զի անոնք Հրեշտակապետին պաշտպանութիւնը կը վայելեն։

Հրեշտակապետն էր որ հոգին առաւ Ռոտոսթօյի առաջնորդ Թադէոս եպիսկոպոսին, որուն մարմինն յիշեալ եկեղեցւոյն մէջ թաղված է։ Եթէ գիտնայինք որ Հրեշտակապետն մամլոյ ազատութիւնը կը յարգէ՝ կիմացունէինք իրեն որ այս ընտրութեան մէջ սխալած է. վասն զի Թադէոս եպիսկոպոսն ազգին շատ վնասակար — որովհետև ընաւ վնասակար չեղողը չկայ—կրօնաւոր մը չէր, և եթէ Հրեշտակապետն անպատճառ որոշած էր կրօնաւորի մը հոգին առնել՝ մենք կընայինք իրեն ներկայացնել քառասուն ընտրելիներ, որոնցմէ իւր ուզածն կարող էր անդիի աշխարհ ղրկել։

Այս եկեղեցւոյն մէջ առենօք տասնևութ քահանայ կայրէր, իսկ հիմայ միայն հինգ քահանայ անօթութենէ կը մեռնի... ձեզի կը թողում թաղեցւոյն ջերմեռանդութեան հաշիւն ընել։

Պալատ ունի մանչերու թաղային վարժարանը, ուր հարիւր ութսուն աշակերտ կերթայ։ Կայ նաև աղջիկներու թաղային վարժարան մը, որ ութսուն աշակերտ ունի։ Երկու վարժուհի, ինը դասատու, մէկ տեսուչ և քառասուն ոսկի օսմանեան կը կառավարեն այս երկու վարժարանները։ Այս քառասուն ոսկին քսանը եկեղեցիէն կը վճարվի, տասներկուքը աշակերտ-

ներու Թոշակէն և մնացած ութը ոսկին Հոգաբարձութենէ, որ ընաւ չդադրիր վիճակ Հանելէ և նուիրատոմս տպել տալէ յօգուտ այս վարժարանին։

Հոս Թաղական կընտրվին միշտ այն անձերն, որոնց մազն և մօրուքը ճերմկցած են, իսկ երբ սև մազերով ու պեխերով մարդեր Թաղական ընտրվին՝ ընտրութիւնն ապօրինաւոր կը Համարվի։ Այս սովորութիւնն եթէ իւր վնասն ունի, սա օգուտն ալ ունի, որ շատերը, Թաղական ընտրվելու փափաքով, իրենց մազերն ու պեխերը չեն ներկեր։

Պալատու մէջ կար ժամանակաւ Ժողովըրդասէր անուամբ ընկերութիւն մը, որուն անունը վերջէն Տանասէրի փոխվեցաւ և որուն քանի մը Հարիւր ոսկիներն քանի մը ազգասէր ստամոքսներու մէջ Հալեցան։ Հիմա Աղքատասէր անուամբ ընկերութիւն մը կայ, որ Ս. Ծնունդին և Զատկին օրերը Թաղին աղքատներուն կը բաժնէ տարուան մէջ Հաւաքված գումարը և տարին երկու օր կը խընդացնէ Թաղին աղքատները։

Վեց Հարիւր քսան և չորս տուն Հայ կայ Թաղիս մէջ։

Թաղեցւոյն մեծ մասը արՀեստաւոր է, որուն սովորութիւնն է ամէն կիրակի առաւօտ

բաղնիք երթալ և բաղնիքէն ետքը եկեղեցի և եկեղեցիէն վերջը գինետուն։ Աղօթքն, ինչպէս կը տեսնվի, իւր առջևն ունի մաքրութիւն և ետևն օղի։ Ըստ մեզ Թաղեցին աւելի տրամաբանօրէն վարված կըլլար՝ եթէ նախ գինետուն երթար, ետքը բաղանիք և ամենէն վերջը եկեղեցի մտնէր։ Թէպէտև Թաղիս մէջ տասը գինետուն կայ՝ բայց Թաղեցին հազար հինգ հարիւր գինետուն ապրեցնելու կարող է, վասն զի գինետուն պահելն վարժարան պահելու պէս դժուարութիւններ չունի, վասն զի ամեն մարդ ամեն երեկոյ ազգասիրաբար առ նուազն քառասուն բարա կուտայ գինետան։

Պալատցին որչափ քիչ դպրոցասէր այնչափ շատ հիւրասէր է, իւր հիւրասիրութենէ ծնունդ առած է հետևեալ առածը.

„Պաղտատ գնացողը վերադարձած է, իսկ Պալատ գնացողը վերադարձած չէ“։

Եթէ Թաղիս մէջ գիշեր մը հիւր գտնվիս՝ զքեզ կատարելապէս կը գինովցնեն։

Մեր ազգայիններն հոս գրեթէ մեծ մասամբ դիւրահաւան են։ Գաղտնեաց գտող, գուշակութիւններ ընող կիներուն մեծ պատիւ և հաւատք կընծայեն. ամենէն երևելի կախարդուհիներն այս Թաղին մէջ կը բնակին։ Ա-

ռանձնասէր են, նախապատիւ կը համարին ամիսներով առանձին նստիլ քան թէ ժամ մը մէկ երկու բարեկամներու հետ խօսակցիլ։ Չը մոռնանք ըսել թէ շատակեր են և եթէ այս դարուս մէջ մէկը պալատցի սպասաւոր մը ունենայ՝ հացավաճառին հետ ամեն օր կռիւ ընելու կստիպվի կարծելով թէ հացավաճառը մէկ հացի տեղ չորս հաց անցուցած է հաշւոյն մէջ։

Սովորականէն աւելի անգործ շատախօսներ կան, որք կոյր են մտօք և դեղ ալ առնելու տրամադիր չեն իրենց միտքը բանալու համար։

Թաղիս մէջ սովորութիւն մը կայ, որով մէկն իւր բարեկամներուն բարև տալը կը դադրեցունէ եթէ երկու երեք հարիւր ոսկի մէկէն վաստկի։

Շատ ուշ կամուսնանան հոս, յիսունէն առաջ կարգվիլն անխոհեմութեան նշան կը համարվի. և երբ մէկն յիսունէն առաջ կարգվի՝ ամենուն երեսէն կիյնայ և իբր շուայլ ոք կը նկատվի թաղեցիէն։

Երիտասարդութիւն մը կայ սակայն, որ ամեն ճիգ կը թափէ թաղը լուսաւորելու համար-կազով չը հասկնաք-։ Այս երիտասարդութիւնն աւելի թատրոն կը շինէ քան թէ

դպրոց և եթէ իշխանութիւն տրվի իրեն՝ Թագային վարժարանը Թատրոնի կը փոխէ, եկեղեցւոյ մէջ ալ ներկայացում տալու համար Պատրիարքարանէն արտօնութիւն խնդրելու կերթայ։

Պալատին կիները նշանաւոր են իրենց պարկեշտութեամբն և հաւատարմութեամբն։ Ասոնք շաբաթն երեք անգամ տախտակ կը սրբեն և երեք անգամ լաթ կը լուան։ Նորաձև հագուստներ հագնելու համար իրենց քունը չեն խռովեր, պարզութիւնը կը սիրեն և նորաձևութիւնն միշտ պարզութեան մէջ կը գտնեն։

Թաղիս օդը աղէկ չէ, բայց ի՞նչ ազդեցութիւն ունի աղէկ օդն, երբ մարդ իւր քսակին մէջ օդէն ուրիշ բան չունենար։

Ի Ճ Ա Տ Ի Է

Բնակութիւն հաստատելու համար պատուական թաղ մ'է եթէ մարդս նապաստակ ըլլայ... լեռնէն վեր ելնելու դիւրութիւն ունենալու համար։

Երանի՜ անոնց, որք նապաստակ չեն, բայց երկար շունչ ունին, վասն զի անոնց համար է այս թաղն. վա՜յ անոնց որոնց շունչը կարճ է, վասն զի անոնք արժանի չեն այս թաղին մէջ բարձրանալու, անոնց շունչը կէս ճանբան չհասած կսպառի, մանաւանդ երբ Գուզկունճուքէն վեր ելնել ուզեն։

Հոս բնակելու համար լայնածաւալ սիրտ մ'ալ ունենալու է, որ չճաթի մարդ թաղեցւոյն ընթացքը քննելով։

Եկո՛ւր մտնենք նախ և առաջ թաղիս ծովահայեաց զբօսարանն, ուր տասնի չափ ազգայիններ օրուան խնդիրներուն վրայ կը խօսին։ Ասոնց ամենն ալ ստոյգ աղբիւրներէ լուրեր կը հաւաքեն և իրարու կը հաղորդեն։ Կը փափաքի՞ս այս օրուան լուրերն իմանալ։

—Շատ հետաքրքիր եմ նոր լուրեր իմանալու։

—Եկո՛ւր, իրենցմէ քանի մը քայլ հեռու նստինք և նոր լուրերն իմանանք։ Ահա սկսան խօսիլ.

—«Իքը հրաժարական տուած է այսօր։

—Այո՛, տուած է, բայց Մէկալը չէ ընդունած։

—Մուշտակը կը պնդէ եղեր այս կէտին վրայ։

—Ես չեմ կարծեր որ համաձայնութիւն գոյանայ, որովհետև Իքը Բան ընելուն պէս միւս կողմէն ալ Բանը Ինք պիտի ընէ։

—Իքին տեղն ես ալ ըլլամ՝ այնպէս կը վարվիմ։

—Դուն Մէկալը գիտե՞ս, ի՞նչ յամառ է։

—Բայց Իքը ի՞նչ իրաւունք ունի Բանին երեսն այդպէս պոռալու։

—Բանն ալ իրաւունք չունէր Իքը վար զարնելու։

—Ես չեմ կարծեր որ միաձայնութիւն գոյանայ, վասն զի Մուշտակն Իքին կողմն է, Մեծաւորն ալ Բանը կը սիրէ։

—Վերջին լուրն իմացա՞ք, Մեծը բան մը պիտի խօսի եղեր։

—Պզտիկը երէկ գացեր է։

—Եթէ ասանկ երթայ՝ իմ կարծիքովս Բանը տարիէ մը Իք կըլլայ։

—Իքն ալ Բան կըլլայ։

—Բայց Մուշտակն ալ պիտի ըսէ. ինծի նայեցէք, եթէ Բանը Իք ըլլայ՝ ես ալ Իք պիտի ընեմ, ապա թէ ոչ Իք չեմ ըներ։

—Իրաւունք ունիս, շատ վարպետորդի է, մինչև որ Իքը Բան չընէ՝ չպիտի ընդունի. ամիրային կարծիքն ի՞նչ է այս մասին։

—Ամիրան առջի օրը լուր առած էր Ներսէսէն որ Իքը պիտի շարունակէ եղեր մինչև որ Բանը գայ։

—Կարծեմ բաւական տեղեկութիւն առիք այս օրուան դէպքերուն վրայ. ա՛լ լրագիր կարդալու Հարկ չմնաց։ Օ՛ն, ելնենք և քիչ մ'ալ Թաղային վարժարանը երթանք։

—Իքը ո՞վ է, Բանն ի՞նչ է, Մէկալը կը ճանչնա՞ս...

—Եւ ոչ մին կը ճանաչեմ... ահա Թաղային վարժարանը։

—Ատոր վրայ *Ներսէսեան* գրված է։

—Ներսէսեանին մի՛ նայիր դուն, ազգին ստակովը շինված է ան։

—Ինչո՞ւ ուրեմն Ներսէսեանը իւր անունը գրած է վրան։

—Վասն զի Ներսէսեան արքունի շինու-

թիւններու մէջ աշխատող գործաւորներուն շաբաթականներէն զեղչ ընելով գումար մը գոյացուց և այդ գումարը գումարելով այն գումարին հետ, զոր Թաղեցին տուած էր, շինեց այդ քարուկիր վարժարանն, որ կանոնաւոր...

—Ի՞նչ անիրաւութիւն է աս... եթէ քսակէն գումար մ'ալ տուած ըլլար, այսպէս գրելու չէր, այլ, ինչպէս սովորութիւն է, գրելու էր «Ներսէսեան նուիրեց այսչափ ոսկի դպրոցիս շինութեանը համար»։ Այս թաղին մէջ մարդ չկա՞յ, եղբայր։

—Ըլլալու է... շինեց այս քարուկիր վարժարանն, որ քանի մը դասարան և քանի մը ճեմիշ ունի. ճեմիշները դասարաններէն աւելի կանոնաւոր եղած են միշտ։ Այս վարժարանին մէջ ժամանակաւ դասատու մը զանակոծված է. կարծեմ մօտերս ալ կարգը պիտի գայ հոգաբարձութիւնը ծեծելու։

—Շուտ ընենք, ելնենք աս թաղէն, չըլլայ որ մեզի ալ ծեծեն։

—Թաղեցին պաղած է վարժարանէն, վասն զի անոր շինութեանը համար իր կողմէ տըրված գումարն ոչինչ համարվեցաւ և վարժարանին անունը Ներսէսեան դրվեցաւ։

—Աղջիկներու վարժարանն ինչպէս է։

—Շատ աղէկ է, քարուկիր է։ Հոս աղջիկներու վարժարան մ'ալ կայ, զոր Մէզպուրեան բացած է եւ զոր Թաղեցին գոցել կուզէ։ Այս վարժարանն օր ըստ օրէ յառաջ կերթայ։

—Թաղեցին ի՞նչ կընէ։

—Նարտ, թուղթ եւ *իքի եիւզ* կը խաղայ եւ ընդհանրապէս լայնածաւալ սիրտ մ'ունենալով կարեւորութիւն չտար վարժարաններուն փակվելուն, միայն իւր քսակը լեցնելու կաշխատի եւ միայն հացի պարկ կը կրէ ուրիշ աւթի թողլով ազգային զգացում կրելը։ Թէպէտեւ բացառութիւններ կան, բայց շահը կը պահանջէ, որ անոնք ալ ձայն չհանեն։

—Աս ի՞նչ զարմանալի թաղ է, եղբայր։

—Ընկերութիւն մ'ալ կայ հոս, բայց չը գիտեմ թէ ինչ կընէ. կարծեմ մօտերս ուրիշ ընկերութիւն մ'ալ պիտի կազմվի այս ընկերութիւնը առաջ տանելու համար։

—Աս ի՞նչ անտարբեր թաղ է։

—Արդէն այս թաղն հին չէ, քանի մը տարուան թաղ է. ուրիշ թաղերէ ձանձրացողները հոս եկած են. ուստի այս թաղն Պոլսոյ միւս բոլոր թաղերուն թերութիւններէն մէյմէկ քիչ ունի։

—Ընթերցասիրութիւնն ի՞նչպէս է գոնէ։

—Հայերէն լրագիր կարդալն արգիլված է. և այս արգելքին դէմ վարվողը կամ երեք ոսկի տուգանք կը վճարէ կամ տասնըհինգ օրէն մինչև ամիս մը բանտարկութեան կը դատապարտվի։ Հոս կը կարդացվին ընդհանրապէս *Թէրճէմանը Հաքըքաթ*, *Վաքըթ*, եւ *Ճերիտէի Հավատիս* լրագիրները։

—Երիտասարդութիւն չկա՞յ հոս։

—Չկայ. „այս Թաղին կլիմայն, կըսէր մէկ բարեկամս, երիտասարդի մազերն շուտով կը ճերմկցունէ, բայց ճերմկցնելէն վերջն ալ շատ կապրեցունէ. ասոր համար երիտասարդք դեռ մազերնին չճերմկցուցած եթէ ուրիշ Թաղ մը երթան և ուրիշ Թաղերու մէջ մազերնին ճերմկցուցած անձինք հոս գան՝ շատ լաւ և օգտակար կըլլայ“։

—Անհասկանալի Թաղ մը։

—Մեծագոյն մասն առանց օղի խմելու չկրնար հանգիստ ընել, հոս ընդհանրապէս շատ կը ծխեն և քիչ կուտեն։

—Քի՞չ ուտելու համար շատ կը ծխեն Թէ շատ ծխելնուն համար քիչ կուտեն։

—Առաջինը հաւանական է, վասն զի կեսարացիներ կան հոս։ Քիչ կուտեն բայց գեղեցիկ օդով կը սնանին։ Թաղեցին ընդհանրապէս նիհար է։ Թաղս ջերմեռանդ քիչ ըլլա-

լուն պատճառաւ եկեղեցի շինված չէ Հոս իբրեւ աւելորդ ծախք. Թաղեցիներէն մէկ քանին երբեմն Սէլամսըզի եկեղեցին կերթան երբեմն ալ Քուզկունճուք։

—Իգական սեռն ինչպէս է։

—Կիները գեղեցիկ են, բարեձեւ, կրթութեան Հակամէտ։ Կիներն իրենց մայրենի լեզուն Սէլամսըզի կիներէն շատ աղէկ կը խօսին։ Այս Թաղի կիներուն տանտիկինութիւնը Իւսկիւտարի Թաղերուն եւ ոչ մէկուն մէջ տեսնված է։ Երեսի ներկը միայն քիչ մը չափէն աւելի յառաջ երթալու վրայ է Հոս. ծեր այրերն ալ երբեմն այս ներկէն կը գործածեն։ Նորաձեւութեան մասին Գատըգեղցիներու չափ յառաջ գնացած չեն։ Հոս կիները գեղեցկաձայն են եւ միշտ տաճկական երգեր կերգեն ինչպէս որ իրենց ամուսիններն ալ տաճկական սէթրի կը Հագնին։ Թաղիս մէջ մեծ ֆէսը շատ յարգի է. երբեմն իրենց գլուխը կը դնեն այնչափ մեծ ֆէսեր, որոնց իւրաքանչիւրին մէջ չորս օխա խաղող կը դրվի։

Օդը խիստ է. քաջառողջներուն չդպչիր, վատառողջներն անդիի աշխարհ կը ղրկէ։

Հայերէ բնակված տուներուն Թիւը Հինգ Հարիւրի մօտենալու վրայ է, իքի եւիզ խաղացողներուն Թիւն ալ վեց Հարիւրի։

ՍԱՄԱԹԻԱ

Օղի չխմողները զատվին... անոնք իրաւունք չունին այս թաղը մտնելու։

Բաժնըվին մեզմէ նաև անոնք, որք սովորած են ծառայ եմ ի. Հոս ամեն մարդ տէր է. վասն զի ամենքն ալ իրենց աշխատութեամբն և արհեստովը կապրին և, հետևաբար, պէյերու, էՓէնտիներու ոտները լզելու պարտաւոր չեն։

Մեզի հետ չգան նաև այն անձերն, որք արձակ հայհոյել գիտեն. անոնք հոս կը ծաղըրվին, վասն զի սամաթիացիներուն հայհոյութիւնն գրեթէ միշտ ոտանաւոր է։

Բնաւ հոս պտըտելու չեն այն օրիորդներն կամ տիկիններն, որոնց երեսներուն վըրայ կարմիրը անպակաս է. սամաթիացին կարմիրն միշտ հաւկիթներու վրայ տեսնել կուզէ։

Ամենևին գործ չունին հոս այն կիներն, որք ամեն քայլափոխին կէս մէջքէն կը կոտըրտվին Թղթեայ կիներուն պէս, զորս Հէյալը

կը ներկայացնէ, վասն զի սամաթիացին այնպիսիներու վրայ կը խնդայ։

Այս թաղին մօտենալու չեն նաև այն երիտասարդներն, որք կամ շատ թեթև են և կամ շատ ծանր։

—Մարդ երթալու չէ ուրեմն հոս։

—Ինչո՞ւ, ամեն մարդ ստիպված է այդ թերութիւններն ունենալու։ Եկո՛ւր քեզի հետ երթանք, բայց այնպիսի փողոցէ մը մտնենք որ մէկէ մը չտեսնվինք, վասն զի տեսնվելնուս պէս մեր օձիքէն կը քաշեն ու գինետուն կը տանին։ Տեսնըվեցանք... ահա քանի մը երիտասարդներ սա փողոցէն ելան և խնդալով մեզի կը մօտենան... մօտեցան։

—Օ՜óó, բարի էք եկեր։

—Շնորհակալ ենք։

—Եկէք, նայինք, եկէք, Հայկական ընկերութիւնը երթանք և քանի մը հատ տընկենք։

—Հայկական ընկերութիւնը օղի՞ խմելու համար հաստատված ընկերութիւն մ'է։

—Նպատակն այն չէ... բայց ո՞ր ընկերութիւնն է որ նպատակին ծառայած ըլլայ։

—Գոնէ անունը փոխեն։

—Ինչո՞ւ... աղէկ գիտե՞ս որ Հայկ օղի չէր խմեր։

—Պետրէ, Հայկական ընկերութեան օղին թէ աղէկ չէ և թէ սուղ է, Օրմանօզին տանինք մեր բարեկամները։

—Օրմանօզինն ալ երեսուն աստիճան է, եղբայր, անցեալ շաբթու *օխա* մը *տիզ* խմեցի հոն և դպաւ ինծի։

—Եթէ ինծի հարցվէր՝ ես *Կիւմիւշ հալգալըյին* կը տանէի բարեկամներս։

—Եղբա՛յր, ան ալ օղիի հետ կտոր մը պանիր միայն կուտայ։

—*Ալթըն օլուքին* երթանք։

—Եղբայրներ, մենք Թաղին մէջ քիչ մը պիտի պտըտինք։

—Թաղին մէջ մարդ չկայ, ամենն ալ գինետուններու մէջ են այսօր։

—Մահտեսիին երթանք, մարդը հայ է և պատուական օղի ալ ունի։

—Շատ աղէկ Մահտեսիին երթանք։

—Լա՛ւ... երթանք...

Քանի մը փողոց դառնալով մտանք Մահտեսիին գինետունն՝ որու գինւոյ սեղանին առջև կայնած կը խմէին տասնի չափ հաստաբազուկ ձկնորս ազգայիններ։

—*Տամ աման, աման էֆէնտիմ աման...*

—Թարալալա թարի լալալա, թիրալալա, թարիլլալալա.

—*Գինի վար...*

—Թարալալա Թարիիլալլալամ...

Թիրալալա Թարիլլալամ...

—*Սէնին կիւլի մանիճիլեր տէֆթերիմ-տէ... պինի վար*։

—Այս բարեկ...

—Թարալալա Թարիլալիլալիլա... Թիրա-լալալիլալամլամ... óօօóՀ.

—Այս բար...

—*Ցամ աման աման եէր պէնի...*

—Ա՛ւ նայինք *տայը* և տնկէ, ըսաւ ա-սոնց մին իր քովինին, անոր կուրծքին Հարուած մը տալով իւր ափով։

Այս Հարուածն, որ անոնց քով մտերմու-թեան նշան կը Համարվի, եթէ մեզ տրվի՝ գե-րեզմանի նշան կը...

— *Գիր կիւզէլի մայիլ օլտում եէր պէնի...*

—Թարալալա Թարիլալալամ...

—*Եէր պէնի... իշէրիմէ պիր քուրտ տիւշ-միւշ կէճէ կիւնտիւզ...*

—ԱմամամՀ... Թարալալալալիլալամ։

—Հոս նայեցէք, *տայի՛ներ մանին*, ձգե-ցէք ու ցնծացէք... վարժարանին զանձանակն է։

—Ծօ տղաք, գպրոցին *Թապախն* է, տուէք նայինք... խմենք բայց գպրոցնիս ալ չմոռ-նանք։

—Ա՛ռ վարպետ։

—Բռնէ վարպետ։

—Ա՛ռ։

—Շէն կեցէք։

—Տամ աման… ակա՜ն·

—Պիզ վէրէլիմ բարալարը եէսին Թաղական։

—Ծօ տղա՛յ, ինչո՞ւ անանկ բաներ կը խառնես։

—Քեզի ինչ պէ, վայ կէշմիշի քընալը։

—Հիմա մեռելներուդ պառկած տեղէն կսկսիմ հա՛։

—Երթանք… ափ կընէք տղաներ, ձեզի ձանձրութիւն տուինք։

—Չէ, չէ։

—Զրուցեցէք նայինք բարեկամներ, քիչ մը ձեր Թաղին վրայ խօսինք։

—Բարեկամ, մեր Թաղին ժողովրդեան մէկ մասին պատգամաւորութիւնը տեսաք ահա. ասոնք ձկնորսներ են, որ իրենց օրականը հանելուն պէս գինետուն կուգան և կը խմեն. այսու ամենայնիւ, ինչպէս տեսաք, դպրոցին համար միշտ ստակ կուտան, մասնաւոր սէր ունին Թաղին վարժարաններուն համար։ Միւս մասին ալ ներկայացուցիչները կրնանք համարուիլ մենք, արհեստաւորներս։ Հոս ազնուապե-

տութիւն չկայ, մեր դրօշակն է ազատութիւն, հաւասարութիւն, եղբայրութիւն։ Եթէ դրօշակին վրայ պարապ տեղ մնացած ըլլար՝ տիւզ բառն ալ պիտի աւելցնէինք հոն։ Հոս բնիկ էֆէնտի չկայ․ իբրեւ արտաքին բերք քանի մը էֆէնտիներ կը գտնուին երբեմն։

—Թաղական խորհուրդ ունի՞ք կանոնաւոր։

—Թաղական ըլլալն շատ դժուար է հոս, իսկ ըլլալէն վերջն եթէ առաջին շրջանն առանց կռուոյ անցունէ՝ արուեստահանդէս ղըրկվելու չափ հազուագիւտ բան մը եղած կըլլայ․ իսկ եթէ երկրորդ շրջանին դարձեալ թաղական ընտրուի՝ անպատճառ կարտաքսուի։ Հոս ամեն թաղէն աւելի շարժում կայ։ Ասկէ երկու երեք ամիս առաջ քսան երեսուն երիտասարդներ թաղական խորհրդարանը մտած եւ թաղական խորհրդին թեւէն բռնելով դուրս հրամցուցին զայն։

—Ինչո՞ւ։

—Վասն զի դպրոցն աղէկ չէին նայեր։ Պատրիարքարանն ալ առժամանակեայ թաղական մը տուաւ մեզի։

—Նոր թաղականն ե՞րբ պիտի ընտրուի։

—Երբ որ հին թաղականը դուրս հրամցնող երիտասարդներն *մեղայ* ըսեն։

—Եթէ չըսեն։

—Քուէարկութեան չպիտի մասնակցին։

—Վարժարաններն ի՞նչպէս են։

—Երկու տարի է որ շտկելու կաշխատին.
ընդհանուր կարծիքն այն է, թէ տաս տարիէն
կարելի պիտի ըլլայ զանոնք բարեկարգելը։ Հոս
ծնած է Մինէճի Անդրանիկն, որ ժամանակաւ
շատ աշխատած է այդ վարժարաններուն հա-
մար. անգլիերէն խօսող հայն առաջին անգամ
Սամաթիայէն ելած է. ջրհանկիրներու մէջ
ալ այսօր անգլիերէն կարդացողներ կը գտնը-
վին։

—Հիմա ո՞վ կը հսկէ դպրոցներուն վրայ։

—Այսինքն ո՞վ չհսկեր ըսել կուզես։

—Հիմա ո՞վ է որ չհսկեր դպրոցներուն
վրայ։

—Երբեմն հոգաբարձուներու և հոգա-
բարձուհիներու մէջ կարծիքներու անհամա-
ձայնութիւն ծագած ըլլալով՝ հիմա որոշված է
որ ամուսնացած թաղականներն իրենց կինե-
րովը չհսկեն վարժարաններու վրայ։ Հիմա-
կուան թաղականներն այնչափ օրինապահ են
որ ընդհանուր Ընդհանուր Դատախազի դրու-
թիւնն կառավարութենէ ընդունվելէն ի վեր՝
թաղական խորհրդոյ մէջ ալ ամէն օր հարիւ-
րէն աւելի մասնաւոր դատախազներ կը գտնը-
վին։

—Հայկականէն զատ ընկերութիւն չկա՞յ հոս։

—Շատ մը ընկերութիւններ կային ատենօք, բայց հիմայ չկայ։ Պարզասիրաց ընկերութիւն մը կայ միայն, որ կիներուն պարզ հագնիլ պիտի սորվեցնէ. կարծեմ ասոր ալ անունը կայ միայն։

—Եկեղեցասիրութիւն կա՞յ հոս։

—Այո՛, բոլոր թաղերէն աւելի. թաղեցին հաւասարապէս կը սիրէ ազգն և եկեղեցին. բայց ասկէ հետևցնելու չէ թէ նուազ կը սիրէ օղին, զոր կը խմէ երեկոյեան ժամը մինչև մէկ ու կէսին։ Գինետան մէջ մէկուկէսէն աւելի նստողներն կը բամբասվին, իսկ մինչև մէկ ու կէս նստելով ճաթելու չափ օղի խմողներն մեծ համակրութիւն կը վայելեն իբրև օրինաւոր մարդեր։ Եկեղեցւոյն գործերն այնչափ շատ կը համբուրվին, որ ամիսն անգամ մը կը պատառվին. Թաղականը այս կէտն նկատողութեան առնելով տեսաւ, որ այդ համբոյրներուն գործ չըպիտի դիմանայ, ուստի որոշեց գործերը վերցընել։ Ժողովուրդը հիմայ հողի վրայ 'կը կայնի և հողը կը համբուրէ, թող որ եկեղեցւոյ հողն ալ հինցած է այդ համբոյրներէն։

Սամաթիացին ցած ձայնով խօսիլ չգիտեր. թէպէտև երբեմն գաղտնիք մը հաղորդելու

համար ականջդ ի վայր կը խօսի, բայց դարձեալ այդ խօսքը Եյնի Գաբուէն կը լսվի։

Ինչպէս վերը յիշեցինք, քծնիլ չսիրեր, շողոքորթութենէ կը փախչի, բայց երբ ազգային կռիւ մը ելնէ՝ հոգւով մարմնով կը նետվի. իսկ եթէ ազգային վէճ մը չըլլայ՝ կաշխատի վէճ մը հանելու։ Առանց վէճի կարելի չէ իրեն ապրիլ։

Սամաթիացիներուն մէկ մասն ոսկերիչ է. և այս հերիք է հասկցնելու համար թէ կերակուրի մասին որքան բծախնդիր է։ Ամենէն լաւ միսն, ձուկն, կարագն, պանիրն, ապուխտն և պտուղն սամաթիացիին կերթան։ Մ՝եծ կարևորութիւն կը տրվի հոս փորին, զոր գոհացնելու համար բան մը չխնայվիր։ Հոս փորը պճնասէր է։

Սամաթիացին թաղին մէջ հայերէն իսկ շուկան տաճկերէն կը խօսի։

Դառնանք գեղեցիկ սեռին, որ իրօք գեղեցիկ է, պարզասէր և աշխատասէր։ Սամաթիոյ տիկինները դաստիարակութեան պէտքը զգացած են և կաշխատին, որ իրենց աղջիկներն ալ ուսում և կրթութիւն առնեն, մինչդեռ ուրիշ թաղի մը տիկիններն կը փափաքին որ իրենց աղջիկներն բրինձի փոշի և կարմիր ներկ առնեն։ Թաղիս տիկիններն շատ մը թա-

ղելու այրերէն աւելի ազգասէր են։ Առաջին անգամ Սահմանադրութեան տարեդարձը պատուող կիննն սամաթիացի էր։

Եթէ Պոլսոյ միւս թաղերն Սամաթիոյ հետեւող ըլլան՝ Պոլսոյ ժողովուրդն քիչ ատենի մէջ զգալի փոփոխութիւն կը կրէ, բայց օղիին գինն ալ շատ կը բարձրանայ։

Թաղիս օդն շատ աղէկ չէ. ուստի զայն բարեխառնելու համար է, որ թաղեցին օղին շատ կը խմէ։

ԳՈՒԶԿՈՒՆՃՈՒՔ

Վոսփորի մէկ հոսանքը կը պահանջէ որ, Գուզկունճուքի նաւամատոյցին մերձենալու համար, նաւավարն իւր նաւակն միշտ դէպ ի Պէյլէրպէյ ուղղէ և դէպի հոն թի քաշէ. վասն զի եթէ դէպ ի Գուզկունճուք ուղղըվի՝ Իւսկիւտարի առջև կը գտնէ ինզինք։ Գուզկունճուգցին միշտ այս ճանբով երթևեկելուն համար սովորութիւն ըրած է իրեն եկեղեցի երթալու համար, դէպ ի Պէյլէրպէյի նաւամատոյցին զբօսարանն ուղղել իւր գնացքը. վասն զի եթէ դէպ ի եկեղեցին առնէ իւր քայլերն՝ ինքզինքը գինետուններու մէջ կը գտնէ։ Ցամաքն ալ ունի իւր հոսանքները։

Այս թաղն թէպէտև պաշտօնապէս Իճատիէյի հետ միացած է, բայց ոչ—պաշտօնապէս չէ միացած և ոչ մէկ թաղին հետ։

Օրհնեա՛լ է Աստուած, հոս ընաւ կուիւ չպատահիր թաղին վարժարանին վրայ...

—Փա՛ռք քեզ Աստուած, վերջապէս տեսանք թաղ մը, ուր կուիւ չըլլար եղեր վար-

ժարանին վրայ, կեցցէ Գուզկունճուքցին...
Գուզկունճուքցիին օղի մը տար ինձմէ...

Այո՛, Գուզկունճուքին մէջ բնաւ կռիւ չեն յարուցաներ Թաղին վարժարանին վրայ. և ասոր պատճառն ալ կրնաք գուշակել եթէ ըսեմ ձեզ, որ Գուզկունճուքի մէջ ազգային վարժարան չկայ...

—Հիմայ հասկցվեցաւ, որ Թաղին վարժարաններն են եղեր կռուոյ պատճառները։

Արդարև կայ պզտիկ շէնք մը, ուր պզտիկ տղայներ կերթան քնանալու համար։ Թաղեցին անգամ մը սրդողած ըլլալով վարժարանին դէմ՝ ուխտ ըրած է լումայ մը չտալ անոր համար, և հիմայ ուխտադրուժ չսեպվելու համար ստիպված է քսակին բերանը չը բանալ իր վարժարանին համար։

Մինչև այսօր հոս Թաղային կռիւ ալ տեսնված չէ, և ասոր ալ պատճառն սա է թէ՝ այս Թաղին մէջ...

—Թաղ չկայ, այնպէս չէ։

Այս Թաղին մէջ եթէ մէկը սխալի և սևին ճերմակ ըսէ՝ իր դէմը չգտներ ուրիշ մէկն որ ելնէ ըսէ. ո՛չ, այդ սև է և ոչ ճերմակ։ Ահա ասանկով վիճաբանութիւն բնաւ չըլլար, գլուխներն առաջուան պէս անփոփոխ կը մնան և միայն ֆէսերը կը փոխվին, և

այն ալ երկու տարին անգամ մը։

Հոս տարին երկու հարիւր յիսուն օր կը տօնեն և կը հանգչին։ Ոչ ոք կը փափաքի հարստութիւն դիզելու, փառք վաստկելու և համբաւ հանելու. ամեն մարդ կը փափաքի ձուկ դիզելու, ձուկ վաստկելու և ձուկ հանելու. տկար ստամոքս ունենալով ոչխարի կամ կովու միսը կը դպչի իրենց։ Եթէ իրենց սիրտերուն մէջ քիչ մը դպրոցասիրութեան եռանդ ունին, ան ալ կը մարի այն գինիէն, զոր կը խմեն ձուկին վրայ և որ կը թափվի իրենց եռանդին վրայ։ Եթէ օղի խմէին թերևս եռանդն բորբոքէր, բայց ասոնք ուրիշ թաղերու ազգայիններուն պէս երեկոյները գինետուններու մէջ շատ չեն անցուներ, այլ քանի մը գաւաթ խմելով իրենց տուները կերթան։

Ասոնց սովորութիւնն է ամեն գիշեր կամ ամեն կիրակի կամ տօնի օրերն մէյմէկ տուն հաւաքվիլ և զբօսնուլ։ Ասոնց խօսակցութիւնն ընդհանրապէս կը կազմվի նարտէ կամ խաղի թուղթէ։ Շատ անգամ ալ նաւամատոյցի զբօսարանին մէջ նարտ կը խաղան հրէաներու հետ, որոցմէ զուարճախօսութեան դաս ալ կառնեն Անի ոճով։ Նարտ կամ թուղթ խաղալու ատեն կորսնցնողը իրաւունք կունենայ ուզա-

ծին և կրցածին չափ հայհոյութիւն ընելու, վաստկողը կատարեալ լռութիւն պիտի պահէ և երբեմն քթին տակէն պիտի խնդայ ընկերն ալ աւելի բարձրացնելու համար։ Հայհոյութեան մասին՝ այս թաղն պահպանողական կուսակցութեան կը վերաբերի։

Այս թաղը կը բնակէր վսեմափայլ և բարձրապատիւ Ստեփան փաշա Ասլանեան որ, ինչպէս յայտնի է, Երուսաղէմի հաշիւները անձնանուիրաբար քննելու համար երկու հարիւր ոսկի օսմանեան առաւ վեհանձնաբար։

Կոկիկ եկեղեցի մը կայ հոս, որ կոկիկ և գեղեցկաձայն քահանայներ ունի, բայց կոկիկ ջերմեռանդներ չունի։

Իգական սեռն ալ գրեթէ արականին պէս կեանք կանցունէ. ուսումնասիրութեան վրայ գաղափար ունենալու պատրաստութիւն չունի դեռ. օրուան կէսը կանցունէ տապկելով այն ձուկերն, որք արականէն կուղղըվին։ Ինչպէս Քերականութեան նոյնպէս ալ Գուզկունճուքի մէջ արականն նախապատիւ է իգականէն. հոս կինն իւր էրկանը ետևէն կերթայ, մինչդեռ Բէրայի մէջ ասոր հակառակն է և էրիկն կնոջը ետևէն երթալու ստիպված է. ըստ Աւետարանին թէ՝ թողցէ այր զհայր և զմայր իւր և երթիցէ զհետ կնոջ իւրոյ։

Գուզկունճուքի կիները աշխատասէր են։ Նորաձեւութեան մասին Իճատիէյէն կառնեն իրենց դասերը։

Բամբասանք ընելու տրամադրութիւն չունին շատ, իսկ հագուստի մասին բամբասվելու բաւական յարմարութիւն ունին։

Գուզկունճուքի օդը հոտած ձուկ կը հոտի և կստիպէ հոն գացողն իւր քիթը բերանը ծամածռելու։ Օդին պատճառաւն է, որ ընդհանրապէս Գուզկունճուքցիները ծամածռած երես ունին։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՔՈՒՄ ՔԱՐՈՒ

Արտաքին Քում-Քարուն բոլորովին տարբեր է ներքին Քում-Քարույէն, ինչպէս որ ամէն մարդու ներքինն տարբեր է արտաքինէն։ Քում-Քարուի ներքինն օձ է իսկ արտաքինն աղաւնի։

Քում-Քարուի ներքինն օտարէն կը փախչի իսկ արտաքինն անոր կը փակչի. օրինակի համար երբ տեղւոյս նաւամատոյցին վրայ գտնվիս՝ բոլոր նաւավարներն շուրջդ կը պատեն և զգեստներէդ կսկսին քաշել ու քաշքշել ըսելով.

—Սամաթիա՞ պիտի երթաս, աղա, եկու տանիմ։

—Եկուր երթանք, պարո՛ն։

—(Ականջդ ի վար) Ո՞ւր պիտի երթաս, բարեկամ։

—Դուն անոր ականջ մի՛ կախեր, անոր նաւակը ծակ է, տակէն ջուր կառնէ։

—Մտի՛ր աղա, մտի՛ր, մէկ հոգի կուզեմ, եկուր շուտ մը երթանք։

Փառք տուր Աստուծոյ, եթէ առանց ըղ-ձեւոդ պատառուելու կամ մէկ կողմդ կոտր-ուելու՝ կարողացար նաւակի մը մէջ նետել ինքզինքդ. իսկ, ընդհակառակն, եթ նաւակ չմտար և ետ դառնալ որոշեցիր՝ ականջներդ բաց և մտիկ ըրէ հետևեալ ուղերձներն որք ետևէդ կուղղվին։

—Թո՛ղ տուր, պէ, նաւակ մտնելու դրամ չունի։

—Ինչո՞ւ չունենայ... տնտեսագիտութեան դար է հիմա, տապանակ ուխտիով—քալելով —աւելի շուտ կերթայ։

—Աղա, կոշիկներդ թևիդ տակն ա՛ռ որ չպատռին։

—Ոտներդ ալ կռնակիդ վրայ դիր որ չհոգնին։

Թաղիս ազգայիններն գրեթէ ընդհանրա-պէս կամ ձկնորս են կամ նաւավար, կամ ջրր-հանկիր և երբեմն ալ երեքն միանգամայն են։

Ասոնք ուրիշ թաղերու ազգայիններու պէս չեն, որ կարծեն թէ քաղաքական խնդիր-ները լուծվելուն պէս Պիզմարք իշխանը պիտի գայ և իրենց հացագործին ստակը պիտի տայ, ուստի քաղաքական գործերու վրայ խօսելով չեն անցուներ իրենց ժամերը։ Ասոնց ներքին կացութիւնը այն ատեն կը խանգարվի երբ

տանը տիկինը հիւանդանայ, և արտաքին գործերն ալ այն ատեն կը վատթարանան, երբ Ամբակում եղբայրն տկարութիւն ունենայ և չկարենայ գործի երթալ։ Երբ նաւակին թին կը կոտրվի՝ Ամբակում եղբօր համար նաւային ցոյցի նշան է, իսկ երբ նաւակը խորտակվի՝ արտաքին միջամտութեան նշան է. այլ երբ անառակին մէկն իւր կնկանը սիրտը գրաւել փորձէ՝ պատերազմ կը հրատարակէ և թող չը տար որ ուրիշ մը իր երկրէն մաս մը գրաւէ առանց արիւնհեղութեան։

Թաղիս ազգայիններն քաջ են, ետևէդ չեն ըներ այն խօսքը զոր չեն համարձակիր երեսդ ի վեր գրուցելու։ Հաւատարիմ են իրենց խոստմանը. եթէ խոստանան քեզ ապտակ մ'իջեցնելու՝ անմիջապէս կը գործադրեն զայն։

Ասոնք դպրոցասէր և եկեղեցասէր են. առանց ուսումնական ըլլալու ուսման յարգը կը ճանաչեն և իրենց զաւակներուն կրթութեանը համար կուտան իրենցմէ պահանջված գումարը, ինչպէս նաև եկեղեցւոյն պայծառութեանը համար չեն զլանար իրենց լումայն։

Ո՛չ նարտ կը խաղան և ո՛չ թուղթ. գիշերները գբօսանքի կամ մարմնամարզութեան

համար երբեմն իրենց կիները կը ծեծեն։

Խմելով կը խմեն օղին։

Կիներն ալ ճիշդ այրերու պէս են, աշխատասէր և անկեղծ։ Ասոնց ներքինն շատ պարկեշտ է, իսկ արտաքինն որ այլանդակ հագուստներով կը ներկայանայ՝ ներքինին հակապատկերն է։ Թէև իրենց թևերը, կուրծքերը և սրունքները բացած փողոցի մէջ լաթ կը փռեն, սակայն դարձեալ վերադասելի են այն շատ մը կիներուն, որք գոց թևերով, կուրծքով և սրունքներով տան մէջ լաթ կը փռեն։ Այս կիները շատ անգամ իրարու հետ կը ծեծկվին և կը հաշտվին։

Ասոնք ուրիշ կիներու վրայ սա առաւելութիւնն ալ ունին, որ ազգը շատցնելու համար մեծ զոհողութիւն, անձնանուիրութիւն կընեն, իւրաքանչիւր կինն առ նուազն տասնևվեց տղաներէ մայր կոչվելու պատիւն ունի։

Երկու հարիւրի մօտ տուն կայ։ Այս գումարը տասնևութով բազմապատկելով կունենանք երեք հազար վեց հարիւր հոգի։ Տէր Աստուած աճեցուսցէ և բազմացուսցէ։

Ներքին բերքն է ընտիր հայհոյութիւն։

Հ Ա Մ Գ Ի Ւ Ղ

Այս գիւղն իրաւունք ունի պարծենալու այն մեծ տուներովն, որոնց մէջ ամիրաները կը բնակէին ժամանակաւ և որք այժմ զօրանոց եղած են մուկերու։ Հարկ չէ, կարծենք, կրկնել թէ ամիրաներու յաջորդեցին մուկերն, և հետևապէս, մուկերը կը գործեն այժմ ինչ որ կը գործէին երբեմն ամիրաները։

Կենդանութեան նշան տուած ըլլալու համար միայն այս թաղը միշտ շարժման մէջ է. շարժում՝ որ կը կայանայ թաղական փոխելու, հոգաբարձութիւն ընտրելու, դասատու փոխելու և երբեմն ալ Պատրիարք փոխելու մէջ։

Թաղեցին միապետութեամբ կը կառավարվէր երբ Բարմաք Քաբուի բնակիչները թաղականի պաշտօն կը վարէին։ Ուրիշ փողոցներու բնակիչները չէին կարող թաղական ընտրվիլ. որովհետև Բարմաք Քաբույի Աղաներն, վեց տարի թաղականութիւն ընելէն ետքը, երբ օրինաւորապէս հրաժարէին՝ իրենց

գահաժառանգ զաւակները կը բազմեցունէին
այն աթոռին վրայ, որ Թաղական կը կոչվէր
և որուն վրայ նստիլ շատերը կը փափա-
քին։ Իսկ երբ Պօղոս պատրիարքին օրով մեծ
յեղափոխութիւն տեղի ունեցաւ՝ միապետա-
կան կառավարութիւնն փոխվեցաւ հանրա-
պետականին։ Այս Թուականէն ի վեր կոշկակար-
ներն և ջրհանկիրներն են, որ մեծ ազդեցու-
թիւն կը բանեցունեն Թաղականի ընտրու-
թեան վրայ։ Միապետական կառավարութեան
ատեն Թաղականը վեց տարի պաշտօն կը վա-
րէր և չէր գործեր ոչ ինչ, իսկ հանրապե-
տութեան ատեն Թաղական մը հինգ օրէն
աւելի չէ կարող պաշտօն վարել։

Թաղեցին արդարև կը շարժի, բայց երբ
զայն շարժող գտնվի. եթէ ինք իր գլխուն
ձգելու ըլլաս՝ տարիներով կը քնանայ։ Թա-
ղիս մէջ շարժող երիտասարդներ շատ կը գտըն-
վին երբ խնդիրն այնպիսի բանի մը վրայ ըլ-
լայ՝ որու մէջ անձնական կիրք շատ գտնվի և
դպրոց բնաւ չը գտնվի։ Երբեմն Ներսէսեան
վարժարանն ընկերներուն նախանձը կը յու-
զէր, իսկ այսօր ընկերներուն վրայ նախանձե-
լու տրամադիր է։ Ժամանակաւ գեղին հրէա-
ներէն և տաճիկներէն աշակերտ կընդունէր,
իսկ այսօր անոնց վարժարաններուն աշակերտ

կուտայ։ Այն ատեն Թաղեցին ուրիշ սիրտ ունէր. շատ հաւանական է։

Գիւղիս ազգայինները մեծ ջանք ցոյց կուտան առաջքն առնելու համար այն վնասին որ նիւթական է. իսկ մեծ անհոգութիւն կը ներկայացնեն այն վնասին, որ բարոյական է, չգիտնալով անշուշտ որ բարոյական վնասէն ալ կը ծագի նիւթական վնաս, ինչպէս որ բարոյական շահէն ալ կը ծագի նիւթական շահ—կաղաչեմ, մի՛ բարկանաք, տէր երեսփոխաններ—։ Այսպէս, երբ Թաղին մէջ հրդեհ պատահի՝ ամբողջ Թաղեցին տունէն դուրս կը վազէ և կրակը մարելու համար կարողութենէն վեր կաշխատի. իսկ երբ վարժարանն բարոյապէս մոխիր դառնայ՝ ոչ մէկ Թաղեցին գլուխը պատուհանէն դուրս չհաներ։ Թաղեցւոյն ուշադրութիւնն վարժարանին վրայ հրաւիրելու ամենէն դիւրին և կարուկ ճանբան, վարժարանը նախ կազով Թրջելու է և լուցկիով մը բռնկցնելու է զայն. ամբողջ Թաղեցին գիշերազգեստով կը վազէ վարժարան և կրակը մարելու կաշխատի։ Մոռնալու չէ սակայն, որ հասգիւղցին լուցկիի պէս մէկէն ի մէկ հայրենասիրութեամբ կը վառի, կը բորբոքի երբեմն. եթէ այս բորբոքումէն անմիջապէս օգուտ քաղես՝ կրնաս իրմէ սակ

հաւաքել, մանրերկրորդ մը անցնելուն պէս Հասգիւղցին կը մարի, Վիէննայի ամենէն գէշ լուցկիներուն տեսակէն է Հասգիւղցին, բռըն-կիլն ու մարիլը մէկ է. մինչև իսկ երբեմն *սիկառ* մը վառելու համար անոնց քսան հա-տը մեկէն բռնկցնելու է։

Այսօր հինգ վարժարան կայ գիւղիս մէջ ... մըցումն որպէս թէ յառաջադիմութիւն պիտի արտադրէր... հինգ վարժարանէն աշա-կերտ մը չելներ տարին։

Հասգիւղցին ինքնիրմէ բանի մը ձեռ-նարկելու յանդգնութիւն չունի, իսկ երբ գըր-գըռող մը ըլլայ՝ այն ատեն ծայրահեղութեան կը դիմէ։

Լուսաւորեալ երիտասարդներ կան հոս, որք իրարու հետ երկար ատեն բարեկամ չեն կրնար մնալ։ Ասոնց բարեկամութիւնն շաբաթ մը միայն կը տևէ և այս պայմանաժամը լը-րանալուն պէս իրարմէ կը բաժնուին։ Ես ա-սոնց բարեկամութիւնն գէշ *չուխայէ* շինուած *բանթալոնի* կը նմանցնեմ, շաբաթէ մը կը մաշի և օր մ’ալ քիչ մը ուժով նստելուդ պէս երկուքի կը բաժնուի և շապիկդ ետևէդ կե-րևայ։ *Բանթալոնին* այս կերպ բաժնուելուն ընդհանրապէս կըսեն. «*բանթալոնս* բացուած է»․ Հասգիւղցին ալ երբ իր մէկ բարեկամէ

քաժնըրվի՝ կըսէ. «մենք բացված ենք»։ Իսկ Հասգիւղի մէջ մտերիմ բարեկամ կը ճանչցվի այն մարդն՝ որ իւր ընկերին ուրիշէ մը գանակոծումը կը տեսնէ և չտեսնելու համար ճանբան կը փոխէ։ Երբ այս մարդուն յանդիմանես իւր կամաւոր կուրութիւնն՝ քեզի կը պատասխանէ.

—Իմ սիրտս փափուկ է, երբ կը տեսնեմ որ բարեկամներէս մին ցաւ ունի, սիրտս գէշ կըլլայ։

Եթէ այս պատասխանով գոհ չըլլաս՝ ուրիշ մ'ալ կուտայ քեզ.

—Եղբայր, ես ազատամիտ մարդ եմ, կարծիքներու ազատութիւնը կը յարգեմ։

—Հասգիւղցին ոչ շողոքորթ է, ոչ կեղծաւոր և ոչ ազատախօս. բարեխառն բարք մ'ունի։

Յարատևութիւնը հոս միմիայն վէճ յարուցանելու մէջ կը գտնվի։

Ասոնք երբ շոգենաւ նստին նախ կը խօսին սոխի վրայ, ետքը խնդիր կը յարուցանեն փայտի վրայ և վերջը հարցապնդումներ կընեն ածուխի վրայ. մինչդեռ հրեայն դրամներու գիներուն վրայ կը խորհրդակցի և յոյնը վաճառականութեան վրայ։

Գեղիս կիներն ընդհանրապէս գեղեցիկ

են, պարկեշտ և միանգամայն ազատ։ Ասոնք կաշխատին կամ մետաքս քաշելով կամ գինուորականի ճերմակեղէն կարելով։ Պտոյտը շատ կը սիրեն։ Հոս միայն ապօրինաւոր ամուսնութիւններ տեղի կունենան. օրինաւոր ամուսնութիւնն արգիլված է և գիւղը լի է ամուրիներով։ Ամեն անոնք, որ աղջիկ կը փախցունեն՝ հոս կուգան ապաստանելու։

Հազարի չափ տուն կայ Հայու. եթէ իւրաքանչիւր տունէն ամեն օր մէյմէկ հոգի թաղային խնդիր յարուցանէ՝ ամեն օր 2,77 խնդիր կունենայ թաղը։

Ներքին բերքն է մայրապետներ և հայրապետներ։

Բժիշկները շատ կը գովեն գեղիս օդը. բժիշկներու վկայութենէն կրնաք մակաբերել անշուշտ, որ գիւղս առատ հիւանդներ կը մատակարարէ Ասկղեպիոսի աշակերտներուն։

ԳՐՆԱԼԸ ԿՂԶԻ

Նախ և առաջ խօսինք այս կղզւոյն մէկ Հրաշագործութեանը վրայ, որուն ականատես եղած են շատերը։ Այս Հրաշագործութեան վրայ խօսելով մեր Նպատակն է ծառայութիւն մը մատուցանել ամեն անոնց, որք կը փափաքին կղզւոյս մէջ գետին ծախու առնել։

Գիտնալու էք որ կղզւոյս մէջ գետինները շարժուն են և կը քալեն։

—Մենք այդ Հրաշքին չենք Հաւատար։

—ԹերաՀաւատ էք ուրեմն։

—ԹերաՀաւատութիւնն չենք ընդունիր։

—Ճատախօսութիւն ընելու ժամանակ չունիմ. ըստծս ապացոյցներով և կենդանի վկաներով կարող եմ Հաստատելու։ Այո՛, գետինները կը քալեն. ուստի անոնք որ կղզւոյն Հարաւային կողմը գետին ունենալ կուզեն՝ պարտաւոր են Հիւսիսային կողմէն գետին ծախու առնել. քանի մը օրուան մէջ այդ գետինը դէպ ի Հարաւ ճանբայ կելնէ։ Անոնք որ ծովեզերքին վրայ գետնի տէր ըլլալ կու-

զեն՝ ծովու մէջ քանի մը հազար կանգուն գետին առնելու են. շաբթուան մը մէջ այդ գետինը ծովեզերքին վրայ կուգայ կը հաստատուի։ Սա ալ մտքէ հանելու չէ, որ եթէ գետին մը ծախու առնելու ըլլաս՝ չորս կողմը պատ քաշելու ես, վասն զի եթէ պատով չըշըջափակես զայն՝ այնչափ կը քալէ որ ծովէն անցնելով Քարթալ կերթայ և երբեմն ալ այնչափ կերթայ, որ բոլորովին անտեսանելի կըլլայ։

—Բայց ինչպէս կը քալեն այս գետինները, բնաւ հաւատալիքս չգար։

—Եթէ չես հաւատար՝ փորձի համար քանի մը հարիւր կանգուն տեղ առ և կը հաւատաս։

—Ուրեմն այդ գետինները քալեցնող մը կայ։

—Չգիտեմ, բայց բարեկամներէս մին կըսէր թէ՝ կղզւոյն գետիններն անիւի վրայ դըրված են, կրնաս զանոնք տանիլ ուր որ ուզես։

—Այդ անիւը դարձնո՞ղ մը կայ արդեօք։

—Հարկաւ։

—Այդ դարձնողը կրնա՞ս ինծի ներկայացնել։

—Ի՞նչ պիտի ընես։

Պէօյիւք տէրէ տուն մը ունիմ այնպիսի թաղի մը մէջ, որ բնաւ յարգ չունի. եթէ այդ մարդն իմ տունս Պէօյիւքտէրէի ծովեզերքն քալեցունէ՝ հազար ոսկի կուտամ իրեն։ Կը քալէ՞ արդեօք։

—Կղզւոյն մէջ ոչ միայն կը քալէ այլ կը վազէ, բայց չգիտեմ թէ Պէօյիւք տէրէյի մէջ ալ կը քալէ։

—Շատ բան, շատ բան, գետինին ալ քալելը բնաւ լսած չունէի. լսել է թէ այդ կղզւոյն բնակիչներն չեն շարժիր, կը պառկին և կը քնանան։

—Ինչո՞ւ։

—Վասն զի այդ երկրին մէջ ուր գետինը կը շարժի՝ մարդերը պարտաւոր են չշարժիլ։

—Թողունք ա՛լ այս շարժման խնդիրն և դառնանք կղզւոյն։ Այս կղզւոյն վրայ կատարեալ ծանօթութիւն մը տալու համար կը յիշեմ քեզ բժշկի մը պատասխանը, զոր տուած է, շոգենաւի մէջ, իւր մէկ բարեկամին որ Գընալը կերթար։ «Կը զարմանամ թէ Գընալըյին ինչու այսչափ կարևորութիւն կը տրվի, ըսաւ բժիշկը, հոն ուրիշ բան չկայ եթէ ոչ չինար մը և Ասապա էֆէնտի մը»։ Ասապա էֆէնտին՝ որ ազգային երեսփոխան ալ է,

կղզւոյն պետն է։ Ով որ ցաւ կամ դատ ունի՝ անոր կը դիմէ որ խրատելով և հաշտեցունելով ետ կը դարձունէ զանոնք։ Կղզւոյն մէջ ամենէն կը յարգվի իբրև երիցագոյն բնակիչ և հիւրասէր մարդ մը որ Թաղական Խորհրդոյ ալ անդամ է։

—Ասպա էֆէնտիին ալ գետինները կը քալե՞ն։

—Չէ, անոր գետինները ծոյլ են, բնաւ շարժիր և կմնան ուր որ են։

—Կիրակի առաւօտները չընարին տակը կերթան կղզւոյն բնակիչները, որք ձմեռը քառասուն տունէ և ամառը վաթսուն եօթանասուն տունէ կը բաղկանան։ Հոս ձմեռը երեսունի չափ տուն կայ հայու։ Անցեալները կղզեցւոյն և Թաղականին մէջ վէճ մը ծագեցաւ որ հաշտութեամբ վերջացաւ։ Երեսուն աշակերտի համար երկու վարժարան կայ, մին Թաղային և միւսը մասնաւոր։ Թաղային վարժարանը կը կառավարվի բարի քահանայէ մը որ եկեղեցւոյն ալ քահանայն է և աշխատող դասատուէ մը որ, եկեղեցւոյն ձայնաւորն է։ Այս վարժարանին մէջ Եղիշէն Թարգմանող աշակերտներ կան ինչպէս նաև Աւետարանը հասկցող աշակերտուհիներ։ Մասնաւոր վարժարանին ալ դասատու-տնօրէններն են եր-

կու պարկեշտ եղբայրներ, որք կը մրցին Թաղային վարժարանին հետ։ Երեսուն աշակերտի համար երկու վարժարան... յառաջադիմութեան նշան չէ՞ այս...

Կղզւոյն բնակիչներն եկեղեցի չեն երթար. անոնց միայն մտմտուքն է թէ ինչպէս կարելի է տասը բարա արժէք ունեցող մէկ բանը քառասուն բարայի ծախել։ Ամառուան եղանակն անցունելու համար կղզի գնացողներուն ալ միայն մտմտուքն է թէ ինչպէս ընեն որ կղզւոյն բնակիչներուն հետ առևտուր չընեն։ Ասոր համար է որ անոնք իրենց միսը, եղը, պանիրը, հացն և ջուրը Պոլիսէն կը տանին իրենց հետը։

Հոս բնաւ շուն չկայ. փողոցներու մէջ կատուները կը պտըտին և տուներու մէջ ալ մուկերը։ Կղզւոյն մէջ առատ կով կայ. բաւական էշ ալ կը գտնուի ինչպէս նաև այծեր։ Այս կովերն, էշերն և այծերն կանաչ խոտ և ծառ չեն թողուր կղզւոյն մէջ։ Եթէ լուսին չեղած գիշեր մը կղզւոյն մէջ պտըտելու ելնես՝ կովերը մազերդ կը փրցունեն մարգագետին կարծելով գլուխդ, մէկ կողմէ տուն կը քալես միւս կողմէն ալ կովը մազերդ կը կտրէ։

—Կովը չ՞հասկնար թէ մարդ ես։

—Գիշերը ի՞նչպէս պիտի հասկնայ։

—Քալելէդ չ՞հասկնար։

—Կարծեմ յիշողութիւնդ շատ տկար է. քիչ մը առաջ չըսի՞նք որ գետինները ալ կը քալեն հոս։

Բնիկ կիները գեղջկական կեանք կը վարեն. ո՛չ պճնասիրութիւն գիտեն, ո՛չ բամբասանք և ո՛չ արտասահման պտոյտ։

Օդափոխութեան համար ուրիշ թաղերէն եկողներն ալ ծովեզերքին վրայ պտըտելէն և կոշիկ հինցունելէն զատ գործ տեսած չունին։ Ծովեզերքի վրայ շաբաթ և կիրակի իրիկունները շատ բազմութիւն կըլլայ։ Այս հրապարակն բոլոր միւս գեղերու հրապարակներէն ամենէն պարկեշտն է։

Կղզւոյն օդն այնչափ մաքուր և առողջարար է, որ եթէ բժիշկ մը գայ հոն՝ երկու օրուան մէջ կը մեռնի... անօթութենէն։

ՊՕՅԱՃԻ ԳԻՒՂ

Այս գիւղին ազգայինները ժամանակաւ այնչափ կը քնանային, որ շատ մը բժիշկներ իրենց չքնացնող հիւանդները հոս կը ղրկէին։ Ոմանք ալ կը պնդէին թէ Եպիմենիդէսը հոս ծնած ըլլայ։ Զհաւատալու բան չկայ, իրենց շատ քնանալուն ամենահզօր մէկ փաստն ալ այս էր, որ հոն ընաւ թաղականի կռիւ լսված չէր. եթէ չքնանային՝ կարելի՞ էր միթէ որ կռիւ չհանէին և իրենց աղաղակներովն լրագիրներու էջերը չըլեցնէին։

Բայց քանի մը ժամանակէ ի վեր այս գիւղն արթնցած է շնորհիւ երիտասարդութեան, որ ընկերութիւն մը հաստատած է գիւղին վարժարանը յառաջ տանելու համար և որ վերջերս իւր հաշուեցուցակն ալ հրատարակած է։

Գիւղիս հայերը շատ ուժեղ ստամոքս ունին, անոնց իւրաքանչիւրն ոչխար մը կարող է ուտել եթէ ուրիշի մը տունը ճաշի

հրավիրվի։ Համեղ կերակուրներէն աւելի կախորժին քան թէ խօսարաններէն և լսարաններէն։

Պօյաճիգեղցին շատ կը սիրէ իւր անունը փոխելու։ Կարապետը *քարլօ* և Մկրտիչը *պաթիսթ* կըլլան հօն։ Շաբաթէ մը ետքը նորէն կը փոխվին անոնք և *ժան* կամ *բօլ* կըլլան, և մարդս կստիպվի ամեն շաբթու առաջին օրն իւր բարեկամին հարցունել.

—Այսօրուան անունդ ի՞նչ է։

—*Ժօզէֆ*։ Քուկի՞նդ։

—*Մարթէն*։

Զուարճութիւնը շատ կը սիրեն, ամիս մը շարունակ կրնան ուտել, խմել և երգել առանց ամենափոքր անհանգստութիւն մը զգալու։

Հոս սա աղէկութիւնը կայ, որ իրարու միս չեն ուտեր և իրարու հետ շատ սիրով են։ Եթէ երբեմն պատահի իրարու հետ վէճի բռնվիլ՝ քառորդէ մը կը հաշտվին, և դրսէն բնաւ միջամտութիւն չեն ընդունիր իրենց անկախութիւնը պաշտպանելու համար։ Ասոնք ընդհանրապէս այնչափ իրարու քիթ մտնելով կը խօսակցին, որ հեռուանց տեսնողն

կը կարծէ թէ իրենց խօսակցութիւնը քթի վրայ է։

Կիներէն ոմանք թէպէտ և իրենց անուն-ները չեն փոխեր, բայց այնչափ կը փոխեն կերպարանքն, որ ցերէկին չես ճանաչեր այն կինն զոր առաւօտուն տեսած ես, ոչ ալ ե-րեկոյին կը ճանաչես այն աղջիկն, զոր ցերէ-կին տեսած ես։ Միօրինակութիւնն այս գիւ-ղին մէջ շատ ձանձրութիւն կը պատճառէ և մենք կը զարմանանք որ Պօյաճի գիւղ-ցին ինչպէս կը համբերէ և շաբաթը ան-գամ մը տուն չփոխեր։ Խնդրենք աստուծմէ որ այս մոլութիւնն Թաղականներուն և վար-ժարանը կառավարող անձերուն վրայ չգոր-ծադրվի։

Իգական սեռն շատ կը սիրէ ճաշակով հագվիլը և ճաշակով բամբասելը։

Ամառուան եղանակին մէջ շատ տեղերէ կուգան հոս օդափոխութեան համար։ Ժամա-նակաւ ուխտի կերթային, հիմա միայն օդա-փոխութեան կերթան։

Գիւղիս հայ տուներուն թիւը ճիշդ չը գիտցվիր, բայց վաթսունի և եօթանասունի մէջ տեղը կը կարծվի։

Օդը խիստ է, այսինքն միապետական է. իսկ բնակիչները մեղմ են։

Գիւղիս անունէն ոմանք կենթադրեն թէ առենօք կիները հոս պօյաներ կը շինեն և իրենց երեսներուն և մազերուն, աչերուն կը քսեն եղեր։ Ես ենթադրութեամբ ուրիշներուն մեղքն առնելու կը վախնամ։

ՂԱԼԱԹԻԱ

Ղալաթիոյ սահմանն է հարաւէն քսակահատներ, արեւելքէն գինովներ, հիւսիսէն ոճրագործներ և արեւմուտքէն երգիչ աղջիկներ։

Դրամի կողմէն սահման չունի. մոլութիւններու մասին անսահման է։

Դաշտի վրայ շինված ըլլալով ամառը գրեթէ միշտ ցամաք է. իսկ ձմեռը՝ թաղիս երեք քառորդը ծով կը դառնայ և մէկ քառորդը ցամաք կը մնայ։ Այս թաղը երկու տեղագրութիւն ունի, մին ամառուան և միւսը ձմեռուան. ամառուան տեղագրութիւնն առաջնորդ բռնելով եթէ ձմեռն այս թաղին մէջ պտըտիլ ուզես՝ ջուրերու մէջ կը խղդվիս. իսկ եթէ ձմեռուանովն ամառ ատեն հոս շըրջագայիս՝ նաւդ ցամաքը կը նստի։ Արդ մեծ զգուշութեամբ քալելու ես այս թաղին մէջ որպէս զի վտանգի մը մէջ չիյնաս։

Գլխաւոր լեռն է Ղալաթիոյ աշտարակը, որ Բաբելոնի աշտարակ ալ կրնայ կոչվիլ երբ

քաղաքական տեսակէտով նայվի հօն։ Հրդեհի նշանը կը տրվի միշտ այս լեռնէն, որուն գագաթը ձիւն չգտնվիր բնաւ այլ միայն կրակ, և ասոր համար Հրաբուխ լեռ ալ կը կոչվի։

Ջերմուկներն են գինետուններն, որոնց մէջ մարդ չափէն աւելի կը քրտնի։ Հանքային ջուրերն են. *ապսենթ, մասթիքա, քոնեաք* և այլն։ Գլխաւոր ջերմուկն է Քօմիսիօն խանը, ուր *քոնսօլիտի* վրայ գործ կը լինի։ Ամենէն աւելի քրտնցնող ջերմուկն է այս, որուն մէջ շատերը կը մտնեն ուժ առնելու համար և ուժաթափ դուրս կելնեն անկէ։

Թաղիս ամենէն մեծ ճանբան այն է, որ ուղղակի մինչև Միջագիւղ կը տանի, եթէ *Թրանվէյի* կառքերուն մէկուն տակը չմնայ մարդ։

Կրօնքը շատ է. գործածականը յայտնի չէ։

Բնակիչն է խաղամոլութիւն, թիւն որոշ չգիտցվիր։

Թաղիս օդը բնաւ կարևորութիւն չունի. ամենքը կը յարգեն *Քօմիսիօն խանին* օդը, որ շատերուն կը վնասէ և սակայն ամենուն ալ սիրելի է։

Թաղիս մէջ բնիկ հագիւ քսանըհինգ կամ երեսուն տուն կայ Հայու։ Պանդուխտ եղբայրներն, որք ստորերկրեայ տեղեր կը բնակին

Հոս, ամէն կիրակի օրերը Թաղին եկեղեցին կերթան և զանձանակներունստակ կը ձգեն։ Եթէ Թաղեցիներուն մնար՝ շատուց ծախված էր եկեղեցին՝ որ այսօր շատ եկամուտներ ունի։

Այս եկեղեցւոյն Թաղական խորհրդարանին մէջն էր ժամանակաւ Ղալաթիոյ օճախը։ Այս եկեղեցւոյն մէջ կըլլան ազգային Երեսփոխանական Ժողովոյ նիստերն, որք ամէն արժանիք ունին Ղալաթիոյ աշտարակին մէջ տեղի ունենալու։

Հոս բարձրացած է կենդրոնական վարժարանն, որ դեռ բացված չէ։

Ղալաթիացին տասներկու տարիներէ ի վեր կը փափաքէր վար առնելու իւր Թաղականն, որ ազգային շահերուն ջերմ պաշտպան ըլլալով՝ չէր Թողուր որ քիչ մը ատեն ալ ուրիշները Թաղականութիւն ընեն և խնդան. իսկ այս տարին Թաղեցին յաջողեցաւ հրաժարեցնել իւր Թաղականն, որ լալով հեռացաւ խորհրդարանէն։ Ընտրվեցաւ ուրիշ Թաղական խորհուրդ մը՝ որուն անդամներուն մէջ անշահասէր մարդեր կը գտնվին, սակայն ասոնք ալ դասատուներու փոփոխութիւնը շատ կը սիրեն և գրեթէ շաբաթ չանցնիր, որ առանց պատճառի դասատու չփոխեն։

Հոս է կեդրոնական Թանգարանն, որ ըստ

ծանուցման շաբաթն երեք օր բաց է և ըստ իրողութեան շաբաթը ժամ մը միայն բաց է սիկառա խմել ուզողներուն։

Այս թաղն է միացեալ ընկերութեանց գրասենեակն, որ երկու ամսուան մէջ երկու գործադիր ժողով տեսնելու պատիւն ունեցաւ։ Աստուած երրորդէն պահէ։

Վերջապէս այս թաղն կեդրոնական ըլլալով շատ դիւրութիւններ կուտայ մեզի հոն երթալու և շաբաթը քանի մը անգամ ազգային խնդիրներու վրայ կռիւներ յարուցանելու։

ԳՈՒՐՈՒ ՉԷՃՄԷ

Այս գիւղին Գուրու չէշմէ կոչվելուն պատճառն են գեղին աղբիւրներն, որ բնաւ չեն վազեր։

Գեղացին աղբիւրը կը շինէ բայց անոր ջուր բերելու հոգ չըներ։

Միայն աղբիւրներուն հետ չէ, որ այսպէս կը վարվի, իւր վարժարանին և եկեղեցւոյն հետ ալ նոյն ընթացքն ունի։

Այս գիւղին ազգայիններն այնքան կաշխատին եկեղեցւոյն պայծառութեանը, որ անցեալները եկեղեցւոյն մէջ շաբաթ մը կաթիլ մը եղ չկար։ Երբ քահանայն իմացուց իրենց թէ եղը հատեր է՝ ասոնք սրճարանի մը մէջ հաւաքվեցան խորհրդակցելու համար։

—Ի՞նչ կըսէք, եղբայրներ, եկեղեցւոյ եղը հատեր է։

—Ի՞նչ կըլլայ եղեր, թող առանց եղի կատարվին արարողութիւնները։

—Ես ալ համակարծիք եմ. արարողութիւնն առանց եղի ալ կըլլայ։

—Ցերէկ ատեն կանթեղ վառելն ի՞նչ նըշանակութիւն ունի։

—Շռայլութի՛ւն է, շռայլութի՛ւն։

—Մեր քահանայն ալ այլանդակ մարդ մ՚է, Դիոգինէսի պէս ցերեկ ատեն կանթեղ կը վառէ։

—Առաւօտները մութուն կսկսի եկեղեցին և անպատճառ լոյս պէտք է։

—Լուսնի լուսովը թո՛ղ կարդայ։

Եւ վերջապէս որոշում կըտրվի, որ քահանայն քիչ մը տնտեսագիտական օրէնքներով վարվի։

Վարժարանին գալով՝ Գուրուչէշմէցին դասատու կը բերէ բայց ամսական չտար։ Շատ դասատուներ մինչև այսօր Թաղական խորհըրդարանը կերթան իրենց մնացած ամսականներն ուզելու համար և չառնելու համար։

Կիրքն այս գեղացիներուն մէջ չափազանց ըլլալու է, որ իրենց մէջ համաձայնութիւն գոյացնելն միշտ անկարելի եղած է։

Հոս երեսուն քառասուն տուն կայ Հայու. եթէ ութսուն տուն ըլլար՝ ամեն օր նոր կռիւներ պիտի ծագէին։

Կիներն այրերէն աւելի դպրոցասէր և եկեղեցասէր են. բայց իրենք իշխանութիւն չունենալով՝ լռութիւն պահելու ստիպված են։

Կիներն շատ չեն սիրեր պտոյտն այն պատճառաւ, որ պտըտելու տեղ չկայ։

Օդը շատ աղէկ է գեղին բարձունքին վրայ, իսկ ծովեզերքի օդն աղէկ չէ։ Օդին ազդեցութեան շնորհիւն է, որ վերի կողմին ազգայիններն աւելի աղէկ են քան վարիններն և եթէ վերիններն վար իջնան կամ վարիններն վեր ելնեն՝ օդափոխութեամբ իրենց բնաւորութիւնն ալ կը փոխեն։

ԷՅՈՒՊ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ

Ս. Եղիայի Էյուպը պտըտած ենք, քիչ մ'ալ Աստուածածնայ Էյուպը շրջինք։

Այս թաղն ձեռներն աշխարհէս քաշած է. քայլ մը յառաջ երթալու կամք չունի, և, եթէ չենք սխալիր, աշխարհ եկած ըլլալուն վրայ ալ զղջացած է։ Եթէ կարելի ըլլար՝ երկնից դէմ բողոք կը բառնային ասոնք, թէ ինչո՛ւ զիրենք աշխարհ ղրկած է։

Այս թաղեցին վերջին ծայր բարեպաշտ և ջերմեռանդ է. քիչ կուտէ շատ կաղօթէ։

Դաստիարակութիւնը չսիրեր. ուստի կարևորութիւն չտար վարժարանին, թէպէտև երիտասարդներէն ոմանք կը ջանան թաղին մէջ ուսման սէր տարածելու։

Այրերն և կիներն յուսահատ վիճակ մ'ունին. ընդհանրապէս իրենց գլուխներն միշտ ի խոնարհ կը բռնեն, որպէս թէ մէկէ մը յանդիմանված ըլլային։

Պէտք է գիտնալ թէ ասոնք ծոյլ չեն, կաշխատին, բայց մեքենաբար և միշտ կը մընան հոն, ուր որ են։

Աստուծոյ մօտ և սատանայէ հեռի են. և այնչափ երկիւղած են, որ եթէ Ս. Եղիա անգիի թաղին մէջ երկաթեայ տախտակն քիչ մը ուժով շարժէ՝ ամէնքն ծակէ ծակ կը փախչին մուկի պէս։

Ասոնց մէջ գիրութիւն չկայ. ընդհանրապէս նիհար են բայց քաջառողջ։

Արբեցութիւն չունին, ջուր կը խմեն միայն։

Լաւ երազ կը մեկնեն. այս թաղին մէջ մարդ չկայ, որ ամէն գիշեր քանի մը հարիւր երազ չը տեսնէ։ Օր մը ծերին մէկը կըսէր.

—Այս գիշեր մինչև լոյս աչքերս չգոցեցի, բայց որչափ ալ երազ տեսայ։

Կերևի թէ ասոնք իրենց արթուն եղած ատենն ալ երազ կը տեսնեն։ Եւ ես չպիտի զարմանամ այսուհետև թէ ինչո՞ւ երբեմն քանի մը ամիսներ երազ չեմ տեսներ. վասն զի Էյուպցիները կը տեսնեն իմ տեսնելիք երազներն, և կամ այնչափ շատ երազ կը տեսնեն, որ մեզի երազ չմնար տեսնելու։

Շատ տուներու մէջ Պղնձէ Քաղաք, Երազահան և վիճակահանութեան գրքեր կը գտնուին, բայց Համպուրկի վիճակահանութեան չեն գրվիր։

Հագուստի մասին ալ բնաւ փոփոխութիւն

չէ կրած այս Թաղն լուսահոգի Յակոբ Պատրիարքին օրէն ի վեր։

Այսու ամենայնիւ կիներն, Թէպէտև աշխատասէր և հաւատարիմ, գիրար բամբասելու մասին ալ ծոյլ չեն։

Օդը շատ Թեթև է, և այս Թեթևութիւնն ալ այդ միլիոնաւոր երազներէն յառաջ եկած է։

ԳԷՕՅԻՒՔ ՏԷՐԷ

Գիւղ մ՚է, ուր օդափոխութեան համար կերթան ընդհանրապէս՝ բայց երիկ փոխելու համար գացողներ ալ չեն պակսիր։

Գրեթէ ամենէն հարուստներն են, որ այս գիւղը կերթան ամառներն և շռայլութեամբ կեանք կանցունեն. շատերն ալ հարուստ կոչուելու համար կերթան հոն։

Շատ գեղեցիկ տուներ կան Ծովեզերքի հրապարակին վրայ։ Կիներն այն տուներուն դռները կը բանան և այն դիրքով կը նստին գաւիթի մէջ, որ անցնողները կը տեսնեն անոնց ամուսիններուն նիւթական և մարմնական հարստութիւնը։

Գիշերները շատ բազմութիւն կըլլայ այդ հրապարակին վրայ, բազմութիւն սիրահարութիւններու։ Այդ հրապարակին վրայ նոր սէրեր կստեղծվին. հոն կըլլան խօս-կապներ, նշանտուքներ և հարսնիքներ. և ինչո՞ւ չըլլան, ամեն մարդ հոն աղէկ ժամ անցունելու համար կերթայ. անանկ չէ՞, Մարթա տուտու։

Բնիկ ազգայիններն քիչ են հոս և ունին ախոռի պէս տեղ մը, որուն անունը վարժարան դրած են և ուր կերթան գեղին տղայները ապականեալ օդ ծծելու համար։ Վարժարանն ողորմելի վիճակին մէջ է. գեղացին ալ իւր վարժարանէն նուազ խղճալի չէ որ աչեր ունի և չը տեսներ, ականջ ունի և չլսեր, իսկ բերան ունի և կուտէ։ Անիրաւութիւն չընենք, այս վարժարանին վրայ այն ատեն յարձակինք, երբ թաղային կանոնաւոր վարժարանի մը հանդիպինք մեր պտոյտներուն մէջ։

Բնիկն եկեղեցի ալ չերթար. օդափոխութեան համար գեղը գնացող ազգայիններն են, որ կիրակէ կիրակի եկեղեցի կերթան և քիչ մը ստակ կը ձգեն։

Գեղիս ազգայիններուն մեծագոյն մասին գործն է սրճարաններու մէջ քաշվիլ և նարտ կամ թուղթ խաղալ։ Պզտիկ մասն ալ ձուկ բռնելով կըզբաղի։

Գիւղիս մէջ ազգային տեսակէտով եթէ նշանաւոր և մեծ բան մը կայ՝ ան ալ հարուստ ազգայնոյ մը պարտէզն է, որուն դռները հասարակութեան երբեմն կը բացվին և երբեմն կը գոցվին։

Այս գիւղն շատ յարմար է ամեն անոնց, որք միայն զուարճանալու համար եկած են

աշխարհ· ամեն տեսակ զուարճութիւն կայ հոն։

Այս գիւղը թէպէտեւ խոնաւ է, բայց գեղացիներուն գլուխները միշտ չոր են. չգիտեմ թէ արեւու մէջ կը տաքցունեն թէ փուռի մէջ։

ԵԷՆԻ ԳԱԲՈՒ

Սքանչելի օդ ունի...։

Եէնի Գաբուցին առաւօտուն արթննալուն պէս կզգայ թէ իւր գլուխն վրան է և թէ գողերը չեն կտրած զայն. սակայն երբ գլուխն վերցունել ուզէ՝ յուսահատութիւն կուգայ իւր վրայ, վասն զի գլուխն այնքան ծանր է, որ չը կրնար վերցունել զայն։

Արդեօք այս գլուխներն շատ մեծ են և ատո՞ր համար չեն կրնար վեր առնել զանոնք։ Չեմ կարծեր։ Արդեօք այդ գլուխները շա՜տ լեցուն են և ա՛յդ պատճառաւ է որ ծանրակշիռ են։ Միթէ չգիտե՞ս, որ Եէնի Գաբույի մէջ պարապ գլուխներն ալ, որ թեթև ըլլալու էին, ծանր կը կշռեն։—Թեթև երիտասարդներու համար ի՞նչ պատուական թաղ—։ Արդ, Եէնի Գաբուցին երբ անկողինէն ելնել ուզէ՝ ուրիշ մէկը պիտի գայ իրեն օգնելու, գլուխն վերցնելու, որպէս զի կարողանայ կանգնիլ—հայկական յատկանիշ—ապա թէ ոչ շաբաթներով կը պառկի։ Եէնի Գաբուցիին գլխուն ծանրութիւնը ապացուցված է գողութեան դէպքով մը որ հետևեալն է. Եէնի Գաբուցի երիտասարդ

մը իր նշանածէն համբոյր մը գողնալու համար գիշեր մը անոր տունը կերթայ։ Աղջկան հայրն, որ խաւարեալ էր և չէր ուզեր իւր ապագայ փեսայն հարսանիքէն առաջ տանը մէջ տեսնել, կիմանայ որ փեսան դռնէն կամացուկ մը ներս մտած է, ուստի կերթայ զայն յանդիմանելու։ Փեսան իւր ապագայ աները տեսնելուն պէս պատուհանէն վար կը ցատկէ, գլխի վայր գետինը կիյնայ և քանի մը րոպէ ալ այնպէս կը մնայ։ Ահա ասկէ փորձված է որ Եէնի Գաբուցիին գլուխն ամբողջ մարմինէն ծանր է։

Սոյն թաղն երկու վարժարան ունի, մին մանչերու և միւսն աղջիկներու համար։

Այս վարժարաններն այժմ միացված են Գում-Գաբուլի վարժարաններուն հետ և մեծ յոյս կուտան, որ ապագային մէջ ալ չպիտի կրնան լաւագոյն վիճակ մ՚ունենալ եթէ հոգաբարձութեան ուսումնական անդամներն իրենց դերը կատարելու վախնան։

Երբ ազգային մեծ խնդիրներ երևան կուգան՝ այս թաղն պատերազմի դաշտ կորոշվի։ Սահմանադրութեան վրայօք վէճերուն և ուրիշ կարևոր խնդիրներուն համար կարևոր կռիւներ տեղի ունեցած են հոս. անգամ մը կռիւն այնքան ծանր կերպարանք առաւ, որ

Ենի Գաբուցիի մը գլխէն աւելի ծանրացաւ և Թաղին եկեղեցւոյն մէջ քանէն աւելի անձեր վիրաւորվեցան։

Նախորդ Թաղական խորհուրդն, որ վարժարանները բարեկարգելու պաշտօնով ընտրված էր՝ եկեղեցւոյն կից փողոցն բարեկարգեց և հասարակաց զուարճութեան համար չխնայեց և ոչ ինչ։ Անոր շնորհիւն է որ եկեղեցւոյն կից հրապարակն ծառերով զարդարվեցաւ և այժմ պատիւն ունի տեսնել իւր վրայ պարոններ և օրիորդներ, որք ամառուան գիշերները հոս կը խմբվին և անմեղ զբօսանքներով ժամանակ կանցունեն։ Նախորդ Թաղական խորհուրդն իւր աշխատութեան պտուղն տեսնելով բերնին ջուրերը կը վազցունէ. Թաղականն է որ կը տեսնէ պտուղն, սակայն երիտասարդներն են որ կը քաղեն զայն։

Թաղիս ազգայիններն երկու կարգի կը բաժնըվին. արհեստաւոր և դիւրակեաց։

Արհեստաւոր մասն իւր պարապոյ ժամերն Թաղին սրճարաններու մէջ Նարտով և Թուղթով կապաննէ։ Հոս ընդհանրապէս *իքի եխազ* կը խաղան և այս խաղին մէջ այնքան համբաւ հանած են, որ եթէ ուրիշ գեղերու մէջ *իքի եխազի* վրայօք վէճ մը ծագի՝ հոս կուգան վճիռ ընդունելու։

Արբեցութեան կողմէն նշանաւոր չեն — կէս օխա օղի խմելէն ետքը կզգան թէ գաւաթ մը օղի խմած են — և բնաւ չեն կարող մրցիլ իրենց սահմանակից տէրութիւններուն հետ... Թաղեցիներուն հետ պիտի ըսէի...:

Դիւրակեաց մասը դրսէն հանդարտ կերեւայ, բայց երբ Թաղային խնդիր մը ծագի՝ անմիջապէս ասպարէզ կը նետուի:

Թաղիս կիներն պարկեշտ են և աշխատասէր: Ահա իրենց ծրագիրն.

«Երկուշաբթի՝ լաթ լուալ և երեկոյին ձեռներն իրենց ամուսիններուն ցոյց տալ,

«Երեքշաբթի՝ տախտակ սրբել,

«Չորեքշաբթի՝ պատուհան մաքրել,

«Հինգշաբթի՝ կարկտել և քթի տակէն մրմրալ,

«Ուրբաթ՝ ճերմակեղէնները հարթել,

«Շաբաթ՝ խոհարանի վերաբերված գործերը տեսնել և բաղանիք երթալ,

«Կիրակի՝ եկեղեցի երթալ և վերջը զիրար բամբասել»:

Թաղիս մէջ երկու հարիւր վաթսունի չափ տուն կայ հայու:

Հոս պարոնի տեղ տէր կը գործածեն բայց տէրի տեղ դեռ բան մը չեն գտած:

ՔԱՐԹԱԼ

Քանի մը օր առաջ Քարթալ գնացինք տեղւոյն ազգայիններուն վրայօք տեղեկութիւններ հաւաքելու համար, բայց բարեբախտաբար Թաղին մէջ մարդ մը չկրցինք գտնել բաց ի գինեպաններէ, որք գինի կուտային մեզ ամեն անգամ որ իրենցմէ տեղեկութիւն կուզէինք։ Բարեբախտաբար ըսինք և իրաւունք ունինք, վասն զի իմացանք որ Թաղիս Հայերն այգեգործ ըլլալով իրենց այգիները գնացած էին աշխատելու։ Երանի թէ բոլոր Թաղերու Հայերն այգեգործ ըլլային՝ և սրճարաններու մէջ խաղերով չանցունէին իրենց թանկագին ժամերը։ Ուստի ետ դառնալով Պօլիս անցանք և հետևեալ տեղեկութիւնները քաղեցինք այնպիսի անձէ մը, որ լաւ կը ճանաչէ Քարթալցին և մանաւանդ անոր գինին։

Քարթալցին, ըստ այս անձը, ընաւ հոգ չըներ թէ ազգային վարժութիւն չկայ, թէ երեսփոխանական ժողովն չըներ ինչ որ ընել

պարտաւոր է, թէ ազգային վարժարանները կիրքերու վառարան դարձած են և այլն. վասն զի ազգային վարչութիւն, երեսփոխանական ժողով, ազգային վարժարան բառերն իրեն համար օտարական են, և Քարթալցին այն ատեն կը սիրէ օտարականն, երբոր ուխթը դահեկանի ծախէ անոր գինին, որ դահեկան արժէք ունի. և որովհետև Ազգային վարչութիւնն, Երեսփոխանական ժողովն և Ազգային վարժարանները Քարթալ գնացած չեն գինի առնելու համար՝ այս պատճառաւ Քարթալցիին անծանօթ մնացած են։

Օտարական մը Քարթալ մտնելուն պէս կը շրջապատուի գինեպաններէն, որոնց իւրաքանչիւրն իւր գինին կը գովէ և գրացւոյնը կը պարսաւէ։

Հիւանդի համար հին գինի ունիմ պատուական, կըսէ մին, և առողջի անգամ վնասակար գինի մը կուտայ քեզի։

Սեղանի գինի ունիմ, կը պոռայ ուրիշ մը ցոյց տալով գինի մը, որ ոչ թէ սեղանի այլ աթոռի գինի չկրնար ըլլալ։

Այսպէս իրենց խօսակցութիւնն կամ այգիի վրայ կը դառնայ և կամ գինիի վրայ։

Քարթալցին եկեղեցասէր է. ժամկոչը փատ ի ձեռին ամեն առաւօտ դռները կը զարնէ և

կարթնցնէ բարեպաշտ ժողովուրդն, որ աղօթքին երթայ։ Յայտնի չէ որ փառքին թէ Աստուծմէ վախնալուն համար եկեղեցի կերթան։ Ինչ որ ալ ըլլայ՝ սա յայտնի է որ կը սիրեն իրենց եկեղեցին. Թող միւս Թաղականներն ալ իրենց ժողովուրդներն ոստիկաններու միջոցաւ եկեղեցի բերել տան։

Թաղային վարժարանն, որ շատ տարիներէ ի վեր խեղճ էր դասատու չունենալուն պատճառաւ՝ այժմ աւելի խեղճ է դասատու մը ունենալուն համար։ Վասն զի դասատու մը վարժարանէն ներս մտնելուն պէս վէճն ալ քանի մը շաբաթէն կը մտնէ Թաղեցիին մէջ։ Աս ընդհանուր օրէնք մ'է։

Կայ հոս բարի քահանայ մը, որ շատ տարիներէ ի վեր կարածէ այս հօտն և շատ տարիներէ ի վեր գինի կը ծախէ—կաթողիկոսն եթէ Քարթալ գայ՝ շաբաթուան մը մէջ գինւոյ վաճառականութեան կսկսի — պանդուխտ քահանայ մ'ալ կայ, որ գիւղին քահանային օգնականն է թէ եկեղեցւոյ մասին և թէ գինւոյ։

Կիներն ալ այրերուն պէս այգիները կերթան գործելու։ Ասոնք Պոլսոյ միւս Թաղերուն թերութիւններէն զերծ են անոր համար, որ այգի մշակելէն ժամանակ չեն կարող

գտնել թերթութիւն մշակելու։ Պարզասէր, աշխատասէր, հաւատարիմ և բարի քրիստոնէուհիներ ըլլալու ստիպուած են այս գեղին մէջ։

Հոս կը գտնուի այնպիսի հիւր մը, որ իրեն զաւակներն անօթի թողլով ուրիշներուն կիներուն և քոյրերուն համար հանգանակութիւն կընէ։

Թաղիս մէջ իբր հարիւր քսան տուն կայ Հայու։ Օդափոխութեան համար այլ և այլ թաղերէ հոս կուգան ամառներն և տենդ առնելով ետ կը դառնան։

Գիւղիս տենդը շատ գլխուցաւ կուտայ. երեք օրը անգամ մը կը բռնէ. իմ Պտոյտիս պէս որ երեք օրը անգամ մը կը հրատարակվի...։

Շատերն ալ գինի առնելու համար կուգան և առանց գինովնալու չեն վերադառնար։

ԳԱՆՏԻԼԼԻ

Ահա գեղ մը, ուր ոչ *քօլերա* մտած է և ոչ նորաձևութիւն։

Հայու քսան և հինգ տուն կայ։

Պ. Աբրահամ Այվազեան քանի մը տարիներ առաջ հանգանակութիւն ընելով յաջողած է կանգնել վարժարան մը, որուն մէջ Թաղին տղաները միշտ կը կարդան այն բաները, զորս կաւանդեն մանկավարժներն նախնական դպրոցներու մէջ։ Աւելորդ է ըսել թէ կամ Թաղին տղաները բնաւ չեն մեծնար և կամ Թաղեցին աղքատ լինելով դասատու մը ամսական վճարելու կարողութիւն չունի։ Գիտենք որ այս դպրոցին մէջ տարին քանի մը անգամ *պէօրէկ* կուտեն աշակերտները, բայց չգիտենք թէ տարին քանի անգամ ծեծ կուտեն։

Գեղիս ազգայիններն մեծ մասամբ նաւավար են, եկեղեցին կը յաճախեն և գինետուն բնաւ չեն երթար։ Դիտողութեան ար-

ժանի է որ յօգուտ Հայաստանի սովեալներու երեսուն ոսկի գոյացաւ այն նուէրներէն, որք հաւաքվեցան այս գիւղին մէջ։

Կիներն եազմա կը բանին և ստակ շահելով երբեմն իրենց ամուսիններուն պարտքերն ալ կը վճարեն։ Կիներն էին որ անցեալ տարի կռուեցան գերեզմանատան մէջ գերեզմանի խնդրոյն համար։

Ասոնք պարզասէր, աշխատասէր և հաւատարիմ ըլլալով հանդերձ ազգային զգացում ալ կը կրեն. իրենց աղջիկները միշտ ազգային երգեր կերգեն։

Ծեր քահանայ մը ծեր ժամանակէ մ'ի վեր քահանայութիւն կը գործէ և վէճի մը առիթ տուած չէ ընաւ։

Գիւղիս բարձունքէն կը մեկնին Թնդանօթին այն եօթը ձայներն, զորս երբ լսենք մեր անկողիններէն կը ցատկենք և փողոցը կը վազենք հասկնալու համար թէ հրդեհն ո՛ւր է։

Նաւավարներն երբեմն գիւղիս մէջ անանկ կտակներ կընեն ազգին, որ կարծես թէ կատակ կընեն. Նաւավարի մը ըրած կտակն մեր ամենէն հարուստներն իսկ չեն ըներ, ուսկից կը հետևի թէ գիւղիս մէջ ազգասիրութեան կրակը վառ է միշտ։

Գիւղիս օդն և ջուրն այնքան առողջարար են, որ եթէ մէկը շաբաթ մը մնայ հոս՝ հետևեալ շաբթուն կը պարտաւորի թիկնաթոռն փոխելու և աւելի ընդարձակն գնելու։

ԵԷՆԻ ՄԱՀԱԼԷ ՍԱՄԱԹԻՈՅ

Այս թաղը Սամաթիոյ ձագն է և ամեն նկատմամբ իւր հօրը կը նմանի։

Հոս ալ թաղականի կռիւները պակաս չեն, բայց Հրաշագործ Մկրտիչ եպիսկոպոսի շնորհիւ այժմ կռիւները առաջուան պէս մըշտնջենական չեն այլ առ ժամանակեայ։ Վարժարանին գալով յայտնի է որ թաղային վէճերու մատնված թաղի մը վարժարանն գոհացուցիչ չկրնար ըլլալ։

Թաղիս այրերն և կիներն ազգային զգացում ունին. միջին դասէն ըլլալով՝ շողոքորթութիւն չեն գիտեր և ճշմարտութիւնն բարձրաձայն կը խոստովանին։

Այրերն օղին կը սիրեն, ինչպէս նաև գինին, ասոր համար շատերն իրենց հետը լապտեր կառնեն որ եթէ ուշանան գինետան մէջ՝ մութուն չստիպվին երթալ իրենց տուները։

Հրաշագործը հոս հրաշքներ կընէ և հիւանդներ կը բժշկէ։

Օղը լաւ է, բայց թաղեցին օղէն աւելի դրամը կը սիրէ։

ՆԱՐԼԸ ՔԱԲՕՒ

Աղքատ Թաղ մ՚է։

Ժամանակաւ քանի մը հարուստ վաճառականներ իրենց մէջ հոգաբարձութիւն մը կազմելով՝ Թաղին վարժարանը կը կառավարէին. իսկ մէկ երկու տարիէ ի վեր այդ հոգաբարձութիւնը լուծված է և Թաղեցին ինք իր գլխուն կը կառավարէ իւր վարժարանն որ, ինչպէս յայտնի է, նախանձելի վիճակ մը չկրնար ունենալ Թաղային վարժարան մ՚ըլլալուն պատճառաւ։

Այս Թաղին եկեղեցւոյն ժամակոչներն այնքան արթուն անձեր են, որ ուրիշ Թաղերու գողերուն եթէ եկեղեցական անօթ պէտք ըլլայ՝ Թաղիս եկեղեցիէն կառնեն կը տանին։

Թաղիս մէջ դրամով հարուստ ազգային չկայ, բայց սրտով ամենն ալ հարուստ են։ Իրենց պարտաւորութիւնը կը ճանաչեն եթէ իրենց ներկայացունես զայն, և ազգօգուտ ձեռնարկութիւններու համար իրենց լումայն չեն մերժեր։

Թաղս ծովեզերեայ ըլլալով՝ Թաղեցին լաւ լողալ գիտէ... օդին մէջ։

Կիները աշխատասէր են և եթէ պատուհաններուն նայիս՝ հոս ամեն օր լաթ կը լուան, վասն զի իրենց տանը պատուհաններէն ամեն օր ճերմկեղէն կախված են։

Օդը մեղմ է Թաղեցւոյն բնաւորութեանը պէս. իսկ երբ հարաւը փչէ և ծովն ալէկոծէ՝ Թաղեցին ալ ծովուն հետ կը կորսնցնէ իւր հանդարտ բնաւորութիւնը և ալիքներու պէս կը կատղի։

Այս միջոցին Նարլը քաբուցին մը առջևէն մի քալեր փողոցի մէջ, գքեզ կը տապալէ և կանցնի կերթայ ալիքի պէս։

ՊԷՅՔՕԶ

Կեցցէ՜ Սահմանադրութիւն...։
«Արի՛ք Հայկազունք յառաջ ընթանանք,
Սահմանադրութեան նոր բարև մ'ալ տանք»։

Առաջին անգամ Պէյքօզի մէջ արտասանուեցան վերոյիշեալ խօսքերն, բայց չորս հինգ տարի կայ որ բարևը կտրեցինք Պէյքօզին և ազգային յիմարանոցին առջև կուտանք Սահմանադրութեան մեր բարևը։

Շատ նշանաւոր եղած է Պէյքօզ սահմանադրութեան տարեդարձային այն հանդէսներով որք տեղի կունենային իւր դաշտավայրին վրայ, ուր կը հաւաքվէին ազգասէր հայերն և իրարու բերնէն կը յափշտակէին ճառերը, գինիի գաւաթներն և Սահմանադրութիւնը։

Բնաւ նշանաւոր եղած չէ իւր վարժարանովն, որ հեռի է աշակերտները գոհացնելէ։

Թաղային կռիւներն երբեմն յերևան կուգան և քանի մը շաբաթներ պտըտելէն ետքը աներևոյթ կըլլան վերստին երևնալու համար։

Թաղեցւոյն մեծ մասն անհոգ է եկեղեց-

ւոյ և վարժարանի մասին. երիտասարդութիւնն երբեմն կաշխատի, որ բարեկարգութիւն մտցունէ վարժարանին և Թաղականին մէջ, սակայն բարեկարգութիւնն առանց դրամի չըլլար և մեր երիտասարդութիւնն ալ դժբախդաբար առանց դրամի կըլլայ։

Նաւավարներ և ձկնորսներ առատ են։ Ասոնք սքանչելի գինի կը խմեն և պատուական ալ ձուկ կուտեն գինւոյ վրայ։ Նախանձ և ատելութիւն չկայ իրարու մէջ. ամենքը սիրով կը վարուին միմեանց հետ, և միշտ այսպէս սիրով մնալու համար ուխտ ըրած են որ չխօսին Թաղային խնդիրներու վրայ որոնցմէ, կըսեն, միշտ վնասված է իրենց բարեկամութիւնը։

Կիները տան գործերով կզբաղին. քիչով գոհ կըլլան և մեծ պահանջումներ չեն ըներ։ Պարկեշտ և հաւատարիմ են, բայց կը գտնվին հարկաւ *այնպիսուհիներ* ալ, որք իրենց ամուսիններէն երբեմն ապտակ կուտեն՝ ընդդիմախօս գտնվելնուն համար։

Պէյքօզին օդն ալ միշտ գովեստներով կը յիշվի… ընդհանրապէս ամեն Թաղին օդը, որչափ ալ գէշ ըլլայ, միշտ այն Թաղին վարժարանէն լաւ է։

ՄԱՔՐԻ ԳԻՒՂ

Այս գիւղին մէջ միշտ փափաք մը կը տեսնվի յառաջադիմութեան, բայց յառաջադիմութիւն բնաւ չտեսնըվիր։

Տասը տարիէ հետէ ամէն ջանք ի գործ կը դնեն իրենց վարժարանը բարեկարգելու համար, սակայն վարժարանը բարեկարգութեան երես չտեսներ։ Այս օրերս վարժարանի հոգաբարձութիւնը հրաժարական տուաւ իւր պաշտօնին, զոր ուրիշներն ստանձնել կուզեն և չեն յաջողիր։ Վարժարանը բարեկարգելէն առաջ թաղեցւոյն սիրտը բարեկարգելու պէտք կայ։

Եկեղեցասիրութիւնն հազուագիւտ է թաղիս մէջ· ժամակոչը ուրիշ թաղերէն մարդ կը կանչէ եկեղեցւոյն։

Բնիկ գեղացին արհեստաւոր է և վարժարանի վերաբերեալ խօսքերուն մէջ բնաւ չխառնըվիր։ Կը գտնվին հոս վաճառականներ, որք ուրիշ թաղերէ եկած են հոս կամ օդափոխութեան համար կամ իրենց պարտատէրներուն չերևալու համար։

Գեղիս գլխաւոր զբօսավայրն է *սաքըզ ա-ղաճի* կոչված զբօսավայրն, ուր սիրահարութեան դէպքեր շատ կը պատահին։

Գեղիս մէջ ջուր չկայ· ուստի հոս կընան երթալ այն ծնօղներն, որք կը վախնան թէ իրենց տղայները ջուրի մէջ կիյնան և կը խղդվին. վասն զի խմելու իսկ ջուր չգտնվիր· երբեմն ծովուն ջուրը կը խմեն... լողալ սորվելու համար ծովը մտնողները։

Գիւղիս հայ տուներուն թիւը որոշ չգիտցվիր· վասն զի օրէ օր աւելնալու վրայ է։ Ինչպէս նաև ազգասէրներու թիւն որ վայրկենէ վայրկեան պակսելու վրայ է։

ՔԸՌԻ ԳԻՒՂ

Այս գեղին մէջ պատուական գարեջուր կը շինվի. ազգային գործերու վերաբերութեամբ գիւղացիին թմրութիւնն յառաջ եկած է այս ըմպելիքէն, զոր շատ կը խմէ։

Քահանայ մը կայ որ կը կարդայ այս եկեղեցիին մէջ և կարդացած ժամանակը երբեմն ետևը կը նայի և եկեղեցւոյն մէջ մարդ մը տեսնելուն պէս զանձանակը կառնէ և կարդալով կսկսի պտտցունել զանձանակն։ Եկեղեցւոյն մէջ այս քահանայէն զատ մարդ տեսնելը հրաշքի կարգ անցած է։

Հազիւ յիսուն վաթսուն տուն կայ Հայու։ Վարժարանին մէջ աշակերտները կը կարդան Քերական, Սաղմոս և Նարեկ։

Բէրայէն հոս կերթան կենդանիները գարի ջուր խմելու, և մեռեալներն ալ թաղվելու, վասն զի հոս փոխադրված է Բէրայի գերեզմանատունը։

Օդն այնքան աղէկ է, որ ամեն կիրակի մեծ բազմութեամբ ամեն թաղերէ հոս կը դիմեն քիչ մը օդ՝ և շատ գարեջուր առնելու համար։

ԵԷՆԻ ԳԻՒՂ

Կամաց կամաց ազնուականներու բնակարան կը դառնայ այս գիւղն և աղքատներու քաւարան։

Գեղացին կաշխատի իւր վարժարանն և եկեղեցին կանոնաւորութեան մէջ պահելու, և կը յուսացվի որ իրեն նպատակին հասնի։

Պճնասիրութիւնն հոս մեծ դեր կը խաղայ։ Կիները Պէօյիւք Տէրէյի կիներուն հետ մրցելու համար ամեն զոհողութիւն կընեն. և այրերն ալ իրենց քսակները միշտ բաց կը պահեն գոհացնելու համար իրենց կիներուն պահանջումները։ Կիները օրը չորս անգամ հագուստ կը փոխեն, վասն զի նորաձևութիւնն այս գիւղիս մէջ ամսէ ամիս չփոխվիր այլ երեք ժամը մի անգամ։

Բամբասանքն հոս Փրանսերէն տեղի կունենայ։

Չեն պակսիր հոս ազգասէր և ուսեալ տիկիններ, որք կը խորհին ազգին վրայ... *բրինձի փոշիէն* ետքը։

Այրերն երեկոյները տուն մը կը հաւաքվին և *վիսթով* կը զբաղին։ Կիներն ալ պարելով կամ պտոյտ ընելով կամ դաշնակ զարնելով կամ երգելով կամ վիպասանութիւն կարդալով կզբօսնուն։ Տնական գործերն աղախիններու յանձնված են։

Օդը մաքուր է։ *Թերճեմանը Էֆքեարի* Տնօրէն Պ. Ծիվէլէկեան Բերայէն հոս կուգայ երբեմն մաքուր օդ առնելով *Թէրճէմանը Հաքիքաթին* լեզուին փչելու համար։

Գիւղիս մէջ քառասուն տուն կայ Հայու, չորս հարիւր գլխարկ կնկան և երկու հազար զոյգ կօշիկ։

ԽԻԿԱՐԻ

ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ՀԱՄԱՌՕՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

Գլխուս վրայ—Ես քուկին սպասաւորդ չեմ։

Ո՞ւր տեսնուինք վաղը—Կուզե՜մ հեռանալ և գլուխս չցաւցնել։

Կը բողոքեմ—Ահ եթէ կարենայի չարիք մ'ընել քեզ։

Սուրճ մը կառնէ՞ք—Գործ ունիմ, բաներնիդ գացէք։

Չէք երեւար կոր—Պարտքդ ե՞րբ պիտի վճարես աղա։

Կը խոստանամ—Բան մ'ալ չեմ կըրնար ընել։

Կրնա՞նք քիչ մը տեսնուիլ—Կըրնա՞ք ինծի չորս հարիւր ոսկի տալ։

Ի՞նչ է մեր հաշիւը—Այս օրերս չեմ կըրնար քեզի ստակ տալ, քիչ մ'ալ համբերէ։

Աղան դուրս չելներ կոր—Հիւր ընդունելու ժամանակ չունինք։

ՅՈՒՆՈՒԱՐ

1—8 ՅՈՒՆՈՒԱՐ

Անձրևաբեր հողմեր և սնանկութիւններ։

Պզտիկ տղայներն ու մեծ տղայները—ծերերը—պարտին զգուշանալ ցուրտէն։ Խոնաւութիւն կը տիրէ ամենուրեք. Հարբուխ և պըզտիկ պարտքեր ունեցողներն սենեակէ դուրս ելնելու չեն։

Իրարու Նոր Տարի, երկար օրեր և բարօրութիւն կը մաղթեն այցետոմսերը։

Հաշուեկշիռները գոհացուցիչ չեն։

9—17 ՅՈՒՆՈՒԱՐ

Փոփոխական օրեր։

Քանի մը լրագիրներ կը փոխեն իրենց կարծիքները։

Երեսփոխանին մէկը ատենաբանութեան մէջ կը կորսնցնէ խօսքին թելը և կերթայ մոմ վառելու Ս. Մինասին։ 1)

---

1) Կ. Պոլսեցիք կորուստ ունենալիս առհասարակ մոմ վառելով դիմում են Ս. Մինասին: Սուրբի մասին այս կարծիքը յոյներից տարածուած է հայերի մէջ:

Բանաստեղծին մէկը ծով կնետէ ինքզինքն մէջքը դգում կապելով։

Մեծ վաճառական մ'իւր պարտքերը վճարելու համար վճարումները կը դադրեցնէ։ Աստուած հետը ըլլայ։

18—24 ՅՈՒՆՈՒԱՐ

Ամպամած և խոնաւ։

Քանի մը ընկերութիւններ կը լուծուին։

Երիտասարդին մէկը հարուստ աղջիկ մը կը յափշտակէ, տունը կը տանի և հազար հինգ հարիւր ոսկի փրկանք կը պահանջէ։ Աւազակը փընտռուելու վրայ է։

Բառարան.

Փականք—*Թրախօմա* (դրամօժիտ)։

Ամուսին մը հազար ոսկի փըրկանք կը խոստանայ իւր կինը լեռ մը տանողին։

Ասանկ ամուսիններուն համբերութիւն տայ Աստուած։

25—31 ՅՈՒՆՈՒԱՐ

Ձիւն և անձրև։

Հողագործներն ուրախ են։

Ածխավաճառներուն հետ խօսիլը դժուար է։

Մայրե՛ր, մայրե՛ր.

Զգուշացէք ամսոյս մէջ մանչ զաւկի տէր

ըլլալէ, որովհետեւ յունուարի մէջ ծնող մանչը կուուասէր կըլլայ։ Աշխատեցէք աղջիկի տէր ըլլալ։ Յունուարի մէջ աշխարհ եկող աղջիկը տընտեսագէտ և սակաւախօս կըլլայ։ Երկուքէն մին ալ ըլլայ դարձեալ կը բաւէ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ

1—8 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

Գիտէք արդէն որ այս ամսուան մէջ կանայք քիչ կը խօսին։

Հարաւը մէկ կողմէն կը փչէ, հիւսիսը միւս կողմէն, երկու հողմերուն մէջ տեղ եբերա ու երերա։

Լրագիրներն ալ անանկ կփչեն։

Բժիշկները աղէկ ստակ կը շահին։

Մարդասիրական ընկերութեան մը գանձապետն ընկերութեան դրամագլուխը հետը կառնէ ու հեռաւոր քաղաք մը կերթայ օդափոխութեան համար։

Աստուած բժշկութիւն տայ։

8—15 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

Հողմ և անձրև։

Կամուրջի վրայ զգուշացէք հովանոցներէն որ աչքերնիդ չհանեն։

Առեւտրական հրապարակին վրայ շարժում մը կը տեսնուի։

Ապառիկ մի վաճառէք, այլ միշտ աշխատեցէք ապառիկ գնելու։

Ալէկոծութիւն։

15—22 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

Անձրեւին վերջը չեկաւ։

Տեղ տեղ կը ձիւնէ։

Գինետունները լեփ լեցուն։ Օղին աժուխէն արժան է։

Կուրծքի տկարութիւն ունեցողները վառարանին քով կը նստին եւ Խիկար կը կարդան. Խիկարի քանի մը թուղթ ընթերցումն միակ դեղ է կուրծքի տկարութեան դէմ, շընչափողերը կը մաքրէ։

22—29 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

Խառնակ օդ։

Խառնակ լուրեր։

Տեսէք սա խեղճ գաւառացին, գլխէն արիւն կը վազէ։

Կնկան մէկը մարտ նետեր է[1]). անուշադ-

---

[1]) Յոյներից վերցնելով Հայերն էլ Մարտ 1-ի գիշերը պատուհանից փողոց են գցում մի խեցեղէն անօթ, հաւատալով որ դրանով նոյն տարուայ լուերը պի-

բուլթեամբ մարդուն գլուխը նետեր է սափորը պատշգամէն.

Լրագրաց խօսքին մի՛ հաւատաք։

Մայրե՛ր.

Եթէ իմ խրատիս կը լսէք այս ամսուան մէջ զաւակ մի՛ բերէք, ո՛չ մանչ, ո՛չ աղջիկ. վասն զի Փետրըրուարի մէջ ծնող մանչերն գինեմոլ ու կերուխումի անձնատուր կըլլան, իսկ աղջիկներն շռայլ ու պարասէր կըլլան, իսկ երբ կարգուին՝ իրենց ամուսնոյն գլխուն փորձանք կըլլան։

Բո՛ւմ...

Մի՛ վախնաք։

Մեծ վաճառական մը սնանկացաւ, բան մը չէ։

ՄԱՐՏ

1 — 9 ՄԱՐՏ

Հողմ, անձրև, ձիւն, արև...

Օդերու փալթուրա։

Կը խրատեմ ծերերուն ու վատառողջներուն դուրս չելնել, փառք Տիրոջը, դուրս ել-

---

տի պակասին տամից: Այս գործողութինը անուանվում է „Մարտ նետել“:

նելու պատճառ մ՚ալ չկայ, առևտուրները դադրած են. ամէն մարդ փոխառութիւն ընելու համար միայն դուրս կելնէ։

Ապահովական ընկերութիւններն բաւական կը վնասեն, շատ նաւեր իրենց բեռը ծով կը թափեն ալէկոծութեան պատճառաւ։ Կրնկան մէկըն ալ իր էրիկը ծովը կը նետէ։

9—16 ՄԱՐՏ

Հողմը չդադարեցաւ։

Տեղ տեղ կանձրևէ։

Գաւառի մը մէջ սովը կը սաստկանայ. Հանգանակութիւններ կը բացուին սովելոց յօգուտ։

Անբան կենդանիներու մէջ հիւանդութիւն երևան կուգայ. բանաւոր կենդանիներու մէջ դրամի պակասութենէ ուրիշ բան չըտեսնուիր։

Վաճառականին մէջը տասը հազար ոսկի կը վաստկի սնանկութեամբ։

16—22 ՄԱՐՏ

Ձմեռը կը ծերանայ։

Բաղդատեցէք *ձմեռ* և *ծեր* բառերն, կը կարծուի թէ *ձմեռը ծերէն ելած ըլլայ, ծերն*

ալ ձմեռէն։ Բանասէրներուն կարծիքը կը Հար-ցուի։

Այսու ամենայնիւ չըլլայ որ Հագուստնիդ թեթեւցնէք, Հագուստի մասին որ և է փոփո-խութիւն վնասակար է այս միջոցիս, Հագուս-տը սկզբունքի չնմանիր։

22—31 ՄԱՐՏ

Հողմային պարզութիւն.

Օրտի պարզութիւնը կը փնտռուի։ Մսին գինը կը բարձրանայ։

Երկաթուղւոյ ընկերութիւնը կ'որոշէ ա-ռագաստ բանալ իւր կառքերու վրայ, որպէս զի քիչ մ'աւելի արագ ընթանան։

Այս ամսուան մէջ ծնող մանչերը ազգա-յին նուիրատուութեանց չեն մասնակցիր և ազ-գին մէջ կռիւ Հանելու տրամադրութիւն կու-նենան։ Իսկ աղջիկներն պճնասէր ու շռայլ կըլլան։

Մայրե՛ր, խնայեցէ՛ք ազգին։

ԱՊՐԻԼ

1 — 7 ԱՊՐԻԼ

Ապրիլին առաջին օրը կատակի Համար սուտ խօսելու սովորութիւնը կամաց կամաց

ընութիւն դարձաւ ամենուս քով, այնպէս որ այսօր քիչ մարդ կը գտնուի, որ սուտ խօսելու համար ապրիլ 1-ին սպասէ։

Զգուշացէ՛ք խաբեբայներէն... շաղակրատ բժիշկներէն։

Քանի մը պզտիկ հրդեհներ կը պատահին։

Կղզիոյ մը մէջ երկրաշարժի ցնցումներ կըզգացուին։

Մսավաճառութենէ սնանկացած մէկը քահանայ կը ձեռնադրուի։

8—14 ԱՊՐԻԼ

Ախորժելի օդ։

Հետեւեալ հրաշքները տեղի կունենան.

Մարդ չսնանկանար.

Մարդուն մէկը հայերէն լրագրի մը բաժանորդ կը գրուի եւ բաժանորդագինը կանխիկ կը վճարէ։

Մէկն *քօնսոլիտէն* [1]) մեծ գումար մը կը շահի.

Առանց *Թուռնիւրի* կնիկ մը կը տեսնուի հրապարակի վրայ.

Բանասէր մը լեզուաքննական յօդուած մը կը հրատարակէ առանց հայհոյութեան։

---

1) Տաճկական արժեթուղթ։

Օդին գեղեցկութենէ խաբուելով Հագուստնիդ մի պակասցնէք։ Ապրիլ շողոքորթ ամիս մ'է։

15—21 ԱՊՐԻԼ

Ամպամած և խոնաւ։

Կամերը բոլորովին ջուր կ'կտրին։

1892-րդ տարեդարձ գինովութեան։

Զատկի առթիւ գինիի տակառներուն մէջ խեղդուողներ կգտնուին։

22—30 ԱՊՐԻԼ

Ախորժելի եղանակներ։

Գինովութիւնը կը շարունակուի։

Երիկ մը կնիկէն ծեծ կուտէ Հաւկիթ գընած չըլլալուն Համար։

Եպիսկոպոսին մէկը ինքզինքը կերուխումի տուած կը մերժէ զաւառի մ'առաջնորդութիւնն քաջառողջութեան պատճառաւ։

Այս ամսոյս մէջ ծնող մանչերը խաբեբայ ու մեծ վաճառական կըլլան, աղջիկներն ալ տնտեսագէտ ու գեղեցիկ, միայն թէ քիթերնին քիչ մեծ կըլլայ։

ՄԱՅԻՍ

1—7 ՄԱՅԻՍ

Յստակ օդ։

Գիւղագնացութեան պատճառաւ ամէն տուն մէյմէկ քիչ կռիւ։

Առուտուրները բացուեցան։

Ոսկերչաց շուկայն լի է բազմութեամբ. արժան մատնիներ, օղեր, ապարանջաններ, մանեակներ կը ծախէ ժողովուրդն աճուրդով և ոսկերիչները կը գնեն։

Հազարաւոր տուներ, գետիններ կը վաճառուին խիստ արժան գնով։

Խմբագիրները տան միջնորդ կը դառնան։

Աստուած վերջերնիս բարի ընէ։

8—13 ՄԱՅԻՍ

Օդը կը շարունակէ յստակութիւնը։

Մուլթի մէջ խնդիրներ կան, որոց ոչ ոք կըրնայ վերահասու ըլլալ։

Կանանց շրջազգեստները քիչ մ'ալ կը կարճընան։ Քանի մը կանայք էրիկ մարդու հագուստ կը հագնին։

Հունձքերը լաւ երևոյթ ունին. բայց հասկերուն մէջ բան չկայ. իմաստակ հասկեր։

14—20 ՄԱՅԻՍ

Դեսպան մ'ուրիշ դեսպանի մը տունը կը հրաւիրուի կերակուրի։

Հիւպատոս մը նեղ և պզտիկ կօ իկ հագնելուն համար փողոցէ մը անցած ժամանակ կիյնայ։ Լրագիրք ոմանք քաղաքականութիւն մը կը տեսնեն այդ կօշիկին մէջ։

21—28—31 ՄԱՅԻՍ

Օդերուն խօսք չկայ բաց ի շնորհակալութենէ։

Տաքութիւնը հետզհետէ կաւելնայ։ Շատ ամուսիններու մէջ պաղութիւն կը տիրէ։

Հողագործներն շատ ուրախ չեն։ Շատ փոխանակագիրներ կը մերժուին։ Մատակարար մը կը ճանբուի։ Խոհարար մը սպասուհւոյ հետ սիրահարութիւն կընէ հարուստ տան մը մէջ։

Զգուշացէք ամսոյս մէջ զաւակ բերելէ, մանչերը կամ գրաշար կամ բանաստեղծ կամ դասատու կամ խմբագիր կըլլան. իսկ աղջիկները միշտ նշանտուքի խօսքեր կուզեն լսել։

ՅՈՒՆԻՍ

1—5 ՅՈՒՆԻՍ

Ջերմութիւնը կ'աւելնայ։

Կնաթողութիւններ կը լսուին։

Մարդուն մէկը նարտ խաղացած ժամանակ կիյնայ կը մարի [illegible]նալով Հանդուրժել կեղայի Հարուածներուն։

Ընդ. ժողովոյ մէջ ջերմ վիճաբանութիւն մը տեղի կունենայ. երեսփոխանին մէկն իւր ընդդիմախօսին մէջքին կից մը կուտայ։

6—12 ՅՈՒՆԻՍ

Տաք օդ։

Օղեմոլները կսկսին գարեջուր խմել։

Լրագիրք գրելու նիւթ չեն կրրնար գըտնել։

Երկու մեծ գողեր կը ձերբակալուին։

Մատակարար մը իւր տան տիկնոջը աչք կը տնկէ։

Տղայոց շատ պտուղ մի տաք։

Ամուսնացեալ մարդ մը աչք կը տնկէ ուրիշի կնոջ վրայ։

13—19 ՅՈՒՆԻՍ

Օդը յստակ։

Տաքութիւնը կաւելանայ. արիւնային մար-

դոց համար բարկանալու եղանակ չէ… Թող որ Փրկիչն[1]) ալ լեցուն է։

Աւետուրները կը դադարին։

Ամեն մարդ ծովու բաղանիք վարձելու ետևէ է։

Երկաթուղւոյ մը շինութիւնները մեծ փութով առաջ կը տարուին։

Մարդուն մէկը պարտքը կը վճարէ այն օրն յորում տալ խոստացած էր։ Խե՜նդ մարդ…

20—27—30 ՅՈՒՆԻՍ

Պիտի ճաթինք տաքէն։

Անվնաս փորհարութիւն մը կայ շատ մարդոց մէջ։

Ամերիկան նոր գիւտ մը կընէ։ Շոգենաւի մը ածուխը կէս ճամբան կը հատնի և չըկըրնար ճամբան շարունակել։

Ամսոյս մէջ ծնող մանչերը խելացի կըլլան, իսկ աղջիկները դաշնակահար։

ՅՈՒԼԻՍ

1—4 ՅՈՒԼԻՍ

Տաքութիւնը սաստիկ է։

---

1) Կ. Պոլսոյ Ս. Փրկչի ազգային հիւանդանոցը ու յիմարանոցը։

Վանքի մը մէջ քանի մը կրօնաւորներ պայմանագրութիւն կը կնքեն սիրով և միաբանութեամբ վանքը կողոպտելու համար։

Թերթ մը կը դադրեցնէ իւր հրատարակութիւնը։

Ժողովոյ մը անդամներուն մէջ երկպառակութիւն։

Տեսէք սա ցնդած պառաւը, հարս կըլլայ, երեսուն տարու երիտասարդի մը հետ կը կարգուի։

5—11 ՅՈՒԼԻՍ

Տաքութիւնը մի և նոյն է։

Արք և կանայք ծով կերթան լուացուելու։

Երկու օրուան մէջ անգլիերէն սորվեցնող քերականութիւն մը կհրատարակուի։

Կանանց թուռնիւռներուն վրայ մէյմէկ ծաղիկ կը դրուի։

12—19 ՅՈՒԼԻՍ

Պարզ և տօթ։

Գինովներուն վիճակը ցաւալի է։

Մեծ մարդ մը կը պզտիկնայ և պզտիկ մարդ մը կը մեծնայ։

20—31 ՅՈՒԼԻՍ

Աշխարհիս խաղաղութիւնը պահելու հա-

մար տէրութիւն մը կաշխատի։ Ցորենի գինը կիյնայ. Հայի նկանակներու մէջէն մէյմէկ կը-տոր ածուխ կելլէ։

Ամառս մէջ ալ ծնելն աղէկ բան մը չէ. մանչերն կնաթող կ'ըլլան, աղջիկներն թշուառ. ալ խորհեցէք անգամ մը։

ՕԳՈՍՏՈՍ

1—9

Ջերմութիւնն քիչ մը նուազեցաւ։

Բոլոր աշխարհ ինքզինքը կերուխումի տուած է։

Առևտուրները անզգալի կերպով կը բացուին։

Կը խնդրեմ սա սեխերը ծով նետեցէք։ Կուրծքի տկարութիւն ունեցողները ծով չըմտնեն։

10—17 ՕԳՈՍՏՈՍ

Զովութիւնը կսկսի, ինչպէս նաև Հարբուխը։

Ծովէն ելնելէ վերջը նայեցէք որ գլուխնիդ չորնայ։

Առաւօտները անօթի փորանց խաղող կերէք որքան որ կը ներէ ձեր քսակը։

Երաժիշտներուն ձայնը աշխարհ բռներ է։

Խեղճ ձայնաւորներուն ձայնը չելներ։ Եկեղեցի գացող չը կայ։

Մեծ քանակութեամբ *բուտրա* կսպառի։

18—25 ՕԳՈՍՏՈՍ

Սնանկութիւններ։

Թաղական մը պզտիկ գումար մը կառնէ թաղին սնդուկէն և իւր աղջիկը կը կարգէ։

Պատրիարքարան մը քանի մը պաշտօնեայներ կը ճանբէ խնայողութեան պատճառաւ։

Կօշկակար մը քաղաքական յօդուած մը կը հրատարակէ։

Ամպամած, պիտի անձրևէ։

25—31 ՕԳՈՍՏՈՍ

Զովութիւն. գիշերները մի նստիք ծովեզերքը։ Մժղուկներէն հանգիստ չկայ։ Յիսունը հինգ տարու կին մը հինգ հարիւր ոսկի կը խոստանայ հետը կարգուողին։

Այս ամսոյս մէջ ծնող մանչերն ալ աղջիկներն ալ բախտաւոր կըլլան. ազգը պէտք ունի անանկ մանչերու և աղջիկներու։

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

1 — 8 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Մերթ անձրեւ մերթ արեւ, ուստի՝
Մերթ արտասուք մերթ ժպիտ
Մի՛ լայք, Աստուած ողորմած է։

Առուտուրները դադրեցան. Հարուստներն աղքատներու վիճակը չեն ուզեր իմանալ։

9 — 16 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Իրաց վիճակը կը մնայ մի եւ նոյնը. Թէեւ տիւ եւ գիշեր կը հաւասարին, բայց հասոյթը եւ ծախքը չեն հաւասարիր, ծախքը աւելի մեծ է։ Աւելի աղէկ էր, որ տիւը քիչ մը մեծ ըլլար եւ ծախքը պզտիկ։ Կնիկները այս լեզուէն չեն հասկնար եւ էրիկներուն գլուխը կուռեցնեն աշնան նորաձեւութեան պատրաստուելու համար։

16 — 23 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Հարաւային հողմը ուժով կը փչէ։ Ծովու վրայ գտնուողներուն համբերութիւն մաղթենք. ցամաքի վրայ գտնուողներուն ալ վիճակը աղէկ չէ։ Ո՞ւր ապրելու է հապա. երջանիկ ապրելու համար տեղ մը չգտնուեցաւ վերջապէս։

Ձուկը հարուստները կուտեն։ Միսը սուղ է։ Աղքատներն ի՞նչ ուտեն։

23—30 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Ամպավար հողմեր։

Սանկ մէկդի կեցէք. քանի մը վաճառականներ կերերան ու կերերան։ Սա թղթաբեր շոգենաւուն նայեցէք, քաշուած բոլոր փոխանակագիրներն ետ բերեր է։

Դրամական տագնապ։

Հացագործ մը հարուստ կարծուած էֆէնտիի մը դուռն ափ առած չլսուելիք խօսքեր կընէ, տան տէրը չ'լսելու կը զարնէ իրեն ուղղուած հայհոյութիւնները։

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

1—8 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Երբեմն պարզ, երբեմն խառն, երբեմն անձրև, երբեմն փոթորիկ։

Հարսանեաց շաբաթ. կարգուող չկայ։

Լրագիր մը մեծատուն մը կը շողոքորթէ։

Ընդհանուր հաց. անոնք որ գիւղ գնացած էին՝ կը դառնան ձմեռնային բնակութիւնը. օդափոխութիւնը շատերուն մազերը ճեր-

մկցուցած է. օդափոխութենէ սնանկացողներ ալ պակաս չեն։

9—16 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Խառնակ օդ։

Երկրագործը շատ գոհ չերեւիր։

Աշնան նորաձեւութիւնը շատ տուներու մէջ կռուոյ դռներ կը բանայ։ Երեւելի մարդ մը կը մեռնի։ Ածխավաճառները կը լեցնեն իրենց մթերանոցները։ Աստուած խելք տայ իրենց։

16—23 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Խառնակ, խառնակ, վերջապէս խառնակ։

Սրտի հիւանդութիւն ունեցողները կը նեղուին. երանի անոնց, որ սիրտ չունին, ազատ են այդ հիւանդութենէ։ Լրագրին մէկը երէկուան պաշտածն այսօր կայրէ։ Ջերմուկներու վարժուած կրօնաւոր մը անարժանաբար աթոռի մը վրայ բարձրանալու կը պատրաստուի, ազգին սանձերը բռնելու համար. Աստուած ողորմի։ Հարուստ աղջիկ մը հօրը տունէն կը փախչի։

23—31 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Հողմ եւ անձրեւ։ Թատրոններու եղանակ, բոլոր օթեակները պարապ են։

Եօթն շաբաթուց վերջերն ենք, Հարսնիք չլսուիր բնաւ. Թրաքօման մեծ Հարուած տուաւ այս տարի թէ գեղեցիկ աղջիկներուն և թէ տգեղներուն։

Ամսոյս մէջ ծնող մանչերն փառաւոր ապագայ կը խոստանան, աղջիկներն ալ փայլուն անցեալ մը. ըստ այնմ վարուեցէք։

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

1—7 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

Օդին խառնակութիւնը շարունակելի է։

Հարուստ կարծուած մէկը գիրքերը վիճակահանութեան կը դնէ։

Ածխավաճառները կը սխալին իրենց գուշակութեանը մէջ, օդը թէև խառնակ այլ բարեխառնակ է։

Ծովային ճանապարհորդութենէ Հրաժարելու է։ Լրագրի մը մէջ շինծու նամակներ կը Հրատարակուին. Հաւատալու չէ։

Աղքատ մարդ մը գինով կըլլայ և փողոցը կը պառկի քթին տակէն մրմռալով. «ես բանաստեղծ եմ»։

8—15 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

Այս խառնակութեան վերջը...

Աղքատ մը վիճակահանութենէն տասն-երկու հազար ոսկի կը շահի և բարեկամաց բարև տալը կը դադրեցնէ։

Նոր հանք մը կը գտնուի, սուտերու հանք խմբագրի մը կողմէն։

Նուկայն մարդ չկայ. ակռայի ցաւերը կը շատնան. կէս գլխու ցաւեր երևան կուգան. գործերը ձախող վիճակի մէջ են. քաջութիւն, քաջութիւն։

Ամեն մարդ օղիի գաւաթին մէջ կը փնտռէ մխիթարութիւն։

16—21 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

Պարզ և մերթ անձրև։

Օրհնեալ է Աստուած։

Ծառերը մերկացան։ Ձմեռն կսկսի զգալի ըլլալ. մինչև առտու *վխսթ* կը խաղացուի ամեն տեղ. տեղ տեղ ալ *պեզիք*։ Ամենքն աչքերնին չորս բացած զիրար կողոպտել կը ջանան. անմեղ ըզբօսանք։

21—30 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

Մերթ *պեզիկ* մերթ *պրիճ*։ Երիտասարդին մէկը պարահանդէսի մէջ աղջիկ մը կը գտնէ, կառնէ հետը կը տանի կարգուելու։

Ուրիշ սիրահար երիտասարդ մը մինչև

լոյս պատուհանի մ՚աւջեւ կսպասէ ու կը դողայ. մէկէն ի մէկ հարստանալը դիւրին չէ, տղամս։

Այս ամսոյ մէջ ծնող մանչ կամ աղջիկ երկուքը մէկէն բարեպտուղ զաւակներ կըլլան եթէ անոնց դաստիարակութեան հոգ տարուի։

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

1—6 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Քիչ մը հողմ, քիչ մը անձրեւ։

Մեծ մարդու մը հովանաւորութեան ներքեւ պարահանդէս մը կը տրուի։ Խմբագրին մէկը վարդապետ կը ձեռնադրուի, վարդապետ մ՚ալ կպատժուի։ Փոխառութեան զրոյցք կը լսուին։ Գողեր կը մտնեն տուները եւ մէկ մէկ քիչ բան վերցնելով կը շատանան. ապրին ասանկ սակաւապէտ գողեր։

7—14 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Անձրեւ եւ ձիւն. տժգոհութեան պատճառ տալու չափ ցուրտ չկայ, լրագրի մը յարձակմանց մէջ քիչ մը պաղութիւն կայ։

Հարուստի մը զաւակը երգիչ օրիորդի մը հետ կը փախչի. երթան բարեաւ։

Լեզուաքննութիւնն քայլ մ'ալ առաջ կերթայ։

14—21 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Բժիշկ ըլլալու ամիս։

Քիթ մը չկայ, գլուխ մը չկայ, ակռայ մը չկայ, ականջ մը չկայ որ չցաւի. ինչ խայտառակութիւն է աս. յանցանքն իրենցն է, զգուշանան թող, մինչև լոյս պարելու հետևութիւնն է։

Բժիշկներն ալ թող վաստկին, ողջ ըլլան որ մեռցնեն մեզի։

22—31 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Անձրևախառն ձիւն։

Հաշուէկշիռներ հանելու պատրաստութիւններ։

Հարուստ մը չորս աղքատ աղջիկներ կը կարգէ հոգւոյն համար։ Պետական մարդու մը ճառէն կը հասկցուի թէ աշխարհիս խաղաղութիւնը անվրդով պիտի մնայ։

Ամսոյս մէջ ծնող զաւակներէն մեծ բան չակնկալուիր։

Մնանք բարով.

Տեսնուինք 1893-ին։

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՒԵԼԻ ԱՆՑԻՑ

Ի բարձմանէ ամօթոյ մինչև ցայժմ են ամք 10

Ի ծաւալմանէ շողոքորթութեան ի թերթս Հայկականս 9

Ի մտից պճնասիրութեան ի կրօնաւորս 20

Յանգործադրութենէ Ներքին Կանոնադրութեան Ընդհանուր ժողովոյ 8

Ի հաստատութենէ աներեսութեան 10

Յորոշմանէ հաստատութեան Ընծայարանի 6

Ի կործանմանէ Շահ-Նուպար վարժարանի 15

Ի կործանմանէ Թաղային վարժարանաց մայրաքաղաքիս 28

Ի հաստատութենէ տպագրութեան ի Հայս և ի դժբախտութենէ տպարանապետաց, գրաշարաց, հեղինակաց, դասատուաց և դպրաց 321

Ի բարձմանէ հնազանդութեան ի փոքունց 20

Ի բարձմանէ գաւազանաց յազգային վարժարանաց 21

Ի կորստենէ կողմնացուցին ի Հայս 8

Ի գիւտոյ խաբէութեան 9

Յանկանոնութենէ հաւաքման ազգային տրոց 28

Ի բարձմանէ պարզասիրութեան ի Հայ կանանց 26

Յերկրորդ նորոգութենէ անտարբերութեան ի Հայս 18

ՓՈՒՆՋ

Երբ աղջիկ մը դադրի կարմրելէ, գեղեցկութեան ամենահզօր հրապոյրը կորուսած է։

—

Սիրոյ անձնատուր եղողը մեծութեանց և իմաստութեան հրաժեշտ կուտայ։

—

Երկինք պատիժ սահմանած չեն սիրահարաց երդումներուն համար։

—

Պզտիկ աղջիկներն պաճուճապատանքով կը խաբուին, մեծերն ալ երդումով։

—

Լռութիւնն տրուած է կնոջ իր միտքը աւելի աղէկ բացատրելու համար։

—

Երբ աղջիկներն ամուսնանալու տարիքի մէջ են, իրենց լռութիւնը անգամ էրիկ մը կուզէ։

—

Գեղեցիկ կին մը պարզ հագուելու է աւելի շնորհք ունենալու համար, տգեղ կինն ալ պարզ հագուելու է նուազ տգեղ ըլլալու համար։

—

Գեղեցիկ կանանց ընկերութեան համար

իմաստուն մարդոց ընկերութիւնը թողուլն կը նմանի կաքաւենկի միսը թողուլ և թութակինն ուտել, որովհետև ասոր փետուրներն աւելի գեղեցիկ են։

—

Առանձնութիւնը խաբուած սիրտերու մխիթարութիւնն է։

—

Երկու տեսակ անձեր կան, որոցմէ կրնանք ապտակուիլ առանց բարկանալու, կիներն և եպիսկոպոսները։

—

Աճեցէք եւ բազմացարուք, ամուսնութեան գլխաւոր վախճանն է. բայց շատ մարդիկ կան, որ այս աստուածային խօսքերը մըտիկ չեն ըներ և պիտի կարգուէին, ընդհակառակն, եթէ վստահ լինէին թէ չպիտի աճէին ու բազմանային. կին մը սիրելի է իրենց այնքա՛ն՝ որքան ամուլ է։

—

Ամենէն առաքինի կինն այն է, որուն վրայօք քիչ կը խօսուի։

Կեանքը ծաղիկ մ՚է, սէրն անոր մեղրն է։

—

Գեղեցիկ կանանց սիրտերը տարեգլխու

շաքարեղէններու պէս հանելուկներու մէջ փաթթուած են։

—

Աւելի ականջներով քան թէ աչքերով փնտռելու է կին մը։

—

Եթէ կին մը հարիւր յանցանք ալ գործած ըլլայ՝ մի զարներ անոր նոյն իսկ ծաղիկով մը։

—

Կիներն անոր համար կը բամբասուին, որովհետև պտուղ ունեցող ծառերուն միայն քար կը նետուի։

—

Օրէնք դնողներն այրերն են, իսկ բարքերը հաստատողները կիներն են։

—

Մինչև քսանըհինգ տարեկան կանանց համար աշխարհս դրախտ մ'է, մինչև քառասուն տարեկան կանանց համար քաւարան մը, իսկ մնացած բոլոր կեանքերնուն մէջ դժոխք։

—

Սիրոյ վրայ խօսող ծերն ակնոց դնող կոյրէն աւելի խենդ է։

—

Խոհեմութիւնն ու սէրն իրարու հետ չեն կրնար միանալ։

Կնիկը ծեծելը ալիւրի պարկ մը ծեծելու կը նմանի, աղէկը կերթայ գէշը կը մնայ։

—

ՍԸԿԷ ՆԸԿԷ

Երկու բարեկամներ Բէրա մեծ փողոցին մէջ կառուցուած քարուկիր շէնքի մը առջև կը կայնին.

—Ի՞նչ աղւոր շէնք է սա, կըսէ մին, մինչև հիմա ասանկ տուն մը շինուած չէր Պոլսոյ մէջ, առաջին անգամն է, որ ասանկ տուն մը կը տեսնամ։

—Ատանկ է, շատ աղւոր է, Բարիզ շինուած ըլլալու է, կը պատասխանէ միւսը։

—

—Հայերէն բառարան մը կո՞ւտաք ինծի։

—Հրամմեցէ՛ք։

—Այս բառարանը ցանկ չո՞ւնի ետևը։

Բառարանը ցանկ կունենա՞յ։

Հապա ուզած բառս ի՞նչպէս գտնամ մէջը։

—

Կին մը պատկերը հանել տալու համար լուսանկարի մը կերթայ. աթոռի վրայ կը նստի և իւր բոլոր ույժը կսկսի թափել, որ բերանը շատ պզտիկ ելլէ։

Պատկերհանը տեսնելով անոր այս ճիգը կըսէ.

Ինքզինքնիդ մի՛ նեղէք, տիկին, եթէ կու-
գէք բերան չեմ ցինեք ամենևին։

—

Համբակ սափրիչ մը Հարցուց մարդու
մը զոր կածիլէր․

—Քանի՞ եղբայր էք։

Եթէ սըկէց ողջ առողջ դուրս ելլամ չորս
եղբայր ենք, պատասխանեց ածիլուողը։

—

Ո՜Հ, կըսէր Հիւանդ մը, մարդ չի գար
գիս տեսնելու։

—Այդպէս պէտք է որ ըլլայ, քեզի ո՞վ
ըսաւ որ պարտքերդ վճարես։

—

Երկու եղբայրներ այնչափ շատ կը նմա-
նէին իրարու, որ անոնց դրացին անգամ չէր
կրնար զանոնք իրարմէ որոշել։

Ասոնցմէ մէկը կը մեռնի, դրացին օր մը
միւսին Հանդիպելով կը Հարցնէ․

—Աստուածդ սիրես, ըսէ ինծի, դո՞ւն մե-
ռար թէ եղբայրդ։

—

—Պարոն Յակոբ, Քեաղըտխանէէն ախոր-
ժեցար նայինք, կըցա՞ր լաւ մը զուարճանալ։

—Շիտակը շատ աղուոր տեսարան ունի
ձեր Քեաղըտխանէն, բայց բազմութիւն շատ

ըլլալուն աղէկ մը համը չառնուիր կոր, թէ որ այնչափ բազմութիւն չըլլայ նէ՝ շատ մարդ պիտի երթար հոն։

—

Երկու քոյր խնդրոյ մը համար դատարան կը ներկայանան։

Նախագահն ասոնց մեծին կը հարցնէ.

—Քանի՞ տարու էք, օրիորդ։

—Քսան և ութը տարու եմ, պարոն նախագահ։

Նախագահը պզտիկին դառնալով կը հարցնէ.

—Դուք քանի՞ տարեկան էք։

—Երեսունը մէկ տարեկան, պ. նախագահ։

Նախագահն դիւանադպրին դառնալով կըսէ.

—Չըլլայ որ սխալ արձանագրես, անդրանիկը պզտիկն է։

—

Ներկայացման մը մէջ դերասան մը ինընսուն տարեկան ծերունիի մը դերը կը կատարէր։

Պառաւին մէկը այս դերասանին հազալով տքալով տեսարան գալը տեսնելով ըսաւ.

—Տէ՛ր ողորմեա... կը վայելէ որ ասանկ ծեր մարդ մը խաղցունեն։

—

Միամիտ մարդուն մէկը առեւտրական գործերէ քաշուած ագարակի մը մէջ կեանք կանցունէր։

Այս մարդն օր մը բարեկամներէն մէկուն նամակ մը գրելով այսպէս կըսէր.

«Ագարակին կենդանիներուն մէջ ընդհանուր հիւանդութիւն կը տիրէ. գրեթէ ես ալ քաջառողջ վիճակ մը չունիմ»։

—

—Իմացա՞ր, մեր դրացին դարձեալ սնանկացեր է անցեալ շաբթու։

—Անիկայ տարին քանի մ'անգամ սնանկանալն բան գործ ըրած է իրեն։

—Խեղճութեանը մի՛ նայիր, անիկայ գործը գիտցող մարդ է, անպատճառ բան մը նետած է մէկ կողմ։

—Այո՛, խղճմտանքը։

—

Գինեմոլին մէկը չափազանց արբեալ կէս օրին գինետունէն դուրս ելնելուն մէկուն կը հանդիպի և արեւը ցուցնելով կը հարցնէ անոր.

—Կը խնդրեմ, ըսէ ինծի, լուսի՞նն է աս թէ արեւ։

Անցորդը գինովին երերուն վիճակը տեսնելով՝ կը պատասխանէ.

—Շիտակը չեմ գիտեր, ես աս տեղացի չեմ։

ԱՌԱԾՆԵՐ

Ճարտարութիւնը բախտի աջ ձեռքն է, չափաւորութիւնը՝ ձախ ձեռքը։

Ծոյլի համար ամեն բան դժուար է։

Շատ պարտք ընողն ազատութիւնն ձեռքէ կը հանէ ու հազար նեղութեանց մէջ կիյնայ։

Աւելի աղէկ է երեկոյին առանց կերակուր ուտելու պառկիլ, քան թէ առաւօտուն պարտքով ելլել։

Մանր ծախքերն եթէ շատնան, մեծամեծ ժառանգութիւններ կը հատցնեն։

Աւելորդ բաներ գնողը կը հարկադրուի հարկաւորները ծախելու։

Քիչը կրկնուելով կը շատանայ։

Դատարկութիւնը ժանգ մ'է, որ աշխատանքէն աւելի կը մաշեցնէ։

Շատ բանի ձեռք զարնողը քիչը լմնցնէ։

Զես սիրուիր թէ որ քեզի միայն սիրես։

Ամենուն բարեկամը և ոչ մէկուն բարեկամն է։

COLUMBIA LIBRARIES OFFSITE
CU90610016

		Ռ.	Կ.
14	Ծննդեան պատմութիւնը և Մայիսեան տօնը Ֆինլանդիայում . . .	—	10
15	Ագաթանգեղեայ պատմութիւն . .	1	—
16	Գիւղական Խալիֆայ. Ա. Արարատեանցի	—	50
17	Վանայ սազ, Գ. Շէրենցի . .	—	75
18	Փնջիկ, գրեց Աղէքսանդր Արարատեանցի	—	20
19	Նամուս, վէպ գրեց Շիրվանզադէ .	1	—
20	Ստեփաննոսի Տարօնեցւոյ Ասողկան Պատմութիւն տիեզերական, երկր. տպագր.	2	—
21	Թիֆլիսեցւոց մտաւոր կեանքը, Ն. Տէր-Աղէքսանդրեանի	1	—
	Նոյնը ընտիր թղթի վրայ . .	1	50
22	Ղեւոնդ պատմագիր . . .	2	—
23	Սրբազան պատմ. հին ուխտի. Սահակ քհն. Սահակեանի . . .	—	30
24	Նոյնը ուսուցիչների համար . .	1	75
25	Սոկրատէս. Թարգմ. օր. Թեկղի Ստեփոյեան	—	10
26	Պատմ. Հայոց Ս. Պալասանեանի .	1	50
27	Ուղեցոյց գործնական շերամապահութեան. Կ. Մելիք-Շահնազարեանցի.	—	40
28	Ժամանակագրութիւն հայոց Յ. Դարգելի	1	25
29	Վարդ-Ռէսլի. Սպիրի. Թարգմ. Ի. Յ.	—	10
30	Նալ և Դամայեանթի. Ֆ. Շմիդտի. Թարգ. Յ. Լալայեանց . . .	—	20
31	Աստուած գիտէ արդարն ու մեղաւորը. Կոմս Լ. Տոլստոյ. Թարգ. Մ. Ա. .	—	7
32	Հաւատարիմ Սավիտրին. Վայլտներ. Թարգմ. Փ. Վարդանեան . .	—	10
33	Լինհարդ և Գերտրուդ. Հենրիխ Պես-		

Ռ. Կ.

տալոցի. Թարգ. . . . . —25
34 Ցաւելուած ի գիրս պատմութեան Ստեփաննոսի Տարօնեցւոյ Ասողիկ կոչեցելոյ. Նորայր Բիւզանդացի . . —20
35 Նաւի փոքրաւորը. Մ. Ռօզենհայնի. Թարգ. Ց. Լալայեան . . . —15
36 Ուռենց Յովսէփ. Ե. Սպիրի. Թարգ. Ի. Ց. —15
37 Մեծապատիւ մուրացկաններ. Յ. Պարոնեանի . . . . . —40
38 Ազգային ջոջեր. Յ. Պարոնեանի . 1 —
39 Բը-ա-բա Օժէշկօի . . . —15
40 Շնիկ. Կուլիկովաի. . . . — 5
41 Շչեդրինի երեք վէպիկ . . . —10
42 Տարասկօնցի տարտարէնը Ա. Դօդէի. —40
43 Օրլէանի կոյսը, Վիկտոր Օստրօգորսկու —25
44 Արարատսկու ինքնակենսագրութիւնը. —75
45 Գաղափարական քահանայ, Պօտապենկօի —75
46 Ընտանիքի յոյսը Աննենսկայեա. . —15

Նոյն տեղ վաճառւում են նաև ընկերութեան հետևեալ գրքերը.

---

1 Ուսումնարանների առողջապահութեան հարցեր. բժ. Բաբայեանի . . 1 —
2 Կրքեր և նոցա ազդեցութիւնը առողջութեան վրայ. բժ. Ա. Բաբայեանի. —30
3 Բռնի միութիւն Հայոց Լեհաստանի . 2 —

ԳԻՆՆ Է 1 ՌՈՒԲԼԻ